

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДАВИДЕНКО ГАННА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 339.5(477):006.034

ДИСЕРТАЦІЯ

ІНСТРУМЕНТИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ
ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Г. В. Давиденко Г. В. Давиденко

Звертаючись до змісту Науковий керівник:

з іншими підприємствами Сохацька Олена Миколаївна,

дисертації, що були доктор економічних наук, професор

порами до роботи.

Взявши секрет

Тернопіль, 2020

АНОТАЦІЯ

Давиденко Г. В. Інструменти стандартизації в системі міжнародної торгівлі України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Тернопільський національний економічний університет МОН України, Тернопіль, 2020.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано авторське вирішення важливого наукового завдання, що полягає у формулюванні нових наукових підходів до інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на внутрішньому та зарубіжних ринках. На основі аналізу світового досвіду застосування інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі сформульовано теоретико-прагматичні підходи до побудови нової за змістом і характером системи стандартизації в Україні, що відповідає європейським директивам і вимогам, з виокремленням таких ключових елементів, як система технічного регулювання, розроблення та застосування технічних регламентів, оцінка відповідності технічним регламентам, декларування відповідності, урахування вимог і очікувань споживачів щодо якості та безпеки продукції, вимоги до розроблення приватних стандартів тощо, що дозволить вітчизняним підприємствам, які виходять на міжнародні ринки, долати технічні бар'єри, узгоджувати «правила гри» та координувати власну торговельну діяльність, дотримуватися обов'язкових і рекомендованих вимог у міжнародній торгівлі.

Розроблені теоретико-організаційні засади формування системи стандартизації відповідно до вимог СОТ та ЄС, які на відміну від наявних, ґрунтуються на комплексному підході, що передбачає розроблення чітких процедур, порядку та правил впровадження інструментарію стандартизації, а саме: технічних регламентів і норм, стандартів, оцінки відповідності; успішність впровадження нових інструментів стандартизації залежатиме від ефективності

співпраці зацікавлених сторін та всебічної підтримки національних органів зі стандартизації з урахуванням ситуації в конкретній галузі економіки.

На основі аналізу зарубіжної літератури здійснено систематизацію наукових підходів до трактування економічної природи стандартів як одного з чинників економічного розвитку, що дозволило виокремити два напрями досліджень ролі стандартів у міжнародній торгівлі: стандарт – як інструмент розвитку та стандарт – як технічний бар'єр. Констатовано, що економічна природа стандартів полягає у зниженні нетарифних бар'єрів, забезпеченні прозорості та прогнозованості регулювання ринку, захисті прав споживачів, підвищенні якості продукції та отриманні конкурентних переваг підприємством на зовнішніх ринках.

У дисертації розглянуто межі застосування стандартів країнами-членами СОТ згідно Угоди з технічних бар'єрів у торгівлі (Угода про ТБТ) та встановлено, що використання міжнародних стандартів зменшує ймовірність їх оскарження на законних підставах у СОТ, ніж у випадку використання власних стандартів. Зазначено, що застосування міжнародних стандартів та визначення еквівалентності технічних регламентів зобов'язує кожного члена СОТ брати участь в розробці стандартів на товари, щодо яких застосовується або планується застосування технічного регламенту.

У дисертаційній роботі узагальнено практику роботи міжнародних та регіональних організацій, які мають на меті спрощення міжнародної торгівлі. Визначено, що до основних завдань СОТ, НАФТА, ЮНКТАД та ЄЕК належать, з-поміж іншого: сприяння транскордонному руху товарів і послуг та усунення бар'єрів у торгівлі між країнами-учасницями шляхом використання існуючих міжнародних стандартів як основи для технічних регламентів та їх гармонізації, а також підтримка тісної співпраці на міжнародному, регіональному та національному рівнях у сфері стандартизації. При цьому будь-яка країна-учасниця має право приймати більш жорсткі стандарти, ніж міжнародні, для досягнення належного рівня бажаного захисту здоров'я людей, тварин та рослин. Виявлено, що створення міжнародних стандартів, які б однаковою мірою могли застосовуватись у різних країнах, є необхідністю, тому співпраця з Міжнародною організацією зі

стандартизації ISO важлива на всіх рівнях, позаяк, це сприятиме гармонізації стандартів та усуне бар'єри в міжнародній торгівлі.

У роботі проаналізовано діяльність національних органів стандартизації окремих країн ЄС, визначено тенденцію відмови держави від монополії в галузі стандартизації та потребу формування наддержавних національних організацій зі стандартизації, сертифікації та оцінки відповідності. При цьому доведено, що це дозволяє залучити велику кількість зацікавлених сторін у процес розробки стандартів та зменшити фінансовий тягар на їх утримання. Зазначено, що вплив держави є пасивним, оскільки основа діяльності цих органів – самоорганізація. Відмічено, що впровадження стандартів, норм та їх гармонізації в межах ЄС на міжнародному, регіональному та національному рівнях здійснюється з метою створення спільного технологічного середовища підприємств для підвищення їх рівня конкурентоспроможності. Визначено, що в ЄС діють власно розроблені, на основі Глобального та Нового підходів, інструменти системи технічного регулювання, основна мета якої – вільне переміщення товарів у межах Європейського співтовариства, гармонізація та взаємовизнання стандартів. Акцентовано, що за країнами-членами співтовариства залишено право на національному рівні будувати свою власну систему технічного регулювання за умови, що вона не суперечить принципам та положенням СОТ, законам та стандартам ЄС та має на меті задовольняти власні економічні потреби, враховує специфіку та наявні ресурси й історичні особливості.

Виявлено, що одними з найперспективніших ринків для вітчизняних товаровиробників-експортерів є країни Азії, Близького Сходу, Європи і Північної Африки. Доведено, що для їх освоєння і розширення необхідна стандартизація і сертифікація української продукції, в тому числі і на основі Халяльного сертифікату. Досліджено, що існування різних практик і підходів до сертифікації призвело до створення багатьох інституцій, завданням яких є розробка стандартів виробництва продукції і надання послуг та їх гармонізація, усунення відмінностей реалізації між країнами та створення системи акредитації, прийнятої у всьому світі. Виявлено відмінності інституцій Халяльної сертифікації, стандарти та критерії

оцінки яких різняться між собою, а це заважає ринку розвиватися динамічно, призводить до додаткових витрат і знижує можливості міжнародної торгівлі. Відмічено, що вирішенню цих проблем сприяє активізація роботи Технічного комітету Халяль ISO щодо міжнародних стандартів на продукти та послуги.

У роботі акцентовано, що значна частка експорту українських товарів припадає на країни СНД. У спадок, після розпаду СРСР, країни-члени отримали розгалужену нормативно-правову базу, яка включала в себе систему стандартизації. Досліджено інституційне забезпечення функціонування систем стандартизації в країнах СНД. Національні структури країн-учасниць все частіше прописують у своєму технічному законодавстві загальноєвропейські принципи.

Встановлено, що негативними наслідками для вітчизняного товаровиробника при експорті товарів на ринки, що формуються є: відсутність державної нормативно-правової бази в сфері стандартизації та технічного регулювання, низький рівень гармонізації технічних регламентів та стандартів з міжнародними, невідповідність технічних норм за окремими товарними групами.

У дисертації наголошено, що значні зміни, які відбуваються в світовій торгівлі, спонукають її учасників все частіше застосовувати «приватні стандарти». Основною рушійною силою зростання їх кількості є глобалізація торгівлі, прогрес у галузі інформаційних технологій, значний розвиток харчової промисловості та роздрібною торгівлі, зміна споживчих переваг і нормативів на галузевих ринках розвинених країн. Аналіз засвідчив, що багатосторонні торговельні правила, які застосовуються до технічних регламентів, до цих пір не були застосовані до приватних стандартів. Встановлено, що у зв'язку з глобалізацій процеси сприяють набуттю приватними стандартами міжнародного масштабу.

З'ясовано стратегічну мету для досягнення якої використовується приватний стандарт, і яка визначається трьома типами кінцевих цілей: 1) регулюючі поставки, 2) диференціюючі продукти, 3) просування етичних цілей. Встановлено переваги, які отримують користувачі приватних стандартів: скорочення виробничих витрат – для підприємств, підвищення якості продукції – для споживачів і суспільства. До додаткових переваг їх впровадження віднесемо маркування та сертифікацію,

позаяк це формує нові можливості для підприємств в отриманні доступу до глобальних ринків. Щодо проблем спричинених приватними стандартами виділено: вони не завжди є науково обґрунтованими, велика їх кількість і вони не завжди узгоджені між собою, їх дотримання вимагає витрат, особливо для малих та середніх підприємств.

У дисертації розглядається категорійний апарат, в рамках якого уточнено розуміння інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі, як сукупності впливів, що реалізуються через процеси технічного регламентування, застосування технічних норм і правил, оцінку відповідності вимогам технічних регламентів та сертифікацію відповідності, які використовуються в міжнародній практиці. Такий підхід сприятиме виробленню вітчизняних процедур стандартизації, адаптованих до міжнародних вимог та директив, забезпечить можливість для повної гармонізації як вітчизняних стандартів, так і прийнятих рішень в даній сфері діяльності.

Встановлено, що завданням України в подоланні перешкоди для подальшого розвитку міжнародної торгівлі мають стати інструменти стандартизації, оскільки їх гармонізація була однією із умов підписання Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом. Зобов'язання України привести національні стандарти у відповідність до вимог міжнародних технічних норм визначено як умову усунення перешкод у торгівлі. Так, в Україні було прийнято ряд базові Закони України та нормативні акти.

Досліджено, що сучасні тенденції світової торгівлі вимагають від вітчизняного товаровиробника-експортера впровадження загальноприйнятих системи і стандартів. Відтак в роботі виділено етапи імплементації нормативно-правової бази системи НАССР та переваги впровадження міжнародних стандартів IFS, GlobalGAP, BRC в Україні.

Запропоновано наукові підходи до ідентифікації причин невикористання повною мірою потенціалу підприємства для освоєння міжнародних ринків через невідповідність застосовуваних стандартів у виробництві, врахування яких сприятиме впровадженню гармонізованих стандартів суб'єктами господарювання

зادля підвищення якості продукції та надання конкурентної переваги не тільки на внутрішньому, але і зовнішніх ринках.

Рекомендовано з метою посилення інституційної спроможності національного органу зі стандартизації: усунути перешкоди на законодавчому рівні щодо діяльності ДП «УкрНДНЦ»; привести вітчизняні нормативні документи у відповідність до міжнародних та європейських в контексті євроінтеграції; вдосконалити роботу технічних комітетів відповідно до практики CEN та CENELEC шляхом вдосконалення процедури моніторингу та робочих умов, впорядкування роботи комітетів і посилення контролю за якістю їх роботи; активізувати роботу щодо залучення всіх зацікавлених сторін, як то представники бізнесу та громадськості, неурядові організації до співпраці та фінансування.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дослідження можуть бути застосовані у сфері зовнішньо-економічної діяльності підприємств як методичні рекомендації та інформаційний матеріал та використані відповідними спеціалістами при розробці комплексу заходів щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників на міжнародних ринках.

Розроблені в дисертації пропозиції та висновки, використано у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, Управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації, Державного підприємства «Тернопільський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації», Товариства з обмеженою відповідальністю «Модуль ІТП». Результати дослідження використовуються у навчальному процесі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

Ключові слова: міжнародна торгівля, стандарти, технічні бар'єри в торгівлі, технічне регулювання, технічні регламенти, орган стандартизації, оцінка відповідності, гармонізація, міжнародні стандарти.

ABSTRACT

Davydenko H.V. Standardization Instruments in the System of International Trade of Ukraine. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics, specialty 08.00.02. – World Economy and International Economic Relations. – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2020.

The dissertation provides a theoretical generalization and offers an author's solution to an important scientific problem, which is to formulate new scientific approaches to standardization tools in the system of international trade, which will increase the competitiveness of domestic producers in domestic and foreign markets. Based on the analysis of world experience in the application of standardization tools in the international trade system, theoretical and pragmatic approaches to building a new content and nature of the standardization system in Ukraine, which meets European directives and requirements, with key elements such as technical regulation, development and application technical regulations, assessment of compliance with technical regulations, declaration of conformity, taking into account consumer requirements and expectations for product quality and safety, requirements for the development of private standards, etc., which will allow domestic companies entering international markets to overcome technical barriers, agree on "rules of the game" and coordinate their own trade activities, comply with mandatory and recommended requirements in international trade.

Theoretical and organizational principles of standardization system formation in accordance with WTO and EU requirements are developed, which, unlike the existing ones, are based on an integrated approach, which provides for the development of clear procedures, procedures and rules for implementing standardization tools, namely: technical regulations and norms, standards, evaluation compliance; The success of the implementation of new standardization tools will depend on the effectiveness of

cooperation between stakeholders and the full support of national standardization bodies, taking into account the situation in a particular sector of the economy.

Based on the analysis of foreign literature, scientific approaches to the interpretation of the economic nature of standards as one of the factors of economic development were systematized, which allowed to distinguish two areas of research on the role of standards in international trade: standard as a development tool and standard as a technical barrier. It is stated that the economic nature of the standards is to reduce non-tariff barriers, ensure transparency and predictability of market regulation, protect consumer rights, improve product quality and gain a competitive advantage in foreign markets.

The dissertation considers the limits of application of standards by WTO members under the Agreement on Technical Barriers to Trade (TBT Agreement) and finds that the use of international standards reduces the likelihood of their legal appeal in the WTO than in the case of their own standards. It is noted that the application of international standards and the determination of the equivalence of technical regulations obliges each member of the WTO to participate in the development of standards for goods to which the application of technical regulations is applied or planned.

The dissertation summarizes the practice of international and regional organizations aimed at facilitating international trade. The main tasks of the WTO, NAFTA, UNCTAD and the EEC are identified, among others, to promote the cross-border movement of goods and services and to remove barriers to trade between member countries by using existing international standards as a basis for technical regulations and their harmonization. , as well as supporting close cooperation at the international, regional and national levels in the field of standardization. At the same time, any participating country has the right to adopt stricter standards than international ones in order to achieve the appropriate level of desired protection of human, animal and plant health. It was found that the creation of international standards that could be applied equally in different countries is a necessity, so

cooperation with the International Organization for Standardization (ISO) is important at all levels, as it will harmonize standards and remove barriers to international trade.

The paper analyzes the activities of national standardization bodies of individual EU countries, identifies the tendency of the state to abandon the monopoly in the field of standardization and the need for the formation of supranational national organizations for standardization, certification and conformity assessment. It has been proven that this allows to involve a large number of stakeholders in the process of developing standards and reduce the financial burden on their maintenance. It is noted that the influence of the state is passive, as the basis of these bodies is self-organization. It is noted that the implementation of standards, norms and their harmonization within the EU at the international, regional and national levels is carried out in order to create a common technological environment for enterprises to increase their level of competitiveness. It is determined that the EU has its own developed, based on the Global and New Approaches, instruments of the technical regulation system, the main purpose of which is the free movement of goods within the European Community, harmonization and mutual recognition of standards. It is emphasized that the member states of the community have the right to build their own system of technical regulation at the national level, provided that it does not contradict WTO principles and regulations, EU laws and standards and aims to meet their own economic needs, take into account specifics and available resources. historical features.

It was found that one of the most promising markets for domestic producers-exporters are the countries of Asia, the Middle East, Europe and North Africa. It is proved that standardization and certification of Ukrainian products, including on the basis of the Halal certificate, is necessary for their development and expansion. It is studied that the existence of different practices and approaches to certification has led to the creation of many institutions whose task is to develop standards for production and services and their harmonization, eliminate differences between countries and create an accreditation system adopted worldwide. Differences in Halal certification institutions have been identified, the standards and evaluation criteria of which differ,

and this prevents the market from developing dynamically, leads to additional costs and reduces the opportunities for international trade. It is noted that the solution of these problems is facilitated by the intensification of the work of the Halal ISO Technical Committee on international standards for products and services.

The paper emphasizes that a significant share of exports of Ukrainian goods falls on the CIS countries. Inherited, after the collapse of the USSR, member states received an extensive legal framework, which included a system of standardization. Institutional support for the functioning of standardization systems in the CIS countries has been studied. The national structures of the participating countries are increasingly prescribing pan-European principles in their technical legislation.

It is established that the negative consequences for domestic producers when exporting goods to emerging markets are: lack of state regulatory framework in the field of standardization and technical regulation, low level of harmonization of technical regulations and standards with international ones, inconsistency of technical norms for certain product groups.

The dissertation emphasizes that the significant changes taking place in world trade encourage its participants to apply "private standards" more and more often. The main driving force of their growth is the globalization of trade, progress in information technology, significant development of the food industry and retail trade, changing consumer preferences and standards in the sectoral markets of developed countries. The analysis showed that the multilateral trade rules applicable to technical regulations have not yet been applied to private standards. Due to globalization, processes have been found to contribute to the acquisition of international standards by private standards.

The strategic goal for which the private standard is used is clarified, and which is determined by three types of end goals: 1) regulatory supply, 2) differentiating products, 3) promotion of ethical goals. The advantages that users of private standards will receive are reduced: reduction of production costs - for enterprises, improvement of product quality - for consumers and society. Additional benefits of their

implementation include labeling and certification, as it creates new opportunities for businesses to gain access to global markets. The problems caused by private standards are highlighted: they are not always scientifically sound, they are numerous and they are not always consistent with each other, their observance requires costs, especially for small and medium enterprises.

The dissertation considers the categorical apparatus, which clarifies the understanding of standardization tools in the international trade system, as a set of influences realized through the processes of technical regulation, application of technical norms and rules, conformity assessment of technical regulations and certification of conformity used in international practice. This approach will promote the development of domestic standardization procedures, adapted to international requirements and directives, provide opportunities for full harmonization of both domestic standards and decisions in this area.

It was established that Ukraine's task in overcoming obstacles to the further development of international trade should be standardization instruments, as their harmonization was one of the conditions for signing the Association Agreement with the European Union. Ukraine's commitment to bring national standards into line with international technical standards has been identified as a condition for removing barriers to trade. Thus, a number of basic laws and regulations of Ukraine have been adopted in Ukraine.

It is investigated that modern tendencies of world trade demand from the domestic commodity-exporter introduction of generally accepted systems and standards. Therefore, the stages of implementation of the regulatory framework of the HACCP system and the advantages of implementing international standards IFS, GlobalGAP, BRC in Ukraine are highlighted in the paper.

Scientific approaches to identifying the reasons for not using the full potential of the company to develop international markets due to non-compliance with applicable standards in production, which will facilitate the implementation of harmonized

standards by businesses to improve product quality and provide competitive advantage not only in domestic but also foreign markets.

It is recommended in order to strengthen the institutional capacity of the national standardization body: to eliminate obstacles at the legislative level regarding the activities of UkrNDNC; bring domestic regulations in line with international and European ones in the context of European integration; improve the work of technical committees in accordance with the practice of CEN and CENELEC by improving the monitoring procedure and working conditions, streamlining the work of committees and strengthening control over the quality of their work; intensify work on involving all stakeholders, such as business and public representatives, non-governmental organizations in cooperation and funding.

The practical significance of the study is that the results of the study can be used in the field of foreign economic activity of enterprises as guidelines and information material and used by relevant specialists in developing a set of measures to increase the competitiveness of domestic producers in international markets.

Proposals and conclusions developed in the dissertation, used in the activities of the Verkhovna Rada Committee on Foreign Policy and Interparliamentary Cooperation, the Office of International Cooperation and Fundraising of the Ternopil Regional State Administration, the State Enterprise "Ternopil Scientific and Production Center for Standardization, Metrology and Certification", the Limited Liability Company responsibility "ITP Module". The results of the research are used in the educational process of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.

Keywords: international trade, standards, technical barriers to trade, technical regulation, technical regulations, standardization body, conformity assessment, harmonization, international standards.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Давиденко Г.В. Проблеми та перспективи впровадження приватних стандартів у міжнародну торгівлю. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія: економічні науки. 2016. № 5. Т 2. С. 25-29 (0,58 д.а.).

2. Давиденко Г.В. Сутність та економічна природа стандартів міжнародної торгівлі в сучасних дослідженнях. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2016. Вип. 21. С. 56-62 (0, 62 д.а.).

3. Давиденко Г.В. Теоретичний аспект впливу стандартів на міжнародну торгівлю. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9-10 (77). С. 5-10 (0,57 д.а.).

4. Davydenko H. Standards and technical regulations in international trade: OIL experience. *Nauka I Studia*. 2018. #12 (192). Przemysl, Poland. P. 3-8 (0,27 д.а.).

5. Давиденко Г.В. Теоретичне узагальнення ролі стандартів в міжнародних організаціях, пов'язаних з регулюванням торгівлі. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 2(19). URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/19-2019> (0,54 д.а.).

6. Давиденко Г. Вплив інтеграційних процесів на гармонізацію стандартів України та ЄС. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 3 (93). С. 62-73 (0,79 д.а.).

7. Давиденко Г.В. Європейський досвід застосування стандартів та їх вплив на міжнародну торгівлю. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2 (493). С. 53–57 (0,56 д.а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Давиденко Г.В. Перспективи економічної співпраці України і Африки. *Економіка країн євразійського та африканського континентів і Україна: збірн. тез доповідей Міжн. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (м. Тернопіль, 22-23 берез. 2007 р.)*. Тернопіль: Економічна думка, 2007. С. 147-150 (0,12 д.а.).

9. Давиденко Г.В. Теоретичні основи прийняття та застосування стандартів у міжнародній торгівлі. *Теоретична і прикладна економіка: задачі та*

перспективи: матеріали першої міжн. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Тернопіль, 16-17 жовт. 2008 р.). Тернопіль, 2008. С. 17-18 (0,12 д.а.).

10. Давиденко Г.В. Особливості впровадження процедур оцінки відповідності технічним нормам і стандартам в міжнародній торгівлі. *Стратегічні напрями модернізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій* : Матеріали міжн. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 жовт. 2013 р.). Київ, 2013. С. 78-80 (0,13 д.а.).

11. Давиденко Г.В. Гармонізація стандартів України в міжнародній торгівлі. *Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України* : збірн. наукових праць ІХ Міжн. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 21-22 листоп. 2013 р.). у 2т. Дніпропетровськ: БІЛА К.О., 2013. Т. 1 С.11-14 (0,12 д.а.)

12. Давиденко Г.В. Теоретичні аспекти розробки положень застосування стандартів у міжнародній торгівлі. *Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки* : матеріали ІV міжн. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 21-22 трав. 2014 р.). Тернопіль: Видавництво ТНТУ імені Івана Пулюя, 2014. С.134-135 (0,12 д.а.).

13. Давиденко Г.В. До питання стандартів і технічних регламентів у міжнародній торгівлі. *Актуальні питання, проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин* : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23-24 груд. 2016 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2016. С.9-12 (0,2 д.а.).

14. Давиденко Г.В. Типологія та перспективи впровадження приватних стандартів. *Шістнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування)* : матеріали міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 15 берез. 2017 р.). Львів, 2017. С.133-136 (0,11 д.а.).

15. Давиденко Г.В. До питання аналізу досліджень вимірів стандартів в міжнародній торгівлі. *Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24 берез. 2018 р.). Львів: ЛЕФ, 2018. С. 16-19 (0,14 д.а.).

16. Давиденко Г.В. Вплив стандартизації на міжнародну торгівлю. *Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки* : збірник тез доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, квіт. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 91-92 (0,13 д.а.).

17. Давиденко Г.В. Реформування системи стандартизації в СНД як фактор розвитку міжнародної торгівлі. *Інтеграція України: європейський вимір* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ: Національний університет харчових технологій, 2019. С.13-15 (0,13 д.а.).

18. Давиденко Г.В. Регіональні організації зі стандартизації та їх вплив на міжнародну торгівлю. *Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку* : збір. тез наукових робіт учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 серп. 2019 р.). Одеса: ЦЕДР, 2019. С.15-17 (0,13 д.а.).

19. Davydenko H. V. Prerequisites for the formation and implications of standards for international trade. *III International Scientific Conference From the Baltic to the Black Sea: the Formation of Modern Economic area: Conference Proceedings* (Riga, August 23th, 2019). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2019. P. 13-15 (0,17 д.а.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТТЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ	12
1.1. Передумови та наслідки формування стандартів у системі міжнародної торгівлі	12
1.2. Економічна природа стандартів у міжнародній торгівлі: літературний огляд	29
1.3. Роль і місце стандартів у міжнародних та регіональних організаціях	43
Висновки до розділу 1	65
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ	69
2.1. Компаративні виміри систем стандартизації країн Європейського Союзу	69
2.2. Інструменти стандартизації в системі міжнародної торгівлі на ринках, що формуються	90
2.3. Специфіка функціонування інституцій приватних стандартів в міжнародній торгівлі	113
Висновки до розділу 2	133
РОЗДІЛ 3. АДАПТАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ДО ВИМОГ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ	137
3.1. Вплив глобалізаційних процесів на оптимізацію стандартизації в Україні ...	137
3.2. Інструменти забезпечення переваг виходу на міжнародні ринки вітчизняних підприємств	152
3.3. Гармонізація інструментів стандартизації в процесі реалізації зовнішньоторговельного потенціалу	167
Висновки до розділу 3	182
ВИСНОВКИ	186
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	190
ДОДАТКИ	228

ВСТУП

Початок ХХІ ст. ознаменувався активізацією процесів глобалізації, які охопили практично всі сфери суспільного життя. Особлива роль у цьому процесі належить міжнародній торгівлі, яка, починаючи з другої половини ХХ ст., розвивається швидкими темпами, впливаючи на економіку країн світу. Міжнародна торгівля опосередковує майже всі види міжнародного співробітництва і є на сьогодні однією з найважливіших форм міжнародних економічних відносин.

В останні десятиліття лібералізація міжнародної торгівлі у рамках ГАТТ/СОТ сприяла переходу від використання митно-тарифного регулювання до нетарифного, в якому значну роль відіграють стандарти. Сучасна практика міжнародної торгівлі України свідчить про їх використання, як найбільш ефективних у системі технічного регулювання.

Останнім часом в Україні було впроваджено низку заходів щодо подолання проблем з якістю продукції, утворено національний орган зі стандартизації, створено відповідну законодавчу базу, прийнято стратегію переходу від застарілої системи ГОСТів до міжнародної системи стандартів ISO, здійснено перехід від обов'язкової сертифікації до оцінки відповідності вимогам технічних регламентів.

Проблеми світової торгівлі стали предметом дослідження зарубіжних теоретиків-науковців, серед яких: Р. Верной, Д. Карро, П. Кругман, К. Ланкастер, Дж. Мід, П. Жюайр, Р. Іслам, Г. Заніні, Н. Штефан та багато інших.

Значну увагу дослідженню ролі стандартів у розвитку міжнародної торгівлі приділили вчені США, Західної Європи, а також експерти СОТ, Економічної комісії ООН та відповідних структур Європейського Союзу. Серед найбільш значущих слід виділити напрацювання К. Блінда, С. Бокгерса, Д. Вільсона, Н. Гандела, Д. Гансона, Дж. Германські, М. Гомсландта, Ф. Гонда, М. Граєка, Дж. Гудсона, М. Джеліка, П. Джонса, А. Каселли, Дж. Клоугерті, С. Кіма, М. Мартенса, Дж. Маркузена, К. Маскуса, Я. Міхалека, Л. Окунь-Козловські, Д. Роланд-Голста, Дж. Сванна, П. Темпла, Дж. Тімбергена, М. Феррантіно, У. Чубали, Б. Шеферда, М. Шурмера та інших.

Різні аспекти розвитку міжнародної торгівлі (організаційно-фінансове забезпечення експорту та імпорту, регіональні особливості розвитку, лібералізація торгівлі, процес формування відкритості України тощо) знайшли своє відображення в працях вітчизняних учених, серед яких: В. Бабенко, В. Будкін, І. Гончар, І. Гужва, С. Дідур, Л. Іванов, І. Іващук, А. Касич, Т. Кожухова, Л. Кудирко, І. Курочкіна, Д. Лук'яненко, А. Мазаракі, Т. Мельник, З. Мозіль, Л. Оппельд, Ю. Осацька, Є. Савельєв, І. Софіщенко, О. Сохацька, А. Філіпенко, І. Хаджинов, Т. Чала, Д. Черненко, А. Чепеленко, Ю. Чириченко, К. Юрченко та інші.

Проте дослідженню ролі стандартів у міжнародній торгівлі та комплексного впливу на неї українська економічна думка приділяє недостатньо уваги. Останніми роками актуальні питання стандартизації і регулювання в міжнародній торгівлі досліджують І. Бережнюк, О. Биконя, І. Бураковський, Л. Віткін, М. Войчук, І. Голінка, І. Калайда, Д. Крисанов, В. Лір, О. Михайленко, Ю. Мотузка, В. Новицький, А. Омельченко, С. Осика, Т. Паламарчук, Н. Притульська, В. П'ятницький, М. Сафонова, О. Терещенко, Н. Штефан, С. Ягелюк та інші, але, як правило, їхні роботи присвячені вузьким спеціалізованим проблемам.

Відтак відсутність комплексних досліджень та практичних рекомендацій щодо застосування інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі зумовила вибір теми дисертаційного дослідження, його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано у межах науково-дослідних тем «Модернізація зовнішньоекономічної діяльності України в умовах переходу до сталого розвитку» Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України (2012-2014 рр.) (номер державної реєстрації 0112U001183), де автором означено проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України у контексті концепції сталого розвитку та «Європа в контексті інтеграції versus дезінтеграції» Тернопільського національного економічного університету (номер державної реєстрації 0119U101089), де автором висвітлені перспективи участі України у новій економіці країн Центрально-Східної Європи.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування використання інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі, формування методики побудови інформаційної бази результатів впровадження стандартів у процесі реалізації експортного потенціалу вітчизняних підприємств, вироблення рекомендації щодо посилення інституційної спроможності національної системи зі стандартизації.

Комплексний підхід до реалізації поставленої мети окреслив коло завдань, які були вирішені у роботі, зокрема:

- визначити вплив глобалізаційних процесів на зростання впливу стандартів у системі міжнародної торгівлі;
- з'ясувати економічну природу стандартів та еволюцію досліджень інструментів стандартизації для розвитку міжнародної торгівлі у вітчизняній і зарубіжній літературі;
- виявити межі та глибину міжнародного співробітництва у сфері узгодження та застосування інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі;
- здійснити порівняльний аналіз становлення і функціонування систем стандартизації у країнах з розвинутою ринковою економікою;
- дослідити інструменти стандартизації на ринках, що формуються, та обґрунтувати особливості виходу українського товаровиробника на них;
- з'ясувати природу та сутність приватних стандартів і визначити переваги їх впровадження для розвитку міжнародної торгівлі;
- дослідити вплив глобалізаційних процесів на еволюцію державної політики щодо стандартизації в Україні;
- окреслити вектори гармонізації національних стандартів у глобальному середовищі;
- виділити найбільш ефективні напрями розвитку національного органу стандартизації в Україні.

Об'єкт дослідження – інструменти стандартизації у системі міжнародної торгівлі.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти використання інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження є наукові праці провідних вчених у сфері стандартів та технічних регламентів у міжнародній торгівлі.

У дисертаційному дослідженні використано такі методи: історичний (для аналізу розвитку теорій міжнародної торгівлі й використання інструментів стандартизації у міжнародній торгівлі); аналізу та синтезу (для формування категорійного апарату стосовно інструментів стандартизації); наукового узагальнення (для виявлення зростання ролі стандартів у міжнародній торгівлі); порівняння та аналогії (для зіставлення отриманих результатів та встановлення можливостей їх використання у аналогічних дослідженнях щодо вибірки країн); формалізації (для представлення механізму визначення переваг вітчизняних товаровиробників при виході на міжнародні ринки); спостереження (для моніторингу динаміки міжнародної торгівлі; оцінювання тенденцій зміни темпів зростання торгівлі); вимірювання (при створенні масиву статистичної бази даних для подальшої емпіричної оцінки); описово-аналітичний та статистико-економічний методи (для побудови статистичних та аналітичних таблиць); графічний (для побудови графічних зображень та наочної демонстрації отриманих результатів).

Інформаційною базою дослідження є наукові та аналітичні праці вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчі та нормативно-правові акти з питань стандартизації та технічного регулювання, офіційні публікації відповідних структур Європейського Союзу та міжнародних організацій (COT, ISO, CEN), матеріали міжнародних і національних інституцій з питань стандартизації, Державної служби статистики України, звіти Уряду та ДП «УкрНДНЦ», матеріали періодичних видань, міжнародних конференцій, інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів г. Найвагоміші результати дисертаційної роботи спрямовані на виконання поставлених завдань та характеризують її наукову новизну, розкривають особистий внесок дисертанта та полягають у такому:

вперше:

– на основі аналізу світового досвіду застосування інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі сформульовано теоретико-прагматичні підходи до побудови нової за змістом і характером системи стандартизації в Україні, що відповідатиме європейським директивам і вимогам, з виокремленням таких ключових елементів, як: система технічного регулювання, розроблення та застосування технічних регламентів, оцінка відповідності технічним регламентам, декларування відповідності, урахування вимог і очікувань споживачів щодо якості та безпеки продукції, вимоги до розроблення приватних стандартів тощо, що дозволить вітчизняним підприємствам, які виходять на міжнародні ринки, долати технічні бар'єри, узгоджувати «правила гри» та координувати власну торговельну діяльність, дотримуватися обов'язкових і рекомендованих вимог у міжнародній торгівлі;

удосконалено:

– теоретико-організаційні засади формування системи стандартизації відповідно до вимог СОТ та ЄС, які на відміну від наявних, ґрунтуються на комплексному підході, що передбачає розроблення чітких процедур, порядку та правил впровадження інструментарію стандартизації, а саме: технічних регламентів і норм, стандартів, оцінки відповідності; успішність впровадження нових інструментів стандартизації залежатиме від ефективності співпраці зацікавлених сторін та всебічної підтримки національних органів зі стандартизації з урахуванням ситуації в конкретній галузі економіки;

– науково-методичне обґрунтування організаційних заходів із впровадження в діяльність вітчизняних підприємств, що працюють на міжнародних ринках, інструментарію стандартизації, передусім технічних

регламентів та оцінки відповідності, що, на відміну від наявних, зорієнтовано, передусім на узгоджене і комплексне їх застосування і дасть можливість таким підприємствам підвищити власний експортний потенціал та посилить їхні конкурентні позиції;

– концептуальні підходи до впровадження приватних стандартів у міжнародній торгівлі, які, на відміну від існуючих, включають весь складний спектр вимог щодо виробництва і реалізації продукції в кожній конкретній галузі економіки, всебічно враховують динамічні зміни в потребах і очікуваннях споживачів щодо забезпечення відповідного рівня якості і безпеки товарів, дозволяють вносити корективи в процеси досягнення поставлених цілей діяльності, ґрунтуються на загальноприйнятих керівних принципах захисту прав споживачів. Це обумовлено зростанням масштабів використання приватних стандартів та збереження цієї тенденції під впливом процесів глобалізації, політики лібералізації, зміни споживчих переваг і розвитку сучасних інформаційних технологій;

набули подальшого розвитку:

- категорійний апарат, в рамках якого уточнено розуміння інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі як сукупності впливів, що реалізуються через процеси технічного регламентування, застосування технічних норм і правил, оцінку відповідності вимогам технічних регламентів та сертифікацію відповідності, які використовуються в міжнародній практиці. Такий підхід сприятиме виробленню вітчизняних процедур стандартизації, адаптованих до міжнародних вимог та директив, забезпечить можливості для повної гармонізації як вітчизняних стандартів, так і прийнятих рішень в даній сфері діяльності.

– наукові підходи до ідентифікації причин невикористання повною мірою потенціалу підприємства для освоєння міжнародних ринків через невідповідність застосовуваних стандартів у виробництві, врахування яких сприятиме впровадженню гармонізованих стандартів суб'єктами господарювання задля

підвищення якості продукції та надання конкурентної переваги не тільки на внутрішньому, але і зовнішніх ринках;

—науково-теоретичні аспекти формування системи стандартизації у міжнародній торгівлі згідно з вимогами ГАТТ/СОТ та ЄС, що дозволить удосконалити формування дорожньої карти гармонізації стандартів у практиці міжнародної торгівлі України, де суттєву роль відіграватимуть як урядові, так і неурядові організації.

Практичне значення дослідження. У зв'язку з тим, що за основу дисертації взято аналіз практичного використання стандартів у міжнародній торгівлі, результати дослідження можуть бути застосовані у сфері зовнішньо-економічної діяльності підприємств як методичні рекомендації та інформаційний матеріал і використані відповідними спеціалістами при розробці комплексу заходів щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників на міжнародних ринках.

Сукупність запропонованих методів удосконалення організаційних засад системи стандартизації дозволяє розробляти науково обгрунтовані критерії для формування ефективного усунення бар'єрів у міжнародній торгівлі, розвитку добросовісної конкуренції, інновацій, забезпечення рівня безпеки життя і здоров'я громадян. Основні висновки і пропозиції дисертаційної роботи можуть бути використані при викладанні навчальних дисциплін «Світова економіка», «Міжнародні економічні відносини», «Зовнішня торгівля України» у закладах вищої освіти України.

Одержані у процесі дослідження результати теоретико-методичного та практичного характеру впроваджено в практичну діяльність Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва (довідка №80/02-2020 від 07.02.2020 р.), Управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 62-5/01-11 від 07.02.2020 р.), Державного підприємства «Тернопільський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації» (довідка №04-07/44 від 23.01.2020 р.), Товариства з

обмеженою відповідальністю «Модуль ІТП» (довідка №26-01/12 від 10.12.2019 р.), а також у навчальний процес ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (довідка від 23.10.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наведені наукові результати є особистим внеском здобувача у вирішення проблеми впровадження нової системи інструментів стандартизації в міжнародну торгівлю. Основні положення дисертаційної роботи, наукові результати, висновки, пропозиції та рекомендації, що виносяться на захист, висвітлені у наукових публікаціях автора.

Апробація результатів дисертації. Базові положення, результати та висновки дисертаційної роботи доповідалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Економіка країн євразійського та африканського континентів і Україна» (м. Тернопіль, 22-23 березня 2007 р.); «Теоретична і прикладна економіка: задачі та перспективи» (м. Тернопіль, 16-17 жовтня 2008 р.); «Стратегічні напрями модернізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій» (м. Київ, 24 жовтня 2013 р.); «Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України» (м. Рівне, 21-22 листопада 2013 р.); «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки» (м. Тернопіль, 21-22 травня 2014 р.); «Актуальні питання, проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин» (м. Київ, 23-24 грудня 2016 р.); «Шістнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування)» (м. Львів 15 березня 2017 р.); «Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки» (м. Львів, 24 березня 2018 р.); «Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки» (м. Тернопіль, квітень 2018 р.); «Інтеграція України: європейський вимір» (м. Київ, 22 березня 2019 р.); «Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку» (м. Одеса, 17 серпня 2019 р.), «From the Baltic to the Black Sea: the formation of modern economic area» (Riga, Latvia, 23 August 2019).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 5,55 д. а., у тому числі: 6 статей у наукових фахових виданнях України, з яких 4 статті – у виданнях, що входять до реєстру міжнародних наукометричних баз; 1 стаття – у періодичному науковому виданні іншої держави (Польща); 12 публікацій апробаційного характеру.

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 376 найменувань на 38 сторінках і 10 додатків на 28 сторінках. Основний текст дисертації, викладений на 209 сторінках, містить 13 таблиць і 18 рисунків. Повний обсяг дисертації викладено на 261 сторінці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТТЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

1.1. Передумови та наслідки формування стандартів у системі міжнародної торгівлі

Міжнародна торгівля є історично найпершою формою міжнародних економічних відносин. Такий обмін існував ще у доісторичні часи і мав досить примітивний характер.

Сьогодні в основі міжнародної торгівлі лежить міжнародний поділ праці, який викликаний історичними, культурно-релігійними, етнічними та природно-кліматичними умовами. Розвиток міжнародної спеціалізації виробництва і поглиблення поділу праці (у вигляді загального, приватного та одинарного) спричинили різноманіття форм і напрямів міжнародної торгівлі. Великий вплив на неї мала науково-технічна революція, яка розпочалася з середини минулого століття і прискорила якісне перетворення всіх елементів продуктивних сил і зрушення в географічній та товарній структурі світових товаропотоків. Однак, різниця в технічних характеристиках продукції перешкоджала розвитку поділу праці та поглибленню спеціалізації підприємств, гальмуючи підвищення продуктивності. Тому виробники почали створювати приватні організації зі стандартизації. Члени таких організацій мали змогу розробляти стандарти технічного змісту та домовлятися про їх виконання. Такі стандарти були добровільними. Якщо виробники погоджувалися використовувати певний приватний стандарт, вони могли закріпити цю домовленість у договорі, що робило дотримання стандарту обов'язковим для підписантів [193, с.22].

Зростання національних економік спричинило необхідність зростання зовнішнього ринку. Формування великої машинної індустрії, як основи масового виробництва, поглиблення поділу праці та спеціалізації, збільшення оптимальних розмірів підприємств вимагають більш активної участі національних економік у

міжнародній торгівлі як по лінії експорту, так і імпорту. Реалізація товарів за кордоном дозволяє частково вирішувати властиве ринковій економіці протиріччя між виробництвом і споживанням. Однак, не будучи повністю задоволеними за допомогою експорту товарів, ці протиріччя переносяться в сферу світових господарських зв'язків, що знаходить вираз у гострій конкуренції, яка є характерною для міжнародної торгівлі.

Міжнародна торгівля є центральною ланкою в складній системі зовнішньоекономічних зв'язків, охоплюючи практично всі види міжнародного поділу праці і зв'язуючи всі країни світу в єдину міжнародну економічну систему. Структурні зрушення, що відбуваються в економіці країн під впливом науково-технічної революції, спеціалізації і кооперування промислового виробництва підсилюють взаємодію національних господарств, що в свою чергу, сприяє активізації міжнародної торгівлі.

Міжнародна торгівля, що опосередковує рух усіх міждержавних товарних потоків, росте швидше, ніж виробництво. Згідно експертних оцінок на кожні 10% зростання світового виробництва припадає 16% збільшення обсягу світової торгівлі [170]. Тим самим створюються більш сприятливі умови для його розвитку. Коли ж у торгівлі відбуваються «збої», сповільнюється і розвиток виробництва. Торгівля є формою зв'язку між товаровиробниками різних країн, виникає на основі міжнародного поділу праці, і виражає їхню взаємну економічну залежність. І, незважаючи на лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності, що відбувається вже тривалий час в світовій економіці значну роль у розвитку зовнішньої торгівлі та її регулювання зберігають за собою держави, які проводять відповідну зовнішньоторговельну політику. Отже, зовнішньоторговельна політика – це загальний курс політики держави в міжнародних економічних відносинах. Зовнішньоторговельна політика держави визначає її економічні відносини з іноземними державами. Головна мета зовнішньоторговельної політики – створення сприятливих зовнішніх і внутрішніх умов для розвитку національної економіки країни. До основних завдань зовнішньоторговельної політики входять: забезпечення сприятливих умов для вивезення товарів і послуг даної країни на

світовий ринок, а також створення сприятливих умов для виходу на світовий ринок національних постачальників товарів і послуг, розвиток загальної правової бази взаємовідносин зовнішньоторговельних операторів країни з їх іноземними контрагентами, захист.

Таким чином, у більш широкому або загальному плані зовнішньоторговельна політика визначає умови взаємодії національної економіки країни зі світовим господарством. Так, торгова політика країни може розглядатися як складова частина її зовнішньої політики, в тій мірі, в якій зовнішня політика визначає загальну лінію взаємовідносин країни з іноземними державами. З іншого боку, зовнішньоторговельна політика країни найтіснішим чином пов'язана з внутрішньою економічною політикою держави і може розглядатися як продовження позанаціональної економічної політики.

Зовнішньоторговельна політика здійснюється за допомогою комплексу взаємопов'язаних заходів внутрішньої і зовнішньоекономічної політики. У число цих заходів входять економічні, адміністративні, правові, технічні засоби, які використовуються для здійснення торговельної політики.

Варто зазначити, що проблематика зовнішньоторговельної (в більш загальному вигляді – зовнішньоекономічної) політики держав так чи інакше пов'язана з більш глибокими проблемами місця і ролі держав у сучасній світовій економіці в принципі. Досить виразно з цього приводу висловився президент Світового банку Дж. Вульфенсон, який у доповіді «Держава в мінливому світі» відзначив: «Історія наполегливо повторює, що хороший уряд – це не розкіш, а життєва необхідність. Без ефективною держави сталий розвиток, і економічний, і соціальний, неможливий» [368].

При цьому він, втім, підкреслює, що центральною проблемою в сучасних умовах стає не розмір державного сектора, а його якість, ефективність державної участі в економічному розвитку. Дійсно, навіть у таких угрупованнях держав, як, наприклад, Європейський Союз (ЄС), де процес міжнародних економічних зв'язків настільки інтегрований, що країни фактично передали наднаціональним органам

помітну частину свого суверенітету в економічній сфері, роль держав залишається досить значною.

По суті, дуже схожа позиція викладена і в такому офіційному документі, як «Доповідь про торгівлю і розвиток» Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) за 2005 рік, де при аналізі проблем сучасного світового економічного розвитку підкреслюється: «Джерело бід криється в розриві між риторикою і реальністю ліберального міжнародного економічного порядку. Нідє цей розрив не є більш очевидним, ніж в міжнародній торговельній системі. Навіть звеличуючи переваги вільної торгівлі, уряди відчувають гостре бажання втрутитися в цей процес, щоб захистити своє населення і своїх виробників, які відчувають загрозу, що виходить від жорстких умов міжнародної конкуренції» [50].

Зовнішньоторговельна політика та інструменти, що визначають зовнішньоторговельний режим – важливі, іноді центральні, елементи державного регулювання економіки, оскільки ці напрямки державного регулювання визначають межі взаємодії національної економіки з економіками інших країн, гасять несприятливий зовнішній вплив, формують оптимальні форми «стиковки» національної і світової економіки.

Зовнішньоторговельна політика здійснюється різними інструментами, а їх кількість є досить великою. У більшості випадків уряд стоїть не стільки перед дилемою – застосовувати чи ні державне регулювання у зовнішній торгівлі, скільки, якими засобами і яким шляхом його здійснювати, щоб отримати бажаний результат. Як зазначалося в одному з досліджень, виконаних співробітниками Світового банку, розумна взаємодія ринкових сил і державного регулювання – це вирішальна умова ефективного економічного зростання і розвитку національної економіки. Ринкові сили беруть участь в підтримці і рівновазі процесу економічного зростання. Однак держава зі свого боку має систематично втручатися в дію ринкового механізму, домагаючись оптимального вирішення виникаючих проблем і досягнення потрібних результатів у розвитку національної економіки [366].

Ще з середини ХХ століття в термінологічний лексикон міжнародної торгівлі міцно увійшли терміни «тарифне і нетарифне регулювання зовнішньої торгівлі». Офіційного визначення терміни «тарифні» і «нетарифні» заходи не мають. Однак встановилося їх робоче визначення. До тарифних заходів відносять всі види митних зборів та інші види митних платежів. Намітилася також тенденція включати податки в число квазітарифних заходів.

Цікаво, що в одному зі своїх рішень Суд Європейського співтовариства підкреслив, що «будь-який грошовий збір незалежно від назви, величини або способу справляння, яким обкладаються вітчизняні або іноземні товари в зв'язку з перетином кордону є податок, рівноцінний за своєю дією митного збору..., навіть у тому випадку, якщо цей збір не має дискримінаційного або протекціоністського характеру, а оподатковуваний ним товар не конкурує з внутрішнім виробництвом» [198].

Це рішення створило важливий прецедент, який свідчить про те, що внутрішні податки можуть розглядатися як імпорتنний бар'єр. Однак, на думку І. І. Дюмулена, це рішення не говорить про те, що податки відносяться до тарифних заходів [57]. Швидше його можна трактувати як визнання тієї обставини, що внутрішні податки чинять гальмівний вплив на імпорт, так як і митні тарифи, але за своїм характером податки, як це буде показано нижче, швидше за все входять в групу нетарифних заходів.

Нетарифні заходи (обмеження) можна визначити як будь-які розпорядження центральних і місцевих органів влади, включаючи методи реалізації законів, постанов та інших нормативних актів (крім митно-тарифних заходів), які впливають на експорт та імпорт товарів, обсяг, товарну структуру зовнішньої торгівлі, ціни і конкурентоспроможність товарів, створюючи більш жорсткі умови для товарів іноземного походження порівняно з товарами національного виробництва або різний режим для товарів різних країн. Це визначення носить робочий характер. Однак воно дозволяє чітко визначити ті заходи, які впливають на зовнішню торгівлю, відокремивши їх від інших дій центральних і місцевих властей.

Термін «нетарифні заходи» (обмеження) охоплює велику групу різноманітних заходів фінансової, технічної, адміністративної, кредитної політики, а також заходів, спрямованих на захист навколишнього середовища, застосування яких перешкоджає зовнішній торгівлі товарами і послугами в силу того, що ці заходи ставлять іноземні товари у нерівні умови, створюючи різний режим для національних і іноземних товарів або по різному застосовують у відношенні товарів, що походять з різних країн.

Якщо раніше вимоги до лібералізації міжнародної торгівлі стосувались лише демпінгу і субсидування, то за останні 30 років вони стали охоплювати майже всі види державного регулювання, що прямо чи опосередковано відносяться до зовнішньої торгівлі. Сюди належать і політика щодо охорони навколишнього середовища, стандарти праці, інвестиційна політика тощо. Дана тенденція яскраво виражена в позиції розвинених країн у переговорах, що ведуться в рамках Світової Організації Торгівлі (СОТ), та включення нових уніфікованих вимог на міжнародному рівні. До торговельних бар'єрів стали відносити все більшу кількість заходів, що раніше належали до внутрішньодержавної політики, що, в свою чергу, призвело до збільшення раніше не використовуваних методів нетарифних бар'єрів. А це, сприяло тому, що нетарифне регулювання посіло вагоме місце в міжнародній торгівлі. Як вже зазначалось, міжнародна торгівля регулюється державою через методи, що не відносяться до традиційного регулювання товаропотоків, тому і нетарифне регулювання зростає та приймає більш складні форми.

Слід наголосити, що дослідники розійшлись у поглядах на роль держави в нетарифному регулюванні. Так, наприклад, Р. Стерн та А. Деардорф зазначають (табл. 1.1), що політика держави через фінансову, конкурентну та макроекономічну діяльність загалом є формою нетарифного регулювання та має вплив на міжнародну торгівлю.

Крім цього, існує класифікація Конференції ООН з торгівлі та розвитку, яка визначає, що фінансові заходи, політика держави щодо державних закупівель та

захисту прав інтелектуальної власності, також є нетарифними заходами (додаток А) [350].

Таблиця 1. 1.

Види нетарифних заходів: класифікація А. Деардорфа та Р. Стерна

Види нетарифних обмежень	Приклади заходів
1. Кількісні обмеження та схожі специфічні обмеження	1.1. Імпортні квоти 1.2. Експортні обмеження 1.3. Ліцензування 1.4. Добровільні експортні обмеження 1.5. Контроль за обмінним курсом та інші фінансові обмеження 1.6. Заборони 1.7. Вимоги «вмісту компонентів місцевого виробництва» 1.8. Дискримінаційні двосторонні угоди 1.9. Бартер
2. Нетарифні платежі та пов'язані з ними дії, що впливають на імпорт	2.1. Змінні збори 2.2. Вимоги попередніх депозитів 2.3. Антидемпінгове мито 2.4. Компенсаційне мито 2.5. Корегування податків, що відбувається при перетині кордону
3. Державна участь у торгівлі, практика обмежень та загальна політика держави	3.1. Субсидії та інші форми допомоги 3.2. Політика державних закупівель 3.3. Державна торгівля, державні монополії та ексклюзивні концесії 3.4. Державна промислова політика та заходи з розвитку регіонів 3.5. Наукові дослідження й розробки, а також інші заходи політики у сфері технологій, зокрема щодо інтелектуальної власності 3.6. Національна система оподаткування та соціального страхування 3.7. Макроекономічна політика 3.8. Антимонопольна політика 3.9. Політика щодо іноземних інвестицій 3.10. Політика щодо корупції у сфері міжнародної торгівлі та інвестицій 3.11. Імміграційна політика
4. Митні та адміністративні процедури	4.1. Процедури, пов'язані з митною оцінкою 4.2. Процедури, пов'язані з митною класифікацією 4.3. Процедури розмитнення
5. Технічні обмеження торгівлі	5.1. Санітарно-гігієнічні норми та стандарти якості 5.2. Стандарти безпеки та виробничі стандарти й правила 5.3. Правила пакування та маркування, у тому числі торговельні марки 5.4. Правила щодо реклами та засобів масової інформації

Джерело: [2]

З огляду на потреби прозорості використання нетарифних заходів, що впливають на міжнародну торгівлю, в 2012 році під час сесії ЮНКТАД було поставлено таке завдання. Як наслідок Міжвідомча група створила нову класифікацію нетарифних заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності в торгівлі, в основі якої лежить 16 груп товарів (табл.1.2).

Таблиця 1.2.

Класифікація заходів нетарифного регулювання ЗЕД

Вид діяльності	Заходи	Група	Зміст
Імпорт	Технічні	A	Санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ)
		B	Технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ)
		C	Передвідвантажувальна інспекція та інші формальності
	Нетехнічні	D	Групові торговельні захисні заходи (автоматичне ліцензування)
		E	Неавтоматичне ліцензування, квотування, заборонні та обмежувальні заходи (крім СФЗ та ТБТ)
		F	Тарифні (цінові) заходи контролю, включаючи додаткові податки і збори
		G	Фінансове регулювання
		H	Заходи, що впливають на конкурентоспроможність товарів
		I	Інвестиційні заходи
		J	Обмеження на розповсюдження товарів
		K	Обмеження на післяпродажні послуги
		L	Субсидії (виняток – експортні субсидії)
		M	Обмеження щодо державних закупівель
		N	Інтелектуальна власність
		O	Країна походження товару
Експорт	–	P	Експортні заходи (включаючи субсидії)

Джерело: [72, с. 19]

Не можна оминати увагою і класифікацію, що була розроблена в межах Світової Організації Торгівлі, як основної організації, що займається питаннями вільного переміщення товарів в світі. Так, згідно класифікації СОТ інструменти нетарифного регулювання поділяються на групи:

1. Заходи втручання держави в економіку (наприклад, пільги виробникам та споживачам товарів; субсидії на експорт; компенсаційні мита; державні закупівлі; торгові операції державних підприємств та інші заходи, що обмежують торгівлю).

2. Особливості митних та адміністративних процедур (наприклад, заходи з митної оцінки; антидемпінгові мита; структура тарифів; консульські та митні формальності і документи та інші).

3. Стандарти та інші спеціальні вимоги до товарів (технічні стандарти; вимоги, щодо пакування чи маркування товарів);

4. Специфічні торгові бар'єри (наприклад, кількісні обмеження щодо імпорту; дискримінаційні обмеження експорту чи імпорту; встановлення мінімальних цін; ліцензування та інші).

5. Імпортні податки та збори (внесення депозитів; кредитні обмеження для імпортерів; прикордонні збори фіскального характеру та інші збори; обмеження щодо алкогольних виробів; дискримінаційні, адміністративні та інші збори, щодо імпорту) [201, с.137].

Таблиця 1.3.

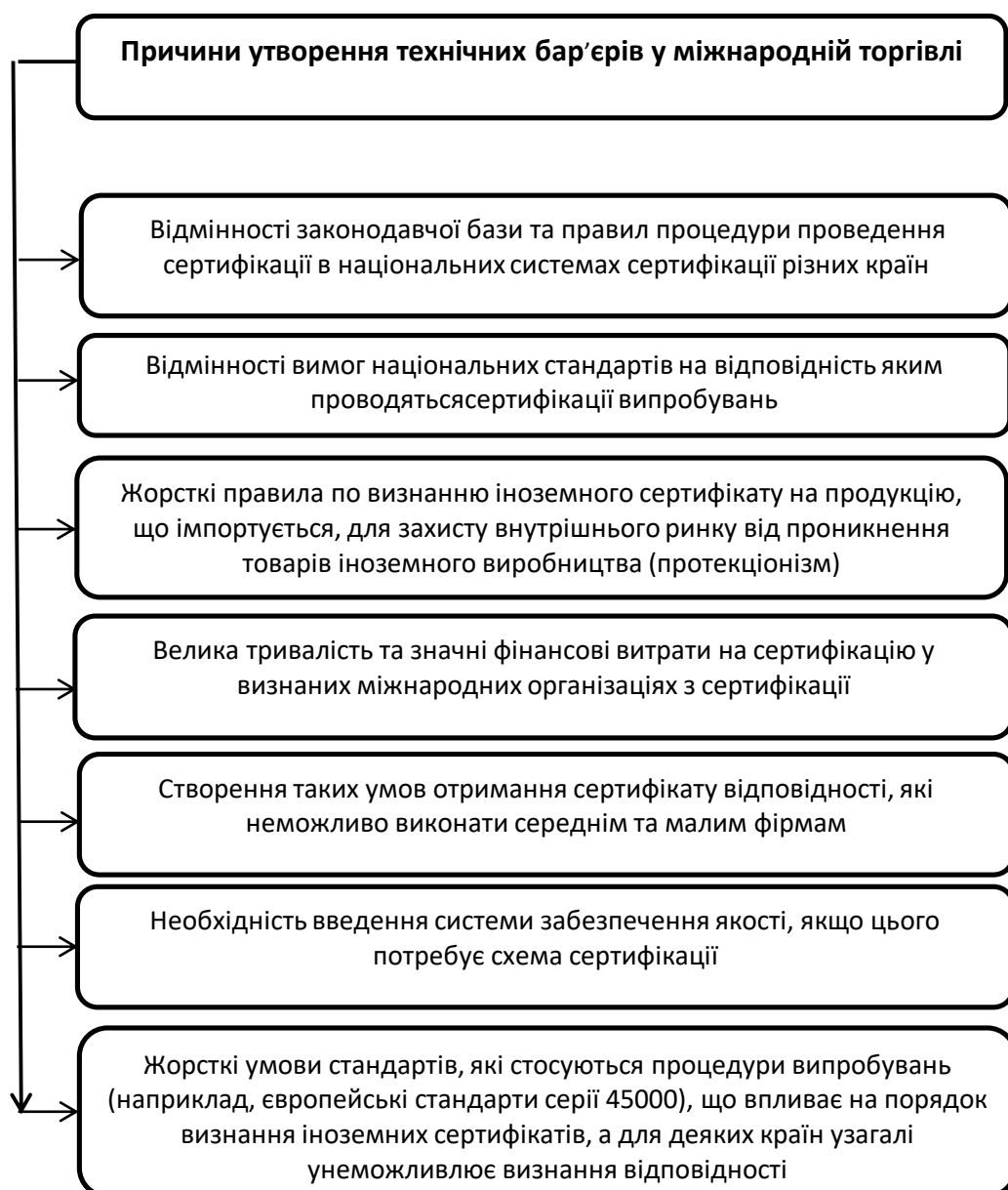
Місце стандартів в нетарифному регулюванні

Автор	Місце в нетарифному регулюванні	Сфера охоплення
ЮНКТАД	Частина ТБТ	Заходи, що встановлюють обов'язкові та необов'язкові вимоги до характеристик товарів, а також процедури оцінки товарів на відповідність цим вимогам (за винятком СФЗ та вимог до товарів у процесі державних закупівель)
А. Деардорфа та Р. Стерна	Частина ТБТ	Санітарно-гігієнічні норми та стандарти якості; стандарти безпеки та виробничі стандарти й правила; правила пакування та маркування, у тому числі торговельні марки; правила щодо реклами та засобів масової інформації
СОТ	Окремо виділені	Стандарти та інші спеціальні вимоги до товарів (технічні стандарти; вимоги, щодо пакування чи маркування товарів)

Джерело: сформовано автором

В цілому можна зазначити, що основою системи технічного регулювання є технічні бар'єри. Система технічного регулювання є важливою для економіки країни в цілому, оскільки займає важливе місце в виробництві товарів, їх конкурентоспроможності, захисті навколишнього середовища, захисті життя та здоров'я людей.

Національні стандарти ставали перешкодою вільному переміщенню товарів, тож виникла необхідність їх усунення шляхом перетворення в єдину систему технічного регулювання. Причини такого перетворення відображені на рис. 1.1.

Рис 1.1. Причини утворення технічних бар'єрів в міжнародній торгівлі

Джерело: [174, с.157]

В контексті даного дослідження слід виділити одну з категорій нетарифних бар'єрів в торгівлі, а саме технічні бар'єри в торгівлі, до яких належать заходи, які використовуються країною для регулювання ринків, захисту споживачів та досягнення інших цілей.

Термін «технічні регламенти» використовується для опису обов'язкової відповідності оцінки та інших технічних вимог, які впливають на товари. Це

включає вимоги до: продуктів (наприклад, гранично допустимі рівні для ртуті в рибі), маркування (наприклад, необхідні харчові етикетки для харчових продуктів), процесів (наприклад, обов'язкові стандарти для управління небезпеками при використанні певних хімічних речовин); випробування (наприклад, необхідне тестування свинцевої фарби в дитячих іграшках). Вони не включають стандарти або інші добровільні сертифікати, такі як сертифіковане виробництво або сертифікація справедливої торгівлі – в тих же категоріях. Відповідність технічним регламентам вимагається законом для виходу товару на ринки, тоді як відповідність стандартам не потрібна. Однак, вимоги покупців або урядова інформація може призвести до зниження продажів продуктів, які не відповідають вимогам стандартів.

Тож, можна зазначити, що основною метою створення системи технічного регулювання були: створення нормативної бази, в якій зазначені вимоги до товарів, які забезпечать безпеку товару, а також життя та здоров'я людей, тварин та навколишнього середовища; усунення технічних бар'єрів в торгівлі (ТБТ) та розвиток міжнародного співробітництва; захист прав споживачів, через забезпечення належної якості товарів; впровадження знаку відповідності міжнародним та національним стандартам та відповідне маркування товарів та ін. [100, с.14].

Технічні регламенти – особливо ті, які базуються на національних або регіональних стандартах замість міжнародних – можуть створити додаткові витрати для експортерів, оскільки вони прагнуть адаптувати їх до продуктів і процесів відповідно до різних регуляторних вимог у всьому світі. Високі коефіцієнти покриття (близько 92–93%) та частотні показники (від 77–92%) для повідомлень СОТ та ТБТ ЄС показують широке розповсюдження технічних регламентів та їх важливий зв'язок з торгівлею товарами [322].

Межі між технічними регламентами та стандартами не завжди чіткі і зрозумілі. Так, в ст. 2.4 Угоди про ТБТ (додаток Б) прописано, що у «випадках, коли виникає потреба в технічних регламентах, а відповідні міжнародні стандарти вже існують або їхня розробка завершується, члени використовують їх або

відповідні їхні частини як основу для своїх технічних регламентів» [203]. Так, стандарти в одній країні можуть бути обов'язковим технічним регламентом, а в іншій країні уряд може зробити цей стандарт технічним регламентом шляхом включення їх до закону.

Стандарти є добровільними і зазвичай розробляються групою зацікавлених сторін, таких як виробники, споживачі, державні органи та дослідники. Стандарти можуть стати обов'язковими, якщо це буде прийнято державними органами. В той час як оцінка відповідності – це такі процедури, як тестування, перевірка і сертифікація.

Оскільки стандарт – це документ, який встановлює вимоги до конкретного елементу, матеріалу, компоненту, системи чи послуги або докладно описує конкретний метод або процедуру, то в такому випадку стандарти полегшують міжнародну торгівлю, забезпечуючи загальну сумісність і функціональну сумісність компонентів, продуктів і послуг. Впровадження стандартів приносить користь виробникам і споживачам в плані зниження витрат, підвищення продуктивності і безпеки. Стандарти розробляються і визначаються в процесі обміну знаннями та досягнення консенсусу між технічними експертами, призначеними зацікавленими сторонами та іншими учасниками, включаючи бізнес, споживачів і екологічні групи.

Виділяють кілька різних типів стандартів. В основному, стандарти включають вимоги і / або рекомендації щодо продуктів, систем, процесів або послуг. Стандарти також можуть бути способом опису методу вимірювання чи тестування або встановлення загальної термінології в конкретному секторі.

Спільними зусиллями членів СОТ було запроваджено підходи до вирішення проблем стандартизації, які виникли як наслідок визнання стандартів технічними бар'єрами в торгівлі. Причиною цього стали тенденції у сфері стандартизації, що виникли останнім часом, до них належать: відкритість та прозорість розроблених стандартів та технічних регламентів, що базуються на Кодексі добросовісної практики підготовки, прийняття та застосування стандартів; поширення міжнародних стандартів, в тому числі і необхідність розробки технічних

регламентів, що базуються на основі міжнародних стандартів; добровільне застосування стандартів виробниками, а вимоги щодо безпеки та якості продукції мають бути прописані в технічних регламентах; обмін інформацією, що стосується стандартів; розширення процесів стандартизації, що починаються з технічних вимог до товарів і закінчуються впровадженням стандартів, що мають за мету впровадження відповідних процесів і систем. Слід особливо відзначити, що в останньому випадку мова йде про стандарти серії ISO 9000 системи управління якістю та стандарти ISO 14000 системи управління довкіллям.

Стандарти є добровільними, а це означає, що не існує автоматичного юридичного зобов'язання їх застосування. Однак, закони і нормативні акти можуть посилатися на стандарти і навіть робити їх обов'язковими.

Технічне регулювання, що має на меті забезпечення певних стандартів, в цілому позитивно впливає на міжнародну торгівлю та залучення інвестицій. Так наприклад, застосування стандартів щодо імпорту одночасно негативно впливає на імпорт невиробничої сфери і позитивно впливає на імпорт обробної промисловості. Наслідки заходів ТБТ на диверсифікацію експорту залежать від самого виробника. Незастосовувані стандарти та технічні регламенти чинять негативний вплив на експорт виробника. Отже, сказати однозначно, що стандарти мають позитивний чи негативний вплив на міжнародну торгівлю неможливо. З одного боку їх впровадження може мати позитивний вплив на технологічно розвинені сектори і, разом з тим, негативно впливати на сировинний сектор. Саме тому, гармонізація та взаємовизнання стандартів є вкрай важливими, оскільки може суттєво зменшити негативний вплив на торгівлю.

З першого погляду може здатись, що стандарти мають негативний вплив на міжнародну торгівлю, оскільки експортерам необхідно довести споживачам, що їх продукція відповідає вимогам, а інколи виникає потреба інвестицій у виробництво для зміни характеристик товару. Проте, в цілому на економіку процес стандартизації має як негативний, так і позитивний вплив, а при більш детальному аналізі, можна зробити висновок, що впровадження стандартів сприяє та розвиток міжнародної торгівлі. Перше, що слід зауважити, що наслідки впровадження

стандартів для країни-виробника можуть бути одночасно і позитивними і негативними. При чому те, що для одних виробників стає перешкодою, для інших надає конкурентну перевагу на міжнародному ринку. Окрім цього, наслідки впровадження стандартів, що несуть негативний вплив в окремій галузі, загалом можуть мати позитивний вплив на економіку в цілому.

Сьогодні стандартами, як інструментами, користуються підприємства та організації (стандарти систем якості, безпеки працівників та управління охороною навколишнього середовища); промислові ланцюги постачання (стандарти на вимоги до робочих показників, надійності та ефективності); організації, що займаються випробуванням та наглядом (стандарти на методи випробувань); продавці та організації, що займаються роздрібною торгівлею (стандарти на вимоги до інформації про товар для захисту споживача); організації, що займаються розробкою стандартів [127].

Стандарти мають на меті частково виправити недосконалість ринку (що має причини, як то нераціональна дія споживача; обставини, що надають споживачеві неповну інформацію; надмірна сегментація ринку) шляхом розподілу ресурсів та сприяння максимальному добробуту суспільства. Забезпечення максимально можливого добробуту шляхом використання наявних ресурсів і є тим позитивним впливом, який можна отримати від впровадження стандартів. З недосконалості ринку можна отримати позитивні ефекти від впровадження стандартів. По-перше, усунення наслідків інформаційної асиметрії для споживача. Виключно за умови володіння споживачем повної інформації про продукт, він має можливість зробити свій вибір на користь того, хто повністю відповідає його вподобанням. На жаль, така інформація надається споживачеві вкрай рідко, внаслідок чого результати щодо якості та безпечності товару, він отримує або після споживання, а інколи не отримує взагалі. В першому випадку товар відноситься до категорії «досвідні блага», а в другому – «довірчі блага». Інколи виробник не зацікавлений в наданні повної інформації, оскільки, на його думку, протилежне може призвести до недоотримання прибутку, тому споживач вимушений витратити додаткові ресурси щодо отримання достовірної інформації про товар, а інколи і на наслідки

споживання неякісного чи небезпечного товару. Варто наголосити, що існує проблема коли споживач, через недостатність інформації, не може відрізнити неякісний товар від якісного, який в свою чергу є дорожчим (через необхідність покрити витрати на виробництво якісного товару). А це, в свою чергу, призводить до насичення ринку неякісним товаром, так званої ситуації «Ринок лимонів» [215, с.65-66].

Стандарти, в такому випадку, виконують роль свого роду попередження: споживач впевнений, що товар має відповідну якість та є безпечним. Це дозволяє зменшити наслідки інформаційної асиметрії, і як результат, споживач диктує умови на ринку, змінюючи його структуру на користь більш якісного товару.

Варто зауважити, що для виробника теж існує інформаційна асиметрія. Стандарти в даному випадку дозволять збільшити конкуренцію на ринку та зменшити витрати на «репутацію». А це є важливим з точки зору виробника, оскільки подолання негативних наслідків інформаційної асиметрії є, власне, створенням позитивної репутації виробника. На ринку існує тенденція коли споживач готовий платити більше за товар, спираючись на позитивну репутацію виробника. Але для виробника створення та підтримання позитивної репутації несе за собою додаткові витрати. Проте далеко не для всіх виробників є можливим понесення цих додаткових витрат. Крім цього, додаткові витрати на позитивну репутацію можуть створювати перешкоди для виходу нових виробників на ринок.

По-друге, посилення позитивних та упередження негативних зовнішніх ефектів, так мережеві ефекти є найяскравішим прикладом позитивних ефектів. Суть цього ефекту полягає в тому, що чим більше споживачів купують даний товар, тим більше це приносить користі суспільству в цілому. Застосування стандартів є одним з прикладів багатьох мережевих ефектів. Уніфікація вимог до виробництва товару збільшує ринок споживання даного товару, це в свою чергу має позитивний ефект на продуктивність. Позитивний ефект в даному випадку полягає в створенні можливостей для зменшення запасів, покращенні поглибленої спеціалізації виробників, які формують виробничі ланцюги, посиленні конкуренції на ринку та можливостях економії на масштабах виробництва. Варто сказати, що

застосування стандартів викликає і позитивний ефект у вигляді поширення та застосування новітніх технологій. Саме застосування стандартів у певній галузі є свого роду індикатором теперішнього стану розвитку цих технологій. У свою чергу це змушує виробника застосовувати стандарти для просування свого товару на ринку. Зовнішні ефекти бувають не тільки позитивними, а й негативними. Запровадження стандартів має на меті і усунення негативних зовнішніх ефектів, оскільки ціна товару не може повністю врахувати витрати, що їх понесе покупець після споживання даного товару. Найяскравіше це можна прослідкувати коли витрати понесе третя особа, яка в момент угоди купівлі- продажу, не приймала в ній участі.

Щодо негативних ефектів можемо виділити наслідки, які можуть виникнути при неналежному застосуванні стандартів. Мова йде про випадки коли:

- 1) застосування застарілих стандартів стає на перешкоді втіленню інновацій;
- 2) застосування стандартів має на меті виключно дискримінацію певних виробників, у результаті чого на ринку виникає неконкурентне середовище;
- 3) коли використання стандартів є занадто деталізованими та необґрунтовано жорстким. Наступним негативним ефектом є сегментація ринку. При наявності стандартів ринок поділяється на сегменти, в цьому випадку рівень конкуренції значно нижчий, ніж на єдиному ринку. Одночасно стандартизація зменшує асортимент товарів, що представлені на ринку. Існує момент суперечності між двома цими пунктами. Зазвичай, великі виробники отримують більші можливості для залучення інвестицій, оскільки впровадження стандартів є досить витратним. В такому випадку великі виробники мають можливість економити на масштабах і за таких умов спостерігається нерівномірність розподілу негативних ефектів. З цього випливає наступний пункт негативних ефектів, а саме - витрати на дотримання стандартів. В цьому випадку витрати несуть як виробники, так і держава в цілому, в першому випадку – це витрати на створення системи контролю за характеристиками, в другому – витрати на їх дотримання. Слід наголосити, що виробники «платять двічі» коли виробництво відбувається згідно вимог стандартів та під час проведення процедури оцінки відповідності.

Згідно Угоди про ТБТ можна виділити наступні кінцеві цілі стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки відповідності: захист життя та здоров'я людей, тварин, рослин; охорона довкілля та природних ресурсів; забезпечення національної безпеки, захист майна, забезпечення енергоефективності; недопущення обману споживачів діями виробників. З вище наведених цілей можна виділити завдання які ставляться перед державою (на національному рівні) та перед міжнародним співтовариством (на міжнародному рівні). На міжнародному рівні - це створення умов для виробників, що беруть участь в міжнародній економічній співпраці; сприяння міжнародній торгівлі та науково-технічному співробітництву. Одночасно на національному рівні це: зниження виробничих витрат; підвищення конкурентоспроможності продукції та стимулювання інноваціям.

Зауважимо, що цілі, які мають перед собою стандарти, мають лише одне зобов'язання. Воно безпосередньо стосується застосування принципу необхідності у сфері стандартизації. Спираючись на експлуатаційні характеристики товару, відповідні органи зі стандартизації мають визначити стандарт. Це викликано тим, що наявність багатьох національних систем стандартизації та сертифікації (здебільшого в країнах Західної Європи), спираються на нормативні документи, які інколи призводять до випадків, коли однорідна продукція оцінюється різними методами за різними показниками, що в свою чергу стає перешкодою вільного руху товарів та заважає реалізації ідеї вільного переміщення товарів та послуг.

Застосування стандартів базується на наступних принципах: добровільне впровадження стандартів; максимальне задоволення потреб та інтересів споживачів; національні стандарти мають розроблятися на основі міжнародних стандартів (за винятками, коли останнє є неможливим через історичні чи релігійні особливості); недопущення застосування стандартів як перешкод для вільного переміщення товарів, виробництва, надання послуг чи виконання робіт; сприяння однакових умов застосування стандартів всім зацікавленим особам. Слід наголосити, що «добровільність» в даному випадку не дає виробнику всюдозволеності. Якщо товар не відповідає стандарту, то зазвичай, він не

відповідає і технічному регламенту (оскільки у більшості технічних регламентів прямо вказані стандарти, що мають використовуватись в процесі виробництва), а отже виробник не пройде оцінку відповідності і його продукція не буде допущена до реалізації. Слід наголосити, що добровільність застосування стандарту є обов'язковою у випадках: 1) коли виробник вирішив застосувати стандарт при виробництві своєї продукції і вказав свій намір при маркуванні даного товару; 2) коли його застосування прописане в договорі чи контракті, де вказано, що товар виробника відповідає певному стандарту. Цікавим є той факт, що ще зовсім недавно дотриманням виробниками стандартів контролювалось державою, але під впливом вільного ринку ця необхідність зникла, оскільки товар, що не відповідає певному стандарту, є неконкурентоспроможним.

Отже, на національному рівні стандартизація спрямована на використання стандартів, що відповідають вимогам СОТ та підвищення конкурентоспроможності шляхом впровадження інновацій; на регіональному рівні діяльність зі стандартизації спрямована на полегшення виходу товару на ринок, враховуючи географічні та економічні потреби регіону; на міжнародному рівні діяльність зі стандартизації спрямована на усунення технічних бар'єрів в торгівлі шляхом розробки та впровадження міжнародних стандартів.

1.2. Економічна природа стандартів у міжнародній торгівлі: літературний огляд

Аналіз праць, присвячених функціонуванню міжнародної торгівлі, що з'явилися за останні роки, дає підстави стверджувати, що істотне зниження торгових бар'єрів за останні кілька десятиліть є наслідком збільшення розроблених і впроваджених технічних торгових бар'єрів, які ще називають стандартами. В науковій літературі домінує думка, що стандарти стають все більш важливими факторами, які визначають міжнародні торговельні потоки. Проте, на відміну від тарифів і загальних нетарифних бар'єрів, стандарти мають потенціал, який може сприяти як зменшенню, так і збільшенню обсягів торгівлі. Оскільки, міжнародні

стандарти запроваджуються з метою більшого сприяння торгівлі (відносно національних стандартів), вони наділені також і протекціоністськими характеристиками, коли споживачі і великі групи покупців вимагають виробництва товарів відповідно цим стандартам. Таке дотримання стандартів вимагає значних витрат, а це фактично значно ускладнює процес проникнення на світові ринки. Незважаючи на загальновідомий факт важливості цього питання, нам не вистачає достатніх емпіричних даних щодо встановлення взаємозв'язку між стандартами і торгівлею.

Проблема стандартизації в міжнародній торгівельній політиці мало вивчалася у вітчизняній літературі. Вперше впровадження стандартів в міжнародній торгівлі стали предметом дослідження С. Осики, В. П'ятницького, О. Онищука, В. Коновалова, А. Осики та ін. В роботах цих авторів [121; 122; 123; 125; 126], що присвячені проблемам міжнародної торгівлі та міжнародних угод з торгівлі, стандарти розглядаються в контексті функціонування ГАТТ/СОТ, як інструменти, що сприяють чи перешкоджають міжнародній торгівлі. Дещо з іншого боку стандарти в міжнародній торгівлі розглядаються в посібнику С. Осики і В. П'ятницького [124]. Тут автори обмежилися тільки констатацією того факту, що стандарти широко використовуються в системі міжнародної торгівлі.

Одним з перших увагу питанням впливу стандартів на міжнародну торгівлю приділив В. Є. Новіцький [115], який розглядав стандартизацію як фактор і передумову взаємовигідного міжнародного співробітництва. Зокрема, ним було проаналізовано як міжнародні угоди та договори, так і вітчизняне законодавство на дану тему та визначено важливість гармонізації вітчизняних стандартів з міжнародними для успішної інтеграції України у світову систему торгівлі.

У тій чи іншій формі стандарти в міжнародній торгівлі висвітлювалися й іншими авторами, які досліджували проблеми міжнародної економічної діяльності України та інших країн. Зокрема, про них згадує у своїй праці І. Бураковський [14]. Пізніше він неодноразово буде звертатися до взаємозв'язку міжнародної торгівлі і стандартів у контексті різних аспектів розвитку міжнародної торгівлі. Так, його

виступ на Круглому столі «Україна – СOT – ЄС: торгівля та стандарти» [13] був присвячений актуалізації проблем гармонізації національних стандартів у контексті Угоди про Асоціацію між Україною і ЄС.

За останні роки значно зріс інтерес до проблеми стандартів в міжнародній торгівлі в українській науковій літературі. З'явилися монографії і статті, в яких у тій чи іншій мірі досліджуються роль стандартів в міжнародній торгівлі. В основному це стосується проблеми впровадження міжнародних стандартів у митну справу, фінансовій звітності інформаційній сфері тощо.

Незважаючи на певну кількість публікацій, присвячених стандартам в міжнародній торгівлі, багато питань залишилося не розкритими, а проблем - не розв'язаними.

Більш вагомим дослідженням у вивченні стандартів в міжнародній торгівлі належать зарубіжним вченим. Так, не можемо оминати увагою праць А. Кассела, який показав вплив стандартів на міжнародну торгівлю і, що важливо, окреслив проблеми розвитку стандартів [247].

Говорячи про вивчення даної проблеми, яка є предметом дослідження багатьох вчених і експертів, можна відмітити, що більшість західних вчених будують свої дослідження за ознаками базування на джерелознавчих базах. Тут першість належить публікаціям, автори яких використовують економетричні методи дослідження.

Одними із перших почали досліджувати стандарти в міжнародній торгівлі Дж. Сванн, П. Темпл і М. Шурмер [335], які на основі *Perinorm*¹ дослідили вплив стандартів на зовнішню торгівлю Великої Британії з іншими країнами. Ними була побудована модель, яка відображала взаємозв'язок між стандартами і показниками торгівлі, додавши до стандартів змінні в простих економетричних моделях

---

¹ *Perinorm* є бібліографічна база даних присвячені допомагати вам з вашими стандартами і технічними регламентами запитів. Це провідний бібліографічна база даних у світі національних, європейських та міжнародних стандартів у більш 200 видавничих стандартів організацій в 23 країнах, в цілому більше 1400000 записів. На трьох мовах, як на DVD і онлайн (англійська, французька та німецька), *Perinorm* поставляється з щомісячного оновлення. Якість інформації гарантується щомісячної постачанні записів безпосередньо від кожного видавця стандартів. С має потужний і гнучкий пошук *Perinorm* дозволяє швидко і легко зробити ваші запити документації і управляти відповідність міжнародним стандартам.

експорту та імпорту Великої Британії. Модель описувала торгівлю Великої Британії з рештою світу, а не двосторонню торгівлю між країнами.

Складовою цього дослідження був аналіз класифікації стандартів, шляхом підрахунку кількості стандартів, які діють у кожній промисловій підгалузі або категорії товарів. Перш за все, вони надавали істотне значення кількісним характеристикам стандартів і поділили стандарти не тільки за важливістю, але і за типом: стандарти сумісності, стандарти якості, стандарти вимірів, стандарти щодо скорочення різноманітності тощо.

На їхню думку для конкретної країни, *Perinorm* може бути використаний для побудови трьох типів виміру:

- кількість національних стандартів, які є унікальними для даної країни;
- кількість національних стандартів країни, які ідентичні або еквівалентні міжнародним стандартам;
- кількість національних стандартів країни, які ідентичні або еквівалентні тим стандартам, які прийняті в країні, що виступає торговим партнером.

Автори ставили у своєму дослідженні ще дві додаткові цілі: по-перше, оцінити важливість міжнародних та національних стандартів, а по-друге, порівняти чотири теоретичні положення щодо впливу стандартів і здійснити аналіз: а) стандартів як джерела конкурентної переваги; б) стандартів як небажане обмеження; в) впливу стандартів на розвиток торгівлі і г) впливу стандартів на обмеження міжнародної торгівлі.

Дослідники вказують на відмінність між національними та міжнародними стандартами і використовують дані *Perinorm* «міжнародних еталонів» для перевірки стандартів Великої Британії (The British Standards Institution – BSI). Якщо це підтверджувалося, то стандарт вважався міжнародним, а якщо ні, то він визнавався як національний стандарт. Для кожної галузі промисловості ними були визначені всі стандарти BSI і підраховано кількість відповідних стандартів: національних і міжнародних. Автори дійшли висновку, що національні стандарти Великої Британії суттєво вплинули на британський експорт та імпорт. Втім, дехто

з дослідників стверджували, що коефіцієнти, які застосував Дж. Сванн були помилковими. На перший погляд, ці результати є найбільш сумісні з гіпотезою про вплив стандартів на розвиток міжнародної торгівлі.

П. Темпл і Дж. Урга [348] вивели рівняння імпорту і експорту, ввівши дві додаткові змінні, які вимірюють обмеження пропускної здатності і дефіцит робочої сили. Відмінністю між дослідженнями Дж. Сванна, з одного боку, і П. Темпла та Дж. Урги з іншого, полягає в тому, що результати першого не є дуже переконливими, тому існує необхідність порівняння досліджень інших вчених.

К. Блінд з співавторами в низці досліджень протягом 2000-2002 рр. провели значну кількість емпіричних досліджень, присвячених економічним наслідкам використання стандартів у міжнародній торгівлі. Деякі з цих дослідників взяли за основу доказову базу використання німецьких національних стандартів (German institute for standardization – DIN) з економічними вигодами [238; 239; 241; 242]. Всі ці дослідження викладені в праці К. Блінда [240] «Економічна теорія стандартів», де він обчислює сталі змінні національних і міжнародних стандартів так само, як Дж. Сванн, П. Темпл та інші. К. Блінд проаналізував двосторонні торговельні потоки між країнами, за результатами торгівлі за участю восьми країн-експортерів: Німеччина, Австрія, Швейцарія, Велика Британія, Франція, Нідерланди, США, Японія і трьох країн-імпортерів: Німеччина, Австрія і Швейцарія.

В 2001 р. К. Блінд і А. Джангмітаг, оцінюючи існуючі моделі торгівлі, вийшли за рамки попередніх досліджень та запропонували наступні моделі: одна з них показує використання німецьких стандартів у торгівлі Німеччини з іншим світом, друга – це модель двосторонньої торгівлі між Німеччиною і Великою Британією. Автори дійшли висновку, що загалом стандарти в міжнародній торгівлі сприяють позитивному ефекту, в той час як німецькі національні стандарти створюють певні перешкоди [243]. Це пояснюється тим, що високі стандарти Німеччини не можуть підтримувати інші країни і тому вони є своєрідними бар'єрами. У наступній праці [241] автори проаналізували торгівлю між Німеччиною і Францією, дослідивши лише одну модель двосторонньої торгівлі

між цими країнами. В інших роботах ці автори розглянули торгівлю Швейцарії з Німеччиною, Францією і Великобританією в одному конкретному секторі [239].

Цікавими є дослідження Дж. Монюса [313; 314; 315; 316], який розглядав торгівлю між двома країнами, використовуючи гравітаційну модель двосторонньої торгівлі. Його дослідження відрізняється від попередніх праць теоретичними узагальненнями, зокрема він досліджує стандарти уявних країн А і В, взявши за основу такі положення:

- кількість стандартів у країні А, що не еквівалентні стандартам країни В.
- кількість стандартів у країні В, що не еквівалентні стандартам країни А.
- кількість стандартів у країні А еквівалентних стандартам країни В.
- кількість стандартів у країні В еквівалентних стандартам країни А.

Велику увагу Дж. Монюс приділив аналізу трансакційних витрат та витрат на адаптацію країн до стандартів в міжнародній торгівлі. Збір інформації для гармонізації стандартів є дуже вартісним, тому запровадження стандартів може бути дорогим. Стандарти знижують трансакційні витрати, навіть якщо вони збільшують витрати на адаптацію, але позитивний ефект від їх впровадження переважає останні. Для дослідження автор поділив стандарти на групи, які використовуються у десяти галузях. У чотирьох галузях (продукти харчування, напої, сировинні матеріали і мінеральні палива) для окремих країн стандарти є бар'єрами в торгівлі і сприяють скороченню імпорту в ці країни. Але в інших галузях (включаючи нафтовидобування та нафтопереробку, хімічні речовини, виробництво техніки, технології) цих країн стандарти сприяють імпорту. Це він пояснює тим, «що трансакційні витрати є більшими в галузях, які технологічно розвинуті, ніж стандарти в країнах з великою часткою обробної промисловості» [314].

В іншій роботі Дж. Монюс використовує ті ж методи, але на цей раз тільки для торгівлі сільськогосподарською продукцією. У дослідженні прийнято три припущення: для деяких країн стандарти стримують торгівлю сільськогосподарською продукцією; гармонізація стандартів сприяє розвитку

торгівлі сільськогосподарською продукцією; в міжнародній торгівлі гармонізовані і національні стандарти мають різні наслідки для інсайдерів і аутсайдерів [315]. Автор використав аналогічний набір даних для п'яти країн ЄС (Бельгія, Франція, Німеччина, Нідерланди і Великобританія) і дев'яти інших країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), і обмежився торгівлею сільськогосподарською продукцією. Він також поділив свої результати залежно від того, чи країни-експортери знаходяться в ЄС чи ні.

Здійснений аналіз застосування стандартів у торгівлі привів автора до оригінального висновку, що стандарти на сільськогосподарську продукцію не завжди перешкоджають торгівлі, а також гармонізація стандартів не завжди збільшує товарообіг.

У подальшому дослідженні Дж. Монюс [316] використовує випробувані методи для дослідження стандартів у міжнародній торгівлі електротехнічною продукцією. Він звертає увагу на вплив підмножини стандартів (основні характеристики електроенергії, такі як напруга, частота і різні типи підключення) порівнюючи зразки 159 країн. Далі автор вивчає ефект застосування всіх стандартів цих товарів для підмножин 14 країн ОЕСР.

Результати його досліджень можна представити наступним: по-перше, впровадження національних та міжнародних стандартів сприяє зростанню торгівельних потоків електротехнічної продукції, причому ефект від застосування стандартів є значно більшим ніж у інших галузях промисловості (результат отримано шляхом порівняння обсягів реалізації стандартизованої продукції з більш ранніми дослідженнями міжнародних торгівельних потоків промислової продукції). По – друге: вплив національних стандартів значно більший на торгівлю ніж міжнародних за рахунок, як правило, більш високих вимог до основних характеристик промислової продукції. По-третє, залежно від обсягів реалізації промислової продукції (що, як правило, пов'язано з розмірами країни-імпортера чи країни-експортера), встановлюються коефіцієнти співвідношень відповідно до узгоджень між всіма учасниками. Причому малі країни виграють більше ніж великі.

В. Чубала, Б. Шеферд і Дж. Вільсон [253] використали базу даних *Perinorm* для дослідження торгівлі текстилем і одягом між багатими країнами і країнами Африки. Для кожного виду продукту вони обчислили кількість стандартів ЄС, визнаних *Perinorm* і розділили їх на дві групи: ті, які відповідають стандартам Міжнародної організації зі стандартизації (International Organization for Standardization – ISO) і ті, які не відповідають. Ці дві групи використовуються для створення двох змінних: автори вважають, що стандарти ЄС, що не гармонізовані зі стандартами ISO знизять обсяги африканського експорту; якщо ж стандарти ЄС гармонізовані зі стандартами ISO, то вони набагато менше обмежують торгівлю.

Модель, запропонована Б. Шефердом, розглядає різні види імпорту в ЄС-15 з приблизно 200 країн і дозволяє зробити два основні висновки. По-перше, збільшення на 10% у пропорції стандартів ЄС, узгоджених зі стандартами ISO пов'язані із збільшенням на 0,2% імпорту з кожної країни-партнера. Це, відносно невеликий ефект, але є статистично значущим, і він є дещо вищим, для імпорту з країн з низьким рівнем доходу. По-друге, десятивідсоткове збільшення загальної кількості стандартів ЄС пов'язано з 6% зниженням різних продуктів. Як стверджує Б. Шеферд, результати згоджуються з тим, що різні стандарти на продукцію пов'язані з фіксованими витратами на адаптацію, але гармонізація зменшує розміри цих постійних витрат.

Порівняно з економетричними дослідженнями наслідки впливу стандартів на міжнародну торгівлю на базі даних ISO 9000 є незначними.

Так, робота М. Граєка [291] в деяких аспектах нагадує дослідження Дж. Монюса та інших, але на основі використання даних про дифузії ISO 9000 в різних країнах, як запобіжної кількості стандартів цих країн. Він оцінює складнощі для двосторонньої торгівлі з використанням даних про 101 країну (включаючи всі країни ОЕСР) за період 1995-2001 рр. У регресії з використанням даних по всіх країнах, автор прийшов до висновку, що дифузія ISO 9000 в країні А сприяє експорту з країни А, але скорочує імпорт в країну А. Але в регресії з використанням даних в країнах ОЕСР, він знаходить, що дифузія ISO 9000 сприяє як експорту з країни А, так імпорту в країну А.

Дж. Клогерті і М. Граєк [250] дослідили вплив стандартів на міжнародну торгівлю на ширшій основі, а також виявили наслідки ISO 9000 для прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Вони побудували гравітаційну модель торгівлі з використанням панельних даних ОЕСР імпорту в країни ОЕСР з 52 країн за період 1995-2002 рр. Змінні стандарти обчислюються таким же чином, як у попередньому дослідженні. Автори виявили, що дифузія ISO 9000 у розвинених країнах не впливає на розширення торгівлі між країнами.

С. Кім і К. Рейнерт [302] досліджувати гіпотезу, що країни, які розвиваються краще справляються з жорсткими стандартами розвинених країн у харчовій та сільськогосподарській галузі, коли вони мають більш сильний інституційний потенціал. Вони виміряли чотири аспекти інституційного потенціалу: інформація, відповідність, правозастосування та міжнародні нормативи. Автори проаналізували гравітаційну модель торгівлі в харчовій та сільськогосподарській галузі, зокрема такими продуктами як крупи, а також горіхи, включаючи арахіс. Отримані результати враховують дані по 52 країнах (у тому числі 30 країн, що розвиваються) для зерна і зернових продуктів, а також 49 країн (у тому числі 25 країн, що розвиваються) для горіхів та продуктів з горіхів.

Згідно досліджень С. Кіма і К. Рейнерта було визначено, що міра інформаційної ємності спирається на три показники: частка користувачів Інтернету на тисячу жителів, індекс освіти ПР ООН, і онлайн індексу надання послуг за даними Всесвітнього центру глобального огляду ринку.

За допомогою економетричних методів дослідники виявили, що інформаційна ємність і ємність відповідності мають сильний і значний вплив на експорт з країн, що розвиваються, але наслідки застосування міжнародних стандартів менш ясні. С. Кім і К. Рейнерт підтверджують наявність негативного і статистично значущого впливу стандартів на експорт з країн, що розвиваються, які містяться в більш ранніх дослідженнях, але свідчать, що інформація та відповідність можуть компенсувати їх.

Деякі дослідники прийняли дещо інший підхід до вивчення впливу стандартів на розвиток міжнародної торгівлі. Вони використали положення угод

про взаємне визнання угод про гармонізацію, щоб оцінити ступінь міжнародної гармонізації норм і стандартів. Дослідження М. Чем і А. Матті [249] і С. Баллера [235] стосуються стандартів і норм міжнародної торгівлі, тоді як дослідження, проведені М. Ванкатереном і Д. Вейсербсом [355], а також Г. де Фраганом і М. Ванкатереном [282] відносяться лише до правил міжнародної торгівлі.

М. Чен і А. Матті розробили гравітаційну модель двосторонньої торгівлі між парами країн. Вони використали дані 28 країн ОЕСР і 14 країн, що не входять до ОЕСР і охоплюють три категорії товарів згідно Угод про взаємне визнання та гармонізацію.

Автори також виявили, що узгодження стандартів може збільшити товарообіг між країнами-учасницями (А і В), але не обов'язково збільшиться торгівлі з іншими країнами (С і D). Дослідники вважають, що гармонізація стандартів збільшує експорт з розвинених країн в регіоні, але знижує експорт з країн, що розвиваються (D) в регіоні. На їх думку це пояснюється наступним: гармонізований стандарт в регіоні, ймовірно, буде досить суворішим порівняно з тим, що використовується країною D. І в результаті всі переваги гармонізації у вигляді економії на масштабі переважатимуть збільшення витрат на використання строгішого стандарту. З іншого боку, для тих країн, які вже знайомі з суворішими стандартами (країна С, наприклад) переваги гармонізації переважатимуть витрати. Тому чистий ефект від гармонізації стандартів в регіоні є збільшення експорту з країни С і зменшення експорту з країни D.

Робота М. Ванкаутерена і Д. Вейсербса [355] зосереджена на питанні, які представляють особливий інтерес для політики: ефект гармонізації до правил ЄС з питань торгівлі в рамках ЄС. Ця робота була масштабною та охоплювала вплив стандартів від обробної промисловості до продажу продуктів харчування. У рамках застосування широкомасштабної гравітаційної моделі для торгівлі всередині ЄС та у виробництві, було проаналізовано вплив гармонізації технічних регламентів ЄС. Їх дані про технічні регламенти виходили від Європейської комісії. Це вказує на те, що технічні регламенти впливають на торгівлю, а також визначають основні підходи, які використовується Комісією щодо усунення таких

бар'єрів. На основі даних загального виробництва за період 1990-1998 років, ними було досліджено гравітаційну модель для торгівлі всередині ЄС з врахуванням змінної покриття. Результати їх роботи показали, що гармонізація стандартів з правилами ЄС мала позитивну і значущу роль у зростанні торгівлі всередині співдружності та у виробництві.

Г. де Фраган і М. Ванкатерен [282] побудували гравітаційну модель двосторонньої торгівлі в цілому для восьми товарів, взятих з десяти харчових підгалузей. Дані стосувались десяти країн-імпортерів і чотирнадцяти країн-експортерів в ЄС. Автори обчислили змінні регулювання з дуже докладної бази даних про гармонізацію технічних регламентів. У базі даних гармонізація ТБТ описується подвійною змінною.

Їхні результати свідчать, що гармонізація має позитивні наслідки і значно збільшує коефіцієнти для загальної торгівлі всередині ЄС у харчовій галузі: а в більш деталізованому рівні - в торгівлі дев'яти з десяти категорій продуктів харчування. Автори дійшли висновку, що гармонізація в правилах збільшила обсягів торгівлі між країнами ЄС у всіх категоріях продуктів харчування приблизно на $\frac{2}{3}$, а у групі «фрукти і овочі» близько $\frac{1}{3}$ за період 1990-2001 рр.

С. Баллер [235] в своїй роботі досліджує вплив стандартів на розвиток торгівлі у двох галузях (телекомунікаційне обладнання та вироби медичного призначення) між 26 країн-членами ОЕСР і 22 країнами, що не входять до ОЕСР. Для цього була побудована гравітаційна модель, використовуючи дані про торгівлю на 3-цифровому рівні. За базу С. Баллер взяв інформацію про 8 СВП відповідних медичних пристроїв і 14 СВП, що мають відношення до телекомунікаційного устаткування. Він також опрацював інформацію про гармонізацію угод 22 країн ЄС і угод узгодження 19 країн Асоціації прав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Результати його дослідження вказують, що СВП має позитивний вплив на експортні ймовірності і обсяги торгівлі для цих країн в Угоді про взаємне визнання ІЛАС (ILAC MRA).

Дослідження, проведене А. Дісдієром, Л. Фонтагне і М. Мімоні [265] розглядає двосторонню торгівлю 690 видами сільськогосподарської продукції. За

основу взято дані з 154 країн-імпортерів і 183 країн-експортерів. Їх конкретна мета полягає у вивченні впливу на торгівлю заходів, заявлених відповідно до угод СФЗ і ТБТ. За твердженням авторів країни можуть переслідувати шість різних цілей при впровадженні стандартів в торгівлі сільськогосподарською продукцією, і здійснювати розподіл 43 заходів по цих цілях: охорона навколишнього середовища (9); охорона тваринного світу (5); захист людської безпеки (7), органічний захист рослин (6), захист здоров'я тварин (6); охорона здоров'я людини (10).

Автори пропонують три підходи до вимірювання використання стандартів у міжнародній торгівлі сільськогосподарською продукцією: перший - бінарна змінна: вона дорівнює одиниці, якщо країна-імпортер повідомляє принаймні про одну перешкоду; другий – індекс частоти: визначається часткою розбивки (HS6) найменувань продукції, заявлених у більш агреговану (HS4) категорію продукту; третій – адвалорний еквівалент, за використанням даних, що розроблені Г. Кі [301] та іншими дослідниками.

Дослідження, проведене Л. Фонтагне, М. Мімоті і Дж.-М. Пастелем [279] має також широку сферу застосування. У ньому розглядаються двосторонні торговельні дані на 6-значному рівні для 5000 продуктів в 61 товарних групах (у тому числі сільськогосподарської продукції та промислових товарів). У їх вибірці є 61 країна-імпортер і 114 країн-експортерів. Їх питома вага в торгівлі пов'язана із заходами охорони навколишнього середовища, зокрема повідомленням відповідно до Угод СФЗ і ТБТ. Для економетричного підходу вони використали модель Тобіт з випадковими ефектами.

Варто відзначити ще п'ять досліджень, які використовують інші підходи до вимірювання стандартів і правил для використання в економетричних моделях торгівлі. Це праці С. ван Біра і Дж. Ван дер Берга [236], Дж. Вілсона [363; 359; 360; 362; 361; 364], які стосуються стандартів і правил міжнародної торгівлі.

Дж. Вілсон, Т. Оцукі і М. Сіуде [365] дослідили зв'язок між торгівлею та охороною навколишнього середовища у тих галузях промисловості, які мають значні викиди, в тому числі гірничорудній, кольорових металів, целюлозо-

паперової, металургійної та хімічної промисловості. Дослідження базуються на даних 6 країн ОЕСР та 18 країн, що не входять до ОЕСР, в період з 1994 по 1998 р. Автори використали дані з охорони навколишнього середовища, зібрані С. Дасгуптою, А. Моді, С. Рої і Д. Вілером [254] і провели дослідження для аналізу екологічної свідомості, законодавства і управління механізмами природоохоронного правозастосування у кожній країні.

Дж. Міхалек та інші [312] запропонували замість того, щоб досліджувати стандарти або правила як такі, аналізувати ефекти трьох різних політичних підходів ЄС щодо боротьби з технічними бар'єрами у торгівлі для нових держав-членів та країнах Середземномор'я. Це такі три підходи: гармонізація; новий підхід і взаємне визнання. У цій праці фактично була запропонована програма дій і для України при її наступних кроках щодо інтеграції у світові процеси, включаючи і міжнародну торгівлю.

Метою дослідження [323], яке провели експерти ОЕСР, було з'ясувати в якій мірі міжнародна торгівля обмежується технічними стандартами і процедурами оцінки відповідності. Опрацювання даних про витрати на дотримання вимог на експортних ринках дозволили оцінити, наскільки вони ускладнювали торгівлю. Дослідження спирались на три групи товарів (телекомунікаційне обладнання, молочні продукти і автомобільні компоненти) у торгівлі між чотирма країнами (США, Великобританія, Німеччина і Японія). Результати досліджень виявили дві конкретні стратегії забезпечення дотримання прийнятих правил для потенційних експортерів. Одна з них «включення в первину розробку продукту безлічі функцій, затребуваних країною для якої призначений даний продукт». Друга стратегія полягає в розробці продукту тільки для внутрішнього ринку. Ця стратегія зберігає початкові витрати на проектування продукту, але ризикує мати більші витрати при спробі його експортування.

Зведений звіт Німецького інституту стандартизації [258] об'єднує результати досліджень компаній з десяти галузей промисловості, і у восьми з них стандартизація має особливе значення. Дослідження проводилось серед 4000 компаній Німеччини, Австрії та Швейцарії. Значну увагу було зосереджено,

зокрема на питаннях, щодо наслідків впровадження стандартів для компаній та їх взаємодію в бізнес-середовищі. Результатами стали дані, що стратегічна значимість стандартизації не оцінена належним чином більшістю осіб, які приймають рішення. Незважаючи на це, 75% підприємств заявили, що вони були залучені в діяльність DIN або інших подібних організації, 60% так чи інакше були задіяні в процеси розробки і прийняття стандартів на європейському або міжнародному рівні. Дослідження показало, що підприємства, які активно беруть участь в стандартизації оцінили переваги з точки зору витрат і успіху в конкурентній боротьбі.

Наявність стандартів означає, що є ціла низка гармонізованих технічних правил, які можуть допомогти підприємствам співпрацювати один з одним і створювати стратегічні альянси, що в результаті синергії може скоротити витрати і підвищити рентабельність. Звернемо увагу і на той факт, що у звіті було згадано і про негативні наслідки, коли така співпраця призводить до появи монополістичної структури ринку з наступним завданням споживачеві збитків.

Стандарти рахувалися не особливо важливими як стримуючі інновації, а стандартизація вважається ефективним способом зниження економічного ризику діяльності науково-дослідних та дослідно конструкторських робіт (НДДКР), і зниження витрат на НДДКР. Дослідження виявило, що стандарти з безпеки відіграли свою роль у зниженні рівня аварійності, але підприємці підкреслили, що стандарти не були єдиним чинником цієї тенденції.

Дослідження Світового банку [371] були направлені на конкретні країн і стали першою спробою визначити глобальні наслідки технічних вимог. Метою дослідження було з'ясувати у виробників галузі сільського господарства і торгівлі у країнах, що розвиваються, про технічні бар'єри з якими вони стикаються і їх вплив на обсяг експорту. Дані охоплювали 689 фірм з понад двадцяти галузей у 17 країнах, що розвиваються. Дослідження враховувало інформацію про жорсткість і важливості технічних нормативних документів на п'яти основних експортних ринках (ЄС, США, Японія, Канада, і Австралія).

Близько 70% експортерів стикаються з обов'язковими стандартами і технічними регламентами і більшість підприємств вважають, що зобов'язання щодо виконання цих вимог можуть перешкоджати експорту. З досліджень п'яти експортних ринків встановлено, що в ЄС діє найбільша кількість технічних регламентів; наступний за охопленістю технічними регламентами є ринок США. Велика частка фірм у Східній Європі та країнах Латинської Америки (Латинська Америка і Карибський басейн) розглянули технічні регламенти для узагальнення інформації. Стандарт якості продукції, стандарти роботи і вимоги сертифікації вважаються найбільш важливими для успішного експорту. У деяких випадках, слід визнати, що технічні регламенти можуть знизити витрати виробництва, а, отже, і сприяти підвищенню експорту.

Узагальнюючи можемо стверджувати, що дослідження вчених проводилися у двох протилежних напрямках і відображали дві протилежні методології: одні дослідники вважають, що впровадження стандартів у міжнародну торгівлю сприяє розвитку країн, а інші - що стандарти є технічними бар'єрами для розвитку торгівлі. Як правило, більшість прихильників теорії сприяння стандартів розвитку міжнародної торгівлі виражають інтереси розвинутих країн і досліджували торгівлю в основному між розвинутими країнами, тоді як прихильники протилежних поглядів досліджують торгівлю між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються.

1.3. Роль і місце стандартів у міжнародних та регіональних організаціях

Сучасна економічна система багато у чому визначається рамками, встановленими міжнародними організаціями, що регулюють діяльність в різних сферах. Не стала виключенням і міжнародна господарська діяльність. Координація міжнародних торгівельно-економічних відносин стала причиною утворень відповідних організацій, як глобального так і регіональних рівнях. При цьому залишаючи за державами-членами національний суверенітет та невторчання в розвиток справедливої міжнародної торгівлі. Торговельна політика і проблеми

міжнародної торгівлі є об'єктом діяльності багатьох регіональних, галузевих, глобально-універсальних інститутів, як міжурядових, так і неурядових. Усі ці інститути утворюють систему міжнародних організацій, пов'язаних з координацією і регулюванням процесів міжнародної торгівлі (рис.1.2).

Рис. 1.2. Система міжнародних організацій з регулювання міжнародної торгівлі

Джерело: [101, с.425]

У сфері регулювання торгівлі найбільш вагому роль на сьогоднішньому етапі відіграє Світова Організація Торгівлі, до складу якої входять 164 країн-членів на долю яких припадає 96% всіх торгових операцій [309]. Протягом всієї історії створення СОТ, невід'ємною частиною переговорного процесу та прийняття основних документів були стандарти в рамках організації, які багатьма фахівцями визнавалися як нетарифні бар'єри.

Так, ст. 20 Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) дозволяє урядам здійснювати діяльність у сфері регулювання торгівлі з метою захисту здоров'я людини та навколишнього середовища, якщо воно не допускає дискримінації або використовуватися як прихований протекціонізм.

Щоб стимулювати прийняття основних принципів, члени СОТ впровадили низку угод, спрямованих на усунення використання правил для створення технічних бар'єрів у торгівлі. Серед них Угода з технічних бар'єрів у торгівлі (Угода про ТБТ), Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (Угода про СФЗ) та інші нормативні документи, пов'язані з торгівлею, зокрема, щодо інвестиційної діяльності і прав інтелектуальної власності.

Угоди про ТБТ і Угода про СФЗ намагаються визначити межі застосування стандартів, при цьому уникаючи замаскованого протекціонізму. Ці питання стають все більш важливим на тлі зниження тарифних бар'єрів. Деякі дослідники порівнюють це зі змінами порід морського дна, коли потік падає донизу. Якщо країна застосовує міжнародні стандарти, то менш ймовірно, що вони будуть оскаржені на законних підставах у СОТ, ніж у випадку коли вона встановлювала свої власні стандарти.

Саме Угода про ТБТ визначає поняття «технічні бар'єри в торгівлі» та деталізує, що до них належать вимоги до характеристик товарів та процедури оцінки їх відповідності. В основу технічного регулювання покладено технічні бар'єри в торгівлі. Технічне регулювання можна визначити як правове регулювання у системі встановлення, застосування і виконання вимог до товарів та послуг, а також пов'язаних процесів та перевірка їх дотримання через процедури оцінки відповідності [158]. Всі ці документи групуються в технічні регламенти, стандарти та процедури оцінки відповідності. Зазначимо, що встановлення технічних бар'єрів має бути науково обґрунтованим, пропорційним до наявних ризиків та економічно доцільним для підприємств.

Основні положення відповідно до Угоди про ТБТ, що відносяться до технічних регламентів і стандартів, включають процеси та методи виробництва, пов'язані з характеристиками продукту, на відміну від Кодексу стандартів, які стосуються тільки промислових товарів.

Не можна оминати увагою і того факту, що в Угоді прописано, що технічний регламент кожного члена СОТ має спиратись на експлуатаційні властивості товару, а не на описові чи конструктивні його характеристики.

Зокрема, в сфері технічного регулювання та стандартів, Угода про ТБТ свідчить, що держави-члени повинні:

- ставити до імпортованої продукції ті ж вимоги, що й до аналогічної внутрішнього виробництва;
- розглядати всі імпортовані товари, незалежно від їх походження;
- переконатися, що всі технічні регламенти і стандарти, використовувані для захисту людини, тварин або рослин, здоров'я чи навколишнього середовища не перешкоджають вільній торгівлі, більше, ніж це необхідно;
- використовувати частково або повністю, відповідні міжнародні стандарти як основу для технічних регламентів;
- брати участь у відповідних міжнародних органах, що займаються розробкою і прийняттям відповідних технічних регламентів і стандартів;
- визнати технічні регламенти інших членів такими, що відповідають цілям їх власних регламентів;
- ставити вимоги до якості продукту, а не дизайну або опису;
- повідомляти інших користувачів щодо пропонованих технічних регламентів і стандартів, які можуть істотно вплинути на торгівлю.

Пізніше положення з оцінки відповідності були розширені та включили не тільки тестування і сертифікацію програм, але й огляд, реєстрацію, акредитацію лабораторій та реєстрацію системи якості. Конкретні положення заохочують членів: забезпечити відсутність дискримінації по відношенню до продукції; ввести заборони на використання процедур оцінки відповідності, які створюють непотрібні перешкоди для міжнародної торгівлі; використовувати міжнародні інструкції та рекомендації, що є відповідними з технічними регламентами та стандартами, які видаються міжнародними органами стандартизації; приймати участь у міжнародних органах стандартизації, які розробляють інструкції та рекомендації з оцінки відповідності з метою гармонізації процедур оцінки відповідності; повідомляти інших користувачів пропонованих процедур оцінки відповідності, які можуть істотно вплинути на торгівлю; визначати процедури

оцінки відповідності інших членів як еквівалентні власним процедурам, і забезпечувати гарантії здоров'я та безпеки; дозволяти органам з оцінки відповідності, розташованим на територіях інших членів в рівній мірі брати участь в процедурах оцінки відповідності, так само як відповідним органам, розташованим на їх території або тим, що перебувають на території інших країн.

У преамбулі Угоди про ТБТ визначено, що жодній країні не можна заважати вживати заходів, потрібних для забезпечення: захисту життя та здоров'я людей, тварин і рослин; якості її експортних товарів; захисту навколишнього середовища; запобігання обманним методам на рівнях, які вона вважає відповідними; захисту своїх суттєвих інтересів національної безпеки.

Крім цього, Додаток 1 Угоди про ТБТ СОТ визначає «технічний регламент» як документ, у якому встановлено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси та методи виробництва, охоплюючи чинні адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також містити або стосуватися лише термінології, символів, упаковки, маркування або етикетування в тій же мірі, у якій вони застосовуються до продукції, процесу або способу виробництва. Також зазначається, що регламент встановлює технічні вимоги безпосередньо або шляхом посилення чи цитування змісту стандарту, технічної специфікації або Кодексу належної практики [191]. Слід зауважити, що для цілей Угоди про ТБТ СОТ категорії «обов'язковий стандарт» не існує. Стандарти визначаються як документи добровільного застосування. У разі визначеного застосування стандарту як обов'язкового, новий документ відразу підпадає під категорію «технічний регламент», а це означає, що органу влади, який вводить стандарт як обов'язковий, доведеться забезпечити прозорість виконання вимог технічного регламенту. Процедура з оцінювання відповідності – це будь-яка процедура, яка використовується прямо або опосередковано для визначення того, що відповідні вимоги технічного регламенту стандарту виконані.

Додаток 3 до Угоди про ТБТ містить Кодекс добросовісної практики для підготовки, прийняття та застосування стандартів. У Кодексі сформульовані загальні принципи підготовки та використання стандартів за вимогами органів

приватного сектора. Він закликає організації зі стандартизації до забезпечення прозорості, відсутності дискримінації по відношенню до імпортової продукції, вирівнювання національних стандартів з міжнародними, коли це можливо, і забороняє реалізацію положень, які можуть викликати бар'єри у міжнародній торгівлі. Кодекс – це перша угода, що окреслила рамки роботи для приватних організацій по стандартизації, який узгоджується з практикою вільної торгівлі.

До положень системи технічного регулювання, що визначаються Угодою про ТБТ СОТ відносять: захист життя та здоров'я людей, захист їх майна, а також, захист тварин, рослин та довкілля; забезпечення режиму найбільшого сприяння у міжнародній торгівлі; забезпечення для імпортера тих самих умов, що й для національних виробників; використання стандартів виключно на добровільних засадах; тільки технічні регламенти визначають обов'язкові вимоги до товарів; застосування міжнародних стандартів та оцінок відповідності до товарів; забезпечення членами СОТ застосування ТБТ та їх прозорість та передбачуваність; забезпечення пропорційного до ризиків введення ТБТ наукового обґрунтування; забезпечення економічної доцільності введення ТБТ на товари; забезпечення своєчасного інформування та доступ до національної регуляторної бази, як таких, що можуть вплинути на міжнародну торгівлю; забезпечення сприяння складання і дотримання угод про визнання оцінок відповідності; забезпечення вільного доступу до національних процедур іноземних органів з оцінки відповідності; забезпечення національної безпеки; запобігання шахрайським діям [191].

Зауважимо, що є й винятки, а саме, по-перше, дія угоди не поширюється на заходи, метою яких є захист життя та здоров'я людей, від певної групи небезпек, а саме ризиків, що виникають від продуктів харчування, кормів, хвороб тварин та рослин, а також метою яких є попередження будь-яких інших втрат від шкідників. По-друге, під дію Угоди не підпадають вимоги до товарів, які встановлюються при здійсненні державних закупівель, а точніше специфікації для закупівлі товарів організаціями, що підпорядковані центральним або місцевим урядовим органам [193, с.27-28].

Варто згадати і про гармонізованість технічних регламентів в межах СОТ Так, в Угоді прописано, що вона може використовуватись через застосування міжнародних стандартів та визначення еквівалентності технічних регламентів інших членів СОТ. Для досягнення цієї мети кожен член СОТ зобов'язався брати участь в розробці міжнародними органами стандартизації стандартів на товари, щодо яких застосовується або планується застосування технічного регламенту.

Процес виконання Угоди про ТБТ здійснюється під наглядом Комітету ТБТ. Основною його місією є спостереження за дотриманням основних цілей впровадження стандартів та інших вимог без створення невиправданих перепон у торгівлі. На засіданнях Комітет ТБТ країни-учасники обговорюють питання технічних бар'єрів у торгівлі, що виникають у зв'язку із заходами щодо охорони здоров'я (наприклад, здорове харчування і напої), а також питаннями маркування товарів. Дані питання є домінуючою темою багатьох «специфічних торгових занепокоєнь». Занепокоєння урядів щодо дотримання балансу між зниженням бар'єрів у торгівлі і охороною здоров'я (в тому числі і зловживання алкоголем та захист здоров'я дітей), через найкраще інформування та покладення вибору на самого споживача. Ці специфічні занепокоєння використовуються учасниками для озвучування проблем, з якими стикаються – або можуть зіткнутися – їх виробники і експортери в результаті запровадження стандартів, технічних регламентів і вимог до маркування іншими країнами [116] (рис.1.3).

Рис.1.3. Види специфічних торгових проблем

Джерело: [100, с.161]

Угода зобов'язує кожного члена створити довідкову службу з метою: забезпечення зв'язку між країнами-учасницями; надання інформації, яка стосується технічних регламентів або стандартів; з метою членства в організаціях зі стандартизації на будь-якому рівні; участі в угодах, що пов'язані зі стандартизацією.

Повідомлення членів СОТ до Комітету ТБТ включають інформацію про продукцію, вони є нормативно-правовими актами, що зазвичай охоплюють, перелік кодів Гармонізованої системи (ГС) або Міжнародної класифікації для кодів стандартів (International Classification for Standards – ICS). Для кодів ГС повідомлення можуть бути представлені на рівні від 2 до 6 цифр.

Члени СОТ надають ці офіційні повідомлення Секретаріату СОТ, який збирає їх та поширює серед членів СОТ. Якщо учасники надають інформацію про продукт як код ICS, СОТ Секретаріат перетворює його на гармонізований стандарт, використовуючи таблицю з узгодженням ГС – ICS. Така інформація про продукт – подібна до «автоматичної» координації [375].

Повідомлення забезпечують зв'язок між технічними регламентами і товарами, що необхідно для інформування про існуючі торговельні бар'єри.

Проте використання повідомлень як джерела даних, включає деякі обмеження щодо твердження, які можна зробити про торговельні бар'єри:

1. Заходи, повідомлені відповідно до Угоди про ТБТ, не обов'язково є торговельними бар'єрами. Відповідно до ст. 2 Угоди про ТБТ, вони повинні відображати «законні» цілі для регулювання і повинні бути розроблені таким чином, щоб уникнути «зайвих перешкод для торгівлі».

2. Повідомлення містять неповну інформацію про те, чи заходи, про які було повідомлено, набули чинності. Отримання повідомлення вказує на те, які технічні регламенти та стандарти член СОТ має бажання впроваджувати. Оскільки СОТ не вимагає підтверджень чи були введені в дію заходи, перелік повідомлень буде містити деякі заходи, які ніколи не стануть чинними [375].

Аналіз даних (табл. 1.4) свідчить, що загальна кількість повідомлень СОТ про технічні бар'єри та стандарти в період 2006-2018 рр. становила 16 267. Відсоток повідомлень з датою набуття чинності в період з 2006-2008 рр. був незначним, в межах 5-9, а з 2009 року - близько 20%. Найбільший відсоток був в 2018 році і становив 31,3, що майже в 1,5 рази більше від середньорічного показника 2009-2017 рр. В той час, як відсоток повідомлень з інформацією щодо гармонізації стандартів напротязі цього періоду знаходиться в межах 55-65%.

Таблиця 1.4

Повідомлення СОТ про технічні бар'єри та стандарти за 2006–2018 роки

Рік	Число сповіщень	Відсоток з датою набуття чинності	Інформація про відсоток з ГС
2006	872	4,7	60,3
2007	1 029	6,8	56,4
2008	1 250	8,9	85,6
2009	1 487	20,1	65,6
2010	1 413	22,1	65,3
2011	1 216	15,0	63,9
2012	1 552	10,8	57,0
2013	1 600	10,2	57,0
2014	1 526	20,1	34,1
2015	895	29,3	42,0
2016	957	18,2	53,6
2017	1 321	21,3	59,2
2018	1 149	31,3	61,1
Всього	16 267	16,1	59,4

Джерело: сформовано автором на основі [375,376]

Проте, варто зазначити, що навіть у тому випадку коли про заходи було повідомлено, але вони не набули чинності вони все ще можуть вплинути на торгівлю. Якщо експортери вважають, що повідомлення для них є загрозою, вони починають пошук альтернативних ринків або іншим чином змінюють моделі експорту.

Інформація щодо гармонізованого стандарту, пов'язана з повідомленнями СОТ, може не точно відображати охоплені продукти. Секретаріат СОТ не перевіряє чи включено правильні коди ГС або коди ICS у сповіщеннях.

Зауважимо, що:

1. Повідомлення не є вичерпним переліком усіх технічних регламентів, які потенційно можуть бути використані для розуміння впливу на торгівлю у всіх країнах-членах СОТ. Наприклад, країна інформує про намір впровадження стандарту, але штраф за невиконання не передбачається. Якщо учасники стикаються з обмеженими можливостями в уряді - або розглядають заходи, які можуть не відповідати Угоді про ТБТ – вони не мають сильних стимулів для повідомлення.

2. Члени СОТ мають різні пороги для того, що має бути повідомлено. Наприклад, Індія повідомляла, що на кінець 2014 року вона мала близько 19 313 стандартів, з яких 70% не отримали відповідність міжнародним стандартам.

Крім того, в інтересах прозорості деякі члени роблять повідомлення, навіть якщо вони мають намір включити відповідні міжнародні стандарти в національне законодавство [329].

3. Угода про ТБТ лише зобов'язує членів повідомляти про нові заходи, а не про існуючі заходи до приєднання Членів до Угоди про ТБТ. Таким чином, базу даних повідомлень представляє потік заходів, а не перелік всіх заходів, що діють.

4. В рамках розглянутих повідомлень СОТ за 2018р. 38,9% повідомлень не мали інформації щодо гармонізації і, таким чином, їх не можна пов'язати з експортом товарів.

Враховуючи ці фактори, доцільним буде вважати, що повідомлення СОТ є проксі-показником оцінки існування бази «навколишнього середовища». Таким чином, можна припустити, що повідомлення уряду країни-члена щодо однієї категорії товарів вказує, що цей продукт пов'язаний зі світовим експортом, незалежно від умов цього експорту.

Розвиток міжнародної торгівлі сприяв створенню міжнародних стандартів, які б однаковою мірою могли застосовуватись в різних країнах. Причиною цьому було бажання країн, що мали торгівельні зв'язки, знизити за допомогою стандартів собівартість товарів. На шляху до цієї мети було створено багато міжнародних урядових та неурядових організацій, які в своїй роботі мають уніфікувати стандарти в різних державах. Міжнародна організація зі стандартизації, яка розпочала свою діяльність як добровільна неурядова організація. Вона була заснована для координації на міжнародному рівні розробок різних промислових стандартів і здійснення процедури прийняття їх як міжнародних. ISO, як неурядова організація користується консультативним статусом ООН, а її членами є 160 країн світу. Членами ISO є не уряди, а національні організації зі стандартизації (комітети-члени). Комітети-члени є повноправними членами організації і мають право брати участь в усіх робочих органах. Крім цього, є члени-кореспонденти — це країни, що розвиваються, вони мають право отримувати комплект всіх міжнародних стандартів та інші документи.

Технічними органами Ради ISO є Комітети (додаток В), що займаються питаннями міжнародної стандартизації, сфери діяльності яких розмежовані. Технічне бюро (Planning Committee – PLACO) – готує пропозиції щодо планування роботи ISO, з організації і координації технічних сторін роботи. Комітет з наукових принципів стандартизації (Standing Committee for the Study of Scientific Principles of Standardization – STACO) надає методичну та інформаційну допомогу щодо принципів і методик розробки міжнародних стандартів. Комітет здійснює вивчення наукових принципів стандартизації та підготовку рекомендацій для досягнення оптимальних результатів у даній галузі, займається питаннями термінології й організацією семінарів з використання міжнародних стандартів для

розвитку торгівлі. CASCO (Committee on conformity assessment) – комітет оцінювання відповідності, займається питаннями підтвердження відповідності продукції, послуг процесів і систем якості вимогам стандартів, вивчаючи практику цієї діяльності і аналізуючи інформацію. INFCO (Committee on Information) – комітет із науково технічної інформації, який займається авторизованим обміном інформації по стандартах на національному і міжнародному рівнях. Комітет з надання допомоги країнам, що розвиваються DEVCO (Committee to Support Developing Countries), здійснює обслуговування цих країн з усіх питань стандартизації, створює умови для обміну досвідом з розвиненими країнами та підготовки спеціалістів тощо. DEVCO тісно співпрацює з ООН, у результаті чого були створені міжнародні центри навчання.

В 1977 р. створено Комітет із захисту інтересів споживачів – COPOLCO (Committee on consumer policy). Метою роботи цього Комітету є проведення стандартизації в галузі інформації споживачів. До завдань Комітету входить вивчення шляхів сприяння споживачам в отриманні максимального ефекту від стандартизації продукції; розроблення рекомендацій щодо забезпечення інформацією споживачів, захист їхніх інтересів; узагальнення досвіду участі споживачів у роботах зі стандартизації; застосування стандартів на споживні товари та послуги; підтримання зв'язків з різними органами ISO, діяльність яких зачіпає інтереси споживачів. Результатом діяльності COPOLCO є періодичне видання переліку національних і міжнародних стандартів, які становлять інтереси для організацій споживачів, а також підготовка Настанов з питань споживчих товарів.

Комітет зі стандартних зразків – REMCO (Committee on reference materials) займається питаннями методичної допомоги та розробки настанов зі стандартних зразків. REMCO координує діяльність в цій галузі й тісно співпрацює з міжнародними метрологічними організаціями.

Сфера діяльності ISO розподілена між 224 технічними комітетами (ТК). Кожний ТК має затверджену Радою ISO сферу діяльності. ТК поділяються на загально-технічні та на комітети, які працюють в конкретних галузях техніки.

Діяльність загальнотехнічних комітетів спрямована на вирішення загальнотехнічних і міжгалузевих проблем (таких комітетів 26). Решта комітетів здійснюють свою діяльність у конкретних галузях техніки. У 1979 р. з метою розробки однакового підходу до вирішення питань якості продукції на підприємствах та у сфері обігу, принципів систем якості та їх гармонізації був створений ТК 176 "Управління якістю та забезпечення якості". На основі узагальнення досвіду різних країн світу з упровадження систем якості ТК у 1987 р. опублікував міжнародний стандарт ISO серії 9000. Це були взаємопов'язані стандарти із загального управління якістю. Основним видом роботи ТК ISO є розробка, погодження та подання на затвердження Ради проектів міжнародних стандартів. Для безпосередньої розробки проектів МС в межах ТК створюються підкомітети (ПК) і робочі групи (РГ). Спеціалісти ISO під час розробки МС дотримуються трьох основних принципів: стандартизація має відповідати вимогам галузей промисловості; погодження має досягатися за допомогою консенсусу; використання МС має бути добровільним.

У своїй роботі ISO підтримує зв'язки з майже 400 міжнародними організаціями, які працюють над питаннями стандартизації. Автономною організацією в складі ISO є Міжнародна електротехнічна комісія (International Electrotechnical Commission – IEC). ISO й IEC здійснюють тісне співробітництво з питань стандартизації з різними міжнародними та регіональними організаціями, які займаються економічною і науково-технічною діяльністю. Торговельно-правовий законодавчий зв'язок стандартизації з міжнародною торгівлею й економічним співробітництвом країн є у центрі уваги таких міжнародних організацій, як Європейська економічна комісія ООН (ЄЕК ООН), ЄС, ГАТТ/СОТ тощо.

Міжнародна електротехнічна комісія є добровільною неурядовою організацією. Її діяльність в основному пов'язана зі стандартизацією фізичних характеристик електротехнічного та електронного обладнання. Основна увага IEC приділяє таким питанням, як, наприклад, електровимірювання, тестування, утилізація, безпека електротехнічного і електронного обладнання. Членами IEC є

національні організації (комітети) стандартизації технологій у відповідних галузях, що представляють інтереси своїх країн в міжнародній стандартизації.

Система ISO/IEC є найбільшою з існуючих міжнародних технічних організацій і поширює свою діяльність на всі галузі економіки і науки — від стандартних форм реєстрації до валютних кодів, від будівництва до дорожньо-транспортних засобів. Сумісна діяльність ISO/IEC покликана технічно забезпечити ефективне міжнародне співробітництво між країнами. Тому вони, першою чергою, регламентують питання сумісності та взаємозамінності продукції, методи її випробувань, класифікації та позначень, транспортування, зберігання тощо.

Сучасний період характеризується серйозними змінами в технічних, економічних та соціальних аспектах суспільного розвитку. Бурхливий технічний прогрес, застосування нових матеріалів і технологій, розвиток міжнародних наукових, технічних та економічних зв'язків, зростання матеріальних потреб суспільства — усе це примусило керівні органи ISO/IEC, теоретиків і практиків стандартизації, представників промислових та академічних кіл держав-членів ISO/IEC серйозно замислитись над перспективами стандартизації та її роллю в нових умовах господарювання.

Говорячи про глобально-універсальні торгівельні організації, не можна оминати увагою і Конференцію ООН з торгівлі і розвитку, що сьогодні налічує 194 країни [350]. Сферою діяльності ЮНКТАД є майже всі економічні і правові аспекти міжнародної торгівлі. Метою створення було насамперед доповнення структури ООН органом, що охоплює міжнародні товаропотоки та їх розвиток, а також допомога в налагодженні торгівельно-економічних відносин країнам, що розвиваються (на противагу ГАТТ/СОТ, що відстоювала в першу чергу інтереси розвинутих країн). Завдання ЮНКТАД, що стосуються стандартизації як спрощення торгівлі, перш за все полягають у: співпраці з міжнародними економічними організаціями (СОТ); координації діяльності в межах ООН в питаннях міжнародної торгівлі та сприянні технічному співробітництву; впровадженні заходів щодо усунення тарифних бар'єрів та ін.

ЮНКТАД визначає нетарифні методи як «всі заходи, що змінюють умови міжнародної торгівлі, включаючи...[ті], які обмежують торгівлю і ті, які її полегшують»: торгові бар'єри є підгрупою нетарифних методів, які можуть «надавати перевагу внутрішнім постачальникам за кордоном», отже, нетарифні методи – це «заходи, що стосуються технічних правил та процедури оцінки відповідності технічним регламентам і стандартам, за виключенням тих, які охоплюються Угодою про СФЗ» [350].

Конференція ООН з торгівлі та розвитку аналізує дані про нетарифні заходи з 1994 р., що знайшло підтвердження у створенні Групи з регулювання нетарифних бар'єрів та залученням допомоги з боку декількох агентств у 2006 р. Починаючи з 2009 р., ЮНКТАД співпрацює з регіональними консультантами, а також з національними міністерствами для збору даних про впровадження нетарифних методів «Офіційні заходи, вжиті зараз» окремими країнами, які потенційно можуть вплинути на торгівлю [352].

ЮНКТАД розробила оригінальну схему класифікації нетарифних методів за допомогою експертів, яка класифікує нетарифні методи відповідно до типології вимірювання (наприклад, заходи СФЗ класифікуються як «А», а заходи ТБТ – як «В»), а класифікаційна цифра відповідає типогії вимог (наприклад, вимога щодо реєстрації продукту, що стосується СФЗ буде «А81»). Експерти ЮНКТАД також пов'язують нетарифні методи з кодами гармонізованої системи, які впливають на рівень гармонізованої системи та відповідають коду національної тарифної лінії (на рівні 8 знаків), як більш конкретизований [352]. Система класифікації дозволяє дослідити та порівняти нетарифні методи між країнами (табл. 1.5.)

Таблиця 1.5.

Класифікація технічних бар'єрів у торгівлі

Група	Зміст
1	2
B1	Заборои та обмеження імпорту, які викладені в Угоді про ТБТ
B11	Заборона імпорту певних видів продукції
B14	Отримання дозволів для імпорту
B15	Ресстрація імпортерів для певних видів продукції
B2	Встановлення меж допусків для забруднення певними речовинами та обмежене використання речовин

B21	Граничні забруднення певними речовинами
B22	Обмежене використання певних речовин
B3	Вимоги щодо маркування та пакування
B4	Вимоги щодо виробництва, транспортування, зберігання
B6	Вимоги щодо ідентифікації товарів з метою їх правильної класифікації
B7	Вимоги щодо якості товарів та їх експлуатаційних і технічних характеристик
B8	Вимоги щодо оцінки відповідності на підставі Угоди про ТБТ
B81	Вимоги щодо реєстрації продукції (наприклад лікарських засобів)
B82	Вимоги щодо відбору проб зразків продукції та їх випробувань
B83	Вимоги щодо сертифікації продукції
B84	Вимоги щодо проведення інспектування
B85	Вимоги щодо інформаційної простежуваності на всіх етапах життєвого циклу продукції
B9	Заходи про ТБТ, які в іншому місці не зазначені

Джерело: [72]

Крім цього, починаючи з 2014 р. ЮНКТАД оперує інформацією про нетарифні методи в 25 країнах Європейського Союзу, 17 країнах Америки (включаючи Аргентину, Бразилію та Мексику) та 7 країнах Африки. Варто відмітити, що у 2012 та 2013 рр. організацією була охоплена незначна кількість країн, а охоплення з 2009 по 2011 рр. вкрай обмежене. Зазначимо, що в свій перелік ЮНКТАД включила заходи, використовувані країнами, що датуються більш ніж 30-ти роками.

ЮНКТАД створює декілька тих самих обмежень щодо нетарифних методів, які створює і повідомлення СОТ. Як в СОТ, так і в ЮНТТАД нетарифні методи не обов'язково є торговельними бар'єрами, вони також не обов'язково охоплюють стандарти, але використовують положення країн, які включають міжнародні стандарти, тому не ізолюють національні або регіональні стандарти. Подібним чином, ЮНКТАД не може охоплювати повний набір заходів, тому класифікувала лише старі заходи для певних країн.

База даних Світового банку щодо комплексного вирішення проблеми торгівлі (World integrated Trade Solutions - WITS) містить дані ЮНКТАД про нетарифні методи. За основу бази взято нетарифні методи Європейського Союзу. З 2012 по 2014 рр. було зафіксовано 284 заходи, кожен з яких мав дані про класифікацію товарів представлену 8 значним кодом. Оскільки рівень тарифної лінії комбінованої номенклатури ЄС є 8-ми значним, а багато нетарифних методів

охоплюють кілька товарів класифікацій, відповідно було всього 54 395 записів [366].

Оскільки американська класифікація товарів співпадає з класифікацією ЄС на рівні 6 знаків, але не відповідає на рівні 8, то для нетарифних методів було запропоновано базову 6-тизначну товарну класифікацію. Це дозволить обчислювати індекс частоти і коефіцієнт покриття для бар'єрів у торгівлі згідно нетарифних методів.

База даних частот і покриття для нетарифних методів в торгівлі ЄС, що відповідає методології, яка використовується для повідомлень СОТ. Вона включає інформацію про частоту та охоплення в усіх країнах для яких ЮНКТАД збрала дані щодо нетарифного регулювання, пропонує інформацію про частоту та охоплення вибраних економік. Коефіцієнти покриття широко варіюються від економіки Гонконгу та Індії (99,9% охоплення) до економіки Гондурасу (1,6%) і Сенегалу (1,3%). Так, можемо стверджувати, цей розкид свідчить, що існують деякі обмеження даних про застосування нетарифних методів, оскільки ЮНКТАД спирається лише на «офіційні національні документи». Тому ймовірно, що дані є неповними щодо економік з менш прозорою практикою уряду. Очевидно, що економіки, які не повністю публікують базу своїх нормативних актів, також можуть лише частково висвітлювати інформацію щодо переліку застосування своїх нетарифних методів. Цікавою є можливість вивчення взаємозв'язку між прозорістю уряду і кількістю охоплення та частотою повідомлень.

Аналізуючи роль стандартів в організаціях, що охоплюють міжнародну торгівлю, не можна оминати увагою і Європейську економічну комісію (ЄЕК ООН) під егідою Економічної і соціальної ради ООН (ЕКОСОР). ЄЕК ООН створювалась з метою подальшого розвитку економічної діяльності і зміцнення економічних зв'язків в Європі, а також між європейським регіоном та рештою світу. Дана комісія є регіональним форумом для урядів щодо розробки норм та стандартів з метою їх гармонізації та спрощення обміну інформацією між державами членами. Починаючи з 1970 р. у рамках діяльності Робочої групи було розроблено 12 рекомендацій у сфері стандартизації, які мали на меті сприяння у

міжнародній торгівлі. В «Переліку ЄЕК зі стандартизації» прописано галузі та сфери розроблення нормативних документів для використання міжнародними та регіональними організаціями зі стандартизації [25, с.12]. У сферу діяльності Робочої групи входить підготовка проектів міжнародних договорів з питань технічної гармонізації, включення міжнародних стандартів в національні, використання міжнародних стандартів в національних законодавчих актах та суб'єктами господарювання,

ЄЕК ООН розробляє інструменти для полегшення, спрощення, погодження та автоматизації процедур і процесів обробки документів у міжнародній торгівлі. З цією метою і було створено Центр по спрощенню процедур торгівлі та електронного бізнесу ООН (СЕФАКТ ООН). Поряд з цим, СЕФАКТ ООН розробляє і забезпечує використання єдиного міжнародного стандарту для електронного обміну даними (ЄДІФАКТ ООН - Стандарт Організації Об'єднаних Націй для електронного обміну даними в управлінні, торгівлі та на транспорті). Цей стандарт має виняткове значення для впровадження таких управлінських методів, як виробництво за системою «точно в строк» («just in time»), тому він використовується для забезпечення обміну структурованою інформацією в інформаційних системах. Найголовнішими рекомендаціями ЄЕК ООН щодо спрощення процедур торгівлі є: формуляр-зразок ООН для зовнішньоторгівельної документації; код країни ISO для позначення назви країни (так званий «двобуквений код країн ISO»); рекомендації урядам щодо створення і підтримки національних органів, основним завданням яких має бути спрощення процедур торгівлі; застосування термінів Міжнародної торгівельної палати «ІНКОТЕРМС»; формуляр-зразок уніфікованих рахунків; методологія єдиного ідентифікаційного коду; алфавітний код для позначення валют; коди для ідентифікації суден, пасажирів, одиниць вимірів, типів транспортних засобів; документація при міжнародному перевезенні небезпечних вантажів; класифікатор портів; заходи для спрощення процедур міжнародної торгівлі, а саме представлення товарів групами; код статусу торгівлі і перевезення та інші.

Діяльність ЄЕК ООН розповсюджується і на сільськогосподарські стандарти якості. Для сільськогосподарської продукції стандартизація включає розробку на основі діючих національних норм міжнародних стандартів товарної якості широкої номенклатури товарів, що швидко псуються, у тому числі свіжих фруктів і овочів, сухих і сушених продуктів (фруктів і овочів), насінневої картоплі, яєць і яйцепродуктів, м'яса (яловичина, баранина, свинина, курятина, індичатина), а також зрізаних квітів. Робоча група експертів ЄЕК ООН по стандартам якості розробила близько 100 стандартів з метою сприяння міжнародній торгівлі між країнами-членами ЄЕК ООН. Окрім цього було розроблено міжнародні стандарти кодексу на фруктові соки та швидкозаморожені продукти.

Створення в межах Комісії Робочої групи з питань технічної гармонізації та політики стандартизації сприяло розгляду питань, що пов'язані зі стандартизацією на міжнародному, регіональному та національному рівнях, а також вирішенню проблем з метою полегшення торгівлі. Основною місією Робочої групи є заохочення до розробки, прийняття та впровадження гармонізованих технічних регламентів та стандартів, а також контроль та координація діяльності, що пов'язана зі стандартизацією. Слід наголосити, що особливе місце в роботі групи приділено країнам з перехідною економікою задля полегшення їх інтеграції у світове співтовариство, шляхом надання рекомендацій та варіантів урядової політики. Так, у сфері гармонізації Робоча група допомагає урядам шляхом рекомендацій, вирішити проблеми в системі регулювання, стандартизації та оцінки відповідності, а також сумісності стандартів з системами інших країн. Загалом, вся діяльність Робочої групи зводиться до проблем міжнародного характеру, які не можуть бути вирішені без гармонізації на національному рівні.

Крім того, Робоча група контролює та координує діяльність, пов'язану зі стандартизацією основних допоміжних органів ЄЕК та секретаріату ООН. У сфері координації Робоча група, наприклад, готує і оновлює перелік секторів, в яких держави-члени вважають, що додаткова міжнародна робота зі стандартизації була б корисною, а уряди вважають за доцільне розробити нормативні документи щодо безпеки, здоров'я, екології тощо. Робоча група поширює рекомендації щодо

стандартизації, оцінки відповідності, угод про взаємне визнання та інші питання, пов'язані з політикою стандартизації. У зоні гармонізації основний акцент робиться на надання урядам ідей та можливих рішень для приведення своїх систем регулювання, стандартизації та оцінки відповідності до міжнародних розробок для коригування та модифікації режимів регулювання, щоб вони були сумісними з іншими країнами, а також для оптимізації та підвищення ефективності інформаційної структури з питань стандартизації [228].

Слід згадати і про Північноамериканську Угоду про вільну торгівлю (North American Free Trade Agreement – NAFTA). У 1959 році між США та Канадою було укладено договір про спільне військове виробництво, яке сприяло впровадженню американських стандартів в канадське виробництво військової техніки. А в 1988 р. було підписано американсько-канадську Угоду про вільну торгівлю. В грудні 1992 р. задокументовано підписання Північноамериканської Угоди вільної торгівлі між Сполученими Штатами Америки, Канадою та Мексикою. На сьогодні НАФТА охоплює 478 млн. споживачів та є безмитною зоною з економічною потужністю більше 22 636 млрд. дол. США [319]. НАФТА є однією з найяскравіших прикладів угоди для усунення тарифів, а також усунення багатьох нетарифних бар'єрів та інших обмежень, що перешкоджають вільній торгівлі.

Конкретні цілі НАФТА включають наступне: усунення бар'єрів у торгівлі товарами та послугами між членами; сприяння транскордонного руху товарів і послуг між членами; просування умов справедливої конкуренції в зоні вільної торгівлі; підвищення інвестиційних можливостей в країнах-членах; забезпечення адекватної та ефективно охорони та захисту прав інтелектуальної власності кожного учасника; створення ефективних процедур для впровадження та застосування положень Угоди для її спільного управління і вирішення спорів; створення основи для подальшого регіонального та багатостороннього співробітництва з метою розширення та підвищення переваг Угоди.

Помилковим є твердження, що Північноамериканська Угода про вільну торгівлю практично повністю прибрала нетарифні бар'єри у торгівлі між трьома країнами. Вона залишила у силі використання інституту стандартів у торгівлі між

цими країнами. Прикладом може послужити торгові стосунки між США і Канадою.

А отже, найбільш суттєвою перешкодою на шляху міжнародної торгівлі в межах НАФТА можуть стати технічні регламенти та стандарти, які є в кожній країні-члена, при цьому в Угоді чітко прописано, що кожна країна член залишає за собою право самостійно визначати законодавчі акти щодо технічного регулювання, а в межах Угоди вся спільна політика може стосуватись лише сумісності існуючих стандартів без розробки та прийняття спільних стандартів в межах НАФТА. Існує можливість застосування стандартів країнами-учасницями, що забезпечують відповідний рівень безпеки товарів, захист життя та здоров'я людей і тварин та захист навколишнього середовища, коли кожна країна визначає самостійно обмеження за умови, що вони не спричиняють дискримінаційного характеру на імпортовані товари.

Для реалізації Угоди одним з пріоритетів створеної Комісії з вільної торгівлі та її Секретаріату було визначено гармонізованість національних стандартів в рамках НАФТА.

Все те, що стосується безпосередньо сфери стандартів, вимагає від членів впровадження заходів, які застосовуються на недискримінаційній основі як для вітчизняних, так і для імпортованих продуктів. Процес розробки стандартів членів НАФТА є відкритим і прозорим.

Слід зауважити, що Угода НАФТА та Угода ГАТТ/СОР спільно регулюють торговельні відносини між Сполученими Штатами, Канадою та Мексикою. Важлива відмінність між НАФТА та СОР полягає в тому, що СОР має «інституційні» домовленості про обов'язковість арбітражних розбіжностей між країнами щодо регулювання безпеки.

Заходи НАФТА щодо регламентів та стандартів складаються з шести принципових зобов'язань: кожна країна-учасниця може приймати будь-які заходи, які необхідні для захисту людини, тварини, і рослинного життя та здоров'я; кожна країна-учасниця може встановити відповідний рівень захисту; кожна країна-учасниця має приймати науково обґрунтовані заходи; не повинно бути

дискримінації, щодо зовнішніх та вітчизняних товарів; кожна країна-учасниця може застосовувати заходи тільки в тій мірі, в якій це необхідно для досягнення відповідного рівня захисту; країна-учасниця не може приймати заходи, які створюють приховане обмеження торгівлі [320].

Країнами-членами НАФТА погодились працювати над «еквівалентними» заходами без зниження на національному рівні відповідного захисту. Еквівалентність визнається незалежно від того, які методи будуть використовуватися для досягнення відповідного рівня захисту. Кожна країна погодилася прийняти інші заходи як еквівалент, за умови, що експортерам вони зрозумілі і прозорі, а заходи щодо захисту відповідають інтересам імпортера.

Оскільки однією з цілей НАФТА є усунення нетарифних бар'єрів, то не дивно, що один з розділів в угоді присвячений технічним бар'єрам у торгівлі. Глава 9 «Заходи, пов'язані зі стандартами» затверджує за урядом обов'язки та права згідно з Договором про технічні бар'єри в торгівлі. Уряд також підтверджує зобов'язання сторін надавати один одному сприяння.

Найбільш інформативним, в контексті даного дослідження, є 9 розділ третьої частини Угоди про вільну торгівлю, де чітко прописані вимоги трьох країн НАФТА щодо застосовування заходів (стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності) на недискримінаційній основі, забезпечуючи при цьому усунення непотрібних перешкод для торгівлі. Зазначено, що країни-учасниці, наскільки це можливо, повинні створити умови, що відповідають стандартам, бути сумісними, не зменшуючи рівня безпеки або захисту життя і здоров'я людей та здоров'я тварин чи рослин. Угода передбачає взаємну акредитацію органів, які випробовують або контролюють продукти щоб визначити, чи виконано стандарти чи технічні регламенти. Також Угода встановлює відкриті та прозорі процедури для прийняття або зміни положень щодо стандартів кожною країною учасницею, що дозволить брати участь зацікавленим особам та компаніям з інших країн-членів об'єднання НАФТА [319].

Технічні регламенти є національними чи міжнародними законодавчими актами та включають вимоги, що висуваються з міркувань здоров'я, безпеки або

екології. Добровільні стандарти, з іншого боку, прийняті як національні або міжнародні процедури та рекомендації з метою підтримки постійної якості. Замість цього, добровільний стандарт типу ISO 9000 визначає елементи, необхідні для систем якості, які послідовно відповідають специфікаціям. При реалізації на національному рівні технічні регламенти і добровільні стандарти можуть служити бар'єром у торгівлі.

Національний режим, означає, що до товарів які експортуються в країну, будуть вжиті ті самі заходи, що й до товарів національного виробництва. Крім того, він дотримується принципу, який жодна країна не створює зайвих перешкод у торгівлі. Зокрема, НАФТА заявляє: «Кожна Сторона використовує як основу для своїх стандартів відповідні міжнародні стандарти, крім випадків, коли такі стандарти були б неефективним або через фундаментальні кліматичні, географічні, технологічні чи інфраструктурні чинники, наукове обґрунтування або рівень захисту, яку Сторона вважає доцільною» [340].

Незважаючи на низький тарифний захист, інші дані свідчать про те, що НТБ є достатньо широкими, щоб мати значний вплив на торгівельні ціни в регіоні, особливо в деяких секторах. Результати показують, що всі три країни могли б реалізувати значні вигоди від більш ліберальних торговельних відносин. В такому випадку кожна економіка буде піддаватися значним зрушення в її торговельній структурі і в складі її вітчизняного виробництва.

В структурі НАФТА існує більше 30 комітетів і робочих груп діяльність яких спрямована на розробку та затвердження стандартів та технічних регламентів, правил походження та державних закупівель. Ці комітети і робочі групи надають можливість членам вести переговори щодо розбіжностей заходів у сфері торгівлі. Бувають випадки торговельних суперечок між країнами членами як приклад можна навести суперечки США та Мексики, щодо запровадження карантину на мексиканські авокадо.

Відповідно до положень Угоди дотримання стандартів забезпечує захист товаровиробникам, хоча останнім часом американські виробники все менше

залежать від нього. У випадку суперечок країни учасниці будуть зобов'язані демонструвати обґрунтованість існуючих стандартів.

Отже, можемо стверджувати, що всі угоди намагаються визначити межі застосування стандартів, при цьому уникаючи зайвих бар'єрів в міжнародній торгівлі. При цьому за кожною державою-учасницею залишено право застосовувати більш суворі національні стандарти, що мають за мету захист життя та здоров'я.

Висновки до розділу 1

1. Охарактеризовано зовнішньоторговельну політику, яка здійснюється за допомогою комплексу взаємопов'язаних заходів, у число яких входять економічні, адміністративні, правові, технічні засоби. Позаяк національні стандарти ставали перешкодою вільному переміщенню товарів, виникла необхідність їх усунення шляхом перетворення в єдину систему стандартів та технічного регулювання. До основних причин такого перетворення можна віднести: необхідність введення системи забезпечення якості; жорсткі умови стандартів, що стосуються процедури випробувань; відмінності законодавчих баз та правил процедур проведення сертифікації в різних країнах; велика тривалість та значні фінансові витрати; відмінності вимог національних стандартів та ін.

2. Означено, що основою системи технічного регулювання є технічні бар'єри. Система технічного регулювання є важливою для економіки країни в цілому, оскільки займає значне місце в виробництві товарів, їх конкурентоспроможності, захисті навколишнього середовища, захисті життя та здоров'я людей. Термін «технічні регламенти» використовується для опису обов'язкової відповідності оцінки та інших технічних вимог, які впливають на товари. Підкреслено, що межі між технічними регламентами та стандартами не завжди чіткі і зрозумілі. Стандарти є добровільними і, зазвичай, розробляються групою зацікавлених сторін, таких як виробники, споживачі, державні органи та дослідники. Стандарти можуть стати обов'язковими, якщо це буде прийнято

державними органами. Встановлено, що на національному рівні стандартизація спрямована на використання стандартів, що відповідають вимогам СОТ та підвищення конкурентоспроможності шляхом впровадження інновацій; на регіональному рівні діяльність направлена на полегшення виходу товару на ринок, враховуючи географічні та економічні потреби регіону; на міжнародному – має за мету усунення технічних бар'єрів в торгівлі шляхом розробки та впровадження міжнародних стандартів.

3. Проаналізовано літературу, в якій все частіше зустрічається думка, що зі зниженням торгових обмежень стандарти стають все більш затребуваними як спосіб захисту внутрішнього ринку. Дослідження зарубіжних вчених проводилися в двох протилежних напрямках і, відповідно, відображали дві протилежні методології: одні дослідники вважають, що впровадження стандартів у міжнародну торгівлю сприяє розвитку країн, а інші вважають, що стандарти є технічними бар'єрами для розвитку міжнародної торгівлі. Тож зазначимо: більшість прихильників теорії сприяння розвитку стандартів в системі міжнародній торгівлі виражають інтереси розвинутих країн і досліджували торгівлю в основному між розвинутими країнами, тоді як прихильники протилежних поглядів досліджували торгівлю між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються.

4. Підкреслено, що дослідження вітчизняних вчених цього питання є менш ґрунтовними. С. Осика, В. П'ятницький, О. Онищук першими серед науковців почали досліджувати вплив стандартів на міжнародну торгівлю, проте в своїх працях обмежились скоріше констатацією факту, що стандарти, як один з інструментів нетарифного регулювання, використовуються в ГАТТ/СОТ. Але поза їхньою увагою лишилось, як саме стандарти впливають на міжнародну торгівлю. Одним з перших розглянув стандартизацію як фактор взаємовигідного товарообміну між країнами В. Новицький. І Бураковський в своїх працях приділяє увагу стандартам в міжнародній торгівлі через призму гармонізації вітчизняного законодавства, як одного з факторів збільшення конкурентоспроможності українських товаровиробників.

5. Узагальнено, що всі міжнародні та регіональні організації, які мають на меті спрощення міжнародної торгівлі, зобов'язані застосовувати міжнародні стандарти як основу для своїх технічних регламентів. Так, члени СОТ мають використовувати існуючі міжнародні стандарти як основу для технічних регламентів. Тому прийнято вважати, що технічні регламенти будь-якого члена СОТ не створюють невідправних перепон для міжнародної торгівлі за умови, що вони відповідають міжнародним стандартам. Крім того, Угоди СОТ намагаються визначити межі застосування стандартів, уникаючи при цьому замаскованого протекціонізму. ЮНКТАД та ЄЕК в своїй діяльності приділяють значну увагу технічній гармонізації та політиці стандартизації на міжнародному, регіональному та національному рівнях, а також вирішенню цих проблем з метою полегшення торгівлі. Ці ж принципи покладено і в діяльність НАФТА. Проте зазначено, що кожна країна-учасниця будь-якої із Угод має право приймати більш жорсткі стандарти, ніж міжнародні, для досягнення належного рівня бажаного захисту здоров'я людини, тварин та рослин за умови, що прийняття цього стандарту є обґрунтованим.

6. Виявлено, що створення міжнародних стандартів, які б однаковою мірою могли застосовуватись в різних країнах є необхідністю, тож вагомою є співпраця на всіх рівнях з Міжнародною організацією зі стандартизації ISO. Також встановлено, що спеціалісти ISO під час розробки міжнародних стандартів жорстко дотримуються трьох основних принципів: стандартизація має відповідати вимогам галузей промисловості; погодження має досягатися за допомогою консенсусу; використання міжнародних стандартів має бути добровільним.

Основні результати дослідження опубліковано у працях [31; 39; 40; 41; 42; 43; 256].

РОЗДІЛ 2

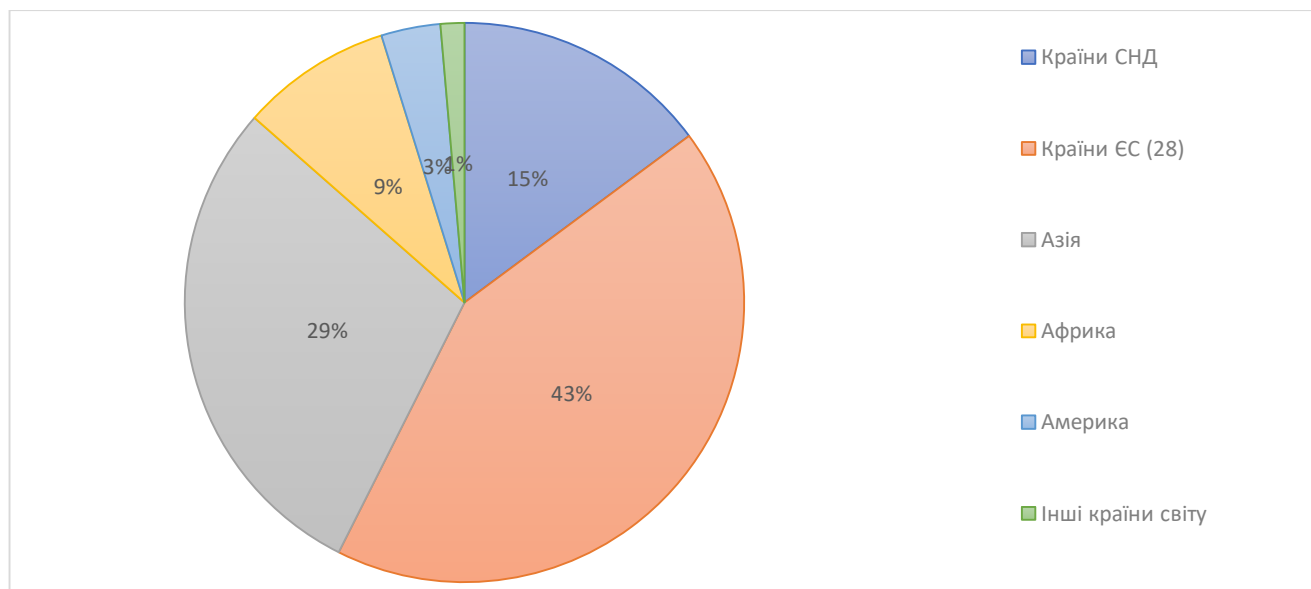
ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

2.1. Компаративні виміри систем стандартизації країн Європейського Союзу

Процеси поглиблення інтеграції між країнами, глобалізація світових ринків, нестабільність ринкового середовища для України, як наслідок політико-економічних подій, що відбуваються протягом останніх років, а також новий етап інтеграції України в європейський економічний простір поставили перед нашою державою питання щодо гармонізації стандартів, як одного з чинників впливу збільшення вітчизняного експортного потенціалу.

Свій Європейський вибір Україна почала з переговорів щодо Угоди про Асоціацію у 2007 р., а в 2008 р. – щодо вільної торгівлі (ЗВТ). Набуття чинності економічної частини цієї Угоди, сприяло трансформації вітчизняної інфраструктури якості до вимог, принципів та практик, що існують в Європейському співтоваристві. Так, аналізуючи географічну структуру експорту товарів (додаток Г) можемо стверджувати, що головним ринком збуту вітчизняних товарів був Європейський Союз. Як свідчать дані, обсяг товарного експорту до країн ЄС (28) в 2018 р. (рис. 2.1) склав 20,16 млрд. дол. США, а це 43% загального експорту товарів українських виробників.

Починаючи з 2015 р. спостерігається тенденція до щорічного збільшення частки європейського ринку в географічній структурі товарного експорту з України. Так в 2015 р. цей показник становив 13,02 млрд. дол. США, а це 34% від загального експорту товарів, в 2016 р. – 13,50 млрд. дол. США (37%), в 2017 р. – 17,53 млрд. дол. США (41%). Саме тому постає необхідність більш детально дослідити політику стандартизації в Європейському співтоваристві, як одного з факторів для посилення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників-експортерів.

Рис. 2.1. Географічна структура експорту товарів України за 2018 р.²

Джерело: побудовано автором на основі [46]

Політика Європейського Союзу щодо забезпечення якості і захисту прав споживачів почала свій розвиток майже одночасно зі створенням Європейського економічного співтовариства. А це, в свою чергу, впливає на всі напрями економічного розвитку європейської спільноти. У процесі створення єдиного європейського ринку були розроблені єдині стандарти та підходи до технічних регламентів, а також гармонізовані національні стандарти і системи якості. Стандарти мали за мету гарантувати високу якість та захистити споживача від неякісної продукції, а також не дозволяти виробнику реалізовувати неякісний товар.

Процеси глобалізації та відставання західноєвропейських підприємств від японських та американських, особливо в високотехнологічних галузях, стали причиною активізації в межах ЄС зусиль щодо вдосконалення стандартів і норм, а також їх гармонізації на міжнародному, регіональному та національному рівнях. Ці зусилля втілилися в політиці ЄС у галузі стандартизації, яка мала на меті створення спільного технологічного середовища підприємств для підвищення їх рівня конкурентоспроможності.

² Тут і далі: Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Європейський комітет стандартизації (European Committee for Standardization – CEN) - це некомерційна організація, що існує відповідно до чинного законодавства Бельгії [61, с.8]. Основним завданням CEN є сприяння розвитку торгівлі та обміну послугами за допомогою: гармонізації стандартів, розроблених країнами-членами CEN, а також іншими міжурядовими організаціями європейських стандартів, на які вони могли б посилатися у своїх Директивах та інших офіційних документах; співпраці з Європейським комітетом з стандартизації в електротехніці та іншими урядовими, науково-технічними та економічними організаціями регіону з питань стандартизації; підтримки міжнародної стандартизації через ISO та IEC і однакового застосування в Європі стандартів ISO та інших міжнародних стандартів і рекомендацій; надання послуг, пов'язаних з сертифікацією на основі європейських стандартів. Робота по стандартизації в CEN ґрунтується на результатах, досягнутих у ISO або ж доповнює їх. З метою підтримки постійної якості продукції та налагодження ефективного управління виробництвом в Західній Європі затверджені європейські стандарти серії EN 29000, відповідні міжнародним стандартам серії ISO 9000. У них містяться загальні вимоги до умов забезпечення якості (додаток Д). Не можна оминати увагою і роботу Європейського комітету зі стандартизації в електротехніці (European Committee for Electrotechnical Standardization – CENELEC), який розробляє добровільні стандарти, що сприяють торгівлі між країнами, розширюють ринки збуту, зменшують витрати на впровадження та підтримують розвиток єдиного європейського ринку. Комітет надає доступ на європейському та міжнародному рівнях, приймаючи міжнародні стандарти, де це можливо, у тісній співпраці з Міжнародною електротехнічною комісією (МЕК), згідно з Франкфуртською угодою. Вищим органом CENELEC є Генеральна асамблея, в якій представлені національні організації по стандартизації, урядові органи країн-членів, Європейське економічне співтовариство, Європейська асоціація вільної торгівлі.

Аналізуючи стандарти, що були розроблені та впроваджені цими організаціями, можемо стверджувати, що вони використовуються для

підтвердження презумпції відповідності вимогам безпечності багатьох Директив та регламентів ЄС. Попри їх добровільність, окремі з них є обов'язковими для застосування, оскільки в законодавчих актах ЄС є пряме посилення на них. Європейська регіональна стандартизація значною мірою інтегрована у міжнародну, оскільки багато стандартів ЄС відповідають стандартам міжнародних організацій. Тож не дивно, що міжнародні та європейські стандарти дедалі активніше застосовуються в процесах акредитації органів з оцінки відповідності, що дає підстави для взаємного визнання і, як наслідок, усунення технічних бар'єрів в торгівлі.

Зовнішньоекономічна діяльність країни, зокрема міжнародна торгівля багато в чому залежить від розвитку національних систем стандартизації і сертифікації. Тож, на нашу думку, необхідно розглянути їх більш детально.

Значний внесок у розвиток і становлення європейської стандартизації внесла Німеччина. На Німецький інститут стандартизації (DIN) покладено місію розробки і впровадження стандартів у виробництво і торгівлю. Для роботи над проектами зі стандартизації, що фінансуються DIN, залучено більше 32 000 експертів з галузі промисловості, досліджень, захисту прав споживачів та державного сектору. Результати цих зусиль – це ринкові стандарти та специфікації, що сприяють глобальній торгівлі, заохочуючи раціоналізацію, забезпечення якості та охорони навколишнього середовища, а також покращенню безпеки та комунікації. Стандарти DIN розробляються на національному, європейському та/або міжнародному рівні. Будь-яка організація, підприємство чи приватна особа може подати пропозицію щодо нового стандарту. Для роботи на європейському та міжнародному рівні комітети стандартів DIN надсилають експертів для представлення інтересів Німеччини відповідно до CEN та ISO. Співробітники DIN координують процес стандартизації та несуть відповідальність за загальне управління проектами, забезпечуючи однотипність та послідовність впровадження стандартів Німеччини.

Особливу увагу приділяють діяльності дочірніх та акціонерних компаній у системі «Групи DIN», які орієнтовані, як правило, на отримання прибутку, що

покриває основну частину витрат, пов'язаних із розробленням національних стандартів Німеччини. Тож їх завданням є: збір інформації щодо стандартів, технічних регламентів і розпоряджень національних, європейських та міжнародних органів регулювання; супровід Німецького інформаційного центру технічних регламентів (DITR), що містить бібліографічну інформацію про стандарти та технічні регламенти, а також повнотекстові банки даних; надання інформації та послуг у сфері стандартизації і технічного регулювання.

Федеральне міністерство економіки уповноважило DIN створити і вести Національний інформаційний центр у рамках Угоди про технічні бар'єри у торгівлі СОТ. У 2009 р. DIN поклав це завдання на Software GmbH, яка має повну інформацію про національні, європейські та міжнародні стандарти і технічні регламенти, а також їхні взаємозв'язки. Крім цього, у ланцюгу «розробка – надання – застосування» стандартів DIN Software GmbH є сполучною ланкою між розробкою стандартів і застосуванням їх у виробництві. DIN прагне допомогти малим та середнім підприємствам більше залучатись до розробки стандартів та отримати максимальну користь від їх використання. Так, за підрахунками експертів, щороку чіткі стандарти й норми економлять німецькій промисловості від 16 до 20 млрд. євро, за рахунок стандартизації та уніфікації виробництва. Тож не дивно, що німецькі стандарти є одними з найвимогливіших, а німецька якість – однією з кращих [16].

Розглядаючи систему стандартизації Великої Британії зазначимо, що вона була першопрохідцем у запровадженні стандартів. В 1901 році групою «комітет інженерів», що встановлювала стандарти сталі, було створено незалежну організацію Британський інститут стандартів (BSI). На сьогодні це потужна організація, яка є не тільки британським національним органом зі стандартизації, але й першим національним органом стандартизації у світі. Ця установа представляє економічні і соціальні інтереси Великої Британії в рамках діяльності всіх міжнародних органів зі стандартизації [229].

Статус Британського інституту стандартів формально закріплено у Меморандумі про взаєморозуміння, укладеним з урядом Великої Британії. У

Меморандумі про взаєморозуміння визнано статус BSI як представника від Великої Британії у складі міжнародних організацій зі стандартизації ISO і IEC, європейських організацій зі стандартизації CEN, CENELEC та ETSI. В документі визначена низка ключових зобов'язань BSI. Її членство в міжнародних і європейських органах також передбачає наявність особливих зобов'язань. Крім того, існують певні аспекти роботи BSI, які уточнені в Угоді про ТБТ.

Більшість зобов'язань BSI щоденно бере на себе BSI Publishing Ltd – дочірнє підприємство зі стовідсотковою часткою BSI Group. Кожного року Інститутом під акронімом «BSI» публікується понад 2 000 нових стандартів. Про світовий рівень виконуваних Інститутом робіт свідчить те, що більш ніж 16% британських стандартів отримали визнання як міжнародні і регіональні. Угода про надання послуг є основою, яка забезпечує можливість систематичного контролю розробки і впровадження стандартів [229].

Національний орган стандартизації перебуває під відповідальністю директора зі стандартів, а адміністративні функції виконує група із зовнішньої політики. Оскільки діяльність даного органу спрямована на захист суспільних інтересів, то уряд Великої Британії забезпечує певний обсяг фінансування BSI. Опис повного діапазону діяльності викладений у Кодексі поведінки BSI.

Французька Асоціація зі стандартизації AFNOR – це національний орган, який здійснює свою діяльність за 5 напрямками: стандартизація, сертифікація, метрологія, інформація та навчання. До процесу стандартизації залучено 20 тис. експертів. AFNOR-GROUPE - це приватна некомерційна організація, яка має 75 тис. клієнтів у різних сферах діяльності. AFNOR акредитувала більше 60 лабораторій, які мають право випробовувати продукцію на відповідність національним стандартам. Окремі акредитовані лабораторії - це технічні промислові центри, які контролюються урядом.

У Франції діють закони у сфері стандартизації, метрології, захисту прав споживачів, а також впроваджено всі європейські директиви. Нормативна база це всі європейські стандарти, які ухвалено як національні. Крім того, діють до 30%

суто національних стандартів з урахуванням розвитку специфічних галузей економіки Франції.

У червні 2009 року Кабінетом Міністрів Франції прийнято новий Декрет про стандартизацію, основна мета якого — наближення стандартизації до потреб промисловості, децентралізація стандартизації, підвищення ролі держави у координації робіт з стандартизації. Декретом створено Наглядову раду з стандартизації при Міністерстві економіки, промисловості та зайнятості, яка відповідає за упровадження європейських директив на національному рівні.

Окрім AFNOR, сертифікацією управляють органи державного і галузевого рівня, серед яких є Центр інформації про норми і технічні регламенти (CINR). CINR здійснює інформаційне забезпечення національної системи сертифікації і галузей економіки, маючи в розпорядженні банк даних про більш ніж 400 тис. стандартів, про правила і системи сертифікації, процедури акредитації багатьох країн світу, міжнародних і регіональних організацій.

Розглядаючи національні системи стандартизації не можна оминати увагою, трансформації стандартизації в країнах, які мали за мету побудову демократичного суспільства і ринкової економіки як одну з умов вступу до ЄС.

Так, Чеський інститут стандартизації (CSNI) заснований в 1993 році постановою Міністерства торгівлі і промисловості Чехії. Він виконує функцію національного органу зі стандартизації у всіх областях стандартизації як всередині країни, так і за кордоном. CSNI не займається роботою по сертифікації. Не будучи комерційною організацією, CSNI фінансується за рахунок державних субсидій, продажу своєї продукції і послуг, а також фондів з держбюджету на розробку національних стандартів. До основних цілей CSNI можна віднести: підготовка чеських стандартів (CSNI); публікація і поширення чеських стандартів; забезпечення інформацією про національні стандарти; співпраця з європейськими та міжнародними організаціями зі стандартизації та зарубіжними національними органами зі стандартизації; організація навчання і проведення семінарів. CSNI є членом ISO, IEC, CEN і CENELEC. Експерти з Чехії працюють в 322 технічних органах ISO і в 116 органах МЕК.

Першою важливою умовою успішної перебудови стандартизації в Чехії стала реформа законодавчої бази, а далі - фінансова підтримка цієї перебудови. Державний бюджет повинен був взяти на себе основний тягар фінансування стандартизації хоча б тому, що в період глибоких змін всієї економічної системи фінансову стабільність країни може забезпечити тільки фінансова допомога держави. Очевидно, що промисловість повинна була збільшити частку своєї участі у фінансуванні. Але перш, ніж зробити це, необхідно було, по-перше, визнати принцип, за яким всі витрати на розробку стандартів будуть нести ті, хто заявив про необхідність розробки; по-друге, визначити сферу і діапазон інтересів держави і відповідний фінансовий внесок; і, по-третє, запропонувати систему фінансування стандартизації з інших джерел, тобто від всіх зацікавлених країн. Іншим важливим елементом перебудови було створення зручної організаційної структури стандартизації на національному рівні. Ця структура повинна була базуватися на принципі вільного і рівного доступу всіх сторін, які бажають в своїх інтересах і за свій рахунок взяти участь в розробці стандартів. В цілому, організаційна структура повинна була б задовольняти потреби користувачів стандартів, а також створювати умови для ефективної співпраці з європейськими та міжнародними організаціями зі стандартизації. Чеський інститут стандартизації, беручи активну участь у роботі міжнародних і європейських організацій зі стандартизації, зміг сприяти тому, що 90% національних стандартів були гармонізовані відповідно до Європейських та міжнародних [298].

Польський комітет зі стандартизації (PKN) є національним органом, який відповідає за організацію діяльності в галузі стандартизації. PKN не орган влади, але суб'єкт публічного права і працює на підставі Закону від 12 вересня 2002 року «Про стандартизацію». Основними завданнями PKN є: організація та контроль за діяльністю, пов'язаною з розробкою і розповсюдженням польських стандартів і інших документів по стандартизації; визначення напрямів розвитку діяльності по стандартизації; підтвердження і виведення польських стандартів і інших документів зі стандартизації; представництво Республіки Польщі в міжнародних і регіональних організаціях із стандартизації, участь в їх роботі і діяльність за

кордоном в питаннях, що стосуються стандартизації; ініціювання та організація робіт технічних комітетів; видавнича, інформаційна та рекламна діяльність щодо стандартизації та суміжних областей; експертна оцінка проектів законів щодо стандартизації; участь в національній системі сповіщень для стандартів і законів. Принципи стандартизації: відкритість і загальний доступ; облік громадських інтересів; добровільна участь у розробці та застосуванні стандартів; надання можливості участі в розробці стандартів всім зацікавленим сторонам; консенсус як основа для узгодження стандартів; незалежність від уряду і будь-якої групи інтересів; використання перевірених науково-технічних досягнень; дотримання принципів європейської та міжнародної стандартизації.

Загальну координацію робіт здійснює Мінекономіки. У сфері стандартизації діє Польський центр стандартизації (як асоціація). У сфері сертифікації діють незалежні сертифікаційні органи. У сфері акредитації діє Національний орган з акредитації. У сфері метрології – Метрологічний інститут. У сфері захисту прав споживачів при Антимонопольному комітеті Польщі створено відповідні регіональні інспекції. Контролем за безпекою харчових продуктів займаються ветеринарні та санітарні служби, підвідомчі відповідно Міністерству сільського господарства та Міністерству охорони здоров'я.

Відповідно до ст. 27 Регламенту №1025/2012 про Європейську стандартизацію в державах-членах Європейського Союзу визначено, як правило, один національний орган зі стандартизації, проте, в декількох країнах співдружності з загальної стандартизації виділили певні сфери чи галузі шляхом створення додаткових національних організацій (додаток Е).

Результати дослідження повноважень органів стандартизації у окремих країнах ЄС представлені у табл.2.1.

Повноваження органів стандартизації в окремих країнах ЄС

№ п/п	Країна	Національні організації	Стандартизація	Сертифікація	Законодавча метрологія	Координація технічного регулювання	Ринковий нагляд	Державний нагляд	Законодавство про оцінку відповідності	Навчання	Нормативна база
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.	Австрія	інститут стандартизації Австрії (ON)	+		+			У сфері метрології			100% європейських стандартів ухвалено як національні
2.	Болгарія	Болгарський інститут стандартизації (BDS)	+	+	+		+	+			90% стандартів гармонізовано до міжнародних і європейських
3.	Велико - британія	Британська організація по стандартизації (BSI)	+	+		Деякі аспекти			+		100% європейських стандартів ухвалено як національні
4.	Естонія	Департамент національних стандартів (EVS)	+			+					95% стандартів гармонізовано до міжнародних і європейських
5.	Іспанія	Іспанська асоціація зі стандартизації та сертифікації (AENOR)	+	+						+	100% європейських стандартів ухвалено як національні
6.	Латвія	Організація з стандартизації Латвії (LVS)	+		+		+			+	100% європейських стандартів ухвалено як національні
7.	Німеччина	Інститут стандартизації Німеччини (DIN)	+		+	+				+	100% європейських стандартів ухвалено як національні

Продовження таблиці 2.1.

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
8.	Польща	Комітет по стандартизації Польщі (PKN)	+		+			+		+	90% стандартів гармонізовано до міжнародних і європейських
9.	Румунія	Асоціація зі стандартизації Румунії (ASRO)	+	+	+			+			90% стандартів гармонізовано до міжнародних і європейських
10.	Угорщина	Організація з стандартизації Угорщини (MSZT)	+		+				+	+	90% стандартів гармонізовано до міжнародних і європейських
11.	Франція	Французька асоціація зі стандартизації (AFNOR)	+	+	+		+			+	100% європейських стандартів ухвалено як національні
12.	Фінляндія	Асоціація зі стандартизації Фінляндії (SFS)	+		+	+		+	+	+	95% стандартів гармонізовано до міжнародних і європейських
		Центр метрології і акредитації (MIKES)		+			+				
13.	Чехія	Інститут стандартизації Чехії (CSNI)	+		+	+	+		+	+	90% стандартів гармонізовано до міжнародних і європейських

Джерело: сформовано автором

Узагальнюючи, зауважимо, що загально визнаною тенденцією, яка підкреслює відмову держави від монополії в галузі стандартизації є формування наддержавних національних організацій зі стандартизації, сертифікації та оцінки відповідності. Це дозволяє залучити максимальну кількість зацікавлених сторін у процес розробки стандартів, а також зменшити фінансовий тягар на їх утримання. Попри те, вплив держави на діяльність цих органів все ж таки спостерігається (представництво, програми, контроль з боку відповідних міністерств), він є пасивним, а основною є все ж таки самоорганізація.

Варто зазначити, що лише встановлення стандартів не вирішувало проблему якості продукції. Європейське співтовариство стикнулось з необхідністю створення незалежної організації, яка б мала за мету сертифікувати товари, що поставляються на європейські ринки. Крім цього, була необхідність у створенні єдиних законодавчих вимог для забезпечення якості товарів під час їх виробництва та уніфікованих стандартів і процедур перевірки якості товарів.

В 1988 році президенти 14 найбільших фірм Західної Європи підписали Угоду про створення Європейської фундації управління якістю. Документ був направлений на підтримку керівників європейських компаній в процесі створення якісного продукту та отримання переваг над конкурентами, стимулюванні та допомозі учасникам у покращенні якості та піднятті культури європейської якості [131, с.347].

Між Європейською Комісією, Європейською агенцією стандартів харчових продуктів та країнами-членами ЄС була створена мережа оперативного попередження, основною метою якої є полегшення вжиття відповідних оперативних заходів для усунення загрози здоров'ю людей.

Особливу увагу слід звернути на питання ринкового нагляду в межах ЄС, позаяк саме він має за мету захист споживачів від небезпечних товарів та захист бізнесу від недобросовісних конкурентів. Проаналізувавши законодавство ЄС зазначимо, що ринковий нагляд складається з двох компонентів:

1. Вертикального – встановлює правила для ринкового нагляду за певними видами товарів (включає в себе директиви Нового та Глобального підходів, директиви Старого підходу);

2. Горизонтального – встановлює загальні принципи ринкового нагляду (включає в себе Директиву щодо відповідальності за дефектну продукцію (85/374/ЄЕС), Директиву про загальну безпечність продукції (2001/95/ЄС), Регламент щодо вимог до акредитації та ринкового нагляду (765/2008)).

Регламенти, що використовуються в ЄС належать до горизонтального законодавства і регулюють правові відносини між суб'єктами права. У вертикальних директивних документах є технічні норми і, як правило, вони містяться в додатках [213].

Тож, у ЄС діють власні розроблені інструменти системи технічного регулювання, що базуються на Глобальному та Новому підходах, основною метою якої є вільне переміщення товарів у межах Європейського співтовариства, гармонізація та взаємовизнання стандартів. За країнами-членами співтовариства залишено право на національному рівні будувати свою власну систему технічного регулювання за умови, що вона не суперечить принципам та положенням СОТ, законам та стандартам ЄС та має на меті задовольняти власні економічні потреби і враховує специфіку, наявні ресурси й історичні особливості.

Директива 2015/1535/ЄС визначає технічні регламенти як: технічні характеристики товару (товаром вважається будь-який виріб промислового чи сільськогосподарського виробництва); інші вимоги (включають вимоги до товару з метою захисту споживача чи навколишнього середовища та які впливають на його життєвий цикл); правила обслуговування та правила, що забороняють виробництво, імпорт і просування товару (характеристика товару, рівень якості, маркування, упаковка, методи і процеси виробництва та відповідність процедурі оцінки відповідності) [358].

Процедура повідомлень, згідно Директиви 2015/1535/ЄС дозволяє країнам-членам співтовариства отримати наступні переваги: виявляти нові бар'єри на внутрішньому ринку, перш ніж вони будуть мати будь-які негативні наслідки;

упереджувати протекціоністські заходи; держави-члени самі визначають ступінь сумісності заявлених проектів з законодавством ЄС; забезпечувати ефективний діалог між державами-членами та Комісією при оцінці повідомлених проектів; своєчасно адаптувати свою діяльність до майбутніх технічних регламентів (це право перевірки широко використовується економічними операторами, допомагаючи Комісії та національним органам влади виявляти будь-які бар'єри в торгівлі); виявляти потреби в гармонізації на рівні ЄС [339]. Технічні регламенти є обов'язковими вимогами, встановленими і затвердженими Урядами держав.

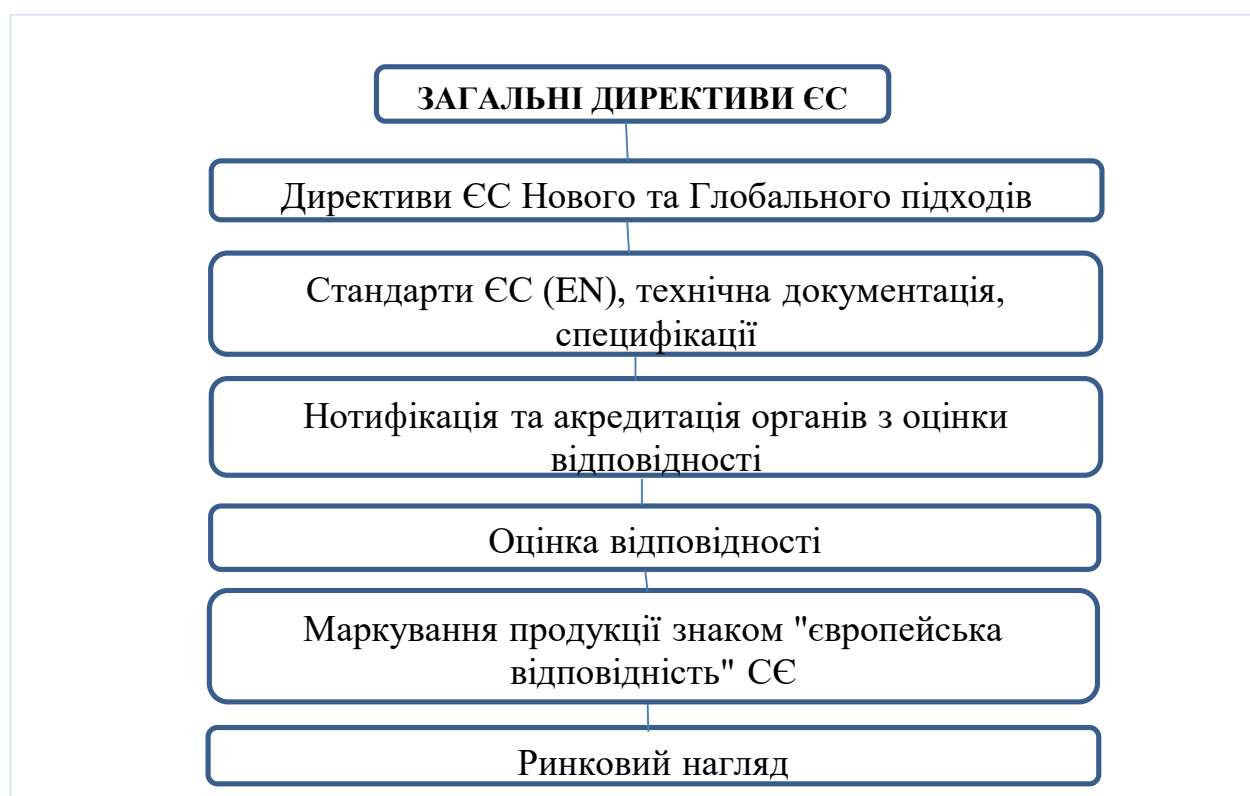
Європейські стандарти (EN) – це документи, які були ратифіковані однією з європейських організацій зі стандартизації CEN, CENELEC або ETSI чи визнані компетентним органом в сфері добровільної технічної стандартизації згідно з Регламентом ЄС 1025/2012. CEN, CENELEC та ETSI хоча і мають справу з різними сферами діяльності, але співпрацюють в ряді галузей, що становлять спільний інтерес, від таких секторів як машинобудування і до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Окрім того, вони також вибудовують загальну політику з питань за якими дійшли взаємної згоди.

Європейський стандарт «включає в себе зобов'язання бути реалізованим на національному рівні шляхом надання статусу національного стандарту та скасування будь-якого суперечливого національного стандарту». Отже, Європейський стандарт автоматично стає національним в кожній з 34 країн-членів CEN-CENELEC [357].

Застосування стандартів у міжнародній торгівлі виконує, в першу чергу, функцію захисту національного ринку від іноземних недобросовісних конкурентів. Існує велика ймовірність, що для виробника-імпортера стандарт може стати інструментом конкурентної боротьби. Вирішення цієї проблеми було знайдено в грудні 1989 р., коли Рада ЄС прийняла документ «Глобальна концепція з сертифікації і досліджень». Основна ідея цього документу полягає у формуванні довіри до товарів та послуг шляхом використання таких інструментів, як сертифікація та акредитація, що побудовані за єдиними європейськими нормами. Основні рекомендації Глобальної концепції ЄС можна узагальнити до шести тез:

1) заохочення загального застосування стандартів по забезпеченню якості серії 29000 і сертифікації на відповідність цим стандартам; 2) застосування стандартів серії 45000, які встановлюють вимоги до органів з сертифікації та випробувальних лабораторій при акредитації; 3) заохочення створення централізованих національних систем акредитації; 4) застосування організації з досліджень і сертифікації в галузі, яка не регулюється законодавством; 5) гармонізація інфраструктури випробувань і сертифікації в країнах ЄС; 6) укладання договорів з третіми країнами (не членами ЄС) про взаємне визнання випробувань та сертифікатів [174].

На сьогодні система технічного регулювання, що діє в ЄС вважається найефективнішою, модель системи представлена на рис. 2.2. Підтвердженням цьому є угоди про взаємне визнання відповідності з такими країнам як, Японія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Швейцарія та Ізраїль [84, с.58].

Рис. 2.2. Модель системи технічного регулювання ЄС

Джерело: [72, с.21]

Ефективність системи направлена на: створення сприятливих умов для вільного обігу товарів та обмеження адміністративного втручання в господарську діяльність підприємств; забезпечення безпеки товарів та послуг, а також належне інформування споживача про властивості товарів.

Щодо вирішення проблем якості згідно європейського підходу, можна виділити відмінні особливості, як наприклад, гармонізація вимог національних стандартів, формування законодавчої основи для підтвердження якості та оцінки відповідності, створення національних мереж організацій з правами щодо проведення сертифікації, ведення заходів стимулювання та заохочення, а також, головний чинник забезпечення системи управління якістю - контроль якості в процесі виробництва. Ще на початку формування спільного ринку Європейський суд підтвердив рішення щодо гармонізації національних систем технічного регулювання в межах співтовариства. Хоча процес гармонізації прямо не передбачався в межах договору про заснування Європейського Союзу.

Технічні бар'єри в торгівлі спираються на систему технічного регулювання. Технічне регулювання визначається як регулювання відносин щодо встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до товарів та/або пов'язаних з ними процесів виробництва, а також перевірка їх на відповідність [139].

Нині технічне законодавство ЄС може бути представлено трьома видами директив:

1. Загальними директивами (Директива 2001/95/ЄС про загальну безпеку продукції та Директива 95/374/ЄС про відповідальність за дефектну продукцію). Ці директиви поширюються або на всю продукцію або, як Директива 2001/95/ЄС, на широку групу продукції (на споживчі товари – як нові, так і вживані). Їх застосовують у випадках, коли на конкретну продукцію немає зазначених Директив ЄС або наявні директиви охоплюють не всі категорії пов'язаних з нею ризиків;

2. Директивами ЄС Старого підходу, що містять конкретні вимоги до продукції. Такі директиви поширюються, наприклад, на автомобілі, харчову та сільськогосподарську, парфумерно-косметичну, хімічну та фармацевтичну продукцію;

3. Директивами Нового та Глобального підходів, які встановлюють основні (суттєві) вимоги (essential requirements), що чітко визначають кінцевий результат. Згідно цих вимог має бути забезпечений належний рівень безпеки життя та здоров'я, майна громадян та довкілля, що пов'язано з використанням продукції, розміщеної на ринку. Але директиви не встановлюють шляхів реалізації або способів досягнення результату [72, с.22].

Вирішити проблему гармонізованих стандартів у поєднанні з вимогами технічних умов могло тільки прийняття відповідних законодавчих актів, які б задовольняли як експертів, так і зацікавлених осіб. Тому, у травні 1985 р. Резолюцією Ради Європи було впроваджено Новий підхід до технічної гармонізації та стандартів (85/ЄС 136/1). Метою створення системи технічного регулювання було формування єдиного економічного простору для вільного переміщення товарів шляхом технічної гармонізації законодавства та взаємовизнання на основі Нового підходу. Директиви ЄС Нового підходу встановлюють базові вимоги щодо охорони здоров'я і безпеки, а також охорони навколишнього середовища. Було зазначено, що вся продукція, яка потрапляє на внутрішні ринки Європейського співтовариства, обов'язково має відповідати цим вимогам [84, с.58].

Як зазначалось вище, Рада ЄС видає Директиви Нового підходу та встановлює базові вимоги до товарів певної категорії. Варто відмітити, що порядок введення товару на ринок чітко сформульований та прописаний, а країни-члени співтовариства мають гармонізувати національне законодавство відповідно до Директив. У Директивах прописані і добровільні європейські стандарти, а їх дотримання автоматично забезпечує порядок виконання відповідних вимог Директив. Варто наголосити, що дотримання цих стандартів є добровільним, а

отже, виробник може і не дотримуватись їх, але обов'язково довести, що його продукція виготовлена згідно європейських стандартів та відповідає вимогам Директив. Зазвичай, в такому випадку до виробника застосовуються тільки вимоги з безпеки його продукції, а забезпечення її конкурентоспроможності – турбота виробника.

Новим підходом визначено процес гармонізації технічних регламентів та стандартів щодо промислової продукції. Це було зроблено для зменшення перешкод у торгівлі в межах ЄС, котрі виникають як наслідок використання національних технічних регламентів і стандартів та захисту споживачів.

Тож, основною метою Нового підходу є, в першу чергу, дотримання безпечності товару для споживачів та, крім цього, забезпечення вільного переміщення товарів на внутрішньому ринку Європейського Союзу, створення умов для диверсифікації та конкурентоспроможності товарів.

Звернемо увагу, що на ринку існують як прості товари, мова йде про товари з низьким ступенем ризику, в такому випадку використовуються власні сертифікати для виробників, так і складні товари, тобто такі, щодо яких існує вищий ступінь ризику, тоді використовується сертифікація третьою стороною, так званим нотифікованим органом. В останньому випадку такі органи виконують завдання, що безпосередньо пов'язані з процедурами оцінки відповідності.

Згідно Нового підходу можна визначити наступні ключові принципи:

- на території Європейського співтовариства під дію технічного регулювання підпадають ті товари, які можуть нести певний ступінь ризику (на сьогодні це близько 25 груп однорідних товарів);

- об'єктом регулювання виступають вимоги щодо експлуатаційних характеристик, пов'язаних з безпекою товарів, а не вимоги щодо проектування і виготовлення цієї продукції;

- стандарти розробляють незалежні органи зі стандартизації, причому втручання державних органів має бути мінімальним. Стандарти є добровільними для використання виробником і при умові використання цього стандарту

вважається, що продукція виробника є безпечною, а у випадку, коли виробник не застосовує стандарт, на нього (виробника) покладено зобов'язання щодо доведення відповідності вимогам безпеки товарів;

– процес проходження процедури оцінки та підтвердження відповідності вимогам безпеки має бути таким самим як і ризики, які можуть виникати в процесі експлуатації товару. Для товарів з високим ступенем ризику оцінку відповідності проводять органи з оцінки відповідності, в той час, як для товарів з низьким ступенем цю оцінку та підтвердження здійснює виробник;

– процедури з оцінки відповідності та підтвердження здійснюють виключно відповідні органи приватної форми власності, а держава повністю виключена з цього процесу;

– держава ж бере на себе зобов'язання щодо гарантування технічної компетентності органів з оцінки відповідності шляхом їх акредитації.

В цілому структуру Директив Нового підходу можна звести до:

1) документ охоплює асортимент товарів чи рівень небезпеки, про які він і попереджує;

2) країни-члени мають забезпечити потрапляння на ринок товарів, які не загрожують безпеці та здоров'ю (обов'язковий ринковий нагляд);

3) в додатках до Директив містяться суттєві вимоги яким мають відповідати товари, що потрапляють на ринок;

4) країни-члени мають забезпечити вільний доступ до ринку та не перешкоджати вільному руху товарів, що має маркування «СЄ»;

5) товари, що відповідають національним та гармонізованим стандартам мають презумпцію відповідності до суттєвих вимог;

6) кожна країна-член співтовариства має забезпечити заходи, відповідно до яких товари, які мають маркування «СЄ» і не відповідають стандартам, мають бути недопущені, вилучені з ринку або мати обмежений доступ до ринку, а також повідомити Єврокомісію про такі випадки, на що вона зобов'язана відреагувати

шляхом інформування інших членів співтовариства та проводити дії в межах законодавства ЄС;

7) процедура оцінки відповідності товару має бути пройдена до моменту отримання маркування «СЄ» та потрапляння на ринок ЄС, а також визначено, які нотифіковані органи мають здійснювати оцінку відповідності;

8) якщо продукція відповідає всім вимогам і пройшла процедуру оцінки відповідності, вона має мати маркування «СЄ», а країни-члени ЄС мають забезпечити захист «репутації» маркування «СЄ»;

9) на Комітет з технічних стандартів та регламентів (Директива 98/34/ЄС) покладено вимогу щодо розгляду питань від країн-членів співтовариства чи Єврокомісії, пов'язаних з відповідністю гармонізованого стандарту відповідним директивам, далі Комітет передає інформацію Єврокомісії, яка приймає рішення щодо необхідності відкликання стандарту;

10) на кожну країну-члена покладено зобов'язання взяти за основу національного законодавства положення Директив.

Новий підхід доповнюється Глобальним підходом до оцінки відповідності, який дозволяє ввести в нього гармонізовані процедури оцінки відповідності, встановити єдині критерії їх використання та призначити спеціальні органи, що виконують ці процедури. Модулі встановлюють обов'язки виробника та ступінь залучення його внутрішніх ресурсів. Зазвичай процедура оцінки відповідності складається з двох модулів, проте може досягати восьми. Деякі модулі та їх варіанти засновані на методах забезпечення якості та є похідними стандартів EN ISO 9000 і EN ISO 9001. Таким чином можемо стверджувати, що модульний підхід дозволяє формувати безліч з'єднань комплексів уніфікованих процедур оцінки відповідності, таким чином збільшуючи кількість схем підтвердження відповідності, з яких можна вибрати схему, яка адекватна рівню можливого ризику застосування конкретної продукції.

Усі модулі передбачають: розроблення технічної документації, випуск декларації про відповідність, нанесення знаку відповідності СЕ та зберігання документації для пред'явлення її за запитом повноважним органом.

На наш погляд, варто приділити увагу питанням маркування «СЄ». Так, за два десятиліття з часу впровадження Нового підходу виявилось, що в деяких галузях було необхідно провести велику роботу щодо вдосконалення маркувань європейської продукції, оскільки положення директив не завжди гарантували високий рівень продукції, що була вироблена в межах ЄС чи імпортувалась з інших країн. Саме тому відбувалось втручання ринкового нагляду та неправильне застосування механізмів захисту. Тобто, споживач не міг бути повністю впевнений в ефективному захисті, а виробник в єдиних «правилах гри». Тож, гостро постала необхідність у підвищенні ефективності системи, яка б задовольнила всі зацікавлені сторони. Так, в 2008 р. було переглянуто підхід та змінено деякі складові Нового підходу, але основоположні принципи залишились. Основною метою таких дій було усунення перешкод для вільного руху товарів, збільшення товарообігу між державами. Таким чином, малий та середній бізнес, що діяв в межах ЄС отримувал значні переваги, а імпортовані товари мали відповідати певному рівню якості. Це, в свою чергу, призвело до зміцнення довіри до маркування «СЄ». Маркування знаком СЄ — це нанесення виробником знаку СЄ на свої товари з метою засвідчити, що вони відповідають вимогам відповідних директив, тобто основним вимогам.

Узагальюючи все вище згадане, можемо стверджувати, що в питаннях стандартизації в країнах ЄС діє практика: європейські стандарти на 90% є добровільними, решта ж мають рекомендаційний характер на підтвердження відповідності директивам; обов'язкові стандарти застосовуються для безпеки споживачів, захисту життя і здоров'я; для товарів, що мають вищий ступінь ризику, застосовується більш жорстка оцінка відповідності. Зазначимо, що технічне регулювання в країнах Європейського співтовариства спирається на непряме посилення на стандарти. Процес регулювання повністю лежить на

спеціально уповноваженому органі зі стандартизації, а за державою залишається тільки процес затвердження цього стандарту та контроль за діяльністю органів. Ефективність такого підходу знаходить відображення в угодах про взаємовизнання результатів оцінки відповідності з багатьма країнами (Японія, Канада, США та ін.).

2.2. Інструменти стандартизації в системі міжнародної торгівлі на ринках, що формуються

Впродовж останніх п'яти років Україна торує складний шлях диверсифікації своєї зовнішньої торгівлі. Росія вже не імпортує більшість українських товарних позицій, тож з огляду на це Україна націлилася на Європу та Азію. Але якщо європейський ринок характеризується захмарним рівнем конкуренції й високими вимогами до якості продукції, то ринки Азії є ліберальнішими до нових гравців, а тому видаються перспективнішими.

Про перспективність азійських ринків свідчать багато фактів, так лише один імпортер в Індонезії купує більше яблук, ніж Україна експортує за цілий рік. Роздрібні ціни в магазинах ЄС на ягоди та фрукти в 5 разів вищі, ніж на вітчизняному ринку, а в заможних азійських країнах — в 20-30 разів [111]. Для наочності зазначимо, що за січень-вересень 2019 р. експорт українських товарів до країн Азії збільшився на 10,7%, порівняно з аналогічним періодом 2018 р. [104].

Так, за даними Міністерства економічного розвитку [103] ринки Близького Сходу, країни Азії та Африки є найбільш перспективними для збуту української продукції агропромислового комплексу, машинобудування, металургії, а також для розширення співробітництва у військово-технічній сфері, спільного впровадження українських технологій з подальшим спільним освоєнням національних і регіональних ринків.

Одним з найбільших споживачів українських товарів на Сході є Індія. Ця країна купує українські олію, овочі, чорні метали, полімери, товари

машинобудування, меблі. За 2018 р. експорт товарів з України до Індії склав 2,1 млрд. дол. США [46].

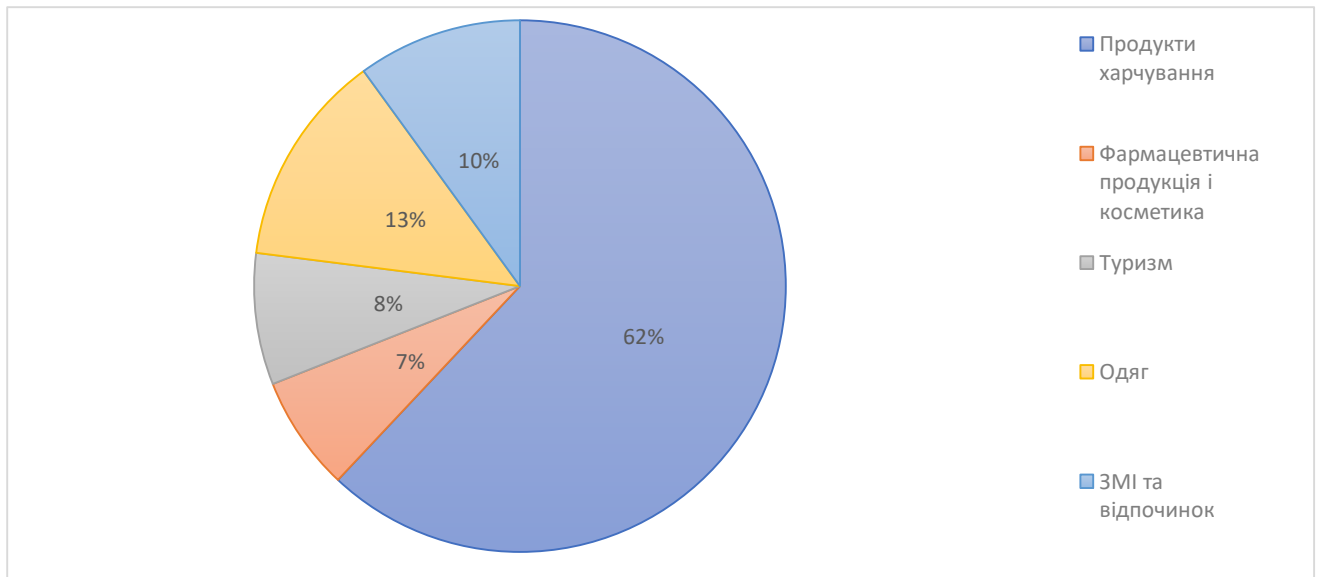
Тож для України є необхідним більш детальний аналіз визначених перспективних ринків, зокрема щодо доцільності укладення угод про вільну торгівлю з тими країнами, з якими в Україні наразі немає подібних домовленостей, а також ведення переговорів про зниження нетарифних торгових бар'єрів для спрощення експорту української продукції.

Одним з важливих кроків на шляху до цієї мети є стандартизація і сертифікація української продукції на ринках країн регіону. Яскравим прикладом можна вважати видачу Халяльного сертифіката для українських продуктів харчування, який не завжди визнається в країнах Близького Сходу і Північної Африки. Подібна проблема часто виникала в останні роки.

Будучи потужною рушійною силою світового ринку, продукція Халяль безперечно має довгострокову перспективу розвитку. В останні роки продукція Халяль стала елементом ринкового механізму в силу зростання кількості мусульманського населення. Саме тому західні корпорації почали виробляти такі товари в світовому масштабі.

В сучасному світі визначення «Халяль» застосовують не тільки до продуктів харчування, а й до косметики, сфери послуг, готельного, ресторанного та туристичного бізнесу, до всього того, що не порушує споконвічні релігійні вимоги, а також зорієнтовано на здоровий спосіб життя.

Відповідно до звітів Організації Ісламського Співробітництва (ОІС) глобальний ринок продукції Халяль оцінюється в 2,3 трлн. дол. США [175]. У цьому сегменті (рис.2.3.) Найбільше споживання припадає на продукти харчування близько 62%, одяг - близько 13% і 10% - ринок засобів масової інформації та відпочинок.

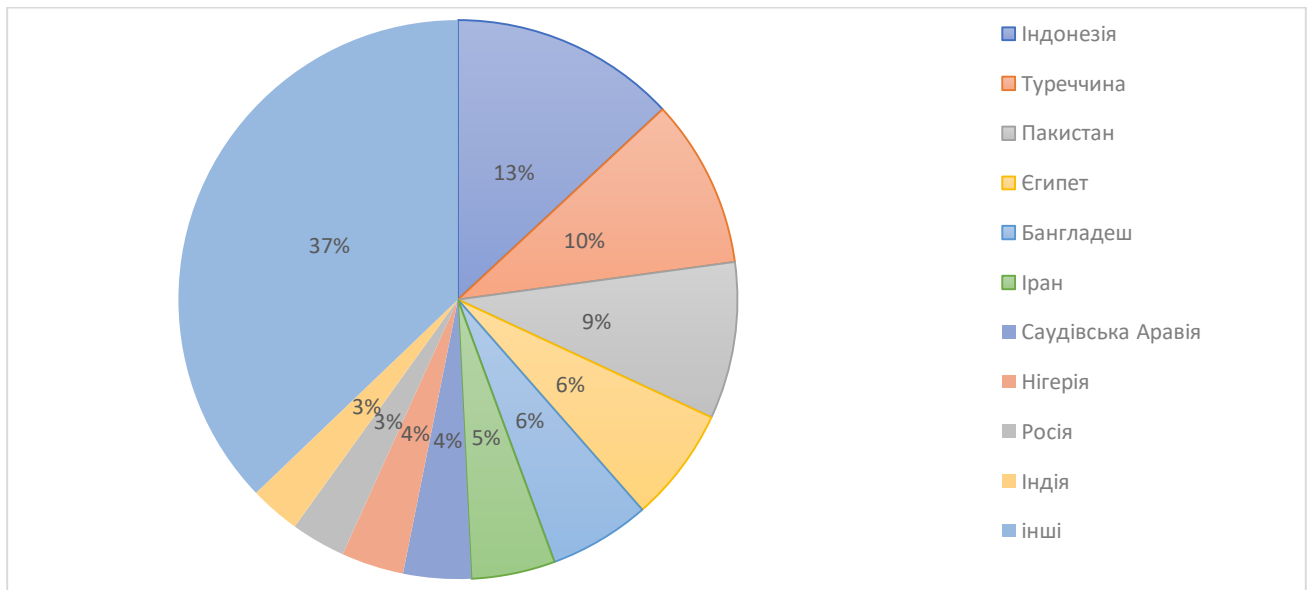

Рис. 2.3. Світовий ринок споживання Халальної продукції

Джерело: побудовано автором на основі [136]

За останніми даними до ТОП–3 країн споживачів Халальних продуктів харчування входять: Індонезія - 170 млрд. дол. США (13%), Туреччина - 127 млрд. дол. США (10%) та Пакистан - 118 млрд. дол. США (9%). Найбільші ринки споживання Халальних продуктів представлені на рис. 2.4. Річний обсяг споживання продукції Халаль 10 країнами становить 63% світового ринку, до цих країн належать: Єгипет (86 млрд. дол. США), Бангладеш (76 млрд. дол. США), Іран (63 млрд. дол. США), Саудівська Аравія (51 млрд. дол. США), Нігерія (47 млрд. дол. США), Росія (41 млрд. дол. США) та Індія (38 млрд. дол. США) [75].

Обсяг ринку продуктів харчування, виготовлених відповідно до вимог Халаль, в 2014 р. становив 1,13 трлн. дол. США, в 2017 р. - 1,3 трлн. дол. США (приріст становив 15%), в 2020 р. за прогнозами має досягти 2,6 трлн. дол. США (приріст 100%) [159].

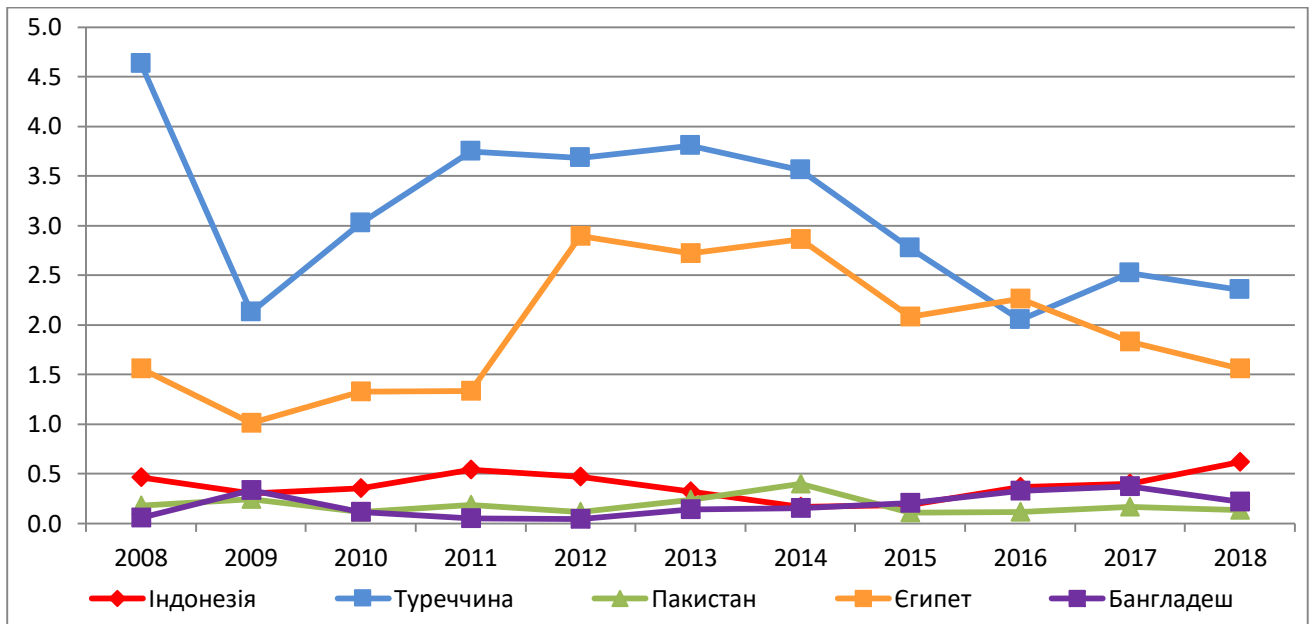
Рис. 2.4. Світовий ринок споживання Халальних продуктів харчування у 2017 р. (млрд. дол. США)

Джерело: побудовано автором на основі [75]

В Доповіді про Глобальну ісламську економіку за 2018 р. зазначено, що на початок 2018 р. в світі проживає близько 1,8 млрд. мусульман, тобто приблизно 24% жителів планети. Очікується, що до 2030 р. кількість мусульман наблизиться до 2,2 млрд. чол., а до 2060 р. - досягне 3 млрд. осіб, збільшившись на 70%.

Високий попит стимулює швидкий розвиток виробництва Халальної продукції на світовому ринку. Варто зазначити, що мусульманські країни щорічно імпортують 18,9% м'яса і м'ясної продукції, а також 47,8% овочевої продукції. Отже, показники споживання продуктів харчування (особливо м'яса) в мусульманських країнах будуть рости значно швидше середньосвітових. Світовий ринок Халаль-продуктів і мусульманських послуг (без урахування ісламських фінансів) буде рости, і до 2023 р. досягне, за прогнозами, 3 трлн. дол. США.

Незважаючи на економічні проблеми, в тому числі санкції і їх наслідки, Халальний бізнес відчуває себе впевнено і зростає високими темпами в усьому світі. Свідченням цього є різноманітність і доступність Халальних товарів і послуг на світовому ринку.

Рис. 2.5. Динаміка вітчизняного експорту товарів до країн ТОП-5 споживачів Халал-продукції (млрд. дол. США).

Джерело: побудовано автором на основі [46]

Досліджуючи динаміку вітчизняного експорту до найбільших країн-споживачів Халал-продукції (рис. 2.5.), можемо стверджувати, що за останній рік показники експорту товарів до Туреччини становили майже 2,40 млрд. дол. США, до Єгипту 1,56 млрд. дол. США, що значно більше ніж експорт до решти країн найбільших споживачів Халалу (сумарний експорт до Індонезії, Пакистану та Бангладеш становить 0,95 млрд. дол. США). З урахуванням демографічних тенденцій та зростання доходів населення Південної і Південно-Східної Азії і, відповідно, зростання обсягів споживання продукції українським виробникам необхідно розширювати свою присутність на цих ринках шляхом експорту вітчизняних Халал-товарів.

Дослідження забезпечення Халал-сертифікації були розпочаті з вимог мусульман у тих зарубіжних країнах, де вони становили меншість. З часом виникли різні підходи і практики до сертифікації, що призвело до створення різних інституцій, таких як Міжнародний альянс Хала, Всесвітня рада Халал, Інститут стандартизації і метрології ісламських країн (SMIC), завданням яких є: розробка стандартів виробництва продукції і надання послуг та їх гармонізація,

усунення відмінностей в реалізації між країнами, а також створення системи акредитації, яка прийнята у всьому світі.

В 2002 році в Джакарті (Індонезія) було створено Всесвітню Халяльну раду. Членами цієї ради є 60 країн, які підтримують впровадження стандартів Халяль, а також можуть розробляти стандарти самостійно.

Широку робочу мережу має і Всесвітній форум Халяль, який базується в Малайзії. Форум в основному займається розробкою стандартів Халяль.

Значний обсяг робіт покладено на SMPC – організацію, основним завданням якої є гармонізації стандартів країн Організації Ісламського Співробітництва та підготовка нових стандартів. Цей орган прагне зробити ключовий внесок в покращення економіки держав-членів за допомогою створення високих стандартів якості. SMPC націлена на досягнення однаковості в метрології, лабораторних випробуваннях, сертифікації та акредитації серед членів, а також на забезпечення професійної підготовки та надання технічної допомоги в області стандартизації і метрології.

Саме країнами-членами ОІС були прийняті стандарти з процедурами акредитації органів зі сертифікації та самою процедурою сертифікації, так, зокрема:

1) на регіональному рівні:

а. прийняті SMPC: ОІС / SMPC 1: 2011 Загальні керівні принципи по їжі Халяль; ОІС / SMPC 2: 2011 Керівництво для органів, що надають сертифікацію Халяль; ОІС / SMPC 3: 2011 Керівництво для акредитаційного органу Халяль з акредитації органів з сертифікації Халяль.

б. стандарти, що діють в зоні Перської затоки: GSO 2055 -1: 2009 Харчові продукти Халяль - Частина перша: Загальні вимоги; GSO 2055 -2: 2015 Продукти Халяль. Частина друга: Загальні вимоги до Центрів Сертифікації Халяль. GSO 2055 -3: 2015 Продукти Халяль - Частина третя: Загальні вимоги до акредитації Халяль, органи, акредитація органів з сертифікації Халяль.

2) на національному рівні:

а. національні стандарти ОАЕ: UAE.S 2055 -1: 2015 Продукти Халяль - Частина перша: Загальні вимоги до їжі Халяль; UAE.S 2055 -2: 2014 Продукти Халяль - Частина друга: Загальні вимоги до Центрів Сертифікації Халяль; UAE.S 2055 -3: 2014 Продукти Халяль - Частина третя: Загальні вимоги до Халяль. Органи з акредитації, акредитив органи з сертифікації Халяль;

б. національні стандарти Малайзії: MS 2393: 2013 Принципи Ісламу і Халяль. Визначення та інтерпретація термінології; MS 1500: 2009 Виробництво продуктів харчування Халяль. Підготовка, звернення і зберігання-Загальні методичні рекомендації; MS 1900: 2005 Системи управління якістю. Вимоги від ісламської перспективи;

в. національні стандарти Індонезії: HAS 23201: 2012 Вимоги, що пред'являються до харчових ресурсів при виробництві продукції Халяль; HAS 23103: 2012 Керівництво по критеріям. Системи Сертифікації Халяль на бойнях; HAS 23000:1: 2012 Вимоги сертифікації Халяль. Критерії Системи Сертифікації Халяль. HAS 23000:2 Вимоги Халяльної сертифікації: напрямок дій і технологічний процес [160].

В сучасному світі органи Халяльної сертифікації розкидані і їх логотипи, стандарти, критерії оцінки і перспективи подій можуть відрізнитись один від одного. Саме тому в діяльності цих структур існує велика кількість додатків [175].

Це стає важливою проблемою, оскільки заважає ринку розвиватися швидше, фактично в кожній мусульманській країні є свій сертифікаційний орган. На даний момент по всьому світу працює більше 120 органів сертифікації Халяль. Причому стандарти сертифікації різняться, що призводить до додаткових витрат і знижує можливості здійснення міжнародної торгівлі. Так, наприклад нещодавно Міністерство торгівлі і текстильної промисловості Пакистану оновило вимоги до імпорту продукції, запровадивши зобов'язання про наявність сертифіката Халяль. Для ввезення товару через митний кордон наявність сертифікату обов'язкова. Для продажу товарів в Пакистані, експортери повинні

мати Сертифікат Халяль, який буде виданий у повній відповідності до стандартів GSO Халяль, визнаних і прийнятих урядом Пакистану [75].

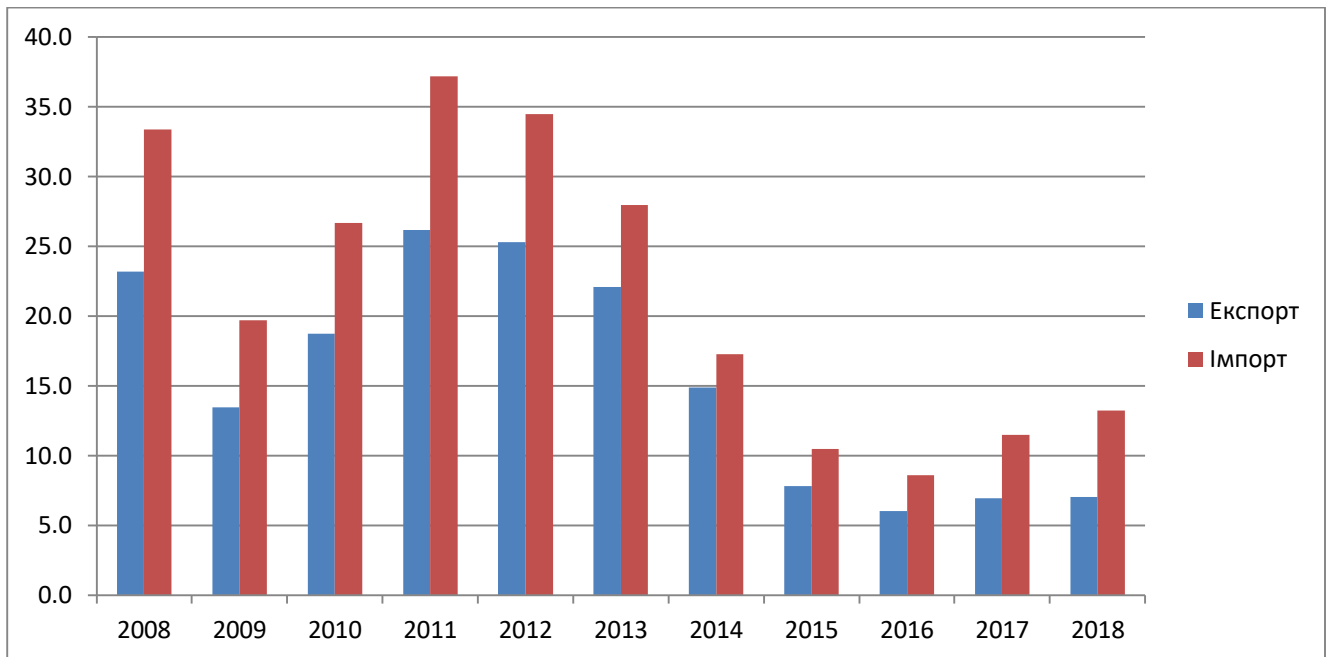
Така практика поширена і в інших мусульманських країнах. В ситуації, що склалась Технічним комітетом Халяль ISO розробляються міжнародні стандарти для продуктів та послуг Халяль з врахуванням вимог до системи управління організацією та компетенції персоналу. Стандарт буде визначати та включати сучасні методи, процеси та керівні принципи розробки стандартів Халяль чи інших технічних специфікацій і вимог. До розробки стандартів Халяль, а також сертифікації і акредитації, залучені робочі групи під керівництвом та з використанням інструментарію CASCO.

Узагальнюючи вище викладене зазначимо, що швидкозростаючі ринки Халялю країн Азії, Близького Сходу та Європи є надзвичайно перспективними. Халяльна промисловість постійно зростає та набирає обертів серед гравців цього сегменту у всьому світі. Промисловість Халяль може бути інтегрована у всі сектори глобальної економіки, тож це робить її привабливою нішею для компаній, які шукають нові ринки, оскільки можливості цього сектору нескінченні.

Попри визначений нашою державою курс на євроінтеграцію, зважаючи на географічне положення та торгівельні зв'язки, які залишились у спадок від Радянського Союзу, вважаємо за доцільне дослідити ринок країн Співдружності Незалежних Держав (СНД). Вітчизняні експортери, прагнучи зберегти цей ринок, мають шукати точки сходження їх регуляторних систем, усунення технічних бар'єрів та взаємного визнання результатів оцінки відповідності.

Як свідчать дані (рис.2.6) вітчизняний експорт до країн СНД в 2018 р. становив 7,03 млрд. дол. США, порівняно з 26,18 млрд. дол. США у 2011 р. (зменшення в 3,7 рази), проте показник 2018 р. є кращим порівняно з 2016 р. коли він становив 6,03 млрд. дол. США. Однак, країни Співдружності є значними торгівельними партнерами України, оскільки питома вага вітчизняного експорту складає 15% від загального. Саме тому питання стандартизації та технічного регулювання в країнах СНД потребують уваги та аналізу.

Рис. 2.6. Динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами СНД (млрд. дол. США)

Джерело: побудовано автором на основі [46]

В 1992 р. було підписано Угоду про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації, де було зазначено, що Вищим органом Міждержавної ради (МДР) є засідання керівників національних органів зі стандартизації, метрології і сертифікації, а робочим органом – Бюро зі стандартів у складі групи експертів і регіонального Інформаційного центру. Сама ж Рада складається з повноважних представників держав-учасниць. Постійно діючими робочими органами ради є науково-технічні комісії, які були засновані для розробки пропозицій та рекомендацій щодо формування узгодженої науково-технічної політики та координації робіт у сфері гармонізації технічних регламентів, стандартизації, метрології, оцінки (підтвердження) відповідності, в тому числі акредитації та державного контролю (нагляду) в закріплених за МДР областях діяльності. При Раді створено 270 міждержавних технічних комітетів зі стандартизації.

Так, її основними цілями, в тому числі і для спрощення торгівлі між членами є:

- визначення правил для міждержавних робіт зі стандартизації;

- визначення загальних стандартів та вимог;
- визначення обов'язкових вимог, що стосуються якості продукції, виробництва та послуг міждержавного застосування;
- визначення єдиних методів випробування продукції;
- визначення одиниць фізичних величин для міжнародного застосування та стандартних довідкових матеріалів;
- визначення єдиних вимог до охорони навколишнього середовища.

Так, слід зазначити, що Міждержавна рада тісно співпрацює з Міжнародною організацією зі стандартизації ISO (Резолюція Ради ISO 26/1996) та Міжнародною електротехнічною комісією ІЕС. При цьому, МДР зареєстрована в ISO як регіональна організація зі стандартизації і має назву Євроазійська Рада зі стандартизації (EASC), що дає змогу учасникам Угоди застосовувати міжнародні стандарти ISO і приймати участь у їх розробленні.

Варто наголосити, що Рада займається і розробкою, зберіганням міжнародних, міждержавних та регіональних стандартів, а також національних стандартів зарубіжних країн та служить джерелом інформації про ці стандарти для членів.

Країни СНД об'єднує й довготривала структурна політика, запроваджена ще за часів СРСР, тому ці країни в основному були пов'язані галузями важкої промисловості, військово-промисловим комплексом, сільськогосподарським виробництвом.

З розпадом Радянського Союзу країни-учасниці СНД отримали у спадок розгалужену нормативно-правову базу, яка включала в себе систему стандартизації. Характерними рисами радянської системи стандартизації були: чотири рівня проведення стандартизації – загальносоюзний, регіональний, галузевий та на рівні виробника – та тотальне регламентування і обов'язкове виконання всіх документів.

Тож на початку функціонування СНД між країнами-учасницями майже не виникало бар'єрів: однією з причин цього можна назвати той факт, що всі

непорозуміння вирішувались би в межах процедур Міждержавної ради зі стандартизації, метрології та сертифікації. Як наслідок, було прийнято «Правила проведення робіт з міждержавної стандартизації» та «Порядок реєстрації та підготовки до видання міждержавних нормативних документів зі стандартизації».

Реформи, що наразі проводяться в пострадянських країнах у сфері стандартизації та технічного регулювання викликані в першу чергу тим фактом, що більшість цих країн розуміє потребу реформування у зв'язку з входженням до світового економічного простору, необхідністю виконання правил та вимог міжнародних організацій, оскільки без цього неможливе створення повноцінної ринкової інфраструктури. Варто зауважити, що політика Радянського Союзу, а в подальшому і законодавчі акти, що їх унаслідували держави після розпаду, не були пристосовані до умов, які диктував ринок. А отже, виникла необхідність у гармонізації національних стандартів до міжнародних та європейських. Засади такого регулювання загалом можна звести до:

- дозволити виробникам самостійно та добровільно застосовувати відповідні міжнародні чи європейські стандарти, спираючись на власні можливості та умови ринку;

- в ринковій економіці адміністративне втручання є мінімальним, тому і розробка та затвердження нормативних документів має бути тільки загальним на рівні держави;

- обов'язковими мають залишитись тільки ті стандарти, що забезпечують захист життя та здоров'я людей і тварин, охорону довкілля, захист національних інтересів та запобігатимуть введенню споживача в оману.

Також слід враховувати і поглиблення співпраці МДР та європейських організацій зі стандартизації та сертифікації відповідно. Так, у травні 2012 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння у сфері стандартизації між МДР та CEN, CENELEC і ETSI [20, с.204]. Це обумовлено необхідністю підтримувати торгівельні відносини між державами, враховувати досвід у

проведенні спільної політики щодо гармонізації та у сфері стандартизації і сертифікації.

В основу діяльності МДР було покладено застосування європейських стандартів та дотримання правил, а саме: має бути вказано якому європейському стандарту відповідає стандарт СНД; всі стандарти, що їх застосовують як національні, мають бути гармонізовані до європейських або вилучені; повне узгодження стандартів СНД з стандартами СЕН. При цьому стандарти СЕН надаються МДР на безоплатній основі. Крім цього, співпраця цих організацій продовжилась у вигляді створення чотирьох науково-технічних комісій – по стандартизації, сертифікації, метрології і акредитації.

Так, узагальнюючи вище написане, до головних здобутків діяльності МДР, на нашу думку можна віднести:

- збереження нормативних документів з бази колишнього СРСР, що важливо для співпраці та удосконалення стандартизації в межах Співдружності;
- гармонізацію національних законів країн-членів СНД щодо стандартизації, метрології та сертифікації;
- допомогу в підготовці угод у галузі стандартизації, сертифікації, метрології, які мають на меті зміцнення та інтеграцію у сфері виробництва;

МДР розробляє та поширює гармонізовані стандарти серії ГОСТ серед країн-учасниць СНД як такі, що можуть братись за основу за умови створення Євроазійської зони вільної торгівлі.

Інституційне забезпечення функціонування систем стандартизації в країнах СНД покладено на національні структури. Центральним органом державного управління Республіки Білорусь щодо проведення єдиної державної політики в галузі технічного нормування, стандартизації, метрології, оцінки відповідності, енергоефективності, по здійсненню нагляду в будівництві і контролю відповідності проектів і кошторисів нормативам і стандартам, а також нагляду за раціональним використанням палива, електричної і теплової енергії є Державний комітет по стандартизації Республіки Білорусь (Держстандарт), створений

відповідно до Указу Президента РБ від 05.05.2006 р № 289 «Про структуру Уряду Республіки Білорусь».

В Республіці Казахстан з прийняттям Закону «Про стандартизацію» від 5.10.2018р. № 183-VI Казахстанський інститут стандартизації та сертифікації визначений національним органом, що координує всі процеси зі стандартизації і сприяє створенню умов для прийняття стандартів на основі консенсусу всіх зацікавлених сторін. Координацію в питаннях стандартизації та технічного регулювання також покладено на Національний центр експертизи та сертифікації та Комітет з технічного регулювання та метрології Міністерства індустрії та торгівлі Республіки Казахстан.

Постановою Уряду Російської Федерації від 17 червня 2004 року № 294 «Про Федеральне агентство з технічного регулювання і метрології» на Агентство покладено функції національного органу РФ зі стандартизації. Цілями стандартизації визначено: 1) сприяння соціально-економічному розвитку РФ; 2) сприяння інтеграції РФ у світову економіку і міжнародні системи стандартизації в якості рівноправного партнера; 3) поліпшення якості життя населення країни; 4) забезпечення оборони країни і безпеки держави; 5) технічне переозброєння промисловості; 6) підвищення якості продукції, виконання робіт, надання послуг і підвищення конкурентоспроможності продукції російського виробництва [207].

Більшість країн колишнього Радянського Союзу все частіше прописують в національному технічному законодавстві загальноєвропейські принципи, а також принципи Нового та Глобального підходів. Так, у сфері технічного регулювання прийнято нові законодавчі акти: Закони Республіки Білорусь «Про технічне регулювання»; Закон Республіки Молдови «Про оцінку відповідності»; Закон Киргизької Республіки «Про основи технічного регулювання в Киргизькій Республіці»; Закони Республіки Вірменії «Про стандартизацію» та «Про оцінку відповідності» [100, с.109].

Порівнюючи законодавчі документи, що стосуються стандартизації та технічного регулювання, зауважимо існування розбіжностей в статусі цих

документів. Роботи зі стандартизації в Росії здійснюються на основі прийнятих Федеральних законів: «Про технічне регулювання» від 27 грудня 2002 року № 184-ФЗ і «Про стандартизацію в Російській Федерації» від 29 червня 2015 року № 162-ФЗ.

Відмітимо, що в нормативно-правовій документації РФ відсутні обмеження щодо встановлення обов'язкових вимог до виробництва, також існує адміністративне втручання та тиск на виробника, а це, в свою чергу, призводить до зниження конкурентоспроможності товарів. Законом «Про технічне регулювання» дається визначення і тлумачення технічного регулювання. Технічне регулювання розглядають як «правове регулювання відносин у сфері встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до продукції загалом, а також до пов'язаних з нею процесів проектування (включаючи вишукування), виробництва, будівництва, монтажу, налагодження, експлуатації, зберігання, перевезення, реалізації та утилізації, а також у галузі встановлення і застосування на добровільній основі вимог до продукції, процесів проектування (включаючи вишукування), виробництва, будівництва, монтажу, налагодження, експлуатації, зберігання, перевезення, реалізації та утилізації, виконання робіт або надання послуг і правове регулювання відносин області оцінки відповідності» [207].

Варто наголосити, що на відміну від ЄС в кожній пострадянській країні є розбіжності у основних визначеннях технічних регламентів, причиною цього є той факт, що для цих країн це принципово нові правові документи. Так, наприклад, в Білоруському законодавстві «стандарт» визначається як нормативно-правовий акт, розроблений у процесі стандартизації на основі згоди більшості зацікавлених сторін суб'єктів технічного регулювання і стандартизації, що містить суттєві технічні вимоги до товарів, процесів та послуг [128]. А в Казахстані – такий, що забезпечує виконання вимог встановлених нормативно-правовими актами в сфері технічного регулювання. Проте, можемо стверджувати, що загалом на законодавчому рівні закладено основні принципи європейського

регулювання, а саме принцип презумпції відповідності, Кодекс ustalеної практики та інші норми. Звернемо увагу, що в російських законах немає визначення регіонального стандарту. Різняться й інші законодавчі документи щодо технічного регулювання: в більшості країн на законодавчому рівні підтвержені документи щодо державних стандартів, стандартів організацій, технічних умов тощо.

Так в ст. 20 Закону Білорусі прописано «якщо в технічному регламенті дано посилання на державний стандарт, то вимоги цього державного стандарту стають обов'язковими для дотримання», а також, «якщо виробник добровільно застосував державний стандарт ... дотримання вимог державного стандарту є обов'язковим» [100, с.133].

Незважаючи на чітке визначення основних цілей прийняття технічних регламентів, усунення технічних бар'єрів в торгівлі, забезпечення національної безпеки, захисту та раціонального використання природних ресурсів, реформування системи технічного регулювання, деякі країни вважають за необхідне доповнити цей перелік. Так, питання забезпечення спадковості громадян прописано в національних нормативно-правових актах Молдови та Білорусі, попередження дій щодо введення покупця в оману – Росія та ін.

Відмітимо суттєві відмінності і в об'єктах технічного регулювання, так в деяких країнах встановлюються обов'язкові вимоги щодо продукції виробництва, а не просто до процесів виробництва, експлуатації, реалізації чи утилізації. Майже повністю виключені з сфери технічного регулювання санітарні та фітосанітарні заходи, товари стратегічного значення, що, зазвичай, регулюється окремим законодавством.

У жовтні 2011 р. в Санкт-Петербурзі для надання розвитку співробітництву, було підписано Угоду щодо максимального обмеження винятків для окремих товарів в торгівлі в межах СНД [97]. Так, число товарних позицій, які підпадають під виключення з режиму вільної торгівлі, було значно скорочене з 37 до 3-4 (а з врахуванням деталізації товарних кодів — до 7) [110, с.66]. Є схожість Договору

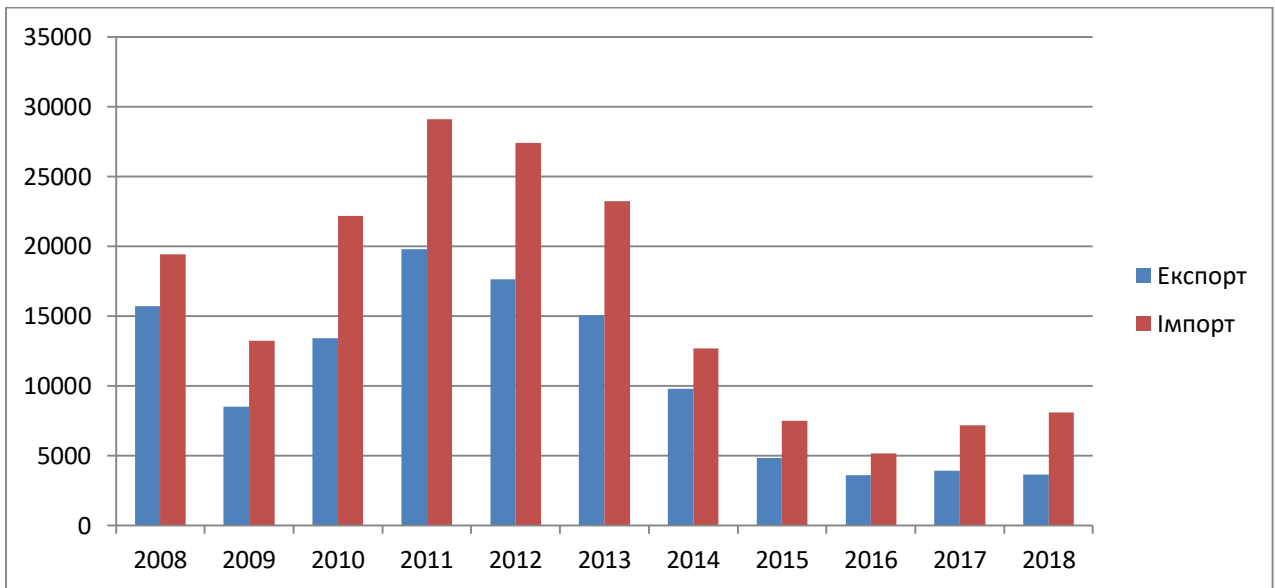
про ЗВТ з Угодою СОТ, так на основі положень, що прописані в Угоді про ТБТ, сторони Договору застосовують технічні регламенти та стандарти, а санітарні і фітосанітарні заходи вживаються відповідно правил та принципів Угоди про СФЗ. Загалом відмітимо наступне, незважаючи на проблеми, що виникли у країнах-членах СНД у питаннях: створення органів стандартизації, метрології, акредитації та ринкового нагляду; недостатньої гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими; брак фінансування та компетентних кадрів – обрані ними моделі притаманні країнам ЄС.

Не можна оминати увагою і «торгові війни» України і Російської Федерації, попри те, що обмеження вітчизняного експорту є політичним рішенням останньої, саме стандарти і технічні регламенти стали засобами досягнення цілей політичного тиску. З боку Російської Федерації було офіційне застереження, що у випадку підписання Україною торгової угоди про співпрацю з ЄС до вітчизняних експортерів буде вжито торгові обмеження.

Російська Федерація висловлювала побоювання, що у зв'язку з інтеграцією України до ЄС і зниженням та скасуванням імпорتنих тарифів український ринок насититься товарами європейського виробництва, а це в свою чергу може призвести до погіршення становища російських експортерів. Членство України та Росії в СОТ мало б вирішити цю проблему, але згідно правил СОТ зі збільшенням імпорту до України постає загроза для виробників, тож РФ має право застосовувати захисні заходи. Так з боку РФ розпочалася експортна блокада України, офіційно вона була обґрунтована недотриманням санітарних норм. І хоч, як вже зазначалось, це рішення мало скоріше політичне обґрунтування, РФ активно використовує їх. Норми, що їх приймає Україна, відповідають вимогам ЄС, значно відрізняються від чинних в РФ і МС.

Загалом же, наслідки для вітчизняних виробників – експортерів блокади Російською Федерацією відображено на рис. 2.7. Так, обсяги вітчизняного товарного експорту до РФ скоротились з 19 819,61 млрд. дол. США в 2011 р. до 3 652,6 млрд. дол. США в 2018 р. (спад становив майже 5,5 раз).

Рис. 2.7. Динаміка зовнішньої торгівлі вітчизняними товарами з Російською Федерацією (млрд. дол. США)

Джерело: побудовано автором на основі [46]

Так, починаючи з 2011 р. РФ вживала заходи технічного регулювання щодо обмеження імпорту тваринного походження з України. Набули чинності Федеральний закон РФ від 22.06.2010 р. №2010 №163-ФЗ «Про внесення змін у Федеральний закон «Технічний регламент на молоко і молочну продукцію»». Крім цього було введено обмеження на товари тваринного походження, що експортувались з України.

На території МС також є аналогічні технічні регламенти, що обмежують експорт вітчизняних товаровиробників, до них належать ТР МС 033/2013 «Про безпеку молока і молочної продукції» та ТР МС 034/2013 «Про безпеку м'яса і м'ясної продукції». Крім двох вищезгаданих були затверджені Рішенням Комісії Митного Союзу від 09.12.2011 р. та набули чинності з 01.07.2013 р.: Про безпеку зерна № 874; Технічний регламент на масло жирову продукцію № 883; Про безпеку харчової продукції № 880; Харчова продукція в частині її маркування № 881; Технічний регламент на сокову продукцію із фруктів та овочів № 882. А також технічний регламент «Про безпеку окремих видів спеціалізованої харчової продукції, в тому числі дієтично лікувального та дієтично профілактичного лікування зерна» (Рішення Ради Євразійської

економічної комісії від 15.06.2012 р. № 34) - чинний з 01.07.2013 р.; ТР «Вимоги безпеки харчових добавок, ароматизаторів і технологічних допоміжних засобів» (Рішення Ради Євразійської економічної комісії від 20.07.2012 № 58) - чинний з 01.07.2013. Наслідки впровадження деяких регламентів за певними групами товарів відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка експорту сільськогосподарських товарів до РФ. млн. дол. США (на рівні 4-8 знаків УКТЗЕД)

Групи товарів	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
02 м'ясо та їстівні субпродукти	227,29	159,89	71,03	125,42	0,009	0,01	0,009
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	356,04	381,85	121,96	9,77	0,004	0,006	0,006
10 зернові культури	8,30	18,19	15,91	0,0002	0,0002	0,0002	0,0002
15 жири та олії тваринного або рослинного походження	110,39	56,64	28,81	5,06	4,19	1,01	0,0008

Джерело: сформовано автором на основі [46]

На протязі досліджуваного періоду відбувався спад експорту товарів, що підпадають під дію технічних регламентів. Так, експорт м'яса та їстівних субпродуктів з 2012 р. скоротився більше ніж в 25 тис. разів в 2018 р., молока та молочних продуктів, яєць птиці, натурального меду - майже в 6 тис. разів, зернових культур – в 41,5 тис. разів, а жирів та олії тваринного або рослинного походження – в 138 тис. разів.

Крім продуктів харчування блокада торкнулась і промисловості, так, наприклад, експорт комплектуючих товарів машинобудування до Росії став майже неможливим, оскільки відповідно до нових стандартів, згідно яких відбувається українське виробництво, є несумісність з російськими. Разом з тим зауважимо, що європейські стандарти ніяк не заважають торгівельним стосункам Росії та ЄС.

Аналіз експорту українських товарів до Білорусії (табл.2.3) свідчить, що також відбувався спад експорту тих товарів, що підпадають під дію технічних регламентів. Так, в період з 2012 р. до 2018 р. експорт молока та молочних продуктів, яєць птиці, натурального меду – скоротився в 24 рази, зернових

культур – в 5 разів, жирів та олії тваринного або рослинного походження - в 1,14 рази. Виключенням став експорт м'яса та їстівних субпродуктів, який з 2012 р. порівняно з 2018 р. збільшився в 10 разів. Однією з причин цього, на нашу думку є те, що в групу 02 УКТЗЕД м'ясо та їстівні субпродукти входить м'ясо птиці, яке під дію вищезазначених технічних регламентів не підпадає.

Таблиця 2.3

Динаміка експорту сільськогосподарських товарів до Білорусії млн. дол. США (на рівні 4-8 знаків УКТЗЕД)

Групи товарів	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
02 м'ясо та їстівні субпродукти	5,42	11,77	35,21	1,73	54,14	49,57	54,23
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	0,9	2,86	18,61	0,11	0,05	0,08	0,04
10 зернові культури	30,94	33,44	34,14	12,31	18,65	24,11	6,18
15 жири та олії тваринного або рослинного походження	76,46	74,01	57,86	44,62	32,13	43,58	66,90

Джерело: сформовано автором на основі [46]

Аналогічна ситуація спостерігається і зі скороченням експорту до Казахстану. Згідно даних (табл.2.4) в період з 2012 р. до 2018 р. експорт м'яса та їстівних субпродуктів, молока та молочних продуктів, яєць птиці, натурального меду, зернових культур – скоротився майже в 2 рази по кожній з груп, а експорт жирів та олії тваринного або рослинного походження скоротився в 6,3 рази.

Таблиця 2.4

Динаміка експорту сільськогосподарських товарів до Казахстану млн. дол. США (на рівні 4-8 знаків УКТЗЕД)

Групи товарів	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
02 м'ясо та їстівні субпродукти	44,65	38,94	31,52	22,79	25,42	20,77	21,15
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	47,34	44,61	55,46	25,67	39,79	40,29	25,99
10 зернові культури	0,5	0,008	0,004	2,483	0,07	0,13	0,19
15 жири та олії тваринного або рослинного походження	15,98	15,44	8,20	12,10	6,61	2,42	2,52

Джерело: сформовано автором на основі [46]

Трансформації системи технічного регулювання приділено значну увагу в політиці країн колишнього СРСР. Інтеграційні об'єднання пострадянського

простору все частіше декларують дотримання міжнародних принципів в торгівлі (вільного доступу до ринків та недискримінації). Ці ж принципи покладені в Митний Союз. Так, законодавча база Митного Союзу складається з Угоди про обіг продукції, що підлягає обов'язковій оцінці (підтвердженню) відповідності на території Митного Союзу; Угоди про єдині принципи і правила технічного регулювання в Республіці Білорусь, Республіці Казахстан та Російській Федерації; Положення щодо порядку застосування типових схем оцінювання (підтвердження) відповідності вимогам технічних регламентів Митного Союзу, що базується на законодавстві Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан з узагальненням міжнародної практики (настанова ISO / IEC 67) та підходів, що прийняті в Європейському Союзі (Рішення ЄС № 768/2008) [22]. Технічним регулюванням в Митному Союзі займаються Комісія Митного Союзу (Євразійська економічна комісія), Координаційний комітет з технічного регулювання застосування санітарних та фітосанітарних заходів, а також національні органи, на які покладено повноваження з технічного регулювання Республіки Білорусь, Республіки Казахстан та Російської Федерації. До товарів, що підпадають під дію технічного регулювання належать 66 об'єктів. Вони включені в Єдиний перелік товарів, до яких встановлюються обов'язкові вимоги в межах Митного Союзу, в тому числі харчові продукти, низьковольтне устаткування, іграшки, меблева продукція та інші. Презумпція відповідності забезпечується шляхом застосування міжнародних, регіональних та національних стандартів. Важлив є той факт, що було прийнято Положення про єдиний знак обігу товарів на ринку країн учасниць МС – ЕАС – Євразійська відповідність (Eurasian Conformity), він є аналогічним до СЕ, який засвідчує, що товар відповідає всім технічним регламентам та пройшов встановлені у МС процедури оцінки чи підтвердження відповідності і відповідає вимогам, які поширюються на даний товар. Так само, як і в межах СНД, в Митному Союзі міждержавні стандарти ГОСТ обов'язково мають бути введені на

національному рівні всіма членами, а національні стандарти, що не відповідають ГОСТам мають бути скасовані або гармонізовані.

Як перевагу до прийняття стандартів та технічних регламентів МС, Мінпромторг РФ зазначає, що на відміну від європейських директив, у країн-учасниць не має необхідності кардинально переглядати та змінювати національне законодавство, а також технічне регулювання максимально гармонізоване до європейського та відповідає принципам СОТ, враховуючи особливості регіону. Також, Мінпромторг РФ має на меті ведення переговорів з Європейською комісією щодо взаємовизнання акредитації та результатів оцінки відповідності після вдосконалення та гармонізації системи технічного регулювання. Це дасть можливість країнам-учасникам договору отримати доступ до європейських ринків. Проте, на нашу думку, слід особливо наголосити, що на відміну від добре функціонуючої системи технічного регулювання, яка діє в європейському співтоваристві, технічне регулювання в МС перебуває в стадії скоріше формування, ніж функціонування. Крім цього, поза увагою РФ залишився той факт, що через низьку платоспроможність громадян СНД, вимоги щодо якості та безпечності товарів, які висловлюють покупці, є набагато нижчими, ніж в країнах ЄС.

Відповідно до Положення про порядок розроблення, прийняття, внесення змін та відміни технічного регламенту МС передбачено маркування єдиним знаком обігу продукції на ринку держав-учасниць, створено єдиний реєстр органів з сертифікації випробувальних лабораторій, інтегровану інформаційну систему зовнішньої та внутрішньої торгівлі та єдиний реєстр документів щодо оцінки відповідності. Передбачено припинення розробки національних регламентів та стандартів, які діють на міжнародному рівні, а також введення в дію технічних регламентів та стандартів ЄврАзЕС і МС, що скасовуватимуть національні технічні регламенти та стандарти, об'єкти регулювання яких співпадатимуть. До першочергових регламентів та стандартів МС відносяться ті,

що стосуються безпеки продуктів харчування, одягу, транспортних засобів, товарів для дітей та безпеки машин і устаткування.

Не можна оминати того факту, що створення в межах МС єдиної системи технічного регулювання окреслило перед країнами-учасницями цілу низку проблем, як то: встановлення надзвичайно коротких термінів для розробки та впровадження технічних регламентів, що в першу чергу впливає на їх якість; неможливість зацікавлених сторін приймати участь в розробці технічних регламентів та стандартів; відсутність системного підходу до внесення відповідних змін у закони та нормативні акти, які стосуються технічного регулювання.

Саме тому, Мінпромторг РФ запропонував наступні шляхи подолання торгових бар'єрів між країнами-учасницями СНД, а саме: включення до перемовин щодо технічного регулювання всіх зацікавлених сторін; впровадження єдиної системи технічного регулювання до якої, після приведення національного законодавства у відповідність до діючої в МС, зможе долучитись будь-яка держава.

На нашу думку, до основних проблем, з якими стикається вітчизняний товаровиробник при експорті продукції на ринки МС варто віднести наступні: в галузі технічного регулювання відсутня міждержавна нормативно-правова база країн СНД; гармонізація технічних регламентів та стандартів є на досить низькому рівні; за окремими групами товарів України та МС є невідповідність технічних норм.

Невідповідність українських технічних регламентів та регламентів МС створює значні перешкоди для експорту товарів (сюди належать молочна продукція, продукція олійно-жирової промисловості, металургія, машини та устаткування), оскільки в МС діють обов'язкові регламенти на харчову продукцію, які визначають санітарно-епідеміологічні і гігієнічні вимоги, заходи карантину і ветеринарії, та й загалом умови її виробництва. Важливим фактом, який не можливо ігнорувати є те, що при вступі України до СОТ, наша держава

взяла на себе зобов'язання скоротити перелік товарів, що підлягають обов'язковій сертифікації. Разом з тим, в МС цей перелік значно більший і в разі гармонізації вітчизняного законодавства до вимог МС, Україна може стикнутись з порушенням зобов'язань взятими перед СОТ.

Угодою про усунення технічних бар'єрів в торгівлі в межах МС для співпраці з державами-членами СНД, пропонувалося подолати технічні бар'єри в торгівлі шляхом: застосування технічних регламентів на альтернативній основі зі збереженням національного законодавства або шляхом впровадження в національні законодавчі акти технічних регламентів – як безальтернативної основи. Даною угодою також прописано, що країни, які приєднались, але не є членами МС, мають можливість маркувати свої товари знаком євразійської відповідності ЕАС, що в свою чергу дасть виробникам можливість уникнути повторної сертифікації при експорті продукції до країн СНД та МС.

Відповідно до вимог Угоди про усунення технічних бар'єрів у взаємній торгівлі між країнами СНД, що не є членами МС, Україна має право направити до Комісії ЄЕК запит щодо усунення технічних бар'єрів в торгівлі певними видами товарів. Тож, на нашу думку, якщо і розглядати доречність впровадження Україною технічних регламентів та стандартів то тільки на альтернативній основі, при бажанні вітчизняних виробників–експортерів продовжувати торгівельні зв'язки з країнами СНД. Так, Україною та Митним Союзом забезпечується торгівля товарами, що відповідають вимогам технічних регламентів МС, мають єдиний знак обігу товарів без додаткових вимог, крім прописаних технічним регламентом МС, та без підтвердження додаткових процедур оцінки відповідності.

Означимо, що перехід вітчизняних підприємств на європейські стандарти має негативний вплив на експорт РФ, оскільки це призводить до зниження конкурентоспроможності російського експорту на українському ринку.

Зауважимо, що окрім втрат, які можуть понесли вітчизняні експортери за умови прийняття в Україні ТР МС «Про безпеку молока і молочної продукції» на

альтернативній основі, існує загроза українському ринку від імпорту, який відповідає вимогам вище згаданих технічних регламентів. Так наприклад, можна очікувати зростання імпорту молочної продукції з Білорусі – у такому випадку за оцінками експертів обсяг імпорту сиру збільшиться в 1,5 раз, а масла в 3,9.

Узагальнюючи основні проблеми, з якими може зіштовхнутись вітчизняний товаровиробник при експорті товарів на ринки СНД, відзначимо відсутність державної нормативно-правової бази в сфері стандартизації та технічного регулювання країн СНД, низький рівень гармонізації технічних регламентів та стандартів, невідповідність технічних норм за окремими товарними групами, тимчасове введення заборон на ввезення окремих українських товарів, а також вжиття РФ заходів обмеження торгівлі з метою тиску на Україну.

2.3. Специфіка функціонування інституцій приватних стандартів в міжнародній торгівлі

З розвитком глобалізації «приватні стандарти» все частіше застосовуються у міжнародній торгівлі. Із самого словосполучення «приватні стандарти» можна зробити висновок, що це стандарти, особливість яких полягає в їхньому приватному характері [137]. ISO тлумачить «приватні стандарти» як такі, що розроблялися і реалізуються неурядовими організаціями (НУО), будь-то з метою отримання прибутку (бізнесу) або для некомерційних цілей. Проте, на нашу думку, термін «приватні стандарти» охоплює широкий і різноманітний спектр стандартів, при цьому зазначаємо, що в даному дослідженні ми використовуємо спрощену типологію.

Тоді, як технічні регламенти можуть бути або обов'язковими або добровільними, приватні стандарти носять виключно добровільний характер за визначенням. Приватні стандарти існували завжди, але їх кількість помітно зростає з початку 1990-х рр.. Слід зазначити, що багатосторонні торговельні правила, які

застосовуються до технічних регламентів до цих пір не були застосовані до приватних стандартів.

Основною рушійною силою зростання кількості приватних стандартів можна назвати: глобалізація торгівлі, прогрес у галузі інформаційних технологій, значний розвиток харчової промисловості і роздрібною торгівлі, зміна споживчих переваг і нормативних змін на основних ринках розвинених країн.

Прогрес в сфері інформаційних технологій і зв'язку зробили можливим управління ланцюгами постачання за допомогою стандартів. У ситуації, коли на ринку є надлишок продукції, стандарти дають достатній ступінь контролю над якістю продукції та не вимагають великих інвестицій і участі в управлінні постачальниками.

Зростання купівельної спроможності, рівень освіти, урбанізація і спосіб життя, що розвиваються, в поєднанні зі зниженням цін на продукти харчування щодо інших товарів призвели до змін в структурі споживання. В минулому ціни і візуальний аспект були основними критеріями покупки, сьогодні ж, так би мовити, внутрішня якість товару стала набагато важливішим параметром. На додаток до фізичних якостей товарів, споживачі все частіше вимагають і етичного аспекту якості цих товарів. Це пов'язано з процесом виробництва і торгівлі та їх широкими наслідками для суспільства і навколишнього середовища. Такий підхід включає в себе широке коло соціальних, екологічних та культурних питань, таких як лікування працівників, справедливу прибутковість виробників, вплив на навколишнє середовище тощо. Ці проблеми розроблені частково як реакція на індустріалізацію сільського господарства і промисловості, концентрацію виробництва товарів та торгівлі, і в результаті - глобалізацію торгівлі. Це, в свою чергу, підтримується неурядовими організаціями, які виступають за соціальні та екологічні цілі, такі як збереження лісів, трудових прав, і скасування дитячої праці, а також справедливої торгівлі. Деякі з цих НУО розробили добровільні стандарти, які виробники можуть прийняти для вирішення цих проблем.

Однією із причин розвитку приватних стандартів було посилення нормативно-правового середовища, зокрема підвищення рівня відповідальності компаній-виробників у зв'язку з аспектами безпеки харчових продуктів. Серія продовольчих криз наприкінці 1990-х на початку 2000-х рр., а також підвищення інформованості урядів і споживачів щодо необхідності поліпшення контролю виробництва та розподілу продовольства сприяли цьому. Уряди мають тенденцію реагувати на товари неналежної якості шляхом прийняття суворих законодавчих актів та покладання відповідальності на промисловість та роздрібну торгівлю (наприклад, вимоги «належної обачності» в Сполученому Королівстві, а потім у всьому ЄС) [306]. У свою чергу, представники роздрібною торгівлі і виробники прагнуть, щоб їхні постачальники відповідали за безпеку своєї продукції, зокрема, шляхом розробки стандартів для належного сільськогосподарського виробництва, а також, щоб постачальники були сертифіковані. В деяких випадках фірми розробляють стандарти в індивідуальному порядку (наприклад, Carrefour в “*filière Qualité*”), тоді як в інших вони розробляються колективно (наприклад, групи з розробки EurepGAP стандарту в 1990-х рр.) [308].

Нарешті, конкуренція якості є ще одним стимулом для прийняття «високих» стандартів, а прийняття приватних стандартів, оприлюднення стратегії щодо поліпшення корпоративного іміджу, диференціювання продуктів дають додаткові вигоди.

Часто приватні стандарти розглядають як однорідну групу та важливо мати на увазі, що цей термін охоплює широкий спектр стандартів. Приватні стандарти значно відрізняються між собою залежно від їхніх цілей і масштабу, від орієнтації на клієнтів, типів компаній та сфери, до яких вони належать, і типів організації. Існують також різні способи перевірки того, що стандарт виконаний [28]. Так, спрощена типологія приватних стандартів для бізнес сектору наведена в табл. 2.5

**Спрощена типологія приватних стандартів і схем сертифікації у міжнародній торгівлі
розроблених бізнес сектором в харчовій галузі**

Власник стандарту	Бізнес сектор				
	Виробники їжі та продавці (як єдине підприємство чи індустріальна група)			Фермерські організації, організації-експортери та торгові асоціації	
Ціль власників	Управління ланцюгом постачання			Диверсифікація товарів, збільшення вартості, доступ до ринку	
Створено для	Постачальників			Виробників та для національної індустрії	
Головна ціль стандарту	Безпечна їжа	Без ГМО	Висока якість товару	Безпечна їжа, природні та соціальні проблеми	Висока якість товару
Ціль функціонування	Прийняття належних практик. Відстежування продуктового ланцюга	Захист здоров'я	Якісне харчування. Захист дорів'я	Прийняття належних сільськогосподарських практик	Дотримання традиційного виробничого процесу. Імідж торгової марки.
Приклади	IFS, GlobalGAP, BRC, SQF, Tesco's, Nature's, MPS	GMO-free Conservation Agriculture	Choice	KenyaGAP, ChileGAP, Colombia Florverde, Ecuador's FLorEcuador, KFC certif, Halal, Kosher	Florida oranges
Підприємницькі моделі	B2B	B2B; B2C		B2B	B2C
Відповідне маркування	Ні	Так	Ні	Ні	Так
Головні переваги для виробників	Доступ до великих інтегрованих ринків, покращення управління підприємствами			Диверсифікація товарів, доступ до преміальних ринків, збільшення вартості товару	
Ціна утворена	Виробниками, експортерами			Споживачами і виробниками	

Джерело: сформовано автором

У бізнесі, як і в будь-якій діяльності, все спрямовується на досягнення кінцевої мети. Кінцева мета ставиться як стратегічна, організація приймає її за основну мету і для її досягнення використовується стандарт. Різні типи кінцевих цілей можна звести до трьох: 1) регулюючі поставки, 2) диференціюючі продукти, 3) просування етичних цілей. Так, до кінцевої мети перших належить контроль закупівель і всього ланцюжка поставок. До других - диференціація продукції стандартом. Як правило, вона визначається виробником, частина яких належить до великомасштабних підприємств роздрібною торгівлі. Їх мета полягає в створенні конкретних потреб ринку, підвищуючи таким чином доступ до ринку і, можливо, отримання надбавки до прибутку через збільшення ціни товару. Третій тип реагує на різні проблеми, які виникли в громадянському суспільстві і в цілому можна назвати як «етичні норми». Вони в основному складаються з технологічних стандартів з широким спектром завдань. Етичні норми спрямовані на заохочення включення різних етичних цінностей у виробництво, торгівлю і споживання, що сигналізують споживачам які продукти відповідають їх потребам. Це створює ринок, що дозволяє компаніям, які приймають ці цінності, отримувати винагороду. Приватний стандарт може мати більше однієї кінцевої мети.

Наступний рівень цілей можна визначити як найближчі цілі. Перший тип стандартів включає в себе забезпечення безпеки товарів в якості безпосередньої мети. Так, наприклад, приватні стандарти безпеки харчових продуктів з'явилися в результаті серії гучних випадків харчового отруєння в 1990 році. Мета також може бути знайдена в рамках як першого, так і другого типів кінцевих цілей (наприклад, регулювання попиту і диференціація продукції). Введення норм, спрямованих на забезпечення якості харчових продуктів уже давно існували в сільськогосподарському секторі. Ці два типи цілей безпосередньо включають в себе як продукт та процес стандартизації, так і підкреслюють простежуванність продукції по всьому ланцюжку поставок.

Третя кінцева мета включає в себе різні найближчі цілі (наприклад, захист навколишнього середовища, сприяння сталому розвитку сільського господарства,

просування соціальних цілей, відповідаючи на культурні запити і тощо). Варто наголосити, що стандарти можуть мати більше однієї безпосередньої мети [324].

На останньому рівні мета може бути представлена як операційна ціль та відповідати тому, що розглянуті безпосередньо стандарти забезпечать очікуваний результат реалізації стандарту. Так, наприклад, екологічні стандарти можуть мати різні оперативні цілі (наприклад, розвиток органічного сільського господарства, збереження природного середовища існування птахів, захист тропічних лісів або обмеження забруднення навколишнього середовища ГМО). Так само соціальний стандарт може мати оперативну ціль – дотримання трудових прав та охорони здоров'я і безпеки працівників, скорочення дитячої праці, зміцнення соціальної справедливості та справедливої торгівлі, або збереження прав корінних громад.

Варто зауважити, що деякі стандарти можуть містити кілька кінцевих і оперативних цілей.

Приватні стандарти, що були розроблені і просуваються в бізнесі відповідають на перший або другий рівень кінцевої мети або навіть обидва (регулювання харчування та/або диференціації продукції). Зазвичай, виробники встановлюють приватні стандарти для диференціації продуктів у той час, як представники роздрібною торгівлі встановлюють стандарти для регулювання поставок. Спрощена типологія приватних стандартів неприбуткових підприємств наведена в табл.2.6.

Некомерційні неурядові організації були досить активні в розробці стандартів. До таких організацій громадянського суспільства включаються групи захисників навколишнього середовища, релігійні об'єднання, профспілки, рухи за права тварин та інших організацій, що беруть участь у соціальному прогресі. Їх кінцева мета полягає у сприянні стійкості і налагодженні ділової практики. НУО можуть бути групами підтримки, але можуть бути і більш широкою групою зацікавлених сторін.

Таблиця 2. 6

Спрощена типологія приватних стандартів і схем сертифікації у міжнародній торгівлі розроблених НУО в харчовій галузі

Власник стандарту	Сектор підприємств, які не є прибутковими						
	НУО						
Ціль власників	Просування та нагорода доцільних/етичних бізнес практик						
Створено для	Виробників і продавців						
Головна ціль стандарту	Захист навколишнього середовища та стійке сільське господарство		Приділяти увагу соціальним проблемам		Задовільняти культурні потреби		Інші етичні інтереси
Ціль функціонування	Розвиток органічного сільського господарства (розвинені країни мають публічні стандарти)	Збереження природних ресурсів. Захист тварин	Чесна торгівля	Право на працю, дитяча праця	Релігійні	Імідж торгової марки. Дотримання традиційного виробничого процесу	Задовільні умови утримання тварин
Приклади	IFOAM Basic Std, Soil Association, East African Organic std	Rainforest Alliance, Dolphin-friendly, GMO-free Conservation Agriculture, Bird-friendly,	FLO Bio-équitable Ecocert IMO	SA-8000	Halal, Kosher	Cotija cheese	Demeter
Підприємницькі моделі	B2C			B2B	B2C		
Відповідне маркування	Так			Ні	Так		
Головні переваги для виробників	Диверсифікація товарів, доступ до преміальних ринків, збільшення вартості	Диверсифікація товарів. Збільшення вартості товару	Вища ціна і доходи, більш стабільні ринки	Диверсифікація товарів	Кращий доступ до конкретних ринків	Диверсифікація товарів	
Ціна утворена	Споживачами і виробниками	Виробниками	Споживачами	Виробниками	Виробниками	Споживачами і виробниками	Виробниками і споживачами

Джерело: сформовано автором

Впровадження стандартів НУО може лягти в основу національної або міжнародної асоціації національних неурядових організацій, від яких залежить чи стануть стандарти загальноприйнятими, а саме: суспільне визнання НУО встановленого стандарту, процес встановлення стандартів, особливо консультації із зацікавленими сторонами, «реальність» вимог, а також гласність навколо стандарту. Як і урядові органи, що встановлюють стандарти, неурядові організації можуть обрати собі самі акредитацію або орган з сертифікації. Нарешті, приватний сектор і неурядові організації можуть утворювати двопартійні коаліції, щоб розробити і впровадити стандарти, можливо навіть, залучаючи до цього відповідні урядові органи.

Деякі приватні стандарти активізували подальший розвиток технічних регламентів. Так, наприклад, це стосується органічного виробництва сільськогосподарської продукції у більшості розвинених країн, де уряди регулювали виробництво, маркетинг і маркування екологічно чистих продуктів харчування з 1990 р. (ЄС) або з початку 2000-х рр. (США, Японія) [325]. Однак приватні стандарти продовжують існувати поряд з технічними регламентами і стандартами через ті переваги, які вони можуть надати споживачам. У цих випадках харчовий продукт сертифікують для двох стандартів (обов'язкового і приватних). Не можна оминати увагою факту, що стосується приватних релігійних стандартів, вони, як правило, зникають у тих країнах, де уряд прийняв офіційний стандарт. Не дивно, що існує кореляція між типом стандартів та нормотворчим органом. Більшість стандартів, розроблених бізнес-сектором впливають на якість продуктів харчування, безпеку харчових продуктів та простежуваність. І навпаки, більшість етичних норм встановлюються для некомерційних організацій. Тип організації, яка розробила і володіє стандартом, а також розвиток процесу може мати значні наслідки для відповідності стандарту виробникам.

Приватні стандарти можуть бути орієнтовані на дві основні категорії споживачів: корпоративних клієнтів («бізнес для бізнесу» або B2B) і кінцевих споживачів («бізнес для споживача» або B2C). Забезпечення безпеки харчових продуктів, простежуваність і високі стандарти створені для B2B. В той час, як

якість продукції та етичні норми зазвичай складають для категорії B2C. Вони сигналізують особливі якості продукту для споживачів за рахунок використання етикетки, що повинна наноситися на виріб. Деякі з них призначені як для корпоративних клієнтів, так і кінцевих споживачів (наприклад, Rainforest Alliance) [281].

Приватний стандарт може бути розроблений для самостійного застосування компанією (або групи компаній), яка розробила його чи для інших компаній. Він може бути розробленим для сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, реалізаторами або іншими суб'єктами маркетингового ланцюжка. Крім того, він може відноситися до конкретного типу господарств або підприємств у рамках цих категорій. Хоча це чітко не зазначено, на практиці більшість постачальників – на яких орієнтовані стандарти, розроблені підприємствами роздрібною торгівлі – зосереджені на великих фірмах харчової промисловості. Крім того, історично екологічні стандарти, такі як Альянс тропічних лісів і ISO-14001 або трудові стандарти, такі як SA-8000 були розроблені для плантацій і агропромисловості.

Приватні стандарти і програми сертифікації можуть набути національного або міжнародного масштабу. Процеси глобалізації сприяють тому, що вони все частіше набувають міжнародного масштабу. Хоча багато міжнародних приватних стандартів поширюються на всі регіони світу, існують деякі обмеження також для певних географічних або економічних районів [231].

Типові стандарти на продукцію включають якість, що стосується зовнішнього (марка, форма, колір, відсутність дефектів тощо), внутрішнього змісту або відсутності (або низького рівня) деяких небажаних елементів, таких як забруднення, залишки пестицидів, а також генетично модифікованих організмів (ГМО). Процес стандартизації можна розглядати як набір критеріїв для виробництва (наприклад, заборонено використання хімікатів чи зобов'язання щодо збереження родючості ґрунтів в органічному сільськогосподарському виробництві).

Процеси стандартизації можуть бути розділені на системи стандартів менеджменту і стандарти з безпеки. Система стандартів менеджменту має відповідати встановленим критеріям для управління процедурами, наприклад, для документації або для процедур моніторингу та оцінки. Вони не вимагають критеріїв для виконання системи управління при виробництві товарів або при упаковці. ISO-14001 є прикладом стандартів системи менеджменту. Стандарти мають встановити, чи піддаються перевірці вимоги до факторів виробництва, такі як заборона використання окремих видів пестицидів або наявність санітарно-гігієнічних послуг [234].

Зазначимо, що існує три способи перевірки того, як виробники дотримуються стандартів. У першому випадку компанія приймає рішення про затвердження стандарту і зобов'язує співробітників дотримуватися його у процесі виробництва. У другому випадку фірма може вимагати, щоб постачальники відповідали стандарту і контролювати, що вони постачають. Останній спосіб перевірки широко поширений серед підприємств харчової промисловості та роздрібною торгівлі, коли підприємство може вимагати, щоб постачальники відповідали стандарту і запросити незалежну організацію, яка бере на себе контроль відповідності постачальників. Це перевірка третьою стороною, яка називається сертифікацією. Міжнародна організація зі стандартизації визначає сертифікацію як «процедуру, за допомогою якої третя сторона дає письмову гарантію, що продукція, процес або послуга відповідає певним стандартам» [286]. Сертифікація може розглядатися як форма «спілкування» по всьому ланцюжку поставок. Сертифікат демонструє покупцеві, що постачальник відповідає певним вимогам, які можуть бути більш переконливими. Отже, можна стверджувати, що поширення сертифікації значною мірою є результатом глобалізації торгівлі та прогресу в області інформаційних технологій.

Важливо підкреслити, що сертифікація за визначенням має бути з боку третіх осіб (названий орган по сертифікації або сертифікатора), які не мають прямої зацікавленості в економічних відносинах між постачальником і покупцем. В ідеалі, організація, яка створила і володіє стандартом не повинна проводити сертифікацію

операцій для самої себе. Скоріше, це має вирішувати компетентний незалежний орган з сертифікації. Щоб гарантувати, що органи з сертифікації мають потенціал для проведення сертифікаційних програм, вони мають оцінюватися акредитованими авторитетними установами. Органи з сертифікації мають бути акредитованими державними або приватними інститутами, які оцінюють відповідність з керівними принципами для функціонування таких органів шляхом, наприклад ISO, Європейського Союзу чи іншої організації. Крім того, нормотворчі органи можуть акредитувати органи з сертифікації для сфери конкретних стандартів.

Можна стверджувати, що продажі товарів, сертифікованих для приватних стандартів зростають високими темпами, починаючи з кінця 1990-х. Однак, офіційні дані про обсяги та ціну продажів відсутні. Офіційна статистика торгівлі не робить різниці між сертифікованою і не сертифікованою продукцією. Навіть для стандартних GlobalGAP, яка отримала широке поширення в Північній Європі, було неможливо зібрати достовірні дані продажів, тому, що це вважається комерційною таємницею. Ситуація дещо краща для деяких програм сертифікації, які націлені на кінцевих споживачів «з лейблом», хоча вона все ще далека від ідеальної. У разі органічних стандартів, проведено кілька маркетингових досліджень і фірми та неурядові організації почали публікувати дані.

Розвинуті країни є основними ринками для сертифікованої продукції з більш ніж 95% продажів. Але є швидке зростання і в деяких інших країнах, таких як Бразилія, Аргентина і Китай. Крім того, на країни-члени ЄС припадає основна частина європейського ринку (більше 90%), але певне збільшення відбулося в Центральній Європі (Чехії, Словенії, Словаччині і Угорщині). Існує велика розбіжність у споживанні на душу населення між різними країнами ЄС, зокрема з Німеччиною, Великобританією і Францією – провідними за обсягом щодо якості найважливіших ринків [321].

Узагальнюючи вище наведене та попри те, що приватні стандарти важко піддаються кількісній оцінці в грошовому вираженні, ці вигоди можуть бути істотними. Ряд тематичних досліджень Світового банку, ЮНКТАД та інших

організацій виявили потенційні вигоди приватних стандартів [350; 351; 352; 375], і на нашу думку, можна виділити для користувачів приватних стандартів такі переваги.

По-перше, це ряд переваг даних стандартів для компаній, які вимагають, щоб постачання відповідало стандартам. Необхідно відмітити, що стандарти можуть бути корисними також для споживачів. Наприклад, стандарти безпеки продуктів харчування можуть зменшити число випадків харчових отруєнь. Відповідні стандарти внутрішнього змісту можуть поліпшити здоров'я споживача і його благополуччя. Стандарти, які забезпечують нормальні умови вирощування тварин можуть мати такий же ефект, оскільки забезпечують більш високу якість продукції. Крім споживачів, суспільство в цілому може отримати вигоду з відповідних стандартів. Екологічні стандарти можуть допомогти країні зберегти свої природні ресурси. Вони роблять свій внесок у підтримання сільськогосподарських виробничих факторів (грунти, води, ліси, генетичні ресурси) і збереження елементів, які мають важливе значення для добробуту людини та її зручностей. Стандарти безпеки харчових продуктів можуть сприяти скороченню державних витрат на продукти харчування, управління національної системи охорони здоров'я тощо.

По-друге, це важливість приватних стандартів щодо користі чи то споживачам чи суспільству, в кінцевому рахунку все залежить від фактичного покращення роботи, що вони забезпечують відносно попередньої ситуації. Їх вимоги мають бути значущими, науково обґрунтованими, мати відношення до мети, відносно легко реалізуватися і це не повинно призводити до дискримінації щодо певних категорій операторів. Крім того, стандарти повинні бути такими, щоб їх легко могли дотримуватися виробники. Наприклад, якщо країна вже має високий рівень технічних регламентів з безпеки харчових продуктів, то введення більш вимогливіших приватних стандартів, може й не призвести до підвищення безпеки харчових продуктів. Переваги приватних стандартів для суспільства залежить від ступеня, в якій мета організації відповідає загальним інтересам суспільства. Проблема з приватними стандартами, встановленими бізнесом

полягає в тому, що вони можуть бути використані як інструмент для диференціації компанії від її конкурентів. У випадку, коли підприємство встановлює стандарт тільки для досягнення вузьких корпоративних цілей, такі як поліпшення свого іміджу, ніякої вигоди не варто очікувати.

По-третє, переваги застосування приватних стандартів для виробників з країн, що розвиваються, полягають у тому, що виробники товарів можуть скористатися ними в декількох напрямках. Відстеження і кращий облік можуть сприяти удосконаленню управління підприємством. Вони можуть допомогти виробнику раціоналізувати виробництво і скоротити виробничі витрати (наприклад, за допомогою більш ефективного використання агрохімікатів). Дотримання стандартів може поліпшити доступ до ринків шляхом підвищення якості продукції і поліпшення способу виробництва. Стандарти з охорони праці і забезпечення умов праці можуть скоротити плинність кадрів, прогули і нещасні випадки та захворюваність. Дотримання екологічних стандартів може поліпшити управління природними ресурсами від яких залежить виробник. Також вони можуть зміцнити відносини виробника з місцевим громадами, у тому числі з постачальниками і кредиторами.

На додаток до вище перерахованих переваг, відмітимо, що деякі стандарти можуть мати прямий ефект доданої вартості, дозволяючи виробникам одержувати більш високі прибутки від продажу. У розвинених країнах значна частина споживачів готова платити високу ціну за продукти, які можуть надавати гарантії, що їх екологічні, медичні і соціальні потреби щодо виробництва певного товару будуть задоволені. Тим не менш, споживачі рідко можуть безпосередньо перевірити, як товари були виготовлені через великі відстані між ними та виробниками. Для того, щоб донести цю інформацію до споживача, зміцнити довіру і запобігти можливому шахрайству, деякі НУО розробили програми операційної сертифікації, коли виробники повинні наносити на продукцію зареєстровані етикетки. Виробники та експортери більшою мірою розглядають такі стандарти як інструмент підвищення цінності своєї продукції.

Під тиском зниження цін на сировинні товари наприкінці 1990-х років, багато виробників прагнули диференціювати свої продукти від конкурентів, шляхом охоплення сегментів ринку. Традиційно диференціація товарів має забезпечуватися за рахунок поліпшення фізичних властивостей товарів, незалежно чи мова йде про спостережувані (як то сорт, форма, колір, фізична недоторканність, упаковка) чи ні (як то смак, кислотність, вміст цукру). Крім того, в останні роки виробники мають все більш диференційовані продукцію і товари на основі виробничого процесу. Екологічні та етичні стандарти пропонують можливості для такої диференціації.

Прийнявши приватний стандарт і пройшовши сертифікацію, виробники змогли б взяти участь у нових міжнародних ланцюжках поставок. Ці нові ланцюги мають тенденцію бути коротшими, ніж звичайні споживчі ланцюги. Як правило, вони включають групи фермерів, експортерів, імпортерів і дистриб'юторів спеціалізованого роздрібного продавця. Така інтеграція сприяє швидкому прогресу в галузі інформаційних технологій і зв'язку та призводить до збільшення прибутку на обох кінцях ланцюга.

З економічної точки зору країнам, що розвиваються, деякі приватні стандарти можуть допомогти підвищити ефективність експорту і, отже, підвищити доходи від експорту, сприяти створенню нових робочих місць, підтримці дрібних товаровиробників, підвищенню рівня продовольчої безпеки та диверсифікації місцевої економіки. Вони можуть надавати громадські блага, зокрема такі, як збереження природних ресурсів. Такі випадки були зареєстровані в деяких країнах, допомагаючи забезпечити національні правила і де правові можливості державних органів низькі.

Щодо проблем спричинених приватними стандартами, так на нашу думку, слід виділити, що корисність приватних стандартів залежить від поліпшення якості продукту чи процесу в результаті його прийняття. Будь то переваги компанії чи виробника, які повинні дотримуватися його, чи суспільства в цілому – залежить від його вимог («критерій»). Як правило, їх впровадження та дотримання тягне за собою збільшення витрат часу і грошей від виробника. Якщо стандарт призведе до

фактичного поліпшення, то ці інвестиції можуть бути компенсовані різними пільгами. Проте, якщо критерії не мають відношення або не підходять для ситуації виробника, вони можуть бути важким тягарем. Тут важливо встановити різницю між розпорядчим характером і результатами стандартів. Засновані на технічних регламентах результати, які мали б бути отримані, спонукають компанії шукати шляхи досягнення цих результатів. З іншого боку, стандарти прописують встановлені точні вимоги про те, як продукти повинні бути виготовлені. Такі директивні вимоги, як правило, представляють великі труднощі для виробників в інших галузях виробництва, ніж ті, для яких стандарти спочатку були розроблені та з якими автори стандарту знайомі, оскільки в такому випадку багато критеріїв можуть не мати ніякого значення. У цьому зв'язку, засновані на результатах стандарти є кращими, оскільки виробники можуть реалізувати їх таким чином, який узгоджується з їх безпосередніми умовами та факторами [341].

За замовчуванням, стандарти на продукцію більш орієнтовані на конкретні результати, ніж на процес стандартизації. Деякі розпорядчі положення у процесі стандартизації важко уникнути (наприклад, заборона на використання синтетичних пестицидів в органічному виробництві). Стандарти, орієнтовані на безпеку харчових продуктів, інколи зосереджують увагу на незначних деталях. Як правило, дотримання стандартів на продукцію може бути перевірено шляхом вивчення продукту. Перевірка дотримання стандартів процесу виробництва є більш складною, тому сертифікація компаній вимагає значних обсягів документації на додаток до перевірки виробничого об'єкту.

Приватні стандарти можуть створювати додаткові проблеми, коли вони стосуються областей, які вже охоплені адекватними технічними регламентами. Тут можуть виникнути дві проблеми: приватні стандарти можуть бути більш суворими, ніж технічні регламенти або приватні стандарти можуть бути більш директивними, втім існують випадки коли виникають обидві проблеми одночасно без об'єктивних причин.

Однією із сфер, де перекриття державних і приватних стандартів стало предметом суперечок є безпека продуктів харчування. Це є наслідком того, що

безпека харчових продуктів, як правило, вважається прерогативою держави, принаймні в розвинених країнах, і, отже, додаткові вимоги поставлені приватними стандартами до виробників продуктів харчування, не обов'язково збільшувати. Слід зазначити, що позиція урядів розвинених країн відносно приватних стандартів безпеки продуктів харчування не є однозначною. Уряди можуть звинувачувати розробників приватних стандартів у надмірних вимогах, але, з іншого боку, постанови уряду заохочують виробників до розробки своїх власних систем контролю безпеки. У кінцевому рахунку, придатність приватних стандартних учасників ринку та суспільства залежить великою мірою від процесу, за допомогою якого їх було сформульовано.

Коли мова йде про процес встановлення стандартів, то критики приватних стандартів стверджують, що процес їх розвитку не є прозорим. Під час засідань Комітету СФЗ, неодноразово зазначалось, що приватні стандарти не встановлені в транспарентній і загальній основі. Багато учасників ринку відчують, що вони виключені з процесу. Вони розглядають приватні стандарти як конкуруючі і спрямовані на розмивання багатосторонніх зусиль для досягнення консенсусу [374].

Ряд країн рекомендували співпрацю в питаннях приватних стандартів за прикладом Комісії Кодекс Аліментаріус, де на їх думку, участь гласна та науково обґрунтована. Вони підкреслили необхідність узгоджених керівних принципів для розробки приватних стандартів. І можливість їх застосування багатосторонніми органами, що встановлюють стандарти, оскільки це призведе до скорочення витрат, підвищення прозорості та сприяння гармонізації.

Становлення міжнародних приватних стандартів виявилось досить складним процесом через різні обставини, які існують у всьому світі. Це особливо актуально для сільського господарства, де стандарти повинні реагувати на відмінності в кліматі, ґрунтах та екосистемах. Для вирішення цієї різноманітності, міжнародні приватні стандарти повинні бути нормативними стандартами, тобто загальні стандарти та керівні принципи, які будуть використовуватися як основа для

національних стандартів або органів з сертифікації, щоб сформулювати більш конкретні стандарти.

Можна стверджувати, що вимоги стандартів були б більш доречними, якби компанії-виробники і незалежні експерти брали б участь у розробці стандарту. Це зробило б процес відповідності менш дорогим або менш складним для виробників. Небажання розробників залучати зацікавлені сторони в сфері становлення стандартів можуть бути частково пояснені компромісом між ефективністю і участю. Участь усіх зацікавлених сторін може уповільнити розвиток стандартів через часто суперечливі цілі зацікавлених сторін. І навпаки, якщо розробник хоче розробити стандарт у короткий проміжок часу і наполягатиме на швидкому його впровадженні він, швидше за все, втратить підтримку деяких груп. Останнім часом деякі бізнес-коаліції, які встановлюють стандарти, почали процес розробки для зовнішніх зацікавлених сторін.

Слід сказати і про підзвітність, що встановлюють стандарти та органи з акредитації. Так, коли мова йде про технічні регламенти, можна стверджувати, що немає гарантій «подвійної відповідальності». Уряди несуть відповідальність перед своїми громадянами і багатосторонніми інститутами (СФЗ та ТБТ комітетів в рамках СОТ). Є багатосторонні правила, що регулюють стандарти, обов'язковість повідомлень, надання інформації та механізми врегулювання спорів. Проте у випадку приватних стандартів, компанії-розробники підзвітні тільки своїм акціонерам (за умови їх відповідності національному законодавству), а НУО підзвітні – своїм членам [327].

Так, можна виділити три підходи до оцінки відповідності. Перший повинен бути найлегший і найдешевший. Однак, при несприятливих обставинах, компанія може зіткнутися з дилемою між вартістю стандарту, і його цільових показників майбутньої вигоди. Виконання цієї вимоги може стати нерегулярним залежно від фінансового стану компанії. Другий підхід – це коли ризик оцінки є нижчим, оскільки виконання контролюється іншою компанією (як правило, замовника), хоча й залишаються ще можливості для конфлікту інтересів. І останній підхід – це коли при сертифікації потенціал для конфлікту інтересів обмежений, оскільки

перевіряючий є незалежною третьою стороною без будь-яких зацікавленостей між покупцем і постачальником. Сертифікація може бути корисним інструментом для доступу до віддалених ринків, коли виникає питання довіри [345].

Проте, слід зазначити, що сертифікація не може автоматично гарантувати неупередженість або відсутність конфлікту інтересів. Стандарт може бути встановлений будь-якою зі сторін - чи то від виробника чи то від покупця, в цьому випадку їхні інтереси, ймовірно, будуть відображені в стандарті. Отримання та збереження сертифікації є досить вартісною процедурою, оскільки постачальники повинні платити за реєстрацію і за контроль платежів. Для того, щоб забезпечувати ці витрати, дрібним виробникам необхідно об'єднуватися в групи, кооперативи та інші форми асоціації. Ефективна система внутрішнього контролю дозволить знизити вартість сертифікації для виробників, забезпечить якість продукції, сприятиме підвищенню згуртованості групи та покращенню управління нею. Виробники і підприємства повинні шукати інформацію про ринок, технічні консультації і доступ до фінансових ресурсів для того, щоб вибрати і прийняти стандарти, які представляють інтерес для їхнього бізнесу. Малі виробники рідко мають можливість робити це самостійно, і тому потребують підтримки з боку національних урядів і агентств з розвитку.

Як видно з вище викладеного, сертифікація зазначена на етикетці продукту, орієнтована на споживачів і це може призвести до збільшення ціни. У деяких випадках цінова надбавка може перевищувати витрати на дотримання відповідності та сертифікації. Як правило, це відноситься до торгівлі органічними продуктами. Проте, є дані, що лише невелика частка премій, що виплачуються споживачами дістається виробникам, а більша його частина дістається посередникам у довгому ланцюзі роздрібної торгівлі [252].

Більшість пропозицій, спрямованих на прийняття нових приватних стандартів створювалися в розвинених країнах. Прийнятність функціонування приватних стандартів не можна розглядати не оцінивши їх вплив на економічний розвиток країн, що розвиваються та наскільки актуальними є Угоди СОТ для приватних стандартів.

Говорячи про зв'язок з нормами СОТ, зауважимо, що члени цієї організації по різному трактують ст. 13 Угоди СОТ із СФЗ і, відповідно, по різному бачать роль урядів в регулюванні приватних стандартів. Це стало причиною того, що в данній Угоді не чітко прописано, які заходи повинні вживати члени СОТ та як саме контролювати їх дотримання на території своєї держави. Як наслідок, члени СОТ вважають, що втручання уряду має бути мінімальним у діяльність неурядових організацій, що розробляють приватні стандарти, та обмежуватись виключно наданням консультацій.

Великий вплив приватні стандарти мають і на економіку держави, особливо, це стосується країн, що розвиваються. В цьому питанні немає одностайності. Одні країни-члени переконані, що створення і дотримання приватних стандартів сприятиме розвитку та модернізації, інші ж – вважають, що це призведе до значних витрат. Для країн, що розвиваються надзвичайно важливим є питання доступу до ринків розвинених країн. Допомогти у вирішенні цієї проблеми можуть приватні стандарти, оскільки саме їх прийняття сприятиме підвищенню рівня якості товарів і, відповідно, можливості виходу до ринків цих країн. Разом з тим, стверджуємо, що приватні стандарти можуть призвести і до більших обмежень у доступі до ринків.

Так, у багатьох країнах вважають, що зростання кількості приватних стандартів ставить під загрозу їх доступ до ринків і призведе до скорочення їх експортних можливостей, зокрема, продовольчої безпеки та належної сільськогосподарської практики (GAP). Приватні стандарти опинилися під пильною увагою тому, що вони мають тенденцію бути впроваджені великими корпоративними покупцями та їх постачальникам як попередня умова для ведення бізнесу. Хоча теоретично приватні стандарти носять добровільний характер, вони все частіше розглядаються як де-факто обов'язкові. Стандарт GlobalGAP породив особливу занепокоєність у зв'язку зі зростанням числа великих мереж супермаркетів, які його вимагають [290]. Представники країн, що розвиваються скаржилися, що уряди розвинених країн передали контроль безпеки продуктів харчування для їх приватного сектора, зокрема, роздрібною торгівлі. Ті, в свою

чергу, переклали цю відповідальність за сертифікаційні вимоги на своїх постачальників. Це означає, що тягар і витрати на моніторинг безпеки перейшли від країн-імпортерів до країн-експортерів.

Країнам, що розвиваються часто не вистачає інфраструктури, обладнання та кваліфікованого персоналу для задоволення додаткових вимог приватних стандартів. Такі країни вклали значні ресурси і докладають зусилля для задоволення технічних регламентів розвинених країн і не хочуть виконувати додаткових вимог з боку приватного сектора. Для країн, що розвиваються, і які покладаються на експорт, обмеження доступу до ринків призведе до втрати життєво важливих експортних надходжень, що ставить під загрозу економічний і соціальний розвиток.

Приватні стандарти несуть додаткові витрати для великих і середніх підприємств, і є непосильним тягарем для малих підприємств, саме тому великі підприємства можуть собі дозволити розробити і впроваджувати ці стандарти, але в меншому масштабі і тому в цілому для них стандартизація залишається недоступною. Отримання сертифікації не впливатиме на цінову премію, але дозволяє отримувати інші вигоди (раціоналізація виробництва, економія на матеріалах, підвищення ефективності управління та підвищення корпоративного іміджу тощо).

Багато з побоювань, що виникали з впровадженням приватних стандартів і програмами сертифікації пов'язані з тягарем, що лягав на плечі дрібних виробників і експортерів, особливо в країнах, що розвиваються. Більшість скарг були зосереджені на стандартах належної сільськогосподарської практики та безпеки харчових продуктів. Перше публічне занепокоєння GlobalGAP в Комітеті СФЗ було піднято Сент-Вінсент і Гренадіни, країні, де більшість господарств є досить малими. Деякі країни, що розвиваються скаржаться, що витрати на забезпечення безпеки харчових продуктів несе тільки виробник, і вони не розподіляються по ланцюжку поставок. Виробники продуктів харчування повинні інвестувати час і гроші, щоб отримати сертифікацію, але більші прибутки отримують посередники

і кінцеві продавці. В результаті, дрібні фермери можуть бути витіснені з експортного ринку.

Слід наголосити, що ряд питань, які піднімаються щодо приватних стандартів, можна вирішити за участі основних зацікавлених сторін у прозорому процес розвитку стандартів, які базують свої вимоги на наукових даних і узгоджених на міжнародному рівні стандартів.

Узагальнюючи зазначимо, постійно зростаюча роль і кількість приватних стандартів можуть призвести до непорозумінь як серед виробників, так і споживачів, а як наслідок зменшиться їх вплив на ринок. Тож, можна стверджувати, що для отримання найкращого ефекту від приватних стандартів необхідно дотримуватись послідовності, гармонізації та тісного співробітництва між всіма зацікавленими сторонами щодо розробки приватних і добровільних стандартів, а також їх функціонування з технічними регламентами.

Висновки до розділу 2

1. Проаналізовано діяльність національних органів стандартизації окремих країн ЄС. Зазначено, що загально визнаною тенденцією є відмова держави від монополії в галузі стандартизації та формування наддержавних національних організацій зі стандартизації, сертифікації та оцінки відповідності. Це в свою чергу дозволяє залучити максимальну кількість зацікавлених сторін у процес розробки стандартів, а також зменшити фінансовий тягар на їх утримання, при цьому вплив держави є пасивним, оскільки основа діяльності цих органів – самоорганізація. Описано активізацію в межах ЄС зусиль щодо стандартів і норм, а також їх гармонізації на міжнародному, регіональному та національному рівнях, яка має на меті створення спільного технологічного середовища підприємств для підвищення їх рівня конкурентоспроможності. CEN, CENELEC та ETSI хоча і мають справу з різними сферами діяльності, але співпрацюють в ряді галузей. Аналіз стандартів, що були розроблені та впроваджені цими організаціями, можемо стверджувати, що вони використовуються для підтвердження презумпції відповідності вимогам

безпеки багатьох директив та регламентів ЄС, попри їх добровільність, окремі з них є обов'язковими для застосування. Європейська регіональна стандартизація значною мірою інтегрована у міжнародну стандартизацію, оскільки багато стандартів ЄС відповідають стандартам міжнародних організацій зі стандартизації, що дає підстави для взаємного визнання і як наслідок усунення технічних бар'єрів в торгівлі. Європейський стандарт «включає в себе зобов'язання бути реалізованим на національному рівні шляхом надання статусу національного стандарту та скасування будь-якого суперечливого національного стандарту».

2. Охарактеризовано, що в ЄС діє власна розроблена система інструментів системи технічного регулювання, в основі якої лежать Глобальний та Новий підходи, основна мета якої вільне переміщення товарів у межах європейського співтовариства, гармонізація та взаємовизнання стандартів. За країнами-членами співтовариства залишено право на національному рівні будувати свою власну систему технічного регулювання за умови, що вона не суперечить принципам та положенням СОТ, законам та стандартам ЄС та має на меті задовольняти власні економічні потреби та враховує специфіку та наявні ресурси й історичні особливості.

3. Виявлено, що одними з найперспективніших ринків для вітчизняних товаровиробників-експортерів є країни Азії, Близького Сходу, Європи і Північної Африки. Для їх освоєння необхідна стандартизація і сертифікація української продукції в тому числі і на основі Халяльного сертифікату. Будучи потужною рушійною силою світового ринку, продукція Халяль безперечно має довгострокову перспективу розвитку. Халяльна промисловість постійно зростає та набирає обертів на різних сегментах у всьому світі. Промисловість Халяль може бути інтегрована у всі сектори глобальної економіки, тож це робить її привабливою нішею для компаній, які шукають нові ринки, оскільки можливості цього сектору нескінченні.

4. Відображено торгівельні зв'язки України та країн СНД. Так, на початку функціонування співдружності між країнами майже не виникало бар'єрів,

однією з причин цього можна назвати той факт, що всі непорозуміння вирішувались би в межах процедур Міждержавної ради зі стандартизації, метрології та сертифікації. При цьому зазначено, що цілі технічного регулювання держав-членів, є різними. А реформи, що наразі проводяться в пострадянських країнах (Білорусії, Казахстані, Україні) у сфері технічного регулювання викликані, в першу чергу, тим фактом, що більшість цих країн відчує необхідність реформування у зв'язку з входженням до світового економічного простору згідно правил та вимог міжнародних організацій, а без цього неможливе створення повноцінної ринкової інфраструктури. Узагальнюючи основні проблеми, з якими може зіштовхнутись вітчизняний товаровиробник при експорті товарів на ринки СНД, відзначимо відсутність державної нормативно правової бази в сфері стандартизації та технічного регулювання країн співдружності, низький рівень гармонізації технічних регламентів та стандартів, невідповідність технічних норм за окремими товарними групами, тимчасове введення заборон на ввезення окремих українських товарів, а також вжиття РФ заходів обмеження торгівлі з метою тиску на Україну.

5. Виявлено, що вплив приватних стандартів в торгівлі зріс з початку 1990-х років, і ця тенденція буде продовжуватися під тиском глобалізації, політики лібералізації, зміни споживчих переваг і прогресу в сфері інформаційних технологій. Підкреслено складність повною мірою оцінити проникнення на ринок приватних стандартів, так як національні митні органи не контролюють цю інформацію. Проте, є дані, що ринок продукції, яка сертифікована за приватними стандартами, швидше поширювався протягом останнього десятиліття. Приватні стандарти можуть надавати вигоду виробникам, трудові стандарти підвищують продуктивність, екологічні стандарти поліпшують управління природними ресурсами. На додаток, деякі стандарти дають можливість виробникам одержувати більш високі прибутки.

6. Визначено, що на національному рівні, приватні стандарти приносять користь споживачам і суспільству в цілому, шляхом захисту життя і здоров'я людини, навколишнього середовища та забезпечення соціальних потреб.

Встановлено, що збільшення кількості приватних стандартів та їх часткова суперечність з технічними регламентами призведуть до проблем при укладанні багатосторонніх торговельних угод та функціонуванні механізмів СОТ, що потребує дотримання послідовності, гармонізації та співробітництва між всіма зацікавленими сторонами.

Основні результати дослідження опубліковано у працях [33; 34; 36; 37; 38; 44]

РОЗДІЛ 3

АДАПТАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ДО ВИМОГ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

3.1. Вплив глобалізаційних процесів на оптимізацію стандартизації в Україні

Друга половина ХХ ст. характеризується процесами поглиблення інтеграції між різними країнами і найефективнішим засобом її став розвиток міжнародної торгівлі. Головною метою економічної інтеграції є отримання переваг для країни, які неможливо отримати не будучи учасником об'єднання. Саме це сприяло створенню міжнародних організацій з торгівлі. Інтеграцію можна охарактеризувати наступними ознаками [303]: взаємовиникнення і переплетіння національних виробничих процесів, формування в рамках об'єднання єдності виробничого процесу; широкий розвиток міжнародної спеціалізації і кооперації у виробництві, науці, техніці на основі найбільш прогресивних її форм; глибокі структурні зрушення в економічних системах країн-учасниць; регіональність територіальних масштабів; необхідність цілеспрямованого регулювання інтеграційного процесу, розробка скоординованої економічної стратегії та політики; узгодження спільної економічної політики, а також гармонізація законодавств, норм і стандартів.

Одним із важливих завдань підвищення ефективності сучасних торгово-економічних відносин в глобальному вимірі є створення умов для подальшого зростання міжнародної торгівлі. У процесі розвитку зовнішньоекономічної діяльності України з'явилися успадковані і набуті перешкоди. Тому одним із основних завдань подальшого розвитку є подолання цих перешкод. Важливу роль у цьому повинні відіграти стандарти в системі міжнародної торгівлі. Як вже зазначалось, однією із умов підписання Асоціації з Європейським Союзом було зобов'язання України привести свої стандарти до вимог міжнародних технічних норм, як умову усунення перешкод у торгівлі.

Існують різні підходи до вирішення позитивних та негативних наслідків інтеграції, зокрема, одним з них пропонується розвивати інтеграцію шляхом укладання міжнародних угод у галузі стандартизації, оподаткування, міграції робочої сили тощо. Варто наголосити, що європейська економічна інтеграція, хоч і принципово відрізняється від глобалізації, є нічим іншим, як поглибленням останньої на регіональному рівні [304].

Сьогодні країни-члени Європейського Союзу мають величезну базу стандартів якості та безпеки товарів і сировини. Тож зараз перед вітчизняним виробником, та й державою в цілому, дуже гостро постало питання відповідності продукції вимогам гігієни та безпеки. На жаль, значними проблемами для більшості секторів вітчизняної економіки є державне управління впровадження стандартів Європейського співтовариства в реальних умовах. Досягти зростання експортного потенціалу та зменшення імпортозалежності можна буде за рахунок підвищення якості продукції українського товаровиробника, зокрема, і шляхом адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Оскільки є можливість розглядати стандарти (чи їх системи) за орієнтацією вимог (стандарт на продукт), за глибиною застосування (вертикальний або горизонтальний стандарт) та за широтою застосування (національний, регіональний чи міжнародний), то враховуючи велику кількість європейських стандартів, на нашу думку, доцільно розглянути саме ті, які застосовуються найчастіше.

На жаль, на сьогодні Україна недостатньо залучена в процеси формування регулятивних норм, що відбуваються в Європейському співтоваристві і це є однією з причин, чому національна економіка не є інвестиційно привабливою. Крім цього, серед причин її непривабливості виділимо: відставання України від світових тенденцій у галузі інформатизації та розвитку інформаційних технологій; неконкурентність транснаціональних корпорацій, що тільки починають формуватись в Україні, на світовій арені, та неспроможність до створення глобальних стратегій; непослідовна економічна лібералізація; недостатня

координація зовнішньої політики з країнами, що розвиваються (в основному пострадянськими) [14].

Загалом Україна зобов'язалась гармонізувати законодавство у 27 сферах виробництва, транспорту та зв'язку відповідно до законодавства ЄС. Особлива увага сконцентрована на гармонізації законодавства у таких сферах: 1) машини, 2) електромагнітна сумісність, 3) прості посудини високого тиску, 4) обладнання, що працює під тиском, 5) пересувне обладнання, що працює під тиском, 6) ліфти, 7) безпека іграшок, 8) електричне обладнання, розраховане на певні граничні значення напруги, 9) вимоги до коефіцієнта корисної дії нових водонагрівальних котлів, що працюють на рідкому чи газоподібному паливі, 10) прилади, що працюють на газоподібному паливі, 11) засоби індивідуального захисту, 12) технічні вимоги щодо енергоспоживання електричних побутових холодильників та морозильних камер, 13) неавтоматичні зважувальні прилади, 14) зважувальні прилади, 15) суднове обладнання, 16) медичні пристрої, 17) активні імплантовані медичні пристрої, 18) *in vitro* діагностичні медичні пристрої, 19) обладнання та системи захисту, призначені для застосування у вибухонебезпечній атмосфері, 20) радіо- і телекомунікаційне термінальне обладнання та взаємне визнання його відповідності, 21) канатні установки для перевезення людей, 22) прогулянкові судна, 23) будівельні вироби, включаючи заходи для їх впровадження, 24) пакування та відходи, 25) вибухові речовини цивільного призначення, 26) зазначення маркування та стандартної інформації щодо споживання енергії та інших ресурсів, пов'язаних з енергетичними продуктами, 27) високошвидкісні залізниці [22]. Аналіз інтеграційних процесів для конкурентоспроможності національного виробника відзначає позитивні наслідки впровадження європейських стандартів у державне управління економікою. Впровадження європейських стандартів якості дозволить на українських підприємствах втілити у виробництво інноваційні технологічні процеси, що забезпечить якість продукції і, в свою чергу, призведе до конкурентостроможності національного товару та міжнародних ринках.

Важливу, якщо не ключову роль у побудові механізму впровадження стандартів у системі міжнародної торгівлі має «Стратегія розвитку системи

технічного регулювання на період до 2020 року», яка була схвалена Кабінетом Міністрів у серпні 2015 р. [191]. А результатом виконання її завдань в частині визначених заходів, мало б стати визнання системи технічного регулювання України на міжнародному рівні, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Технічне регулювання, відповідно до підходів прописаних в Угоді про ТБТ можна здійснювати в трьох напрямках: гармонізація технічних регламентів, стандартів та процедур оцінки відповідності; укладання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods – АСАА); технічне співробітництво ЄС-Україна.

На нашу думку, найбільш важливою для українських промислових виробників є Угода про оцінку відповідності та прийнятність стандартів (Угода АСАА), яка має бути підписана як протокол до Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Так, у ст. 53-58, III-ї глави Угоди про Асоціацію з ЄС прописано обов'язки України щодо реформування системи технічного регулювання, стандартизації та метрології. Гармонізовані законодавчі акти відповідно до вимог актів ЄС дозволять впровадити характеристики продукції чи пов'язані з ними процеси та методи виробництва, що стосуються промисловості. Це, в свою чергу, забезпечить ефективність технологічних процесів та відповідно підвищить якість вітчизняних товарів.

Крім цього, українське законодавство має відповідати Регламенту Європейського Парламенту та Ради 765/2008/ЄС про встановлення вимог для акредитації та ринкового нагляду, де прописано умови торгівлі продукцією, а також Рішенню Європейського Парламенту та Ради 768/2008/ЄС про спільні правила маркетингу продукції. Крім гармонізації законодавства з європейськими нормами, Україна зобов'язується створити інституціональну систему, що забезпечить ефективний і прозорий нагляд за функціонуванням ринку.

Положеннями декларується, що країни-учасниці будуть співпрацювати у відповідних сферах, маючи за мету покращення умов доступу до ринків і розвитку систем технічного регулювання. Слід зауважити, що Європейський Союз висловив готовність підтримати роботу українських урядових і не урядових організацій, що займаються стандартизацією. Так, європейські партнери в частині щодо технічних бар'єрів розділу «Торгівля товарами» в рамках Угоди про ЗВТ запропонували підходи для визначення еквівалентності продукції в форматі визначеному Угодою АСАА. Положення даної Угоди також визначають зобов'язання України в сфері законодавства відповідно до «*acquis communautaire*» Нового і Глобального підходів. Обмін товарами між Україною та ЄС, які не підпадають під дію Угоди АСАА мають здійснюватись в межах Угоди про ТБТ СОТ. Слід зазначити, що в розділі «Торгівля товарами» Європейському співтовариству було запропоновано механізм побудови спільного ринку між ЄС і Україною дещо відмінний від того, що існує в межах Європейського Союзу. Так, українським товарам буде надаватись вільний доступ до ринків ЄС паралельно з забезпеченням еквівалентності законодавства. Також це стосуватиметься переліку товарів, які регулюються актами «*acquis communautaire*» Нового і Глобального підходів.

Додатком III до Угоди визначено сфери для гармонізації. Слід наголосити, що мова йде не тільки про горизонтальні (рамкові) закони, де визначено загальні вимоги до безпеки товарів, а й про вертикальні галузеві закони. Також у даному додатку прописано галузі виробництв, які потрібно гармонізувати відповідно до європейського технічного регулювання. Першим етапом готувалось підписання Угоди АСАА в 4-х секторах української промисловості, а саме низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність, машини і прості посудини високого тиску.

Із 27 актів європейського секторального законодавства, визначених Додатком III до Угоди про асоціацію, в Україні прийнято 24 технічних регламенти, з яких 23 технічні регламенти вже є обов'язковими до застосування. У даному Додатку міститься перелік галузей виробництва, у яких повинно відбутися зближення технічного регулювання між Україною і Європейським Союзом. Відповідно до графіка, таке наближення мало б відбудись впродовж періоду, який становить,

залежно від галузі, від 2 до 5 років. Кожна з цих сфер, відповідно до ст. 57 Угоди, буде охоплена Угодою АСАА, укладеною як додатковий Протокол до Угоди. Передбачається, що Угода АСАА, зрештою, поширюватиметься на всі сектори, згадані у Додатку III. Угоду АСАА буде укладено після перевірки повного узгодження українського законодавства з європейським [192].

Протягом 2005-2014 років процес імплементації проходив досить повільно або, вірніше, міг проходити значно швидше. Саме процес імплементації є важливим моментом гармонізації стандартів в міжнародній торгівлі, позаяк він передбачає транспонування актів законодавства, включно із створенням порядку та процедур їхнього впровадження (імплементація у вузькому розумінні), а також тлумачення, практику застосування, забезпечення дотримання та виконання норм права органами державної влади (імплементація в широкому сенсі). В міжнародному праві – це фактична реалізація міжнародних зобов'язань на національному рівні, а також один із способів включення міжнародно-правових норм у національну правову систему за умови дотримання мети.

Після того, як Україна визначилася у європейській орієнтації ці процеси значно пришвидчились. Так, протягом 2014-2017 рр. були прийняті нові базові Закони України «Про стандартизацію» [155], «Про метрологію та метрологічну діяльність» [152] та «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [157]. Це у свою чергу спонукало розробити і прийняти понад 80 нормативно-правових актів, які б дозволили повною мірою реалізувати ці закони. Як згадувалось раніше, регламенти, що використовуються в ЄС належать до горизонтального законодавства і регулюють правові відносини між суб'єктами права, тоді як технічні нормативи в цих документах відсутні. У вертикальних директивних документах є технічні норми і, як правило, вони містяться в додатках [213].

У рамках участі у другому засіданні Комітету асоціації Україна – ЄС у торговельному складі (вересень 2017 р., м. Брюссель, Королівство Бельгія) досягнуто домовленості щодо продовження регулярного діалогу з метою підписання Угоди АСАА та започаткування другої фази офіційного оцінювання української інфраструктури якості.

Досліджуючи формування механізму імплементації системи технічного регулювання, стандартизації та метрології в Україні зазначимо, що на протязі 2017-2018 рр. було:

- прийнято законопроекти про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо технічних регламентів та оцінки відповідності (№ 6235) та про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо прийнятого Закону України «Про стандартизацію» (№ 7123), а також подальше удосконалення законодавства у сфері стандартизації, метрології та оцінки відповідності;

- прийнято 550 та 1000 міжнародних та європейських стандартів у 2017 та 2018 рр. відповідно;

- забезпечено створення 8 державних первинних еталонів, звірення 3 державних первинних еталонів та започатковано роботи щодо створення 6 і удосконалення 3 державних первинних еталонів;

- прийнято КМУ проекти 4 технічних регламентів, розроблено центральним органом виконавчої влади проекти 31 технічного регламенту;

- забезпечено підписання Меморандуму про взаєморозуміння між ДП «УкрНДНЦ» та Європейським комітетом телекомунікаційних стандартів (ETSI);

- продовжено формування інфраструктури призначених органів з оцінки відповідності на виконання робіт згідно з технічними регламентами;

- проведено роботи щодо підготовки підписання Угоди АСАА у пріоритетних секторах та до розширення Угоди на інші сектори.

Окрім цього, у 2018 р. до трьох технічних регламентів були внесені зміни на основі пропозицій європейських експертів. Станом на січень 2019 р. в Україні прийняті технічні регламенти на основі нових директив ЄС у таких секторах: прості посудини під тиском; пересувне обладнання під тиском; прилади, що працюють на газоподібному паливі; ліфти; іграшки; неавтоматичні зважувальні прилади; засоби вимірювань; обладнання для роботи у потенційно вибухонебезпечних середовищах; вибухові матеріали промислового призначення; обладнання, що працює під тиском; вимоги щодо енергоефективності та маркування енергоспоживання деяких побутових приладів. Це означає, що також і щодо цих 11

технічних регламентів можна запускати процес оцінки їх відповідності європейським директивам і регламентам в процесі підготовки до Угоди АСАА у цих секторах.

Таким чином, можна стверджувати, що Угода АСАА надасть ряд переваг, як вітчизняним промисловим товаровиробникам, так і державі в цілому. Окрім економії часу та коштів експортерів на проходження сертифікації, угода призведе до поліпшення іміджу продукції «made in Ukraine», полегшить Україні доступ на інші глобальні ринки та збільшить привабливість України для локалізації виробництва.

Втім зазначимо, що для підписання Угоди ще вкрай необхідно прийняти чи внести зміни до відповідних законодавчих актів, серед яких: 1) Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про стандартизацію»» (зміни мають стосуватись дотримання принципу добровільності застосування міжнародних, регіональних та національних стандартів, а також підготувати висновок до законопроекту головним науково-експертним управлінням Верховної Ради України); 2) прийняти Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких Постанов Кабінету Міністрів України» (що стосуються 13 технічних регламентів) та щодо затвердження Порядку проведення органами ринкового нагляду консультацій для суб'єктів господарювання, як передбачено пунктом 8 частини першої ст. 17 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції». Окрім цього до моменту приїзду оціночної експертної місії ЄС (для початку проведення переговорів щодо підписання Угоди) підготувати документацію щодо відповідності національного законодавства у сфері ринкового нагляду основним положенням законодавства ЄС (Регламент ЄС 765/2008 з урахуванням Рішення ЄС 768/2008, Директива 2001/95/ЄС) та направити їх на розгляд Європейській стороні.

Подальша реалізація Угоди АСАА може охопити більшу частину українського експорту до ЄС, тож необхідно провести відповідні зміни в найкоротший термін.

Вкрай важливим для вітчизняних експортерів є збереження і розширення присутності на ринках харчової продукції. А це вимагає від виробника чіткого дотримання вимог системи Аналізу небезпечних чинників і критичних точок контролю (Hazard Analysis Critical Control Point - HACCP). Система почала розроблятися у 1959 р., а в 1985 р. вона була рекомендована до широкого застосування у харчовій промисловості. Дана система постійно доопрацьовується і на сьогодні має широке визнання як особлива концепція, що гарантує безпеку здоров'я споживача та якість харчових продуктів. Її головною метою є системний аналіз продукції, починаючи від сировини, включаючи всі етапи обробки та переробки, і аж до продажу готового продукту. Також вона надає змогу виявити ймовірні загрози та ліквідувати їх, або принаймі, взяти їх під контроль та знизити до допустимого рівня. Система HACCP базується на таких семи принципах: проведення аналізу небезпечних чинників; визначення критичних контрольних точок; визначення критичної межі; створення системи моніторингу контролю критичних контрольних точок; визначення коригувальних дій, що мають вживатись для взяття під контроль критичну точку; визначення заходів перевірки для підтвердження ефективності системи HACCP; складення документації для охоплення всіх методів, що застосовують ці принципи [106, 227].

В Україні дана система почала впроваджуватись в 2001 р. (табл. 3.1.), через обов'язковість виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 р. «Про затвердження плану першочергових заходів щодо впровадження систем управління якістю на підприємствах», а також Закону України «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини». Хоча в українському законодавстві були посилення на дану систему, вони мали виключно добровільний характер. В основному безпека продуктів базувалась на ISO 22000 та IFS стандарті. На жаль, не було визначено механізми перевірки ефективності даної системи, а відповідальність за безпеку харчових продуктів чітко не була покладена ні на виробників, ні на контролюючі органи. Системою HACCP користувались в основному виробники, які орієнтувались на експорт своєї продукції і могли бути допущені до міжнародних ринків. Власне, саме підвищення

конкурентоспроможності національних товарів на міжнародних ринках мало бути стимулом до широкого впровадження даної системи в Україні. Торгівельні мережі з іноземним капіталом, які працювали за принципами європейського співтовариства були першопрохідцями в цій сфері. Згодом їх прикладу послідували і національні мережі. Законодавством був передбачений поступовий перехід до системи для всіх галузей харчової промисловості до 2019 року. Та слід зауважити, що існує низка винятків для закладів громадського харчування, кондитерських та закладів роздрібною торгівлі. Так, наприклад, в харчовій сфері в країнах ЄС широко поширена практика впровадження не тільки системи НАССР, а й сертифікації.

Таблиця 3.1

Етапи формування системи НАССР в Україні

Рік прийняття/ орган	Назва документу	Мета прийняття
2002 р. / Верховна Рада України	Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» від 24.10. 2002 р. №771/97-IV	Визначення правових засад забезпечення якості та безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини
2003 р. / Держспоживстандарт України	ДСТУ 4161–2003. Система управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги	Реалізація вимог Директиви Ради ЄС від 14.06.1993 №93/43 «Про гігієну харчових продуктів»
2004 р. / Держспоживстандарт України	ДСТУ ISO 15161:2004. Настанови щодо застосування ДСТУ ISO 9001 – 2001 у виробництві харчових продуктів та напоїв	Сприяння використанню стандартів менеджменту якості ДСТУ ISO серії 9000 у виробництві харчових продуктів та напоїв
2007 р. / Держспоживстандарт України	ДСТУ ISO 22000:2007. Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга	Гармонізація вимог до НАССР для підприємств усього продовольчого ланцюга: інтерактивне інформування, системне управління, програми - передумови
2015 р. / Верховна Рада України	Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 20.09. 2015 №771/97-ВР	Впровадження в Україні європейської моделі системи гарантування безпеки і якості продуктів харчування, що базується на процедурах НАССР
2015 р. / Міністерство аграрної політики та продовольства	Наказ «Про затвердження Вимог щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах НАССР» №429 від 17.10. 2015 р.	Формулювання принципів та визначення основних вимог до розроблення та впровадження систем управління безпекою
2016 р. /	Системи менеджменту безпечності харчових продуктів.	Гармонізація правил, що застосовуються для аудиту та

Національне агентство з акредитації України	Вимоги до органів, що здійснюють аудит та сертифікацію систем менеджменту безпеності харчових продуктів (відповідно до ISO/TS 22003:2013). Наказ НААУ від 23.05. 2016 №210	сертифікації систем менеджменту харчових продуктів; виконання вимог надання інформації споживачам щодо сертифікованості постачальника
2017 р. / Верховна Рада України	Закон України «Про безпечність та гігієну кормів» від 21.12.2017р. №2264-VIII	Запровадження еквівалентних європейському законодавству норм виробництва, обігу і маркування кормів та організація контролю продуктів тваринного походження
2018 р. / Верховна Рада України	Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» від 06.12.2018р. №2639-VIII	Гармонізація вимог, визначених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, щодо надання інформації споживачам про харчові продукти

Джерело: сформовано автором

Окрім цього, було прийнято ряд законодавчих актів для державного нагляду, серед яких Накази Міністерства аграрної політики та продовольства України: «Про затвердження форми акту складеного за результатами аудиту щодо додержання операторами ринку вимог законодавства стосовно постійно діючих процедур, що засновані на принципах системи аналізу небезпечних факторів» №41 від 06.02.2017р.; «Про затвердження форми акту складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного контролю стосовно додержання операторами ринку гігієнічних вимог щодо поводження з харчовими продуктами» № 42 від 06.02. 2017 р.; «Про затвердження форми акта, складеного за результатами проведення заходу державного контролю у формі аудиту постійно діючих процедур, заснованих на принципах НАССР» № 446 від 08.08. 2019 р. А також Постанова Кабінету Міністрів України № 896 від 31.10.2018 р. «Порядок визначення періодичності здійснення планових заходів державного контролю відповідності діяльності операторів ринку (потужностей) вимогам законодавства про харчові продукти, корми, здоров'я та благополуччя тварин, які здійснюються Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, та критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від її провадження».

Процес введення в дію системи НАССР в Україні здійснювався поетапно: з 20.09.2017 р. – на потужностях, які проводять діяльність із харчовими продуктами, у складі яких є необроблені інгредієнти тваринного походження (крім малих потужностей); з 20.09.2018 р. – на потужностях, які проводять діяльність з готовими харчовими продуктами; з 20.09.2019 року – на малих потужностях (заклад громадського харчування відноситься до малої потужності, якщо він сукупно постачає харчові продукти кінцевому споживачу, має не більше ніж десять осіб робочого персоналу, займає площу не більше 400 м²). Отже, в Україні застосування системи НАССР для всіх підприємств, які займаються виробництвом або введенням в обіг харчових продуктів є обов'язковим.

Узагальнюючи зазначимо, що ключовою метою впровадження системи НАССР є ефективне управління якістю та безпечністю харчових продуктів, яке дозволить не тільки здійснювати контроль якості та безпечності, а й попереджувати виникнення перебоїв та загроз щодо якості продукції. Крім цього, впровадження цієї системи у довгостроковій перспективі дозволить виробникам отримати значні переваги як на вітчизняному, так і на зовнішніх ринках.

Варто зауважити, що для стандартів харчових продуктів було розроблено ще й так звані «ключові критерії». Вони є системою для управління безпечності харчових продуктів і визначають вимоги до продукції, яким мають відповідати ці стандарти для визнання їх Глобальною ініціативою з безпечності продуктів харчування. Глобальна ініціатива, в свою чергу, визначає основні критерії, методи оцінки та допущення стандартів безпеки продукції, рекомендації для установ, що займаються сертифікацією, вимоги до логотипів та вимоги для контролюючих органів.

Крім вище згаданих, на даний час визнані та застосовуються такі стандарти, як «BRC Technical Standard», голландський стандарт «Dutch НАССР Standard», «International Standard for Auditing Food Suppliers», міжнародний стандарт на харчові продукти (IFS), стандарт безпечності і якості харчових продуктів «SQF 2000 Standard» [227].

У 1998 р. для постачальників продукції Британським Консорціумом Роздрібною торгівлі було розроблено стандарт харчової галузі BRS (British Retail Consortium). Пізніше він став застосовуватись виробниками сировини та в ресторанному бізнесі, а ще згодом охопив всю галузь. Стандарт передбачає два рівні сертифікації – базовий і вищий. Більшість підприємств вимагає застосовування цього стандарту, оскільки вважається, що він є доповненням до системи HACCP через вимоги до системи менеджменту якості і гігієни на виробництві. Стандарт BRS допомагає компаніям обирати і кваліфікувати своїх постачальників, тобто система дозволяє зменшити вартість управління ланцюгом постачання та збільшити рівень безпеки для клієнтів, постачальників, споживачів. В Україні стандарт використовує мережа закладів швидкого харчування «McDonald's». Наявність даного сертифікату дозволяє ПАТ «Sandora» реалізовувати свою продукцію у великих мережах Великої Британії, Норвегії, Фінляндії, Швейцарії та Нідерландів.

З метою єдиної основи оцінки для всіх виробників, уніфікації формулювань, проведення аудиту та його взаємовизнання, прозорості всього ланцюжка та вимог до органів (чи організацій), що мають проводити сертифікацію постачання німецькою і французькою федераціями торговців було створено Міжнародний стандарт на продукти харчування (IFS - International Food Standard). Основною метою його створення була розробка єдиного базового стандарту проведення аудитів систем управління безпекою. Крім цього, даний стандарт на основі рівнів визначає певні критерії, а саме: описує мінімальні вимоги виробництва на «Основному рівні»; визначає найвищий стандарт для виробництва на «Вищому рівні»; для підприємств, що мають на меті бути «взірцем для наслідування» та спеціалізуватись в певній галузі прописані «Рекомендації». А сам стандарт має наступні розділи: вимоги до системи управління якістю; процес виробництва; виміри, аналізи та виправлення; управління ресурсами; відповідальність керівництва.

З впровадженням Міжнародний стандарт на харчові продукти отримав широке визнання, що в свою чергу, сприяло його значному поширенню. Основною причиною цього стало те, що даний стандарт надає ефективний і прозорий

інструмент для виробників, крім цього, є можливість доступу до всеосяжної безпечної інтернет бази даних [227, 289]. В європейських країнах його використовують більшість торгівельних мереж, і він охоплює 60% всієї міжнародної торгівлі. На сьогоднішній день вітчизняні підприємства, сертифіковані згідно стандарту IFS мають можливість поставляти продукцію провідним роздрібним мережам світу. Значною перевагою є те, що наявність сертифікату IFS дає можливість не проходити щорічні аудити постачальників, що, в свою чергу, дозволяє значно скоротити витрати. В Україні сертифікат отримали мережа «METRO», мережа сучасної японської кухні «Сушія», кондитерська корпорація «РОШЕН» та інші. Зокрема наявність сертифікату IFS дозволяє компанії «АВК» експортувати свою продукцію в 56 країн світу.

Крім вище зазначених, є дещо відмінний стандарт GlobalGAP. Його основна відмінність полягає в тому, що він дозволяє відстежити і дати оцінку всьому циклу виробництва. GlobalGAP єдиний інтегрований стандарт для первинної продукції, що дозволяє використовувати його окремі модулі щодо різних груп товарів. Стандарт діє як система, що гарантує безпеку вирощеної продукції. Впровадження стандарту надає виробнику суттєві переваги: комерційні (дає розуміння покупцю про безпечність товару, а тому не виникає проблем з його збутом); конкурентні (сертифіковані товари більш конкурентноспроможні); впевненість споживачеві (про належну якість продукції для всіх хто є її покупцем – ресторан, мережа роздрібною торгівлі чи переробне підприємство). В Україні вимог GlobalGAP дотримуються: «McDonald's», «METRO» та «BILLA».

Починаючи з 2004 року в європейському співтоваристві застосовується директива загальної безпеки, для обміну інформацією про товари, що несуть загрози – RAPEX. До переваг директиви варто віднести гнучкість, ефективність та оперативність. Так, наприклад, якщо в одній з точок збуту було виявлено продукцію, що може нести загрозу, цей товар вилучається з усіх точок збуту по всій країні. Згідно даної директиви Комісія має бути поінформована про товари, що можуть становити небезпеку для споживача, як то дефекти виробництва, неналежне маркування чи інструкція. Система застосовується до всіх товарів, за виключенням

тих, що призначені для професійного використання та товарів, що мають еквівалентні до системи сертифікати стандартизації. На сьогодні опрацьовано з експертами ЄС питання можливого доступу України до системи RAPEX, розробляються необхідні процедури забезпечення операційної сумісності українських інформаційних систем з RAPEX, налагоджено обмін інформацією з питань безпеки продукції з використанням інформаційних систем.

Якщо узагальнити всі вимоги, то можна стверджувати, що стандарти IFS, GlobalGAP, RAPEX сприяють впровадженню заходів, що унеможливають вихід на ринок продукції, що може завдати шкоди життю та здоров'ю людини.

Вплив глобалізаційних процесів спонукав Україну до необхідності наближення нормативно правової бази до законодавства Європейського Союзу. Результатом оптимізації взятих на себе зобов'язань є приведення у відповідність низки вітчизняних законодавчих актів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Відповідність нормативно-правових актів ЄС та України

Нормативно правові акти ЄС	Нормативно правові акти України
Директиви Ради Європейського Союзу 80/181/ЄЕС від 20 грудня 1979 р. Про наближення законодавства держав-членів стосовно одиниць вимірювань	Наказ Мінекономрозвитку від 04.08.2015 № 914 «Про затвердження визначень основних одиниць SI, назв та визначень похідних одиниць SI, десяткових кратних і частинних від одиниць SI, дозволених позасистемних одиниць, а також їхніх позначень та правил написання»
Директиви Ради 85/374/ЄЕС від 25 липня 1985 р. Про наближення законів, підзаконних актів та адміністративних положень держав-членів щодо відповідальності за дефектну продукцію	Закон України № 3390-VI від 19.05.2011 «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції»
Директиви 2001/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 3 грудня 2001 р. Про загальну безпеку продукції	Закон України № 2735-VI від 02.12.2010 «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»
Регламент ЄС № 765/2008 Європейського Парламенту та Ради від 9 липня 2008 р., яким встановлюються вимоги щодо акредитації та ринкового нагляду стосовно реалізації продукції	Закон України № 2407-III від 17.05.2001 «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» Закон України № 2735-VI від 02.12.2010 «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»
Рішення № 768/2008/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 9 липня 2008 р. про спільні рамки щодо реалізації продукції	Закон України № 3164-IV від 01.12.2005 «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» Постанова КМУ № 95 від 13 січня 2016 «Про затвердження модулів оцінки відповідності, які використовуються для

	розроблення процедур оцінки відповідності, та правил використання модулів оцінки відповідності» Закон України № 2735-VI від 02.12.2010 «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції»
--	---

Джерело: сформовано автором

Отже, на сьогоднішній день в Україні створено відповідну нормативно-правову базу, яка запроваджує нову систему технічного регулювання, що відповідає ключовим принципам системи технічного регулювання ЄС. Але її практичне впровадження нашкодується на певні перешкоди, зокрема, щодо темпів розробки та прийняття технічних регламентів і стандартів, формування механізмів їх впровадження та оцінки відповідності продукції новим вимогам.

3.2. Інструменти забезпечення переваг виходу на міжнародні ринки вітчизняних підприємств

Розвиток міжнародної торгівлі і залучення до цього процесу все більше країн, що розвиваються, вимагає від України гармонізації вітчизняних стандартів в системі міжнародної торгівлі. Цьому процесу сприяє політика Світової Організації Торгівлі, яка вимушена реагувати на вимоги країн, що розвиваються, і які бажають експортувати свої товари у розвинуті країни. Необхідність подолання бар'єрів входу на ринки розвинутих країн ставить перед Україною завдання приведення своїх стандартів у відповідність до світової системи. У сучасних умовах головними перепонами розвитку зовнішньої торгівлі України є не тарифні, а технічні бар'єри у торгівлі, тобто вимоги до якості та безпеки товарів, їхніх характеристик, процедур оцінки відповідності тощо.

Аналіз домовленостей Україна-ЄС у питаннях гармонізації технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності дозволяє оцінити наслідки для кожної з зацікавлених груп: підприємство (бізнес), держава, споживач [22]. По-перше, це бізнес. Через зниження чи скасування нетарифних бар'єрів він отримає значні переваги у вигляді доступу на нові ринки, що значно стимулюватиме експорт. Найбільш відчутно це буде в сфері промисловості (Угода АСАА). Разом з

тим може виникнути і негативний ефект: збільшення витрат на пристосування, хоча, для більшості підприємств це не стане новиною і ці витрати мали б бути вже врахованими в бізнес-планах розвитку підприємств.

По-друге – держава. В результаті повної імплементації Угоди буде створена система технічного регулювання, горизонтально гармонізована з відповідною системою ЄС, що буде постійно підтримуватись у такому стані. А технічна допомога, передбачена Угодою, є важливим елементом допомоги ЄС у виконанні зобов'язань, які взяла на себе Україна.

По-третє - споживач. В результаті впровадження нової системи на основі європейських стандартів він відчує переваги від підвищення безпеки товарів та послуг, а також отримає і кращий інституційний захист прав споживачів у випадку дефектної продукції. В такому випадку, дешеві товари будуть витіснені з ринку, оскільки не відповідатимуть вимогам безпеки, що негативно вплине на бідніших споживачів, хоча у довгостроковій перспективі користування безпечнішими товарами сприятиме покращенню здоров'я населення, зменшенню випадків травмування, компенсувавши частину витрат на купівлю безпечніших товарів.

Таким чином, можемо стверджувати що, переваги отримають всі учасники ринку шляхом чіткого впровадження і дотримання нормативно-правових документів: 1) на рівні держави - обов'язкові стандарти та технічні регламенти; 2) на рівні підприємства - обов'язкові та (добровільні) приватні стандарти; 3) на рівні суспільства - приватні стандарти.

Загалом зазначимо, що в євроінтеграційній політиці економіка України може відчути як переваги, так і загрози. До перших слід віднести: покращення і модернізація економіки, розвиток підприємств малого та середнього бізнесу, запровадження європейських стандартів у вітчизняне виробництво, підвищення конкурентоспроможності українських товаровиробників, макроекономічна стабільність, надходження інвестицій і технологій в національну економіку, покращення якості роботи регуляторних інститутів. Що ж стосується загроз, слід згадати про: втрату внутрішнього ринку, ліквідацію місцевих підприємств, які не витримують конкуренцію з європейськими компаніями, перенесення шкідливих

виробництв на територію України та можливість використання її як сировинного придатку.

Згідно рейтингів міжнародних економічних організацій Україна посідає одне з останніх місць за рівнем конкурентоспроможності товарів. Показники вітчизняної економіки, порівнянно з європейськими торгівельними партнерами, свідчать про несвоєчасність лібералізації зовнішньоекономічних відносин. Так, досить низький ВВП на душу населення демонструє нездатність вітчизняного виробничо-промислового комплексу адаптуватись до попиту на європейському ринку. Через неконкурентоспроможність своєї продукції деякі галузі не повністю використовують свій виробничий потенціал, а деякі взагалі занепадають.

Одним з підходів до вирішення проблем подолання бар'єрів для вітчизняних експортерів є запровадження преференцій згідно Рішення Європарламенту, яке було прийняте після підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. У квітні 2014 р. було опубліковано Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС № 374/2014 «Про скорочення або скасування митних зборів на товари, що походять з України» [325], який вводив в дію торгівельний режим автономних преференцій для вітчизняних товаровиробників, що експортують товари до Європейського співтовариства. Українські експортери отримали доступ до європейського ринку не сплачуючи мита, а вітчизняний ринок залишився захищеним від імпорту [168]. Таким чином було скасовано мита для 94,7% обсягу промислових товарів та 83,4% - сільськогосподарських товарів.

Так, в частині поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) з ЄС, що, починаючи з 2016 р. набрала чинності в повному обсязі, національні експортери отримали ряд переваг як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках, як то: безмитний доступ до одного з найбільших ринків світу (скасування мит по 99% тарифних ліній); рівні умови конкуренції та збільшення експорту до країн співтовариства; забезпечення якості та безпечності українських товарів шляхом впровадження стандартів; впізнаваність українських брендів; збільшення номенклатури товарів; можливість виходити на ринки третіх країн, позаяк товари відповідатимуть вимогам міжнародних та європейських стандартів; можливість

збільшення частки експорту високотехнологічних вітчизняних товарів з високою доданою вартістю.

Це, в свою чергу, відкрило перед вітчизняними товаровиробниками нові ринки збуту в Європі. Як показують дослідження від початку дії ПВЗВТ експорт до країн Європейського Союзу зростає, так в 2015 р. цей показник становив 13,02 млрд. дол. США, а в 2018 р. – 20,16 млрд. дол. США.

Аналіз ТОП-5 українського експорту до ЄС товарних груп, які мають позитивне сальдо свідчить, що основну вагу має сировинний компонент — зернові культури, чорні метали та руди (рис.3.1).

Рис. 3.1. ТОП-5 товарних груп українського експорту до ЄС за 2018 р. (млрд. дол. США)

Джерело: сформовано автором за даними [46, 59]

Відзначимо, що товарні позиції, як то чорні метали та руди, шлаки і зола є цілком передбачуваними, проте сільськогосподарські товари варто розглядати як потенціал для майбутнього зростання експорту.

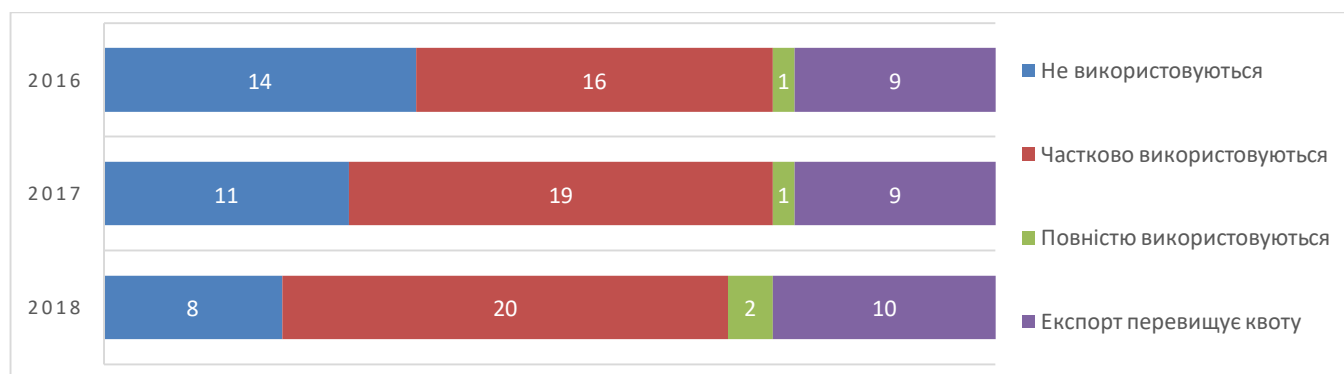
Так, якщо у 2013 р. частка сировинного агроекспорту займала 89% загального обсягу, то у 2018 р. – 82%. Серед яскравих прикладів зростання варто виділити такі: м'ясо птиці – 233,2 млн. дол. США (2018 р.) проти 1,1 млн. дол. США (2013 р.); цукор та вироби з нього – 68,9 млн. дол. США проти 29,2 млн. дол. США; шоколадні вироби – 47,1 млн. дол. США проти 19,5 млн. дол. США; мед – 78,3 млн. дол. США проти 41,8 млн. дол. США; вершкове масло – 17,1 млн. дол. США проти 0,01 млн. дол. США; овочева група – 92,3 млн. дол. США проти 22,8 млн. дол. США;

фруктова група – 152,9 млн. дол. США проти 82,5 млн. дол. США; яйця – 12,4 млн. дол. США проти 0,001 млн. дол. США [200].

Варто сказати, що за обсягами виробництва сільськогосподарської продукції та продуктивністю праці у сільському господарстві євро регіон характеризується високим рівнем інтенсивності й товарності цієї галузі. Переважна більшість країн ЄС не тільки самодостатні аграрні країни, але й вагомими експортерами агропродовольчої продукції. Взагалі європейський аграрний бізнес – це висококонкурентний сектор ринкової економіки, функціонування та розвиток якого гарантують продовольчу безпеку та соціальний добробут населення Європи [130]. Тому для України в процесі євроінтеграції агропромисловий комплекс ЄС є суттєвою загрозою.

Отже, є необхідність розглянути питання експортної спроможності вітчизняних сільськогосподарських виробників. Так з початком дії ПВЗВТ Європейське співтовариство встановило безмитні тарифні квоти загалом для 40 видів товарів (36 основних і 4 додаткові) (додаток Ж). Під нульові товарні квоти підпадає майже 16% аграрної продукції, а саме: молоко, молочні пасти, вершкове масло, йогурти, мед, цукор-сирець, крохмаль, гриби, томати, часник, яловичина, свинина, баранина, м'ясо птиці, яйця, пшениця, ячмінь, кукурудза, овес, сік.

Звернемо увагу, що використання квот на товарні групи вітчизняними експортерами постійно збільшується (рис.3.2). Так, у 2016 р. товаровиробники використали 65% , у 2017 р.- 72,5%, у 2018 р. – 80%, тобто щороку цей показник зростає приблизно на 8%.

Рис. 3.2. Динаміка використання Україною квот ЄС в 2016 - 2018 рр. (товарних груп)

Джерело: сформовано автором за даними [64, 65, 66]

Втім, окрім щорічного збільшення кількості використаних квот, спостерігається тенденція невикористання їх на деякі групи товарів взагалі. Так серед причин, які впливають на низький рівень використання тарифних квот, на нашу думку, слід назвати: недостатні виробничі можливості вітчизняних товаровиробників, невідповідна якість продукції та її низька конкурентоспроможність на ринку ЄС і складність процедури розподілу квоти.

Скасування тарифних бар'єрів для вітчизняних товаровиробників мало б сприяти зростанню експорту продукції до країн ЄС, але для багатьох виробників це виявилось недосяжною метою. Український товаровиробник відразу ж зіштовхнувся з проблемою невідповідності свого товару різноманітним стандартам і технічним регламентам, що діють в ЄС, тому і продукція не може реалізовуватись у країнах Європейського співтовариства.

Досить часто вітчизняні товаровиробники безініціативно ставляться до виходу на міжнародні ринки. Цьому, на наш погляд, є дві причини: перша полягає в тому, що в минулому в них вже був негативний досвід, а друга – це очікування сприяння у вигляді пошуку партнерів, посередників, клієнтів та допомога в інвестуванні. Тож, можна стверджувати, що рівень конкурентоспроможності національного товаровиробника на міжнародних ринках залишається все ще досить низьким.

Саме тому, для вітчизняного товаровиробника є вкрай важливою можливість прорахувати вигоду від виходу на ринки інших країн. Для цього варто використати математичну модель, яка б дозволила показати вплив впровадження стандартів на розвиток міжнародної торгівлі між двома країнами. Дослідимо результативність побудови математичної моделі для розрахунку торгівлі товарами для двох країн, одна з яких – економічно розвинута, а її торговий партнер – країна, що розвивається. Існує потреба визначити вплив витрат на дотримання стандартів на виробничу діяльність підприємства у країні, що розвивається. Використання такої моделі допоможе вітчизняним виробникам, які прагнуть вийти на міжнародні ринки прорахувати чи доцільно їм нести витрати щодо впровадження міжнародних стандартів.

Ідея, що стандарти та технічні регламенти є антиконкурентним і протекційним механізмом, здається очевидною. Проте сучасна наука і практика доводять, що країни, які дотримуються стандартів і технічних регламентів для міжнародної торгівлі, мають значні вигоди також і на внутрішньому ринку.

Вочевидь, досить важливим є вивчення конкретної економічної віддачі від різних технічних регламентів і стандартів для товарів і послуг при пересуванні останніх через національні кордони. Питання, які пов'язані з Угодою СОТ про технічні бар'єри в торгівлі, є цікавими у контексті наслідків впровадження різних стандартів і відповідних нормативів на добробут споживачів, а також на прибуток фірм у розвинених країнах і країнах, що розвиваються. Зокрема, які наслідки для виробників в країнах, що розвиваються, мають процедури проходження оцінки відповідності стандартам у розвинених країнах.

Дослідження впливу технічних регламентів і стандартів на розвиток міжнародної торгівлі, потребує врахування низки факторів. Для побудови моделі розглянемо варіант, що торгівля здійснюється однорідними товарами або ж диференційованими взаємозамінними товарами між розвинутою країною і країною, що розвивається, на певному сегменті ринку. Цей товарообмін не односторонній, отож у ньому приймають участь, як мінімум, дві фірми в обох країнах. Зрозуміло, що розмір витрат на дотримання стандартів країни-партнера в обох фірмах будуть різні.

Виробниче підприємство, зробивши певні інвестиції у дотримання стандартів своєї країни, за умови виходу на міжнародні ринки повинно здійснити додаткові витрати для дотримання стандартів країни-імпортера, оскільки стандарти двох країн різні. Використання різних стандартів у різних країнах впливає на рівень витрат. Прикладом може бути міжнародна торгівля електроприладами з використанням напруги в електромережах 110 і 220 вольт. Залежно від цього рівень витрат буде зростати або зменшуватися. Якщо у власній країні виробляється електроприлад розрахований на використання напруги 110 вольт, то фірма-експортер вимушена адаптувати цей прилад під напругу 220 вольт, яка

використовується в електромережі країни-імпортера, а це означає, що витрати фірми-експортера зростають.

Моделювання впливу стандартів та технічних регламентів, на нашу думку, варто розглянути, припускаючи, що дотримання стандартів потребує просто додаткових торгових витрат. В подальшому його можна буде модифікувати й ускладнювати, враховуючи інші аспекти стандартів, такі як, наприклад, одноразові фіксовані витрати на перепроєктування товару, чи зміна взаємозамінності товарів при появі на ринку товарів сертифікованих відповідно до стандарту тощо.

Прийнявши, що стандарти є просто торгові витрати, то для побудови моделі візьмемо два товари X і Y , два фактори L (праця) і K (капітал), і дві країни h і f . При цьому країна h є багатішою розвиненою країною, а f є біднішою країною, що розвивається. Відмітимо, що ми не будемо враховувати порівняльні переваги на ринку товарів X порівняно з ринком товарів Y , з метою зосередження уваги на найважливішому (країна h може мати абсолютну перевагу в обох секторах).

За умови, що певна галузь виробляє однорідний товар Y і характеризується постійною віддачею масштабу та досконалою конкуренцією, а інша галузь виробляє диференційований товар X , де пануючою є недосконала конкуренція, то щоб відобразити протилежні або взаємодоповнюючі ефекти на виробників порівняно з споживачами, ми розглянемо відносно «короткотерміновий» аналіз, в якому кількість фірм, які виробляють товари X і Y є фіксованою в кожній країні.

Для побудови моделі визначення витрат на дотримання стандартів введемо позначення:

h – розвинута країна;

f – країна, що розвивається;

Y – однорідний товар, виробництво якого характеризується прямою віддачею від масштабу й ринок цього товару досконало конкурентний;

X – диференційовані товари ринок, яких недосконало конкурентний, до того ж чисельність фірм, що виробляють товари X , є фіксованою в кожній країні;

фактори виробництва L (праця) та K (капітал), які використовуються при виробництві товарів Y та X .

Репрезентативний споживач отримує корисність U від Y і композиції з товарів X (диференційованих, недосконалих замінників), яку позначимо UX . Якщо X_{ji} – товар, який постачає одна фірма j -ї країни на ринок i -ї країни, то корисність для споживачів країни i пропонуємо визначати за допомогою функції Кобба-Дугласа як $U_i = Y_i^\alpha UX_i^{1-\alpha}$, зберігаючи можливість через параметр α відобразити надання споживачами країни більшої переваги певному з товарів. Зокрема, для локального випадку $\alpha = \frac{1}{2}$ функція набуде вигляду $U_i = Y_i^{1/2} UX_i^{1/2}$. Отож:

$$U_i = Y_i^\alpha UX_i^{1-\alpha} \rightarrow UX_i = A \left[n_h X_{hi}^\beta + n_f X_{fi}^\beta \right]^{1/\beta} \rightarrow \sigma = \frac{1}{1-\beta} \quad (3.1)$$

де α – параметр, що виражає переваги споживачів, $\alpha < 1$;

n_h і n_f – кількість фірм (може бути різною) у країнах h і f відповідно;

σ – еластичність заміщення між будь-якими двома товарами X у країні i (вважатимемо, що два товари з країни i мають таку саму заміну, як один товар із країни i та один з країни j); $\beta = 1 / (1-\sigma)$.

Виробнича функція для Y в країні i матиме вид:

$$Y_i = L_{iy}^Y K_{iy}^{1-Y} \quad (3.2)$$

де Y , $(1-Y)$ – еластичності випуску товару Y за ресурсами L та K відповідно.

Якщо еластичність заміщення для товару X є однаковою для обох країн, $\sigma_i = \sigma_j = \sigma$, то виробничі функції для товарів X ідентичні для фірм обох країн. Виробнича функція для репрезентативної фірми в країні i визначається:

$$X_i = L_{ix}^\sigma K_{ix}^{1-\sigma} \quad (3.3)$$

де σ , $(1-\sigma)$ – еластичності випуску товару X за ресурсами L та K відповідно.

Пропозиція факторів L і K нееластична. Загалом затрати факторів L і K на пропозицію товарів Y та X в країні i складуть:

$$L_i^* = L_{iy} + n_i L_{ix} \quad K_i^* = K_{iy} + n_i K_{ix} \quad (3.4)$$

Фірми в X секторі недосконало конкурентні. Ціна p_{ii} товару X фірми, яка виробляє та продає свою продукцію на ринку країни i , визначатиметься за формулою:

$$P_{ii}(1 - m_{ii}) = mc_i(w_i, r_i) \quad (3.5)$$

де mc_i – граничні витрати виробництва видів товарів X_i , (ідентичні функції в різних країнах);

w_i і r_i – ціни на працю (L) і капітал (K);

m_{ij} – цінова надбавка.

Тоді p_{ij} – ціна товару X фірми, яка виробляє продукцію в країні i та продає на ринок країни j , враховуючи націнку m_{ij} , визначається за формулою:

$$P_{ij}(1 - m_{ij}) = (1 + s_j)mc_i(w_i, r_i) \quad (3.6)$$

де s_j - витрати на дотримання стандартів країни j при експорті з країни i .

Еластичність заміщення серед різновидів X ми позначили як σ . Тоді формула надбавки Курно для розрахунку ціни окремої фірми, розташованої в країні i , яка продає товар на ринку країни j для нашого випадку матиме наступний вигляд:

$$m_{ij} = \frac{1}{\sigma} + \left[1 - \frac{1}{\sigma}\right] \frac{n_i X_{ij}}{n_i X_{ij} + n_j X_{ij}} \cdot \frac{1}{n_i} \quad (3.7)$$

У випадку однорідних товарів, де еластичність заміщення прямує до безмежності, це зводиться до рівняння, що ціновою надбавкою фірми є її ринкова частка.

Здійснюючи аналіз зростаючих витрат від запровадження стандартів у двох країнах, що торгують між собою, варто розглянути три випадки:

- запровадження стандартів в односторонньому порядку в розвинутій країні;
- запровадження стандартів в односторонньому порядку в країні, що розвивається;
- запровадження стандартів одночасно обома країнами, що спричинило симетричне зростання витрат торгівлі між двома країнами.

У першому випадку використання стандартів, збільшить прибуток фірм у розвинутій країні і зменшить прибуток для фірм у країні, що розвивається. Сутність полягає в тому, що стандарти у розвинутій країні піднімають граничні витрати для підприємств з країн, що розвиваються а, отже, вони зменшують обсяги виробництва. Стратегічною ціллю фірм у розвинених країнах є розширення їхнього виробництва і отримання більшої частку на ринку. Загальна продуктивність є більшою у розвинутих країнах, ніж у країнах, що розвиваються, а отже фірми у

розвинутій країні отримають більші прибутки, а це, у свою чергу, підвищить антиконкурентний ефект, що в кінцевому результаті відчують споживачі в обох країнах. Споживачі розвинутих країн знаходяться в гіршому становищі через вищий рівень цін. Споживачі у країнах, що розвиваються, мають нижчий рівень доходів, а тому обсяги галузі у країні, що розвивається, будуть скорочуватися. Таким чином, можна стверджувати, що у даному випадку запровадження стандартів відповідає інтересам фірм розвинутих країн.

У другому випадку запровадження в односторонньому порядку стандартів країною, що розвивається, не спричинить великих втрат розвинутій країні. У розвинутій країні фірми отримують більшу частину своїх доходів через велике охоплення ринку і, як наслідок, запровадження стандартів країною, що розвивається, можуть мало вплинути на їх прибуток. Впровадження стандартів у країнах, що розвиваються збільшує торгові витрати підприємств, що позначається на конкурентоспроможності товарів. В такому випадку для врівноваження ефекту цими країнами можуть створюватись обмеження для експорту, що змушує фірми розвинутих країн збільшити обсяги постачання продукції на свій внутрішній ринок, витісняючи при цьому з нього імпортерів з країн, що розвиваються. Тому можна стверджувати, що при впровадженні стандартів у торгівлю країнами, що розвиваються, їхні фірми можуть втратити прибутків більше, ніж виграти від створення технічних бар'єрів проникнення на їх внутрішній ринок. У цьому випадку скасування стандартів для фірм у країні, що розвивається, є вигідним для споживачів і фірм.

Нарешті, розглянемо випадок, коли обидві країни одночасно впроваджують технічні регламенти і стандарти, тобто одночасно нав'язують один і той же обмежувальний стандарт. У цьому випадку споживачі в обох країнах збільшують свої витрати, але ці витрати будуть болючішими для споживачів країни, що розвивається, ніж для споживачів розвинутих країн. Прибутки збільшаться для фірм у розвинутій країні, навіть якщо вони стикаються з імпортними бар'єрами в країні, що розвивається. В такому випадку прибутки для фірм у країні, що розвивається можуть знижуватися до рівня бар'єру, а потім починають зростати, але це можливе

тільки при високій вартості торгівлі. Іншими словами, країна, що розвивається, не може виграти «війну стандартів». І навпаки, відміна обмежувальних стандартів, що суттєво збільшують витрати, допомагає країні, що розвивається більше (хоча це допомагає і споживачам з розвинутих країн).

Стандарти, які змушують фірми країни, що розвивається, взяти на себе витрати на дотримання стандартів для того, щоб експортувати свою продукцію в розвинуті країни, можуть призвести до рівноваги.

Отже, запропонована модель дозволяє визначити можливість виходу на світові ринки вітчизняним підприємствам з продукцією з високою доданою вартістю при використанні національних і міжнародних стандартів. Необхідно зазначити, що впровадження стандартів у міжнародну торгівлю не тільки підвищує витрати, але має й низку позитивних факторів. Зокрема, це підвищення безпеки, стимулювання розвитку суміжних галузей промисловості, зростання кількості послуг, які пов'язані з впровадженням стандартів.

Попри обов'язковий характер Угоди СОТ, країнами-учасницями визнається, що в залежності від рівня розвитку країни, потрібен різний термін для виконання взятих зобов'язань. Критерії зобов'язань визначені наступним чином:

- категорія А – це зобов'язання, які країни-учасниці мають намір почати виконувати відразу після набуття угодою чинності;
- категорія В – це зобов'язання, які країни-учасниці мають намір почати виконувати в певний момент часу після перехідного періоду;
- категорія С – це зобов'язання, які країни-учасниці мають намір почати виконувати в певний момент часу після перехідного періоду й отримання допомоги на виконання за рахунок технічної допомоги і підтримки на нарощування потенціалу [94].

Виконання Україною заходів, визначених у нотифікації Секретаріату СОТ, як зобов'язання категорії «А» зокрема, щодо доступності опублікованих законів, підзаконних актів, а також формулярів, контролюючих міжнародну торгівлю органів і відомств (п.1.1, п.1.2 Угоди), попереднього декларування (п.7.1) та

митного оформлення товарів, що швидко псуються (п.7.9) – є організаційно-технічними, і, відносно, легкодосяжними.

Проте, забезпечення ефективної системи функціонування Авторизованого економічного оператора (АЕО), згідно п.7.7, вимагає від України значних реформ, зокрема фундаментальних законодавчих змін щодо взаємовизнання АЕО України та ЄС, а також впровадження правил та норм ідентичних співтовариству.

Так, на протязі останніх років у рамках виконання зобов'язань щодо застосування міжнародних документів, що використовуються у митній справі і торгівлі, Урядом було реорганізовано Державну фіскальну службу України шляхом її поділу на дві служби: Державну податкову службу України та Державну митну службу України (Постанова КМУ від 18.12.2018 р. № 1200). Також прийнято Закони України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України» № 2530-VIII від 06.09.2018 р., «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи» № 78-IX від 12.09.2019 р., «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів» № 141-IX від 02.10.2019 р. та «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» № 202-IX від 17.10.2019 р.

Зокрема Законом «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів» запроваджено Програму АЕО, яка дозволяє суттєво спростити митні формальності для підприємств з високим ступенем довіри та надасть можливість вітчизняним експортерам брати участь у формуванні безпечних ланцюгів постачання товарів, що сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

З січня 2008 р. відповідно до прийнятої Програми Сертифікат АЕО ЄС визнається всіма членами Союзу. Вона передбачає надання двох різних сертифікатів – стосовно спрощення митних процедур або стосовно надійності та

безпеки, однак вони можуть бути й об'єднані. Понад 80% сертифікатів ЄС видаються на отримання комбінованого статусу АЕО. Серед країн ЄС дана система функціонування досить поширена та відображає ступінь економічного розвитку держави.

Відповідність українських підприємств основним критеріям, що прописані у міжнародних рекомендаціях та законодавстві ЄС, зокрема: платоспроможність, наявна відповідна система ведення документації, професійна придатність та дотримання стандартів надійності та безпеки – дозволить не лише великим компаніям, але й середньому та малому бізнесу виконати умови та отримати статус АЕО. Варто зауважити, що це потребує чіткого дотримання вимог, що прописані Угодою, а сам процес отримання статусу АЕО є досить тривалим.

До основних переваг, які отримають АЕО віднесемо: меншу кількість оглядів товарів та перевірок документів; попереднє повідомлення від митниці про намір провести огляд товарів; митне оформлення у першочерговому порядку; можливість оформляти товари «у себе вдома»; взаємне визнання інших країн (за наявності відповідної міжнародної угоди). А також, ряд непрямих, як-то: визнання як надійного та безпечного бізнес-партнера; кращі відносини з митницею та іншими державними органами; кращий сервіс для клієнтів; менше простоїв вантажів; менше випадків крадіжки та втрати товарів.

На нашу думку, вкрай необхідно прискорити правове регулювання АЕО та забезпечити його гармонізацію з врахуванням реального стану економіки, позаяк неотримання статусу АЕО вітчизняними підприємствами спричиняє ряд втрат. Розпочати переговори зі стороною ЄС щодо взаємного визнання АЕО, оскільки вітчизняні підприємства-експортери втрачають конкурентоздатність на міжнародних ринках, тому що на них представлені товари країн, які мають даний статус. Урядовцям необхідно залучити до співпраці фахівців-експертів митного законодавства ЄС та підготувати законопроект щодо внесення змін до Митного кодексу України з метою імплементації до національного законодавства розділів I і II Регламенту Ради ЄС 1186/2009. Це дасть можливість вітчизняним підприємствам отримати вигоду (звільнення від сплати мит та податку на додану вартість і акцизу

на товари), а також забезпечити приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту, Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та впровадження Нової Комп'ютеризованої Транзитної Системи (NCTS).

З огляду на вище сказане, відмітимо важливість взаємодії державного управління та ринкового саморегулювання на загальнодержавному, регіональному та галузевому рівнях для підтримки конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника на міжнародних ринках. Слід зазначити, що аналіз тенденцій, що є сьогодні на ринку та державне регулюванням дають розуміння кількості і якості стандартів, які мають бути впровадженні Україною, враховуючи вітчизняні особливості виробництва. Формування стратегії та адаптації України через механізм державного регулювання вітчизняного ринку до європейського законодавства в процесі реалізації євроінтеграційної політики зводиться до наступних стратегій: збільшення експорту товарів, що пройшли стандартизацію, сертифікацію та гармонізацію торговельних правил; технічне вдосконалення виробленої продукції шляхом державної підтримки зменшення імпортозалежності; ефективна податкова політика для українських товаровиробників, що експортують товар на європейські ринки.

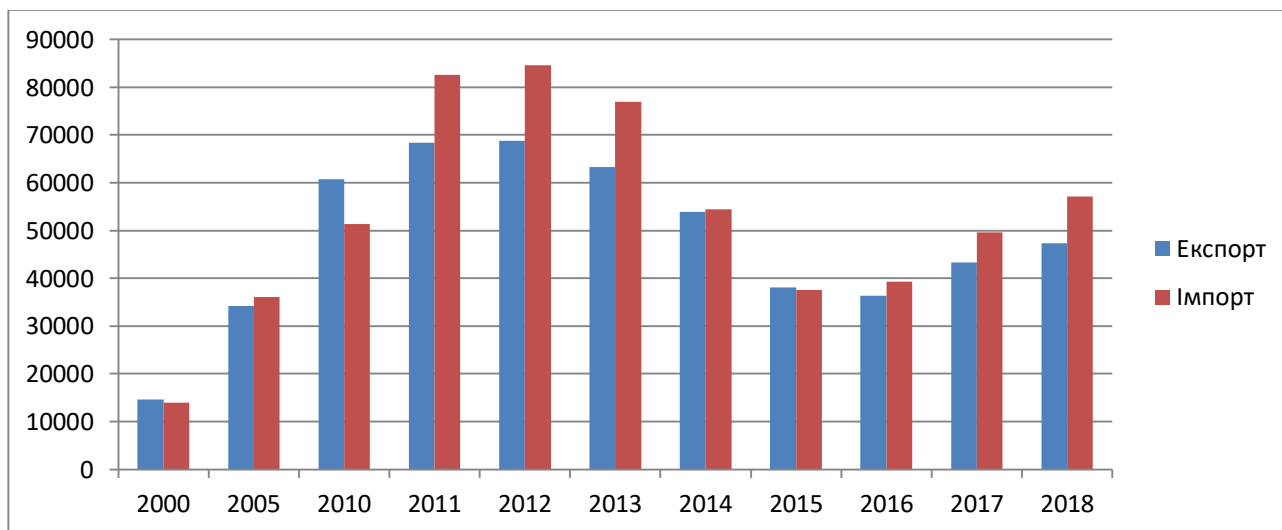
3.3. Гармонізація інструментів стандартизації в процесі реалізації зовнішньоторговельного потенціалу

Аналіз міжнародної торгівлі крізь призму глобальних ланцюгів доданої вартості забезпечує цілісне уявлення про функціонування світової індустрії та окремих національних економік у ній. Отримання преференцій для вже існуючих ланцюгів стає основною метою міжнародної економічної співпраці. Тому, саме міжнародній торгівлі варто приділяти значну увагу для забезпечення якісних змін. Відмітимо, що подолання сировинної спеціалізації України на міжнародних ринках, у тому числі за допомогою посилення торговельного протекціонізму, є одним з напрямів підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики. Разом з тим,

важливою умовою подальшого розвитку міжнародної торгівлі є гармонізація вітчизняних стандартів до міжнародної практики.

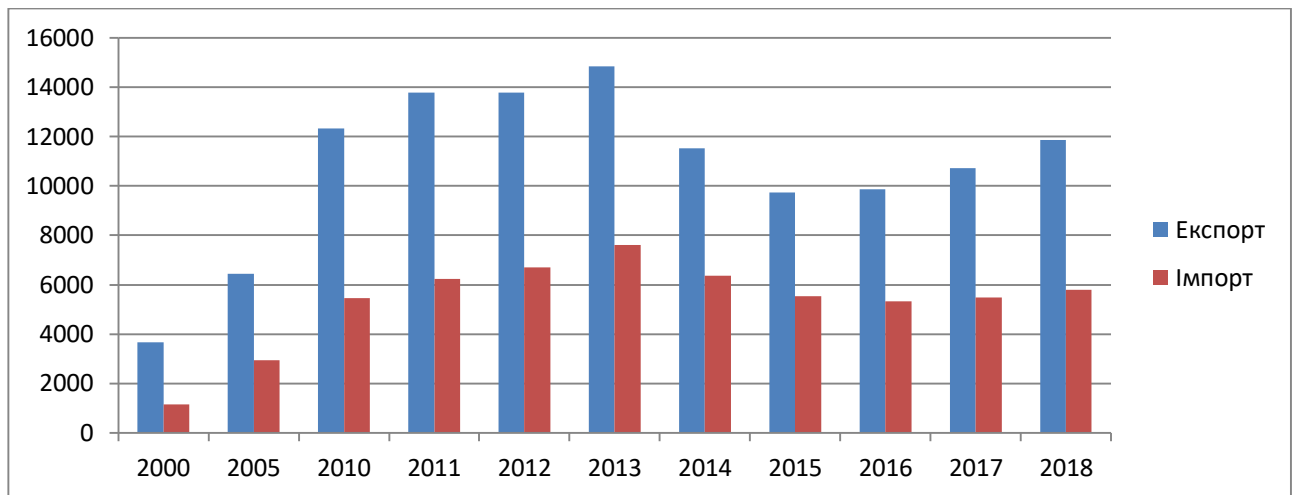
Розвиток міжнародної торгівлі і збільшення частки України у ній потребує означення чітких засад. Однією з них є зменшення трансакційних витрат у міжнародному русі товарів і послуг, які викликані неефективною роботою митних органів, надмірною бюрократизацією митного проходження товарів, затримкою у поставках продукції чи значної корупції виконавчої влади. Ефективність міжнародної торгівлі забезпечується використанням групи інструментів торговельного захисту, метою яких є усунення дискримінаційних заходів у міжнародній торгівлі (антидемпінгові, компенсаційні та інші заходи).

Для аналізу перспектив гармонізації вітчизняних стандартів у глобальному ринковому просторі, необхідно дослідити торговельні відносини України з рештою країн світу. За останні два десятиліття зовнішньоторговельна діяльність України характеризується нестабільністю і різкими стрибками, що значною мірою пояснюється змінами внутрішньополітичного становища. Такий стан міжнародної торгівлі України яскраво характеризують дані про обмін товарами і послугами України в 2000-2018 рр. (рис. 3.3, 3.4)

Рис. 3.3. Динаміка зовнішньої торгівлі України товарами (млн. дол. США)

Джерело: побудовано автором за даними [183, с.235; 184, с.252; 185, с.246; 186, с.235; 187, с.225; 188, с.399; 189, с.392; 190; 391]

Рис. 3.4. Динаміка зовнішньої торгівлі України послугами (млн. дол. США)

Джерело: побудовано автором за даними [183, с.406; 184, с.262; 185, с.234; 186, с.398; 187;188; 189; 190]

Після 2014 р. відбуваються суттєві зміни в структурі і характері міжнародної торгівлі України. З цього часу починаються перетворення інституційних засад, особливо після підписання Асоціації з Європейським Союзом. Одним із зобов'язань України була гармонізація вітчизняних стандартів згідно вимог Світової Організації Торгівлі і запровадження технічних регламентів. Проте зобов'язання, що «... усі національні стандарти будуть добровільними за виключенням тих, на які існують посилення або які викладені в технічних регламентах...», досить тривалий час повною мірою не виконувалися.

Структура міжнародної торгівлі все ж залишається складною і малоефективною. Як видно з діаграми (рис.3.3) протягом досліджуваного періоду імпорт товарів переважає над експортом, тобто весь час зберігається негативне сальдо. Зовсім іншу картину спостерігаємо в зовнішній торгівлі послугами (рис. 3.4), яка має позитивне сальдо. Вище вказувалося, що міжнародна торгівля України має свої особливості, зокрема у тому, що експорт в основному має низьку додану вартість, а імпорт, навпаки – високу.

Аналіз показників зовнішньої торгівлі України за останні три роки, свідчить, що міжнародна торгівля у загальному зростає, але це відбувається за рахунок зростання експорту сировини і напівфабрикатів, тоді як зростає імпорт техніки, машин, обладнання і устаткування.

Протягом 2018 р. перше місце за обсягами українського експорту серед всіх країн займала Російська Федерація. Україна відправила країні-агресору товарів на суму 3,65 млрд. дол. США. Друге місце за обсягом українського експорту посідає Польща, яка закупила українських товарів на 3,26 млрд. дол. США, і третє – Італія (2,63 млрд. дол. США) [24].

Незважаючи на санкції і на п'ятирічну війну, Росія залишається одним з основних торговельних партнерів України. Після початку військової агресії експорт українських товарів до Росії досить різко скоротився, проте вже у 2017 р. показав зростання. У 2018 р. знову спостерігається скорочення експорту, хоча і невелике – 7,8% (рис.2.5.).

За обсягами імпорту до України своїх товарів Росія також зберігає лідерство, залишаючи позаду навіть Китай. Протягом 2018 р. до України було завезено російських товарів на 7,44 млрд. дол. США (112,3% порівняно з 2017 роком), тоді як з Китаю – на 4,97 млрд. дол. США [197].

До найбільших імпортерів також входить Німеччина, яка поставила до України продукцію на 5,5 млрд. дол. США та сусідня Польща, звідки було завезено товарів на 4,9 млрд. дол. США [113].

Так, упродовж 2010–2018 рр. обсяги українського товарного експорту загалом скоротилися на 8% з 51,41 млрд. дол. США в 2010 р. до 47,34 млрд. дол. США в 2018 р., тоді як експорт аграрної продукції збільшився в 2 рази, з 9,90 млрд. дол. США в 2010 р., до 18,60 млрд. дол. США в 2018 р.

У будь-якому випадку, торговий баланс України залишається негативним і одним із дієвих способів подолання цього є запровадження та гармонізація стандартів, що впливають на міжнародну торгівлю.

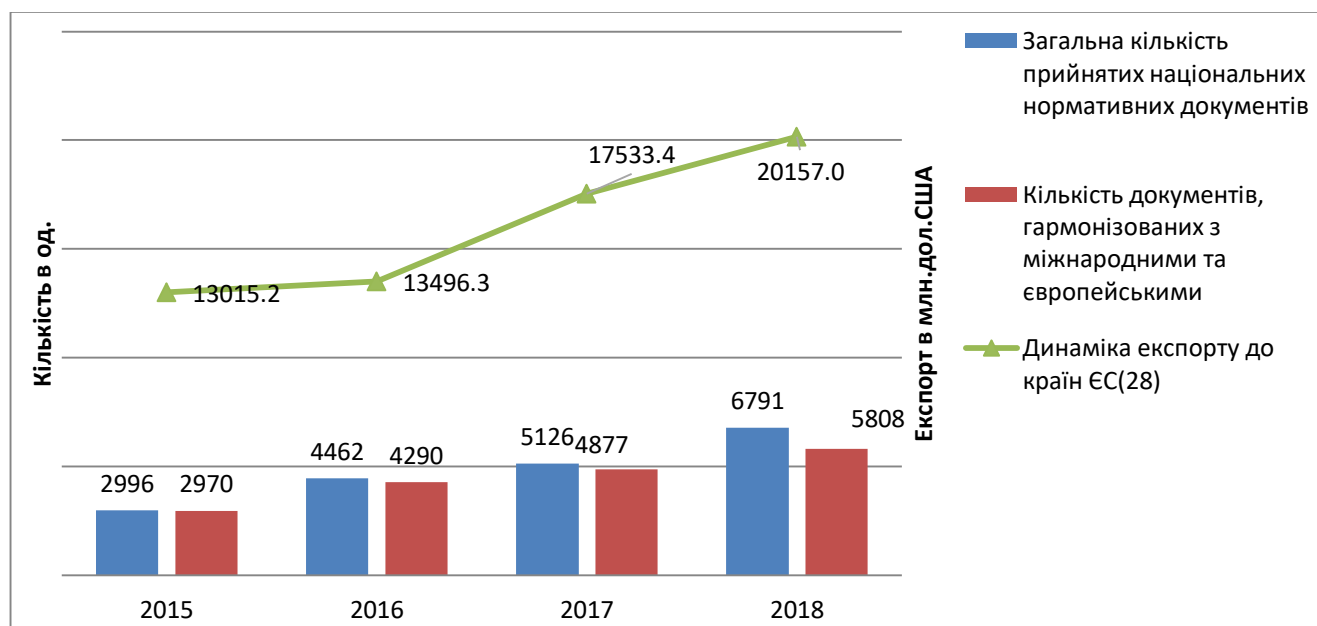
Вище згадувалося, з часу вступу України до Світової Організації Торгівлі об'єктивно починається процес гармонізації, адаптації та впровадження міжнародних та європейських стандартів у практику вітчизняних підприємств. Але цей процес був повільним і не мав системного характеру. Давалися зв'язки України з Росією, особливо у сфері енергоносіїв та сировинних матеріалів. Росія дотримувалася системи стандартизації ГОСТ і намагалася

нав'язати своїм торгівельним партнерам дотримання цієї системи в рамках МС. Це суттєво впливало на процеси імплементації і гармонізації міжнародних стандартів в Україні. Саме тому впровадження стандартів було далеко не повним і не системним.

Прагнення України до об'єднаної Європи, підписання Угоди про асоціацію між ЄС та Україною та набрання чинності економічної частини цієї Угоди щодо зони вільної торгівлі обумовили у 2014-2018 рр. активізацію робіт, спрямованих на трансформацію української інфраструктури якості згідно з принципами, практиками та актуальними рішеннями Співтовариства.

Відмітимо, що на наш погляд, існує залежність від збільшення кількості нормативних документів прийнятих і гармонізованих з міжнародними та європейськими і збільшенням експорту (рис. 3.5.) тож вкрай необхідно продовжити роботу в цьому напрямі.

Рис. 3.5. Динаміка експорту продукції до країн ЄС та кількості прийнятих і гармонізованих нормативних документів України

Джерело: сформовано автором за даними [46, 132]

Одним з інструментів гармонізації є законодавство, точніше його трансформація і підготовка нормативної бази для виходу вітчизняних підприємств на міжнародні ринки. До 2014 р. цьому питанню приділялося мало уваги, адже

більше десяти років Україна стояла перед вибором: Асоціація з Європейським Союзом чи Митний Союз. Остаточний вибір України на користь європейської інтеграції активізував законодавчу діяльність у цьому напрямку.

Проблеми гармонізації стандартів у міжнародній торгівлі тісно пов'язані з подальшим реформуванням системи технічного регулювання. В основному це зумовлено поєднанням таких трьох факторів:

- усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною і найбільш розвинутими країнами, включаючи ЄС;
- зобов'язання, які взяла Україна при вступі до СОТ;
- необхідність модернізації економіки шляхом збільшення обсягу інвестицій та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку.

У зв'язку з цим, основним завданням є створення нової системи стандартів для розвитку міжнародної торгівлі, яка б відповідала потребам сучасної ринкової економіки; гарантувала безпечність продукції, що вводиться в обіг; забезпечувала ефективне регулювання і поліпшення ділового середовища та сприяла інтеграції України у світову економіку шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі.

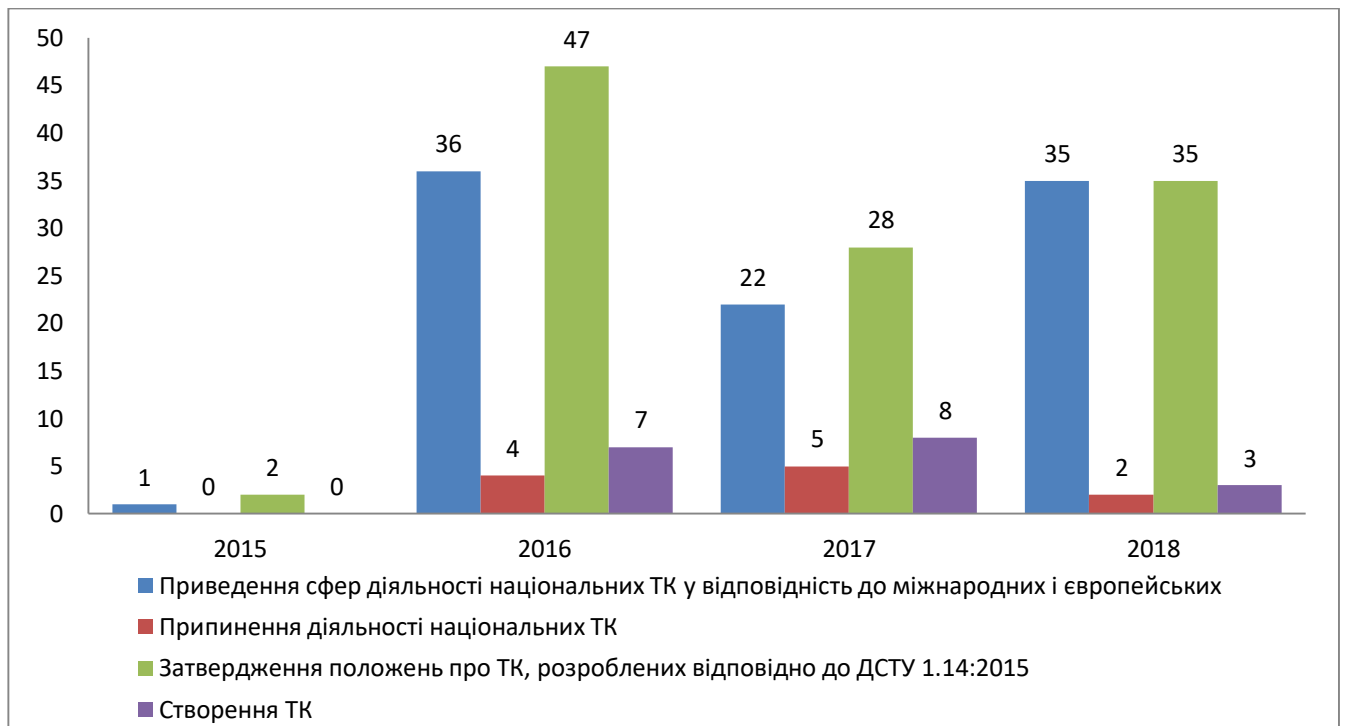
Побудувати механізм адаптації стандартів до вимог глобалізаційних процесів без модернізації інфраструктури якості було б неможливо. З цією метою створено національний орган стандартизації (НОС) Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»), перед яким поставлені завдання:

- забезпечення функціонування і розвитку національної системи стандартизації; технічного контролю проектів стандартів, узгодження національних стандартів з міжнародними і європейськими стандартами, координація національних технічних комітетів (ТК) зі стандартизації і консультації з маркування продукції, сертифікація продукції, послуг і систем управління;
- оцінка відповідності продукції технічним регламентам;

- підготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері стандартизації, сертифікації, метрології і систем управління, підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації;
- управління Національним фондом нормативних документів;
- забезпечення збереження, аудиту, актуалізації нормативних документів і забезпечення доступу до них користувачам;
- підготовка і публікація нормативних документів, рекомендацій, інформаційних каталогів стандартів тощо;
- видання професійного журналу «Стандартизація, сертифікація, якість» [52].

Дане підприємство забезпечує представництво України у міжнародних та регіональних організаціях зі стандартизації, серед яких ISO, IEC, ETSI, CEN і CENELEC. Тісна співпраця з цими організаціями дозволяє НОС оптимізувати свою діяльність відповідно до світових тенденцій. Проте, існують певні відмінності функціонування систем стандартизації з вітчизняною. Так, на відміну від європейської практики, функції національних органів стандартизації України частково покладені на центральні органи виконавчої влади. При цьому всю реальну діяльність з розроблення проектів національних стандартів України здійснюють ДП «УкрНДНЦ» та технічні комітети зі стандартизації.

Не можна оминати увагою і необхідність приведення у відповідність до міжнародних норм роботу технічних комітетів, завданням яких є розроблення, розгляд та погодження проектів стандартів. До роботи в ТК залучаються на добровільних засадах повноважні представники зацікавлених сторін. Комітети створюються НОС за погодженням з центральним органом виконавчої влади, до компетенції якого належить сфера діяльності створеного ТК. Упорядкування роботи технічних комітетів в період 2015-2018 рр. відображені на рис. 3.6.

Рис. 3.6. Динаміка упорядкування діяльності Технічних Комітетів ДП «УкрНДНЦ»

Джерело: сформовано автором на основі [52]

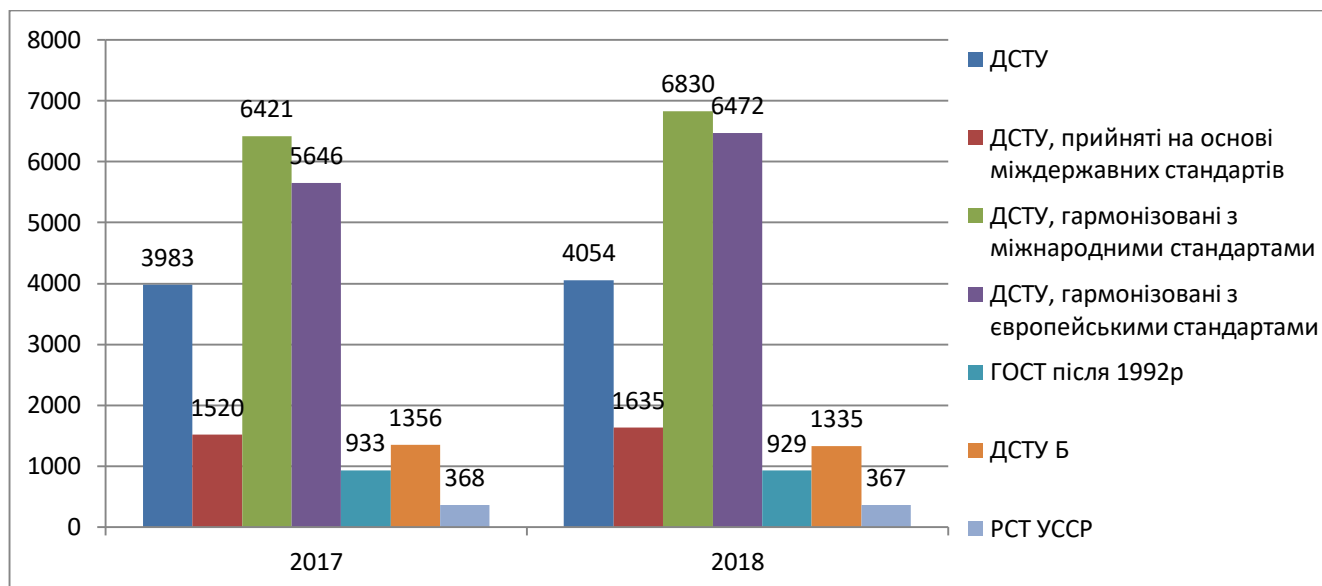
Так, на 2016 р. припав найбільший обсяг роботи щодо приведення у відповідність національних ТК до міжнародних і європейських – 36, втім така тенденція залишилась і в 2017 - 2018 рр. Також спостерігається позитивна динаміка затвердження положень про ТК, розроблених відповідно до ДСТУ 1.14:2015, так, їх кількість у 2015 р. становила 2, а в 2016 р. – 47, і у наступні роки продовжувалась активна робота. Станом на 01.01.2019 р. в Україні діяло 187 ТК, з них працюючих – 163 ТК (неактивні - 34, активні -118, новостворені - 11) та непрацюючі – 24 ТК (з яких 5 знаходяться на тимчасово окупованій території України).

Тож, можемо стверджувати, що попри значні успіхи в минулому, на нашу думку існує необхідність посилення інституційної спроможності НОС. Для цього, в першу чергу, необхідно виявити та усунути наявні перешкоди на законодавчому рівні щодо діяльності органу стандартизації, а також забезпечити атестацію ДП «УкрНДНЦ», як наукової установи, та проходження сертифікації відповідно до вимог ДСТУ ISO 9001:2015. Крім цього, необхідно привести у відповідність до вимог національних органів країн-членів ЄС вітчизняну структуру та внутрішні робочі процедури, а також регулярно проводити роз'яснення сфери діяльності ДП

«УкрНДНЦ». Вкрай необхідно, щоб дане підприємство прискорило прийняття міжнародних та регіональних стандартів як національних, з урахуванням потреб економіки країни. Також необхідно здійснити удосконалення основоположних стандартів та приведення Українського класифікатора нормативних документів у відповідність до ICS:2015. Звернути увагу на зміцнення співпраці з національними органами стандартизації інших держав та забезпечення участі України в роботі міжнародних і регіональних організацій зі стандартизації, як першочергового завдання НОС. Також, на нашу думку, для покращення роботи органу стандартизації, вкрай необхідно вдосконалити процедуру моніторингу та робочих умов ТК, відповідно до практики CEN та CENELEC, впорядкувати роботу комітетів і посилити контроль за якістю їх роботи.

Оскільки основні завдання в сфері стандартизації, а також обов'язок подавати інформацію всім зацікавленим сторонам покладено на ДП «УкрНДНЦ», ним складається та ведеться Каталог національних стандартів та Кодексів усталеної практики, який оновлюється щомісяця. В ньому представлено перелік національних стандартів (ДСТУ), прийнятих в Україні національним органом стандартизації та подано всю необхідну інформацію про них, у тому числі про європейські стандарти, прийняті як національні. Каталог не є статичним документом, його оновлення відбувається відповідно до прийняття нових та скасування застарілих національних стандартів.

Каталог, станом на кінець 2019 року, містив інформацію щодо 25 324 національних стандартів [77]. Законом України «Про стандартизацію» встановлено, що національні стандарти застосовуються на добровільній основі, крім випадків, якщо обов'язковість їх застосування встановлена нормативно-правовими актами. Тобто, будь-яка зацікавлена сторона може скористатися розташованою в каталозі інформацією та добровільно застосовувати будь-які національні стандарти у своїй діяльності. Динаміку прийняття та впровадження нормативних документів за 2017-2018 рр. відображено на рис. 3.7.

Рис. 3.7. Динаміка структури Національного фонду нормативних документів України

Джерело: сформовано автором за даними [52]

Так, кількість нормативних документів щороку зростає, і, якщо кількість національних збільшується не суттєво, то кількість гармонізованих до міжнародних та європейських протягом року збільшилась на 6% і 15 % відповідно. Стосовно решти стандартів, що є в структурі НФНД, їх кількість протягом даного періоду загалом залишилась без змін.

Втім, попри значні успіхи у цьому напрямку зауважимо, що станом на вересень 2019 р. Фонд національних стандартів, гармонізованих до міжнародних та європейських, становив 14 358, а це 60,6 % їх загальної кількості, в той час, як в країнах ЄС цей показник є на рівні 90%, а в деяких країнах - 100% (табл.2.1.). Тож на нашу думку, вкрай необхідно посилити роботу НОС щодо гармонізації ДСТУ з міжнародними та європейськими стандартами щоб показник гармонізованості становив щонайменше 90%.

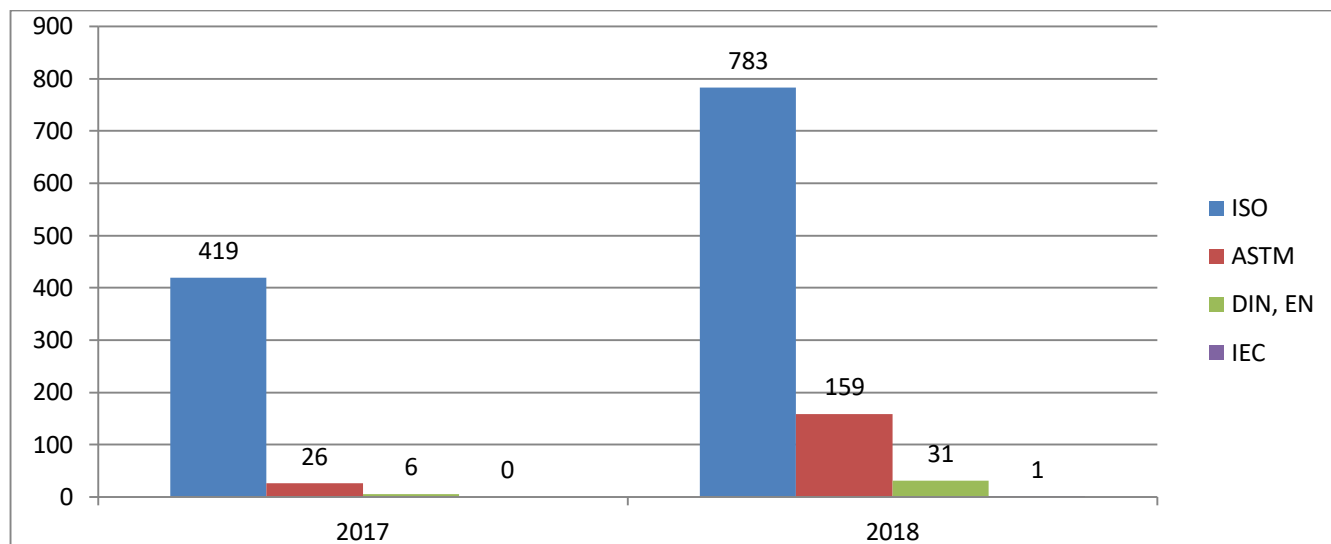
Варто взяти до уваги і європейський досвід забезпечення фінансової стійкості національних органів зі стандартизації. Діяльність цих структур забезпечує дохідність, що покриває основну частину витрат, пов'язану з розробкою національних стандартів. На жаль, в Україні спостерігається протилежна ситуація. Кількість прийнятих національних стандартів перевищує кількість виданих стандартів кожного року. Так утворилась заборгованість з видання національних

стандартів в попередні роки. Власними силами ДП «УкрНДНЦ» не може видати необхідну кількість національних стандартів, тому останніми роками застосовується практика залучення сторонніх організацій, а також для допомоги вирішення проблеми виділяються бюджетні кошти. За попередні роки із залученням сторонніх організацій було видано у 2016 р. – 884 національні стандарти, у 2017 р. – 443, у 2018 р. – 777 [138]. На початок 2019 р. у ДП «УкрНДНЦ» заборгованість з видання національних стандартів становила 1 329 нормативних документів.

Мінекономрозвитку України щороку виступає замовником (фінансує) розроблення проектів національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими, у тому числі ідентичних гармонізованим європейським стандартам, відповідність яким надає презумпцію відповідності вимогам технічних регламентів, які розроблені на основі відповідних актів європейського законодавства. На протязі 2019 року Мінекономрозвитку за кошти бюджетної програми профінансував видачу 260 національних стандартів.

Важливу роль у гармонізації та забезпеченні фінансової стійкості відіграє переклад на українську мову і подальша реалізація міжнародних та європейських стандартів. Загалом, як національні методом перекладу прийнято 7 675 стандартів. Так, у 2018 р. прийнято як національні стандарти та зміни до них: міжнародних – 567, з них методом перекладу 102; європейських – 1278, з них методом перекладу 655. Протягом 2019 р. Мінекономрозвитку фінансував розроблення методом перекладу ще 211 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими [103].

Показники реалізації стандартів в Україні є досить низькими: як свідчать дані (рис.3.8.) їх кількість є несуттєвою, а сума надходжень від їх реалізації у 2018 р. становила всього 2 432, 5 тис. грн.

Рис. 3.8. Динаміка реалізації міжнародних та регіональних стандартів в Україні 2017-2018рр.

Джерело: сформовано автором за даними [52]

Проте, за останній рік зросла кількість реалізованих стандартів. Особливо чітко це прослідковується в реалізації стандартів ISO та ASTM (зростання в 1,87 та 6,12 разів відповідно).

Так, на нашу думку, ДП необхідно більш активно проводити роботу щодо залучення всіх зацікавлених сторін до співпраці та фінансування НОС. Цьому сприятиме впровадження електронної платформи автоматичного перекладу стандартів (система «TRADOS»), представництво «УкрНДНЦ» на профільних форумах, виставках і конференціях, а також видання журналу «Стандартизація, сертифікація і якість» та представлення в глобальній мережі Інтернет, в тому числі і через розширення можливостей Інтернет-магазину. Першочерговим завданням має стати і розроблення стратегії інформування громадськості для пропагування діяльності НОС та заохочення участі підприємств у процесах стандартизації.

Разом з тим, варто відмітити, що в Україні існують проблеми впровадження міжнародних та європейських стандартів, пов'язані із недоліками в законодавстві, що стосуються фінансування робіт по узгодженню національних стандартів. Такою проблемою при розробці національних Нормативних документів, узгоджених з міжнародними і європейськими, є застосування норм діючого законодавства про використання бюджетних коштів. Для ефективного їх використання застосовується спеціальна методологія, яка забезпечує визначення показника для кожного

гармонізованого стандарту і дозволяє сформувавши конкретний контракт для кожного виконавця (ТК), відповідно його сфери діяльності.

Проте положення Закону України «Про публічні закупівлі» унеможливають використання цієї методології. Закон визначає наукові дослідження як послуги, встановлює різні обмеження і кваліфікує всі види діяльності у сфері стандартизації як одну із послуг, що створює значну проблему при укладанні контрактів з розробником гармонізованих стандартів. Тож, на нашу думку, необхідно внести відповідні зміни до даного законодавчого акту для покращення роботи НОС.

Прискоренню процесу гармонізації та імплементації вітчизняних стандартів до європейських сприяла значна фінансова і технічна допомога від ЄС в рамках Східного партнерства. Процес впровадження європейських стандартів є складним завданням в основному через існуючі радянські стандарти (ГОСТи), які досить часто не відповідають європейським, оскільки останні спрямовані на вищу якість і вимагають більше зусиль і фінансових ресурсів, ніж застарілі радянські.

Саме вони стояли на заваді вітчизняним виробникам у просування своїх товарів на міжнародні ринки. Це активізувало роботу «УкрНДНЦ» протягом 2015-2017 рр. щодо скасування застарілих стандартів. Так, у 2015 р. було скасовано 14 475 ГОСТів розроблених до 1992 р., і які втратили чинність протягом 2016 – 2018 рр.

На початок 2019 р. в Україні є чинними 1 176 ГОСТів, що розроблені до 1992 р. та 929 ГОСТів, розроблених після 1992 р. До Програми робіт із національної стандартизації на 2019 р. включено розроблення 314 національних стандартів на заміну застарілих ГОСТів, окрім цього будуть скасовані в: 2019 р. – 149; 2020 р. – 98 і в 2021 р. – 929.

На сьогодні в Україні залишаються діючими такі старі стандарти: розроблені на основі міжнародних стандартів, версії яких є актуальними; на заміну яких розробляються національні стандарти; посилення на які є в нормативно-правових актах та які застосовуються в стратегічних сферах діяльності (оборонно-промислового комплексу, атомній енергетиці тощо) [195].

У сфері оцінки відповідності завершується перехід від обов'язкової сертифікації продукції в державній системі сертифікації до оцінки відповідності вимогам технічних регламентів. Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні втратив чинність з 1 січня 2018 року.

У сфері метрології Україною вдвічі скорочено перелік категорій законодавчо врегульованих засобів вимірювальної техніки, що відповідає міжнародній моделі метрологічної системи. Протягом 2014–2018 рр. для усунення технічних бар'єрів у торгівлі між ЄС та Україною здійснено оновлення і модернізацію засобів та обладнання випробувальних, калібрувальних, вимірювальних і повірочних лабораторій. За цей час Україні було надано 4 транші фінансової допомоги.

Інформація про отримання та використання коштів міжнародної технічної допомоги розміщується на Інтернет порталі Open Aid Ukraine – електронній базі даних щодо допомоги у розвитку (DAD Ukraine) [59]. На порталі реєструються нові проекти та програми. У подальшому передбачається також подача через портал проміжних та фінальних звітів, заявок та проектних пропозицій з боку українських бенефіціарів. На нашу думку, необхідна популяризація та всебічне сприяння українським підприємствам і зацікавленим сторонам в отриманні технічної допомоги.

Не можна оминати увагою і важливу роль наявності кваліфікованих спеціалістів зі стандартизації у забезпеченні адаптації України до системи міжнародної торгівлі. Так, робота з підготовки кандидатів у аудитори та підвищення їх кваліфікації у сфері оцінки відповідності продукції за технічними регламентами, а також із сертифікації продукції та систем управління і суміжних напрямках навчання покладенно на Інститут підготовки фахівців. Підвищення кваліфікації фахівців та інформаційно-просвітницька кампанія є невід'ємною частиною роботи зі стандартизації та сертифікації.

Визначившись з пріоритетами економічних напрямів євроінтеграції, державне управління секторами економіки має базуватися на нових та якісних методах, що, в свою чергу, можуть забезпечувати більш ефективний розвиток економіки. На сьогодні, беручи до уваги геополітичні дані України, саме

регулююча роль держави є визначальною для збільшення експорту та захисту внутрішнього ринку. Тут слід зазначити, що «вразливим елементом» в державному управлінні є двохстороння лібералізація, тому що товари, вироблені в Європі, відповідають всім стандартам та за своєю вартістю є нижчими, ніж вітчизняні. Здебільшого причиною цього є технологічна ефективність виробництва європейської продукції, оскільки свого часу державна підтримка та незалежне фінансування зробили виробництво стандартизованим і, як наслідок – велика кількість якісної продукції та порівняно невисока її вартість. Україна робить певні кроки в цьому напрямі. Так, у червні 2019 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації актів законодавства ЄС у сфері технічного регулювання», зокрема до Законів «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та інших. Для реалізації вказаного Закону до липня 2020 р. необхідно прийняти близько 20 нормативно-правових актів. Також продовжувати роботу з перегляду прийнятих та прийняття нових технічних регламентів.

Недоліки вітчизняного законодавства, в якому проявляються неузгодженості, а іноді й суперечливості деяких положень законів не дозволяли втілити головною мірою всі норми системи міжнародної торгівлі у практику діяльності вітчизняних підприємств, а іноді й виступали гальмом розвитку міжнародної торгівлі.

Одним з першочергових завдань Уряду України, має бути прийняття та внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», оскільки на даний момент існує необхідність в інформуванні про види, напрямки і реальні позиції на ринках для вітчизняних експортерів.

Для України важливим є залучення до світового процесу стандартизації на основі діджиталізації. За даними міжнародних комерційних організацій, зокрема таких, як «Міжнародний торговий центр», у тій чи іншій формі у «Standards Map» (Дорожню карту стандартизації) залучено більше 190 країн. Сьогодні майже всі країни світу, особливо ті, що активно розвиваються, намагаються шляхом

діджиталізації запроваджувати стандарти сталого розвитку, оскільки саме вона дозволяє зробити цей процес швидшим та дешевшим. Так, з 2013 по 2017 рр. у такий спосіб у 180 країнах світу було впроваджено 230 стандартів у 80 галузях [246]. На нашу думку, цей шлях є одним з найбільш оптимальних, а отже прийнятних для вітчизняних виробників при виході на зарубіжні ринки.

Важлива роль в інформатизації надається функціонуванню автоматизованої системи, введення якої в дію в Україні заплановано на початок 2020 р. Формування і розвиток інформаційної бази даних з оцінки відповідності в Україні має відповідати базі даних європейських нотифікаційних органів. Згідно Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» до завдань Мінекономрозвитку віднесено формування та ведення бази даних про технічні регламенти, реєстру призначених органів з оцінки відповідності та визнаних незалежних організацій, а також накопичення та систематизація інформації, одержаної ним від таких органів, шляхом формування та ведення відповідних баз даних [155]. Наразі відповідні бази створені та перебувають у дослідній експлуатації.

Збільшення обсягів торгівлі та економічного зростання можливе завдяки входженню на єдиний європейський ринок для вітчизняних виробників. Цього можна досягнути шляхом мінімізації тарифних і нетарифних бар'єрів, що передбачає дотримання законодавства ЄС, практики технічних регламентів, стандартизації, метрології, акредитації, процедур оцінки відповідності і системи нагляду за ринком згідно Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Так, згідно звіту про виконання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2018 р., загалом Угода була виконана на 52%, а в сфері технічних бар'єрів в торгівлі виконання склало 70%.

Порівнюючи вітчизняне та європейське законодавство в сфері стандартизації, яке свого часу також перебувало на етапі формування та становлення, можна стверджувати, що Україна на даний момент перебуває на етапі змін на глобальному рівні.

Підприємствам малого та середнього бізнесу, які мають експортний потенціал вкрай необхідно надавати державну підтримку для модернізації виробництва, а отже, і підвищення якості продукції до вимог, які ставить іноземний споживач. Для збільшення експортного потенціалу українських виробників слід гармонізувати вітчизняне законодавство відносно митно-тарифних ставок між ЄС та Україною (скасування мит і тарифів за принципами усунення асиметричності), а також стандартизації і сертифікації товарів згідно європейських принципів безпеки товарів (стосовно виробництва, пакування, зберігання та логістики продукції). Така реалізація та обґрунтована оптимізація дасть можливість для створення сприятливих умов до збільшення експорту, зменшення імпортозалежності та дозволить прискорити євроінтеграційні процеси в Україні.

Висновки до розділу 3

1. Відображено, як Україна, визначившись у європейській орієнтації швидко почала впроваджувати головні принципи ЄС щодо стандартизації. Так, протягом 2014-2017 рр. були прийняті нові базові Закони України «Про стандартизацію», «Про метрологію та метрологічну діяльність» та «Про технічні регламенти та оцінку відповідності». Крім цього, в Україні, на даний момент існують наступні горизонтальні складові: законодавство; лабораторна служба; інформація, навчання та комунікації; менеджмент та організаційна структура.

2. Охарактеризовано, як в процесі розвитку зовнішньоекономічної діяльності України з'явилися успадковані і набуті перешкоди. Тому одним із важливих завдань нашої держави є подолання цих перешкод. Важливу роль у цьому повинні відіграти стандарти, оскільки саме їх гармонізація була однією із умов підписання Асоціації з Європейським Союзом, де Україна брала на себе зобов'язання привести свої стандарти до вимог міжнародних технічних норм, як умову усунення перешкод у торгівлі. Найбільш важливою для

українських промислових виробників є Угода АСАА, а також впровадження міжнародних стандартів IFS, GlobalGAP та системи HACCP, що унеможливають вихід на ринок продукції, яка може завдати шкоди життю та здоров'ю людини.

3. Виявлено, що для посилення інституційної спроможності НОС необхідно усунути перешкоди на законодавчому рівні щодо діяльності ДП «УкрНДНЦ», здійснити удосконалення основоположних стандартів та привести вітчизняні НД відповідно до міжнародних та європейських, вдосконалити роботу ТК згідно до практики CEN та CENELEC.

4. Визначено, що подолання бар'єрів вітчизняними експортерами запроваджено преференцій, згідно Рішення Європарламенту, прийнятого після підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Скасування тарифних бар'єрів для вітчизняних товаровиробників мало б сприяти зростанню експорту продукції до країн ЄС, але, на жаль, для багатьох виробників у різних сферах діяльності це виявилось недосяжною метою. Український товаровиробник відразу ж зіштовхнувся з проблемою невідповідності свого товару різноманітним стандартам і технічним регламентам, що діють в ЄС, тому і продукція не може реалізовуватись у країнах Європейського співтовариства.

5. Досліджено інструменти забезпечення переваг вітчизняних підприємств, що дозволяє визначити можливість їх виходу на міжнародні ринки з продукцією з високою доданою вартістю шляхом застосування національних і міжнародних стандартів. Позаяк, впровадження стандартів у міжнародну торгівлю не тільки підвищує витрати, але має і низку позитивних факторів, зокрема, це підвищення безпеки, стимулювання розвитку суміжних галузей промисловості, ростання кількості послуг, які пов'язані з впровадженням стандартів.

6. Визначено, що впровадження європейських стандартів і перехід до європейської системи технічного регулювання та стандартизації вимагають комплексного підходу. Ефективний перехід до нових європейських стандартів може мати місце тільки тоді, коли цей процес добре

розроблений, здійснюється у співпраці з регулюючими органами і національним органом по стандартизації, з урахуванням реальної ситуації в секторі.

7. Зазначено, що після 2014 року відбуваються суттєві зміни в структурі і характері міжнародної торгівлі України, зокрема їй притаманні такі особливості: експорт в основному має низьку додану вартість, а імпорт, навпаки – високу. Одним з інструментів гармонізації є законодавство, а саме його трансформація і підготовка нормативної бази для виходу вітчизняних підприємств на міжнародні ринки. В Україні створено відповідну нормативно-правову базу, яка запроваджує нову систему технічного регулювання, що відповідає ключовим принципам системи технічного регулювання ЄС. Але її практичне впровадження нашкоджується на певні перешкоди, зокрема, щодо темпів розробки та прийняття технічних регламентів і стандартів, формування механізмів їх впровадження та оцінки відповідності продукції новим вимогам. Важливо для збільшення експортного потенціалу українських виробників прискорити гармонізацію вітчизняного законодавства відносно митно-тарифних ставок між ЄС та Україною, а також стандартизації і сертифікації товарів згідно європейських принципів безпеки товарів.

8. Визначено пріоритетні напрямки вдосконалення роботи щодо залучення всіх зацікавлених сторін до співпраці та фінансування НОС. Серед яких: впровадження електронної платформи автоматичного перекладу стандартів (система «TRADOS»), представництво «УкрНДНЦ» на профільних форумах, виставках і конференціях, а також видання журналу «Стандартизація, сертифікація і якість» та представлення в глобальній мережі Інтернет, в тому числі і через розширення можливостей Інтернет-магазину. Першочерговим завданням має стати і розроблення стратегії інформування громадськості для пропагування діяльності НОС та заохочення участі підприємств у процесах стандартизації.

9. Підкреслено, що важливим кроком гармонізації вітчизняних стандартів є формування і розвиток інформаційної бази даних з оцінки відповідності в Україні, яка відповідала б базі даних європейських нотифікованих

органів; формування та ведення бази даних про технічні регламенти, реєстру призначених органів з оцінки відповідності та визнаних незалежних організацій, а також накопичення та систематизацію інформації.

Основні результати дослідження опубліковано у працях [28; 29; 30; 32; 35; 255]

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування і узагальнення використання інструментів стандартизації в системі міжнародної торгівлі, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів та стимулюватиме експорт. За результатами дослідження сформовано висновки науково-теоретичного та прикладного характеру.

1. У дисертаційній роботі охарактеризовано вплив глобалізаційних процесів на зростання нетарифного регулювання в міжнародній торгівлі шляхом впровадження технічних бар'єрів. Встановлено, що межі між технічними регламентами та стандартами не завжди чіткі і зрозумілі. Стандарти є добровільними і, зазвичай, розробляються групою зацікавлених сторін, таких як виробники, споживачі, державні органи та дослідники, а термін «технічний регламент» використовується для опису обов'язкової відповідності оцінки та інших технічних вимог, які впливають на товари. Аргументовано, що відповідність потребам ринку, сприяння розвитку вільної торгівлі, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції покладено в основу розробки стандарту.

2. На основі аналізу зарубіжної літератури здійснено систематизацію наукових підходів до трактування економічної природи стандартів як одного з чинників економічного розвитку, що дозволило виокремити два напрями досліджень ролі стандартів у міжнародній торгівлі: стандарт – як інструмент розвитку та стандарт – як технічний бар'єр. Констатовано, що економічна природа стандартів полягає у зниженні нетарифних бар'єрів, забезпеченні прозорості та прогнозованості регулювання ринку, захисті прав споживачів, підвищенні якості продукції та отриманні конкурентних переваг підприємством на зовнішніх ринках.

3. Доведено, що міжнародні та регіональні організації, які мають на меті спрощення міжнародної торгівлі, зобов'язані застосовувати міжнародні стандарти як основу для своїх технічних регламентів. Виявлено, що створення міжнародних стандартів, які б однаковою мірою могли застосовуватись у різних країнах, є необхідністю, тому співпраця з Міжнародною організацією зі стандартизації ISO

важлива на всіх рівнях, позаяк це сприятиме гармонізації стандартів та усуне бар'єри в міжнародній торгівлі.

4. У роботі проаналізовано діяльність національних органів стандартизації окремих країн ЄС, визначено тенденцію відмови держави від монополії в галузі стандартизації та потребу формування наддержавних національних організацій зі стандартизації, сертифікації та оцінки відповідності. При цьому доведено, що це дозволяє залучити велику кількість зацікавлених сторін у процес розробки стандартів та зменшити фінансовий тягар на їх утримання. Зазначено, що вплив держави є пасивним, оскільки основа діяльності цих органів – самоорганізація. Відмічено, що впровадження стандартів, норм та їх гармонізації в межах ЄС на міжнародному, регіональному та національному рівнях здійснюється з метою створення спільного технологічного середовища підприємств для підвищення їх рівня конкурентоспроможності. Визначено, що в ЄС діють власні розроблені, на основі Глобального та Нового підходів, інструменти системи технічного регулювання, основна мета якої – вільне переміщення товарів у межах Європейського співтовариства, гармонізація та взаємовизнання стандартів. Акцентовано, що за країнами-членами співтовариства залишено право на національному рівні будувати свою власну систему технічного регулювання за умови, що вона не суперечить принципам та положенням СОТ, законам та стандартам ЄС та має на меті задовольняти власні економічні потреби, враховує специфіку та наявні ресурси й історичні особливості.

5. Виявлено, що одними з найперспективніших ринків для вітчизняних товаровиробників-експортерів є країни Азії, Близького Сходу, Європи і Північної Африки. Доведено, що для їх освоєння і розширення необхідна стандартизація і сертифікація української продукції, в тому числі і на основі Халяльного сертифікату. Негативними наслідками для вітчизняного товаровиробника при експорті товарів на ринки, що формуються, визначено: відсутність державної нормативно-правової бази в сфері стандартизації та технічного регулювання, низький рівень гармонізації технічних регламентів та стандартів з міжнародними, невідповідність технічних норм за окремими товарними групами.

6. У дисертаційній роботі проаналізовано вплив приватних стандартів у торгівлі, оскільки вони мають на меті задовольняти, в тому числі, і соціальні потреби та надають такі переваги: підвищення технологічності виробництва і продуктивності, поліпшення управління природними ресурсами, задоволення етичних потреб. Обґрунтовано застосування цих стандартів для можливості виробникам одержувати більш високі прибутки, через збільшення обсягів реалізованої продукції.

7. Встановлено, що завданням України в подоланні перешкоди для подальшого розвитку міжнародної торгівлі мають стати інструменти стандартизації, оскільки їх гармонізація була однією із умов підписання Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом. Зобов'язання України привести національні стандарти у відповідність до вимог міжнародних технічних норм визначено як умову усунення перешкод у торгівлі. В реалізацію цих зобов'язань було прийнято низку Законів України та нормативних актів.

8. У роботі досліджено, що скасування тарифних бар'єрів для вітчизняних товаровиробників не дало очікуваного зростання експорту продукції до країн ЄС. Однією з причин цього є невідповідність української продукції стандартам і технічним регламентам, що діють в ЄС. Аналіз варіантів впровадження міжнародних стандартів для товаровиробників дає підстави стверджувати, що це призводить до збільшення їхніх витрат, тож усунення торгівельних бар'єрів визнано оптимальним рішенням.

9. З метою посилення інституційної спроможності національного органу зі стандартизації рекомендовано: усунути перешкоди на законодавчому рівні щодо діяльності ДП «УкрНДНЦ»; привести вітчизняні нормативні документи у відповідність до міжнародних та європейських шляхом структурування каталогів міжнародних, регіональних і національних стандартів і інших нормативних документів згідно International Classification for Standards; вдосконалити роботу технічних комітетів відповідно до практики CEN та CENELEC через вдосконалення процедури моніторингу та робочих умов, впорядкування роботи комітетів і посилення контролю за якістю їх роботи; активізувати роботу щодо залучення всіх

зацікавлених сторін (як то представники бізнесу та громадськості, неурядові організації) до співпраці та фінансування.

Основні результати дослідження використовуються у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, Управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації, Державного підприємства «Тернопільський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації», Товариства з обмеженою відповідальністю «Модуль ІТП», а також у навчальному процесі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (додаток Л).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко Л. Початок режиму вільної торгівлі з ЄС. *Українська правда від 26. 11. 2015*. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015> (дата звернення 20.08.2019)
2. Алан В. Дирдорф, Роберт М. Стерн. Измерение нетарифных барьеров URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.54045> (дата звернення 20.06.2017)
3. Антоненко В.С., Плецан Х. В., Хуткий В. О. Сучасні глобалізаційні процеси на ринках Халляльних товарів і послуг як чинник розвитку міжнародного Халляль-туризму. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/12.pdf (дата звернення 29.11.2019).
4. Артюх Т. М. Григоренко І.В. Стратегія реформування системи технічного регулювання в контексті створення привабливого бізнес-середовища в Україні. *Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки*. 2015. № 33 (366). С. 3 - 8.
5. Бабенко В. О. Дослідження розвитку інтеграційних процесів у глобальній системі міжнародної торгівлі. *Вісник соціально-економічних досліджень. Одеський національний економічний університет*. 2018. № 65 (1). С. 36-48.
6. Бережнюк І. Г. Інституціональна імплементація міжнародних стандартів у національні системи митного регулювання. *Митна безпека. Серія «Економіка»*. 2010. № 1. С. 14-23.
7. Бичківський Р.В. Метрологія, стандартизація, управління якістю і сертифікація / Бичківський Р.В. та ін. – Львів: Львівська політехніка, 2004. – 560 с.
8. Блакитна постанова Європейського Союзу щодо випуску продукції: Представництво Європейського Союзу в Україні: Веб-сайт. URL: <http://eeas.european/arhivedlegation/ukraine> (дата звернення 20.08.2019)
9. Борисенко О. П. Боркунт О.П. Імплементація положень угоди СОТ зі спрощення процедур торгівлі: перші кроки України. *Вісник НАДУ*. 2015. №4. С. 25-30.
10. Ботвіна Н. О. Вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на економічну безпеку України. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 16(1). С. 28-33.

11. Британский Институт Стандартов (BSI): веб-сайт. URL: <https://www.bsigroup.com/ru-RU/About-BSI/> (дата звернення 20.08.2017)

12. Бріден А. Вибір оптимальної моделі для технічного регулювання та стандартизації на національному рівні. Міжнародний проект UA 06/PCA/TR 04. URL: http://www.esteri.it/MAE/doc/NEIGHBOURHOOD%20TWINNING%20NEWS%2020_en.pdf (дата звернення 20.08.2019)

13. Бураковський І. Міжнародна торгівля та стандарти в контексті Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. URL: <http://www.knteu.kiev.ua/file/MTc=40290c4fa41e77c5bdccaa41fb8891b.pdf> (дата звернення 20.08.2019)

14. Бураковський І. Мовчан В. Оцінка потреб України у галузі сприяння міжнародній торгівлі: Вплив торговельної політики на людський розвиток. Київ: ПРООН, 2011. 128 с.

15. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі: підручник. Київ: Основи, 1996. 241 с.

16. Вебер Й., Неділько Н. Німецький стандарт – ключ до економічного успіху. DW 13.12.2009. URL: <https://p.dw.com/p/L1Lg> (дата звернення 17.08.2017)

17. Від локального рішення до національної стратегії: рекомендації п'ятого міжнародного семінару з питань спрощення процедур торгівлі 02 червня 2015 року. Одеса. URL: http://singlewindow.org/upload/documenty/protokoly/UKR/19%20RG/Dodatok_3.pdf (дата звернення 20.08.2019)

18. Віткін Л. Світовий досвід та стратегія розвитку систем технічного регулювання. *Стандартизація. Сертифікація. Якість*. 2013. № 4. С. 3-11

19. Віткін Л. М. Трансформація української інфраструктури якості. *Інфраструктура якості: перспективи та тенденції розвитку*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 15 лист. 2017 року. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2017. С.5-7.

20. Войчук М. В. Технічні бар'єри в торгівлі: проблеми та перспективи подолання в ході формування зони вільної торгівлі в країнах СНД. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 113(2). С. 198-204.

21. Гавриляк М. Я. Шестопал Г. С. Системний підхід до безпечності харчової продукції в ЄС та Україні. *Товарознавчий вісник*. 2017. Вип. 10. С. 5-13.

22. Гармонізація технічного регулювання, стандартів та оцінки відповідності. Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: http://www.ier.com.ua/ua/Ukraine_EU_project/materials/AA_title_4/barriers/harmonisation (дата звернення 20.08.2018)

23. Генеральна угода з тарифів та торгівлі 1947 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_264 (дата звернення 20.06.2018)

24. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у 2018 році. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt/ztt_u/ztt1218_u.htm (дата звернення 21.11.2019)

25. Голінка І. Розвиток стандартизації на міжнародному, регіональному та національному рівнях. *Стандартизація, сертифікація, якість*. 2009. № 1. С. 11-17.

26. Гончар І. А., Бабірад-Лазунін В.О. Характер формування зовнішньої торгівлі України: статистична оцінка. *Статистика України*. 2013. №2. С. 16-20.

27. Гужва І. Ю. Перспективи підвищення ефективності зовнішньоторговельної політики України. *Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України*. 2016. №2. С. 13-24.

28. Давиденко Г. Вплив інтеграційних процесів на гармонізацію стандартів України та ЄС. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 3. С. 62 – 73.

29. Давиденко Г. В. Вплив стандартизації на міжнародну торгівлю. *Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції квітень 2018 року*. Тернопіль, 2018. С. 91-92.

30. Давиденко Г.В. Гармонізація стандартів України і міжнародній торгівлі. *Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України*: матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції 21-22 листопада 2013 року. Рівне, 2013. С.11-14.

31. Давиденко Г.В. До питання аналізу досліджень вимірів стандартів в міжнародній торгівлі. *Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 24 березня 2018 року. Львів, 2018. С. 16-19.

32. Давиденко Г.В. До питання стандартів і технічних регламентів у міжнародній торгівлі. *Актуальні питання, проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції 23-24 грудня 2016 року. Київ, 2016. С.9-12.

33. Давиденко Г.В. Європейський досвід застосування стандартів та їх вплив на міжнародну торгівлю. *Бізнес Інформ*. 2019. №2. С. 53–57.

34. Давиденко Г.В. Особливості впровадження процедур оцінки відповідності технічним нормам і стандартам в міжнародній торгівлі. *Стратегічні напрями модернізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій*: матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції 24 жовтня 2013 року. Київ, 2013. С. 78-80.

35. Давиденко Г.В. Перспективи економічної співпраці України і Африки. *Економіка країн євразійського та африканського континентів і Україна*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 22-23 березня 2007 року. Тернопіль, 2007. С. 147-150

36. Давиденко Г.В. Проблеми та перспективи впровадження приватних стандартів у міжнародну торгівлю. [*Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*](#). 2016. № 5(2). С. 25-29.

37. Давиденко Г.В. Регіональні організацій зі стандартизації та їх вплив на міжнародну торгівлю. *Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку*: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції 17 серпня 2019 року. Одеса, 2019. С.15-17.

38. Давиденко Г.В. Реформування системи стандартизації в СНД як фактор розвитку міжнародної торгівлі. *Інтеграція України: європейський вимір*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції 22 березня 2019 року. Київ, 2019. С. 13-15.

39. Давиденко Г.В. Сутність та економічна природа стандартів міжнародної торгівлі в сучасних дослідженнях. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2016. Вип. 21. С. 56-62.

40. Давиденко Г.В. Теоретичне узагальнення ролі стандартів в міжнародних організаціях пов'язаних з регулюванням торгівлі. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. №2 (19). URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/19-2019>

41. Давиденко Г.В. Теоретичний аспект впливу стандартів на міжнародну торгівлю. *Інноваційна економіка*. 2018. №9-10 (77). С. 5-10.

42. Давиденко Г.В. Теоретичні аспекти розробки положень застосування стандартів в міжнародній торгівлі. *Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки*: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 21-21 травня 2014 року. Тернопіль, 2014. С.134-135.

43. Давиденко Г. В. Теоретичні основи прийняття та застосування стандартів у міжнародній торгівлі. *Теоретична і прикладна економіка: задачі та перспективи*: матеріали першої міжнародної науково-практичної конференції молодих учених 16-17 жовтня 2008 року. Тернопіль, 2008. С. 17-18.

44. Давиденко Г.В. Типологія та перспективи впровадження приватних стандартів. *Шістнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування)*: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 15 березня 2017 року. Львів, 2017. С.133-136.

45. Денисенко С. І. Деякі актуальні проблеми реалізації міжнародних стандартів Кіотської конвенції у діяльності митних органів України. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/1234566789/24675/1/Denysenko.pdf> (дата звернення 12.07.2018)

46. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 20.06.2019)
47. Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/358966.html> (дата звернення 20.06.2019)
48. Димань Т.М. Мазур Т.Г. Безпека продовольчої сировини і харчових продуктів : підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2011. – 520 с.
49. ДК 016:2010. Державний класифікатор продукції та послуг (ДКПП) [Чинний від 01.01.2012 р]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v457a609-10> (дата звернення 03.04.2017)
50. Доклад о торговле и развитии, 2005 год. Обзор: Конференция Организации Объединенных Наций по торговле и развитию. Нью-Йорк; Женева. 2005.
51. Домбровська О. П., Сінчук С. О. Необхідність застосування методів стандартизації для підвищення якості виробів. *Інфраструктура якості: перспективи та тенденції розвитку*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 15 листопада 2017 р. Київ, ДП «УкрНДНЦ», 2017. С.16-17.
52. Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості». Офіційний сайт. URL: <http://uas.org.ua/ua/> (дата звернення 26.08.2019)
53. СТУ 1.5:2015 Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення національних нормативних документів. URL: https://udhtu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/DSTY_1_5_2015.pdf (дата звернення 03.04.2017)
54. ДСТУ 2568-94 Метрологія. Порядок атестації і використання довідкових даних про фізичні сталі та властивості речовин і матеріалів. URL: <http://csm.kiev.ua/nd/nd.php?b=1&l=5097> (дата звернення 03.04.2017)
55. ДСТУ 3575-97 Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення. URL: <https://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2015/02/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3-3575-97-%D0%9F%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%96->

[%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf](#) (дата звернення 03.04.2017)

56. ДСТУ 3582:2013 Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та правила. URL:

http://lib.pnu.edu.ua/files/DSTU_3582_2013%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%8E.pdf (дата звернення 03.04.2017)

57. Дюмулен И. И. Международная торговля. Тарифное и нетарифное регулирование. Москва. 2011.

58. Дятлова В. Ринковий нагляд (зарубіжний досвід та підходи до реформування в Україні). *Схід*. 2011. № 2 (109). С. 27–30.

59. Экспорт товаров з України до Європейського союзу за останні 10 років подвоївся. *Бізнес*. 29.01.2019. URL: <https://business.ua/economy/4564-eksport-tovariv-z-ukrainy-do-yevropeiskoho-soiuzu-za-ostanni-10-rokiv-podvoivsia> (дата звернення 23.05.2019)

60. Електронна база даних щодо допомоги у розвитку (DAD Ukraine). URL: <http://openaid.gov.ua/> (дата звернення 13.05.2018)

61. Європейська стандартизація. Навчальний посібник – Київ, 2010. 68с.

62. Єсімов С. С., Дитюк В. З. Адміністративно-правове регулювання стандартизації – важливий напрям підвищення обороноздатності України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 61-67.

63. Зануда А. Угода про асоціацію з ЄС: за політикою забувають економіку. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2013/05/130521_eu_ukraine_trade_az (дата звернення 03.06.2017)

64. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом у 2016 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/zviti-pro>

vikonannya/AA_GOEI_REPORT_%205%20m%202016_final_060616.pdf (дата звернення 23.02.2019)

65. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом у 2017 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf> (дата звернення 23.02.2019)

66. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом у 2018 р. URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2018.pdf> (дата звернення 23.12.2019)

67. Звіт про діяльність України у сфері прозорості в рамках СОТ 2008-2012. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ, 2013. 26 с.

68. Звіт про дотримання Україною зобов'язань щодо забезпечення принципу прозорості в рамках СОТ 2008–2015. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Київ, 2015. 31 с.

69. Зільник Н. М. Про технічні регламенти як нормативні документи із стандартизації. *Митна справа*. 2015. №5. Ч. 2. С. 146-151.

70. Зовнішня торгівля України. XXI століття. Монографія. А.А.Мазаракі, Т. М. Мельник, Н. О. Іксарова [та ін.]; за заг. Ред. А.А.Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 600 с.

71. Іванов С., Артюхов Т. Імплементация Україною системи технічного регулювання ЄС: економічний та законодавчий аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2013. №12 (153). С. 41-44.

72. Іванов Л., Янушкевич Д. Технічні бар'єри у міжнародній торгівлі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 2. С. 15–30.

73. Іващук, І. О. Міжнародна торгівля у вирішенні глобальних проблем економічного розвитку країн. *Фінансова система України. Наукові записки. Серія "Економіка"*. 2011. Вип.16. С. 350-359.

74. *Інфраструктура якості: перспективи та тенденції розвитку*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15 листопада 2017 р. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2017. 49 с.

75. К 2023 году рынок халяль-продуктов и мусульманских услуг достигнет \$3 трлн. *Eadaily*. 20.08.2019. URL: <https://eadaily.com/ru/news/2019/08/20/k-2023-godu-rynok-halal-produktov-i-musulmanskih-uslug-dostignet-3-trln> (дата звернення: 15.10.2019).

76. Каїра Л. Г., Титар К. А. Україна і сучасні процеси світової економічної глобалізації. *Збірник наукових праць з гуманітарних дисциплін «Славута»*. 2013. № 6. URL: <http://slavutajournal.com.ua/arxiv-nomeriv/slavuta-vipusk-6-2013/ukraïna-i-suchasni-procesi-svitovoi-ekonomichnoi-globalizacii/> (дата звернення: 15.05.2019).

77. Каталог національних стандартів та кодексів усталеної практики. URL: <http://uas.org.ua/ua/natsionalniy-fond-normativnih-dokumentiv/katalog-normativnih-dokumentiv-2/> (дата звернення: 15.08.2019).

78. Козловський К. В. Сутність, зміст та основні тенденції економічної інтеграції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 95(2). С. 82-84.

79. Кожедуб Ю. Основа технічних регламентів України – директиви Європейського Союзу Нового та Глобального підходу. *Нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2005. Вип. No 11. С. 63–70.

80. Компендиум международных договоров, норм и стандартов: европейская экономическая комиссия Организации Объединенных Наций 2007 год. Нью-Йорк; Женева: Организация Объединенных Наций, 2007. 68 с.

81. Комплексне порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України у сфері нетарифних бар'єрів в торгівлі між Україною та ЄС: технічні бар'єри та санітарія і фітосанітарія. Державний департамент з питань адаптації законодавства. Київ, 2011. 256 с.

82. Копійка В. В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна. Київ: Юридична думка, 2005. 448 с.

83. Корешков В.Н. Техническое регулирование в рамках Таможенного Союза и Единого экономического пространства. URL: www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/0301_prez.ppt (дата звернення 03.04.2017).

84. Кривошея С. О., Дядюра К. О. Обґрунтування національної системи технічного регулювання та її трансформація до загальноєвропейської. *Технологический аудит и резервы производства*. 2015. № 2(3). С. 56-60.

85. Крисанов Д. Ф. Системи технічного регулювання Європейського Союзу, України та Митного союзу для агропродовольчої сфери: напрями їх зближення, можливості звуження невідповідності та зменшення асиметричності. *Економіст*. 2014. Вип. № 2 (328). С. 4–10.

86. Кудирко Л. П., Іксарова Н. О., Головачова О. С. Перспективи нарощування експорту продукції АПК в контексті поглиблення стратегічного партнерства між Україною та ЄС. *Науковий вісник Полісся*. 2018. №1. Ч. 1. С. 152-158.

87. Курочкіна І. І. Аналіз тенденцій розвитку світової торгівлі товарами і послугами. *Бізнес Інформ*. 2015. №9. С. 37-42.

88. Лір В.Е., Биконя О.С. Гармонізація систем технічного регулювання як умова зростання товарообігу між Україною та ЄС. *Економіка і прогнозування*. 2015. № 3. С. 71-86

89. Ложечкін В.С. До питання восьмої річниці перебування Польщі в ЄС. *Грані*. 2012. № 7(87). С. 15–19.

90. Лук'яненко Д. Г. Глобальна економічна інтеграція: монографія. Київ: ТОВ «Національний підручник», 2008. 220 с.

91. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна економічна інтеграція. Київ: Віпол, 1996. 420 с.

92. Лук'яненко Д. Г., Поручник А. М. Глобальна економіка ХХІ ст. Київ: КНЕУ, 2008. 420 с.

93. Мазаракі А., Мельник Т. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України. *Вісник КНТЕУ. Держава та економіка*. 2011. No 2. С. 5–14.

94. Маккиннон М. Соглашение ВТО об упрощении процедур торговли. Деловое руководство для развивающихся стран URL: http://www.intracen.org/uploadedFiles/intracenorg/Content/Publications/AssetPDF/WT O%20Trade%20Facilitation%20Agreement_Russian.pdf (дата звернення 03.04.2018)

95. Макогон Ю. В. Украина и Европейский Союз: проблемы и перспективы сотрудничества. *Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*: сб. науч. тр. Донецк: ДонНУ, 2002. С. 475–479.

96. Марракеська угода про заснування Світової організації торгівлі від 15.04.1994. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_342 (дата звернення 03.05.2017)

97. Мартинов А.Ю. Співдружність незалежних держав (СНД). URL: http://www.history.org.ua/?termin=Spivdruzhnist_N (дата звернення 03.04.2017)

98. Міжнародна організація зі стандартизації: Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Київ: Знання України, 2004. Т.2. 812 с.

99. Мельник А. Інституціональні бар'єри інтеграції України у Європейський Союз та шляхи їх подолання. *Вісник Тернопільської академії народного господарства. Спец. випуск. Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: європейські студії*. No 15. Ч. 1. 2000. С. 99–103.

100. Міжнародне технічне регулювання: навч. посіб. / О. М. Сафонова, Г. А. Селютіна, М. В. Нечипорук, В. М. Селютін; Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі. Харків: ХДУХТ, 2013. - 371 с.

101. Міжнародні економічні відносини: підручник/ за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 464 с.

102. Міжнародні стандарти з фітосанітарних заходів МСФЗ № 12. Фітосанітарні сертифікати (2011 рік): Розроблений Секретаріатом Міжнародної конвенції з карантину і захисту рослин ФАО 2011 рік. URL: http://golovderzhkarantyn.gov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=377&Itemid=1 (дата звернення 03.01.2015)

103. Міністерство економічного розвитку, торгівлі і сільського господарства. Державна підтримка українського експорту. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/zakon_v_sferi_zed//4593.html

104. Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства. URL: <http://www.me.gov.ua/Search/Result?lang=uk-UA&query=%25d0%25a3%2B2019> (дата звернення 23.11.2019)

105. Михайленко О. Г. Стандартизація як фактор розвитку міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією в сучасному суспільстві. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка*. 2017. Вип.1(49). Том 1. С. 26–32.

106. Михальські Торстен. Управління якістю у харчовій промисловості із врахуванням Європейського харчового кодексу і міжнародно визнаних стандартів: довідник. Львів: ПАІС. 2006. 336с.

107. Мозіль З. Правове регулювання міжнародної торгівлі в рамках Європейського Союзу: монографія. Львів, 2003. 199 с.

108. Мойсей В.І. Функціональна роль міжнародної торгівлі в умовах глобалізації. *Міжнародна економіка*. 2010. № 4/12. С. 65–70.

109. Мокій А. І. Регіонально-секторальна модель зовнішньоекономічної інтеграції: передумови і стратегія реалізації. Львів: Коопосвіта, 1999. 346 с.

110. Мостова І. В., Чугаєв О. А. Договір про зону вільної торгівлі в рамках СНД: наслідки для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 7. С. 65-68.

111. Нагодувати азійських тигрів. *Бізнес*. 26.03.2019. URL: <https://business.ua/economy/4787-nahoduvaty-aziiskykh-tyhriv> (дата звернення 20.07.2019)

112. Насадюк І. Б. Гравітаційна модель міжнародних економічних відносин України. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр.* 2012. Вип. 44 (1). С. 94-99.

113. Національний банк України: Товарна структура експорту та імпорту. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1> (дата звернення 20.08.2019)

114. Национальный орган по стандартизации Великобритании. URL: <https://www.bsigroup.com/ru-RU/About-BSI/UK-national-CB/> (дата звернення 21.06.2016)

115. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник. Київ: КНЕУ, 2003. 948 с.

116. Огляд засідань комітетів СОТ. Комітет з технічних бар'єрів в торгівлі (ТБТ). Засідання 18-19 червня 2014р. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/publications_that_not_given_out_already/WTO_committee?pid=4556 (дата звернення 22.07.2018)

117. Омельченко А. Чи готова Україна до імплементації угоди про спрощення процедур торгівлі СОТ. URL: <https://www.rbc.ua> (дата звернення 12.09.2019)

118. Оправдывают ли себя стандарты ИСО 9000? Отчет Манчестерской школы бизнеса (SGA)./ Пер. с англ. Н. Новгород: СМЦ «Приоритет», 1997. 13 с.

119. Оппельд Л.І. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі України в післякризовий період. *Економіка і регіон*. № 4 (31). – 2011. С. 93-99.

120. Осацька Ю. Є., Зінченко О.М. Міжнародна торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2016. № 12 (39). С. 814-816.

121. Осика С.Г., Коновалов В.В., Осика А.С. Антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи: монографія. Київ: УАЗТ, 2000. 397 с.

122. Осика С., Оніщук О., П'ятницький В. Інституційні та процедурні механізми системи ГААТ/ СОТ у регулюванні світової торгівлі: монографія. Київ: УАЗТ, 2000. 286 с.

123. Осика С. Г. Правове регулювання імпорту: Антидемпінгові заходи: монографія. Київ: б.в., 2003. 448 с.

124. Осика С. Г., П'ятницький В. Т. Світова організація торгівлі: підручник 2-е вид., переробл. і доп. Київ: К.І.С., 2004. 516 с.

125. Осика С., П'ятницький В., Осика А. Генеральна угода з тарифів і торгівлі як основа універсального міжнародно правового регулювання світової торгівлі. Київ: УАЗТ, 1999. 203 с.

126. Осика С., П'ятницький В., Оніщук О. Регулювання ринків товарів і послуг на засадах норм і принципів системи ГААТ/СОТ. Київ: УАЗТ, 2000. 335 с.

127. Основи стандартизації, сертифікації та ідентифікації товарів: навч. посіб. / В. І. Павлов, О. В. Мишко, І. В. Опьонова, Н. В. Павліха. 2-ге вид., доп. Київ: Кондор, 2009. 230 с.

128. О техническом нормировании и стандартизации: Закон Республики Беларусь от 5 января 2004 г. № 262-3 URL: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=h10400262> (дата звернення 03.04.2018)

129. Павленко О. Адаптація міжнародних норм і стандартів безпеки та професійного навчання у сфері транзитивних перевезень. *Державна служба*. 2012. №1. С. 94-99

130. Паламарчук Т. П. Розвиток механізмів упровадження європейських стандартів управління аграрним сектором: теорія, практика, перспективи. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2015. №10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/10.pdf (дата звернення: 15.05.2019)

131. Пархоменко М.М. Міжнародний досвід забезпечення якості продукції . *Форум Права*. 2010. №3. С.344-350.

132. Переліки національних стандартів під технічні регламенти. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=PerelikiNatsionalnikhStandartivPidTekhnichniReglamenti&showArchive=true&showAllArchive=True> (дата звернення: 15.12.2019)

133. Пісьмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоекономічною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: монографія. Донецьк: Юго-Восток ЛТД, 2008. 366 с.

134. Платіжний баланс України вийшов у «плюс» третій рік поспіль URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/platezhnyy-balans-ukrainy-vyshel-v-plyus-tretyy-god-podryad-1110139.html> (дата звернення: 15.11.2019)

135. Положення про Добровільну систему сертифікації УкрСЕПРО ДП «УКРМЕТСТСТАНДАРТ». URL: <http://www.ukrainecertification.com.ua/sertyfikacia-dss.html> (дата звернення: 15.11.2019)

136. Потребительский рынок Халяль в 2020 году достигнет 2,5 трлн. Українська асоціація халяльної індустрії. 4.12.2019. URL: https://ukrhalal.org/potrebitelskij-rynok-halyal-v-2020-godu-dostignet-2-5-trln/?_utl_t=fb (дата звернення: 07.12.2019)

137. Приватні стандарти та СОТ. Серія статей «Розуміємо ключові питання торговельної політики». Київ, 2015. Випуск № 8. URL: http://www.ier.com.ua/files//publications/Books/8.Private_WTO_a.pdf (дата звернення: 15.10.2018)

138. Програма робіт з національної стандартизації. URL: <https://techreg.in.ua/стандартизація> (дата звернення: 15.11.2019)

139. Про акредитацію органів з оцінки відповідності: Закон України від 17.05.2001р. № 2407-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2407-14> (дата звернення: 15.11.2019)

140. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР / *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 19. С.98

141. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2735-17> (дата звернення: 15.11.2019)

142. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 15.11.2019)

143. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України / *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004, № 29, С.367)

144. Про загальну безпеку нехарчової продукції: Закон України від 02.12.2010 № 2736-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2736-17>. (дата звернення: 15.11.2019)

145. Про затвердження Технічного регламенту безпеки іграшок: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 № 901. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення: 15.11.2019)

146. Про затвердження Технічного регламенту безпеки обладнання, що працює під тиском: Постанова Кабінету Міністрів від 19.01.2011 № 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-2019-%D0%BF> (дата звернення: 15.11.2019)

147. Про затвердження Технічного регламенту енергетичного маркування побутових холодильників, морозильників та їх комбінацій: Постанова Кабінету Міністрів від 16.02.2011 № 107. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення: 15.11.2019)

148. Про затвердження Технічного регламенту маркування матеріалів, що використовуються для виготовлення основних складових взуття, яке надходить для продажу: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2011 № 632 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення: 15.11.2019)

149. Про затвердження Технічного регламенту надання послуг з перевезення пасажирів та вантажів залізничним транспортом: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2010 № 193. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення: 15.11.2019)

150. Про затвердження Технічного регламенту обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2008 № 1057. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення: 15.11.2019)

151. Про затвердження Технічного регламенту щодо назв текстильних волокон і маркування текстильних виробів: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2009 № 13. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення: 15.11.2019)

152. Про метрологію та метрологічну діяльність: Закон України від 05.06.2014 № 1314-VII. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2407-14> (дата звернення: 15.11.2019)

153. Про Національного координатора з питань технічної допомоги Європейського Союзу: указ Президента України від 1 листопада 2003 р. № 1238/2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1238/2003> (дата звернення: 15.11.2019)

154. Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 1 грудня 2005 року № 3 164-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3164-15> (дата звернення: 15.11.2019)

155. Про стандартизацію: Закон України від 05 червня 2014 року № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> (дата звернення: 15.11.2019)

156. Про схвалення Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 19 серпня 2015 р. URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/844-2015-%D1%80> (дата звернення: 15.11.2019)

157. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 1 грудня 2015 року № 14 124-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19> (дата звернення: 15.11.2019)

158. Притульська Н., Мотузка Ю. Технічне регулювання: міжнародні практики та вітчизняні реалії. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2015. № 3(1). С. 5–21.

159. Продукция Халяль – это новые возможности для производителей. Союз «Торгово-промышленная палата Республики Башкортан». URL: <http://tpprb.ru/ru/halal/> (дата звернення: 23.11.2019)

160. Продукция Халяль. Требования к продукции, производству, хранению, транспортированию, реализации и маркировке: основные положения. Минск. URL: <http://iso-management.com/wp-content/uploads/2017/07/%D0%93%D0%9E%D0%A1%D0%A2-Halal.pdf> (дата звернення: 15.12.2019)

161. Протокол Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів (ПЕСА) укладений з країнами - кандидатами п'ятої хвилі розширення ЄС. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/284.pdf> (дата звернення: 15.11.2019)

162. Прощавай ГОСТ! Україна гармонізувала з європейськими понад 90 відсотків стандартів. URL: https://eukraina.com/news/proshhavaj_gost_ukrajina_garmonizovala_z_evropejskimi_ponad_90_vidsotkiv_standartiv/2019-04-10-24939 (дата звернення: 15.11.2019)

163. Рамкові стандарти забезпечення безпеки і спрощення процедур міжнародної торгівлі. URL: http://ambu.org.ua/files/ram_standart.html (дата звернення: 15.11.2019)

164. Реалізація вимог щодо технічного регулювання в Україні (аграрний сектор, харчова промисловість, туризм) / Т. Васильківська та ін. Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2017. 138 с.

165. Регламент Європейського Парламенту і Ради 178/2002 від 28 січня 2002 року Про встановлення загальних принципів і вимог законодавства про харчові продукти, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів і встановлення процедур щодо питань, пов'язаних із безпекою харчових продуктів. URL: <https://www.fsvps.ru/fsvps-docs/ru/usefulinf/files/es178-2002.pdf> (дата звернення: 17.11.2019)

166. Регламент Європейського Парламенту і Ради 852/2004 від 29 квітня 2004 року Про гігієну продуктів харчування URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a67 (дата звернення: 15.11.2019)

167. Регламент Європейського Парламенту і Ради 853/2004 від 29 квітня 2004 року, який встановлює специфічні правила гігієни для харчових продуктів тваринного походження. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a99 (дата звернення: 15.12.2019)

168. Рішення Європейського Парламенту і Ради 768/2008 від 9 липня 2008 року Про спільні рамки для реалізації продуктів та про скасування Рішення Ради 93/465/ЄЕС. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/9_09.07.2008 (дата звернення: 15.11.2019)

169. Робочий документ Комісії щодо реалізації політики стосовно зовнішньої торгівлі в сфері стандартів та оцінки відповідності стандартів. Документ SEC(2001) 1570 від 28.09.2001. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=873d7136-cd82-439a-8f15-1e0375c3cee3&title=RekomendatsiiMizhnarodnogoForumuZPitanTekhnichnogoRegulivanniarolStandartivTaTekhnichnihReglamentivDliaZabezpechenniaStalogoRozvitkuEkonomikiUkrainiVUmovakhGlobalizatsii-09-10-10-2018-M-Kiiv> (дата звернення: 15.11.2019)

170. Рожкова Т. С. Міжнародна торгівля: підручник. Київ: «КиМУ». 2015. 665 с.

171. Рут Ф., Філіпенко А. Міжнародна торгівля та інвестиції: підручник: пер. з англ. зі змін. і доп. Київ: Основи, 1998. 743 с.

172. Савельєв Є. В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів : підручник для магістрів з міжнародної економіки. Тернопіль: Економічна думка, 2000. 450 с.

173. Савельєв Є. В. Передумови поглиблення прискорення європейської інтеграції України. *Журнал європейської економіки*. 2017. №5. С.111-118.

174. Салухіна Н. Г., Язвінська О. М. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 336 с.

175. Сертифікат соответствия нормам HALAL. TÜRCERT. URL: <https://www.belgelendirme.com/ru/belgelendirme/gida-belgelendirme/helal-islami-uygunluk-belgelendirmesi> (дата звернення: 15.11.2018)

176. Сертифікация «Халяль». Портал Информационной поддержки экспорта. *Export.By*. URL: https://export.by/halal_certification (дата звернення: 15.11.2018)

177. Сім ефективних кроків у бік Близького Сходу та Північної Африки. *РБК-Україна*. 23.05.2013. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/sem-effektivnyh-shagov-v-storonu-blizhnego-vostoka-i-severnoy-23052013142000> (дата звернення: 15.11.2018)

178. Слива Ю. В. Актуальність впровадження вимог стандарту Global G.A.P. в Україні. *Інфраструктура якості: перспективи та тенденції розвитку*: матеріали

міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 15 листопада 2017 р. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2017. 36 с.

179. Сокол Ю., Герасимчук С., Гогуадзе Г. Степень внедрения европейских стандартов в странах восточного партнерства: Оценка прогресса и проблем в Молдове, Украине и Грузии. 2017. 52 с.

180. Софіщенко І. Я. Торговельні відносини ЄС – Україна. Презентація. «Дослідження економічних передумов та оцінка можливих наслідків створення зони вільної торгівлі між Україною і ЄС» Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. 2006.

181. Стандартизація в Японії: Інтерв'ю з Президентом Асоціації зі стандартизації в Японії Масамі Танакою. URL: <http://www.astm.org> (дата звернення: 16.11.2019)

182. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів (ISO/IEC Guide 2:2004, MOD). Київ: ДП «УкрНДНЦ». 2015. 54 с.

183. Статистичний щорічник України за 2010 рік. За ред. О. Г. Осауленко. Київ: ТОВ «Август Трейд», 2011. 560 с.

184. Статистичний щорічник України за 2011 рік. За ред. О. Г. Осауленка. Київ: ТОВ «Август Трейд», 2012. 559 с.

185. Статистичний щорічник України за 2012 рік. За ред. О. Г. Осауленка. Київ: Державна служба статистики, 2013. 552 с.

186. Статистичний щорічник України за 2013 рік. За ред. О. Г. Осауленко. Київ: Державна служба статистики, 2014. 534 с.

187. Статистичний щорічник України за 2014 рік. За ред. І. М. Жук. Київ: Державна служба статистики, 2015. 586 с.

188. Статистичний щорічник України за 2015 рік. За ред. І. М. Жук. Київ: Державна служба статистики, 2016. 575 с.

189. Статистичний щорічник України за 2016 рік. За ред. І. Є. Вернера. Київ: Державна служба статистики, 2017. 611 с.

190. Статистичний щорічник України за 2017 рік. За ред. І. Є. Вернера. Київ: Державна служба статистики, 2018. 541 с.

191. Стратегія розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серп. 2015 р. № 844 // Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show>.

192. Терещенко О., Калайда І. Технічні бар'єри у торгівлі в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Юридична газета*. 2016. №9-10 (507-508). URL:<http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/tehnichni-bareri-u-torgivli-v-konteksti-ugodi-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-es.html> (дата звернення: 15.05.2019)

193. Технічні бар'єри та санітарні та фітосанітарні заходи в міжнародній торгівлі: види, тенденції розвитку, регулювання. Посібник державного службовця / за ред. І. В. Бураковського, К. Кравчука, В. Мовчан. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/Sanitary_measures.pdf (дата звернення: 15.11.2019)

194. Технічне регулювання в Україні: як забезпечити розвиток економіки і захист прав споживачів. URL: <http://dru.org.ua/files/rp-file-1215683662.pdf> (дата звернення: 15.11.2019)

195. Технічне регулювання для розвитку науки, освіти, бізнесу. Міжнародний форум з питань технічного регулюванням. Львів, 23-25 травня 2019 року URL: <https://techreg.in.ua/fl/?fbclid=IwAR1MpHGJ1HExt9NYggthq9G5S7H1XHm9ZCw7o49VoYcR-NtUv5GPm4WcXU> (дата звернення: 15.11.2019)

196. Товарна структура зовнішньої торгівлі України (щомісячна інформація). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 15.11.2019)

197. Торговля України з Росією знову зростає: в чому причини. URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/pochemu-torgovlya-s-rossiey-snova-rastet-1204663.html> (дата звернення: 15.11.2019)

198. Торговельна політика: порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України ACQUIS COMMUNAUTAIRE Європейського Союзу. Київ, 2009. 140 с.

199. Торговля и окружающая среда: введение в общие принципы организации и содействия развитию устойчивой торговли в ВТО. Аналитич. доклад 2002. URL: <http://accord.cis.lead.org> (дата звернення: 15.11.2019)

200. Трофімцева О. 6 років вільної торгівлі з ЄС: якою має бути нова стратегія України. *Європейська правда*. 21.11.2019. URL: <https://www.euointegration.com.ua/experts/2019/11/21/7103264/> (дата звернення: 19.11.2019)

201. Тюріна Н. М., Карвацка Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 408 с.

202. Угода про партнерство і співробітництва між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012 (дата звернення: 15.11.2019)

203. Угода про технічні бар'єри в торгівлі URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/981_008 (дата звернення: 15.11.2019)

204. Угода про технічні бар'єри в зоні вільної торгівлі. Угоду затверджено із застереженням Постановою КМ № 783 від 31.05.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2006-%D0%BF> (дата звернення: 15.11.2019)

205. Угода СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів від 15.04.1994. *Офіційний вісник України від 12.11.2010*. 2010 р., № 84, с. 330

206. Улин Б. Межрегиональная и международная торговля: пер. с англ. Москва: Дело, 2004.

207. Федеральне агенство з технічного регулювання і метрології РОССТАНДАРТ. Офіційний сайт. URL: http://old.gost.ru/wps/portal/pages/directions?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/gost/gostru/directions/standardization (дата звернення: 15.11.2019)

208. Філіпенко А. С. Міжнародна економічна інтеграція: сучасний теоретичний дискурс. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23(3). С. 54-61.

209. Французов В. В., Дробница И.К., Кочкарев А.В. Торговые дома и специализированные торговые компании в мировой коммерческой практике. *Бюллетень иностранной коммерческой информации*. 2015. №2. С. 98–116.

210. Функции BSI в качестве национального органа стандартизации Великобритании. URL: <https://www.bsigroup.com/ru-RU/About-BSI/UK-national-CB/BSI-national-CB/> (дата звернення: 15.11.2019)

211. Хаджинов І. В. Розвиток глобальних ринків: ризики та можливості для України. Антикризова стратегія розвитку України: соціально-економічні, фінансові та глобальні виклики : монографія / за заг. ред. А.В. Сидорової. Вінниця: ДонНУ, 2016.

212. Хаджинов І. В., Шкурат М. Є. Аналіз зовнішньої торгівлі України аграрною продукцією. Конкурентні стратегії національних виробників агропромислової продукції у сучасній парадигмі глобального економічного середовища : монографія / за заг. ред. Т.В. Орехової. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. С. 115-126.

213. Хімичева Г. І., Зенкін М. А., Скалига Т. М. Аналіз сучасних принципів і підходів до оцінки якості та безпечності харчової продукції. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Технічні науки*. 2015. № 6. С. 156-163.

214. Шабельник Л. Ю. Напрями трансформації технічного регулювання продукції в контексті імплементації положень економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 2. С. 142-148.

215. Шевченко О. О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

216. Шеер А. В. Моделирование бизнес-процессов: пер.с англ. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Весть-МетаТехнология, 2000.

217. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації. Київ: Ін-т екон. та прогнозів НАН України, 2009. С. 456.

218. Шнирков О., Копистира А.М. Створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС: передумови та наслідки. Міжнародний огляд. 2008. №1. 9с.

219. Штефан Н. В. Технічне регулювання в Україні: проблеми та досягнення. Системи обробки інформації. 2011. Вип. №6 (96). С. 17–19.

220. Чала Т. Г., Корепанов Г. С., Черненко Д. І. Аналіз міжнародної торгівлі товарами і послугами України та Республіка Польща із використанням міжнародних баз даних. *Соціальна економіка*. 2016. Т. 52. №2. С. 69-79.

221. Чепеленко А. М. Розвиток міжнародної торгівлі у контексті регіонально-інтеграційних процесів. Автореф. Дис. 08.00.02. – Донецьк, 2009. 23 с.

222. Чернега О.Б., Кожухова Т.В. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 12. Ч. 3. С. 32–38.

223. *Вісник Академії митної служби України. Серія «Економіка»*. 2012. №2(48). С. 46-52.

224. Что Украина покупает и продает: назван ТОП товаров в экспорте и импорте. URL: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/chto-ukraina-pokupaet-i-prodaet-nazvan-top-tovarov-v-eksporte-i-importe-1270384.html> (дата звернення: 16.11.2019)

225. Юрченко К. Загальні принципи регулювання міжнародної торгівлі в рамках світової організації торгівлі та підвищення загального економічного розвитку країн, що розвиваються. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 61-63.

226. Юхименко В., Місяць Т. Інтеграційні пріоритети України в контексті світових трансформаційних процесів. *Вісник КНТЕУ*. 2013. № 2. С. 5-17.

227. Ягелюк С. В., Сидорук А. В. Європейські стандарти якості та безпечності. *Товарознавчий вісник*. 2015. Вип. 8. С. 124-129.

228. A common regulatory language for trade and development. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/unece/unpan018813.pdf> (дата звернення: 05.10.2018)

229. About BSI. URL: <https://www.bsigroup.com/en-GB/about-bsi/> (дата звернення: 15.11.2019)

230. About DQS Group. URL: <https://www.dqs-holding.com/en/about-dqs/about-dqs-group/> (дата звернення: 15.11.2019)

231. Alvarez G., Hagen O. The Impacts of Private Standards on Producers in Developing Countries. *International Trade Centre (ITC), Literature Review Series on the Impacts of Private Standards, Part II*. March 2011. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/world-trade-review/article/private-standards-and-the-wto-reclusive-no-more/65F87852565A1CD6B48CA8F51E08F876> (дата звернення: 15.11.2019)

232. ANSI: Celebrating 100 Years 1918 – 2018. URL: https://www.ansi.org/about_ansi/introduction/history?menuid= (дата звернення: 15.11.2019)

233. At a glance. URL. <https://group.bureauveritas.com/group> (дата звернення: 24.11.2018)

234. Baddeley S., Cheng P., Wolfe R. Trade Policy Implications of Carbon Labels on Food. *Estey Centre Journal of International Law and Trade Policy*. 2012. № 13(1). P. 59–93

235. Baller S. Trade Effects of Regional Standards Liberalization. Policy Research Working Papers No. 4124, 2007. World Bank, Washington, DC.

236. Beers van C., Bergh van den J.C.J.M. An empirical multi-country analysis of the impact of environmental regulation on foreign trade flows. *Kyklos*, 1997. № 50 (1), p.29-46.

237. Better Lives Through Better Business: Working collaboratively with businesses and key stakeholders around the world. URL: www.theconsumergoodsforum.com/strategic-focus/product-safety/our-product-safety-pillar (дата звернення: 15.11.2019)

238. Blind K. The Impact of Technical Standards and Innovative Capacity on Bilateral Trade Flows, Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research. Karlsruhe. 2000.

239. Blind K. The Impacts of Innovation and Standards on Trade of Measurement and Testing Products: Empirical Results of Switzerland's Bilateral Trade Flows with Germany, France and the United Kingdom. *Information Economics and Policy*. 2001. № 13 (4), p. 439-460

240. Blind K. *The Economics of Standards: Theory, Evidence and Policy*, Edward Elgar. Cheltenham. 2004.

241. Blind K., Jungmittag A. The Impacts of Innovation and Standards on German Trade in General and on Trade with the UK in Particular: A Step Further on Swann, Temple and Shurmer, Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research. Karlsruhe. 2001.

242. Blind K., Jungmittag A. The Impacts of Innovation and Standards on German-France Trade Flows, Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research. Karlsruhe. 2002.

243. Blind K., Jungmittag J. Trade and the Impact of Innovations and Standards: the Case of Germany and the UK. *Applied Economics*, 2005. № 37 (12), p.1385–1398.

244. Bongers C. Optimal Size Selection in Standardization: A Case Study. *Journal of the Operational Research Society*. 1982. №33 (9). P.793-799.

245. Bredahl M. E, Holleran E. Technical regulations and food safety in NAFTA. URL: <https://ageconsearch.umn.edu/bitstream/16906/1/ag970071.pdf> (дата звернення: 15.10.2017)

246. Building Sustainable Value Chains: Trade for Sustainable Development. 2017. URL: <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/voluntary-standards/standardsmap/> (дата звернення: 16.07.2018)

247. Casella A. Free Trade and Evolving Standards. In *Fair Trade and Harmonization: Prerequisites for Free Trade?* eds. J. N. Bhagwati and R. E. Hudec. Cambridge, MA. *Massachusetts Institute of Technology Press*. 1996

248. Chapter Nine (Standards-related Measures) of the North American Free Trade Agreement (NAFTA) Guides URL: https://tcc.export.gov/Trade_Agreements/Exporters_Guides/List_All_Guides/NAFTA_chapter9_guide.asp (дата звернення: 15.11.2019)

249. Chen M.X., Mattoo A. Regionalism in Standards: Good or Bad for Trade. Policy Research Working Papers No. 3458. World Bank, Washington, DC. 2004

250. Clougherty J.A., Grajek M. The Impact of ISO 9000 Diffusion on Trade and FDI: A New Institutional Analysis. *Journal of International Business Studies*. 2008. № 39 (4). P. 613-633.

251. Company Registration in Germany GmbH, UG etc. URL: https://www.liesegang-partner.com/eshop/company-formation/company-formation-germany.html?gclid=Cj0KCQiAiNnuBRD3ARIsAM8Kmls_LeQGAW2tIEeGmbi-BZfCOaiYqNvhNXLmKtj7D98cnmrEIj30ZRQaAkcwEALw_wcB (дата звернення: 16.11.2018)

252. Consumer Product Safety Act (CPSA) URL: <https://www.cpsc.gov/Regulations-Laws-Standards/Statutes/Summary-List/Consumer-Product-Safety-Act> (дата звернення: 16.11.2018)

253. Czubala W., Shepherd B., Wilson J. S. Help or Hindrance? The Impact of Harmonized Standards on African Exports. Policy Research Working Papers No. 4400, World Bank, Washington, DC. 2007

254. Dasgupta S., Mody A., Roy S., Wheeler D. Environmental Regulation and Development: A Cross-Country Empirical Analysis. *Oxford Development Studies*, 2001. № 29 (2). P. 173-187.

255. Davydenko H. Prerequisites for the formation and implications of standards for international trade. *From the Baltic to the Black Sea: The Formation of Modern Economic area: III International Scientific Conference*. 23 August 2019. Riga, Latvia, 2019. P. 13-15.

256. Davydenko H. Standards and technical regulations in international trade: NAFTA experience. *Nauka I Studia*. 2018. #12 (192). Przemysl, Poland. p. 3-8.

257. General terms and their definitions concerning standardization and related activities/ ISO Guide 2, 1996. URL: <https://www.iso.org/standard/19713.html> (дата звернення: 16.12.2018)

258. Deutsches Institut für Normung. Economic Benefits of Standardization: Summary of Results, Beuth Verlag GmbH, Berlin. 2000

259. DIN Software's Services. URL: <https://www.dinsoftware.de/en> (дата звернення: 12.07.2017)

260. Directive 1999/5/EC of the European Parliament and of the Council of 9 March 1999 on radio equipment and telecommunications terminal equipment and the mutual recognition of their conformity. *OJ L 91*, 7.4.1999, p. 10–28

261. Directive 2000/14/EC of the European Parliament and of the Council of 8 May 2000 on the approximation of the laws of the Member States relating to the noise emission in the environment by equipment for use outdoors. *OJ L 162*, 3.7. 2000, p. 1–78

262. Directive 2000/55/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on energy efficiency requirements for ballasts for fluorescent lighting *OJ L 279*, 1.11. 2000, p. 33–39

263. Directive 2000/9/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to cableway installations designed to carry persons *OJ L 106*, 3.5. 2000, p. 21–48

264. Directive 2006/95/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the harmonisation of the laws of Member States relating to electrical equipment designed for use within certain voltage limits (codified version) *OJ L 374*, 27.12. 2006, p. 10–19

265. Disdier A. C., Fontagné L., Mimouni M. The Impact of Regulations on Agricultural Trade: Evidence from SPS and TBT Agreements. CEPII Working Papers, No. 2007-04, Centre d'Études Prospectives etd'Informations Internationales, Paris. 2007.

266. Djelic M. L., Hond F. Den. Introduction: Multiplicity and Plurality in the World of Standards. *Business and Politics*, 2014 № 16(1). P. 67.

267. DQS Medizinprodukte GmbH. URL: <https://www.dqs-med.de/unsere-service/systemzertifizierungen/> (дата звернення: 12.01.2019)

268. European business association position paper to EU – Ukraine Free Trade Area negotiations, 25 August, 2008. Kiev, Ukraine. URL: www.euplac.kiev.ua (дата звернення: 15.11.2019)

269. European Commission. The Single Market Review, Dismantling of Barriers. Technical Barriers to Trade, Subseries III: Volume 1, Office for Official Publications of the European Communities. Luxembourg. 1998

270. European Commission. The Development of European Standardization: Action for faster technological integration in Europe. COM(90) 456 final, October 1990.

271. European Commission. *A New Community Standards Policy*, 1994. Vol. 4, July.

272. European Commission. The Single Market in J 995. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg. 1995

273. European Commission. National Regulations Affecting Products in the Internal Market. A Cause for Concern, February 1996.

274. European Committee for Standardization. *The New Approach*, Belgium, Delphi, 1994

275. European Committee for Standardization. *Standards for Access to the European Market, The Technical Programme 1995-1996*, Belgium, Delphi, 1995. No 2.

276. European Parliament and Council Directive 95/16/EC of 29 June 1995 on the approximation of the laws of the Member States relating to lifts *OJ L 213*, 7.9.1995, p. 1-31.

277. European standardization regulation. URL: <https://www.din.de/en/din-and-our-partners/din-in-europe/european-standardization-regulation> (дата звернення: 15.11.2019)

278. Ferrantino M. Quantifying the Trade and Economic Effects of Non-Tariff Measures. OECD Trade Policy Working Papers. OECD Publishing, Paris. 2006. No. 28.

279. Fontagné L., Mimouni M., Pasteels J.-M.. Estimating the Impact of Environmental SPS and TBT on International Trade. *Integration and Trade Journal*. 2005. № 28 (19). P. 7-37.

280. Food regulation and trade under the WTO: ten years in perspective 1995 URL: <https://naldc.nal.usda.gov/download/40767/PDF> (дата звернення: 15.11.2019)

281. Food & Farmin Conserving Forests and Improving Livelihoods. URL: <https://www.rainforest-alliance.org> (дата звернення: 12.01.2019)

282. Frahan H, B., Vancauteren M. Harmonization of Food Regulations and Trade in the Single Market: Evidence from Disaggregated Data. *European Review of Agricultural Economics*. 2006. № 33 (3). P. 337-360.

283. Framework for coordination and cooperation between notified bodies, Member States and the European Commission under the Community harmonisation directives based on the new approach and the global approach Brussels, 20 February 1998 CERTIF 94/6 Rev. 6

284. Gandal Neil, Oz Shy. Standardization policy and international trade. *Journal of International Economics*. 2001. Vol. 53. Issue 2. p. 363-383.

285. Ganslandt Mattias, James R. Markusen. National Standards and International Trade. Research Institute of Industrial Economics Working Paper 547. 2001.

286. General terms and their definitions concerning standardization and related activities ISO Guide 2, 1996. URL: <https://www.iso.org/standard/19713.html> (дата звернення: 15.11.2019)

287. Gourdon J. CEPPII NTM-MAP: A Tool for Assessing the Economic Impact of Non-Tariff Measures. 2014. URL: <https://ideas.repec.org/s/cii/cepiddt.html> (дата звернення: 11.11.2017)

288. Giermanski J. Standards as Non-tariff Barriers: NAFTA's impact. 1994. URL: <http://texascenter.tamiu.edu/PDF/NAFTA/techrp08.pdf> (дата звернення: 11.11.2017)

289. Global Safety and Quality Standards. URL: www.ifs-certification.com/index.php (дата звернення: 11.11.2017)

290. Graffham A., Karehu E., MacGregor J. Impact of EurepGAP on small-scale vegetable growers in Kenya. *Fresh Insights*. 2007. Number 6, UK. URL: <http://www.agrifoodstandards.net/en/filemanager/active?fid=83> (дата звернення: 15.11.2019)

291. Grajek M. Diffusion of ISO 9000 Standards and International Trade. Discussion Papers, No. SP II 2004 – 16. Wissenschaftszentrum, Berlin. 2004.

292. Hanson D. CE Marking, Product Standards and World Trade. Northampton. MA:Edward Elgar. 2005.

293. Henson S. The Role of Public and Private Standards in Regulation in International Food Markets. *Journal of International Agricultural Trade and Development*. 2008. Vol. 4. Issue 1. p. 63-81.

294. Hudson J., Jones P. The Impact of Standardization on International Trade. *Homo Oeconomicus*, 2003. № 20. P. 1-19.

295. International Network. URL: <https://www.dqs-holding.com/en/about-dqs/international-network/#subnav-wrapper> (дата звернення: 16.11.2018)

296. I-TIP Goods: Integrated Analysis and Retrieval of Notified Non-Tariff. URL:<https://i-tip.wto.org/goods/Default.aspx> (дата звернення: 16.01.2016)

297. Islam R., Reshef A. Trade and Harmonization. If your Institutions are Good, does it Matter if they are Different. Policy Research Working Papers, No. 3907, World Bank, Washington, DC. 2006.

298. ISO Bulletin. 2001. № 3. P.25-29.

299. Japan and Industrial Standard. 2017. URL: https://www.jisc.go.jp/eng/policy/Japan_and_Industrial_Standards_2017.pdf (дата звернення: 15.11.2019)

300. Jones P., Hudson J. Standardization and the Costs of Assessing Quality. *European Journal of Political Economy*. 1996. № 12 (2). P. 355-361.

301. Kee H. L., Nicita A., Olarreaga M. Estimating Trade Restrictiveness Indices. Policy Research Working Papers, No. 3840. World Bank, Washington, DC. 2006.

302. Kim S.J., Reinert K.A. Standards and Institutional Capacity: An Examination of Trade in Food and Agricultural Products. *The International Trade Journal*. 2009. № 23 (1). P. 54 -77.

303. Kindleberger C.P. European Integration and the International Corporation. *Columbia Journal of World Business*. 1966. Vol. 1. P.68.

304. Krieger-Boden Chr., Soltwedel R. Identifying European Economic Integration and Globalization\$ A Review of Concepts and Measures. *Regional Studies*. 2013. Vol.47. №9. P. 1425

305. Leebron David. Lying Down With Procrustes: An Analysis of Harmonization. In Bhagwati and Hudec, op. cit. 1996. Chap. 2.

306. Liu P. Private Standards in International Trade: issue and opportunities. WTO's workshop on environment-related private standards, certification and labelling requirements. Geneva. 2009.

307. Maskus Keith E., Tsunehiro Otsuki, John S. Wilson. The Costs of Complying with Foreign Product Standards for Firms in Developing Countries: An Econometric Study. Institute of Behavioral Science Working Paper 2004-0004. 2004

308. Mavroidis Petros C., Wolfe R. Private Standards and the WTO: Reclusive No More. Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper No. RSCAS 2016/17. March 2016. URL: <https://ssrn.com/abstract=2757567> (дата звернення: 25.10.2018)

309. Members and Observers. URL: www.wto.org (дата звернення: 25.08.2018)

310. Members take first steps on private standards in food safety, animal-plant health. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news11_e/sps_30mar11_e.htm (дата звернення: 15.11.2018)

311. Memorandum of Understanding between the United Kingdom Government and the British Standards Institution in respect of its Activities as the United Kingdom's National Standards Body. URL: <https://www.bsigroup.com/Documents/about-bsi/BSI-UK-NSB-Memorandum-of-Understanding-UK-EN.pdf> (дата звернення: 12.10.2017)

312. Michalek J. J., Hagemeyer J., Roshal V., Rothert J., Tovias A., Pugacewicz A., Vancauteran M. Comparative Analysis of Importance of Technical Barriers to Trade (TBT) for Central and Eastern European Countries' and Mediterranean Partner Countries' Exports to the EU. FEMISE Research Paper, No. FEM 22-03. Warsaw University, Warsaw. 2005

313. Moenius J. Information Versus Product Adaptation: The Role of Standards in Trade. Working Paper, No. 11/2499, University of California, San Diego. 1999.

314. Moenius J. Information Versus Product Adaptation: The Role of Standards in Trade. International Business and Markets Research Center Working Paper. Kellogg School of Management Working Paper, Northwestern University, Evanston. 2004.

315. Moenius J. The Good, the Bad and the Ambiguous: Standards and Trade in Agricultural Products. IATRC Summer Symposium Bonn, May 28-30, 2006.

316. Moenius J. Do National Standards Hinder or Promote Trade in Electrical Products. Commended Paper, IEC Centenary Challenge. URL: <http://www.iecchallenge.org/papers/> (дата звернення: 12.10.2018)

317. National Institute of Standards and Technology. US Department of Commerce. URL: <https://www.nist.gov/about-nist> (дата звернення: 15.11.2019)

318. Ndayisenga, Kinsey. The structure of nontariff trade measures on agricultural products in high-income countries. 1994.

319. North American Free Trade Agreement (NAFTA) Part Three: Technical Barriers to Trade. Chapter Nine: Standards-Related Measures URL: <http://international.gc.ca/trade-commerce/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/nafta-alena/fta-ale/09.aspx?lang=eng> (дата звернення: 12.10.2018)

320. North American Free Trade Agreement (NAFTA). URL: <https://www.nafta-sec-alena.org/Home/National-Sections> (дата звернення: 12.10.2018)

321. Okun-Kozlowicki J. Standards. Regulations: Measuring the Link to Goods Trade. Office of Standards and Investment Policy Industry & Analysis International Trade Administration U.S. Department of Commerce June 2016. URL: https://www.trade.gov/td/osip/documents/osip_standards_trade_full_paper_2016.pdf (дата звернення: 27.07.2019)

322. Orden D., Roberts D. Food regulation and trade under the WTO: ten years in perspective. 1995. P. 13

323. Organisation for Economic Development and Co-operation. An Assessment of the Costs for International Trade in Meeting Regulatory Requirements. TD/TC/WP(99)8/FINAL, Paris: OECD. 1999.

324. Private standards in the United States and European Union markets for fruit and vegetables. Rome (also available at URL: <http://www.fao.org/docrep/010/a1245e/a1245e00.HTM> (дата звернення: 15.11.2019)

325. Regulation (EU) No 374/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on the reduction or elimination of customs duties on goods originating in Ukraine. Eur-lex; access to European Union Law. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.118.01.0001.01.ENG. (дата звернення: 15.11.2019)

326. Regulation (EU) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH), establishing a European Chemicals Agency, amending Directive 1999/45/EC and repealing Council Regulation (EEC) No 793/93 and Commission Regulation (EC) No 1488/94 as well as Council Directive 76/769/EEC and Commission Directives 91/155/EEC, 93/67/EEC, 93/105/EC and 2000/21/EC *OJ L 396*, 30.12.2006, p. 1–849

327. Regulamentul (EU) NR. 1025/2012 AL Parlamentului EUROPEAN ȘI AL ConsiliuluIdin 25 octombrie 2012. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1025&from=EN> (дата звернення: 15.11.2019)

328. Regulation (EU) No 765/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 setting out the requirements for accreditation and market surveillance relating to the marketing of products and repealing Regulation (EEC) No 339/93 *OJ L 218*, 13.8.2008, p. 30–47

329. Report on Technical Barriers to Trade. 2014. P. 14–15.

330. Roland-Holst D., Reinert Kenneth A, Clinton R. Shiells. NAFTA Liberalization and the Role of Nontariff Barriers. *North American Journal of Economics & Finance*. 2004. 5(2). P. 137-168. URL: https://are.berkeley.edu/~dwrh/Docs/RHRS_NAJEF94.pdf (дата звернення: 16.10.2019)

331. Standardization and regulatory reform: selected cases. OECD, TD/TCAVP(99)47/FINAL. 1999.

332. Standards Australia. Standards, Innovation and the Australian Economy, Standards Australia, Sydney. 2007.

333. Steinmueller W. E. The Role of Technical Standards in Coordinating the Division of Labour, in A. Prencipe, A. Davies and M. Hobday (eds.). *The Business of System Integration*, Oxford University Press. Oxford. 2005

334. Swann G.M.P. Standards and the Growth of a Software Network: A Case Study of PC Applications Software, in J. Berg and H. Schumny (eds.), *An Analysis of the IT Standardisation Process*, Amsterdam. Elsevier Science Publishers. 1990.

335. Swann G.M.P., Temple P., Shurmer M. Standards and Trade Performance: The British Experience. *Economic Journal*. 1996. N106. P. 1297-1313.

336. Swann G.M.P. *The Economics of Standardization*, Department of Trade and Industry. London. 2000.

337. Swann, G.M.P. Do Standards Enable or Constrain Innovation?, in *The Empirical Economics of Standards*, Department of Trade and Industry. London. 2005.

338. Swann P., Temple P., Shurmer M. Standards and Trade Performance: The UK Experience. *Economic Journal*. 1996. №106. P. 1297-1313.

339. The aim of the 2015/1535 Procedure. URL: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/tris/en/about-the-20151535/what-is-a-technical-regulation/> (дата звернення: 12.12.2018)

340. The NAFTA, U.S. Government Printing Office. 1993. Vol. I, Chapter Nine.

341. The state of food and agriculture FAO Agriculture Series. 2007. No. 38 URL: <http://www.fao.org/3/a-a1200e.pdf> (дата звернення: 15.11.2019)

342. The 17th Northeast Asia Standards Cooperation Forum (NEAS Forum) 27–29, June 2018 Hangzhou, China URL: https://webdesk.jsa.or.jp/pdf/dev/md_3804.pdf (дата звернення: 15.11.2019)

343. The 18th North East Asia Standards Cooperation Forum. Takamatsu Japan. July 16-18, 2019. URL: <http://neasf2019.jsa.or.jp/> (дата звернення: 15.11.2019)

344. Technical regulations and standards. URL: <http://www.opentradegate.se/Procedures/Technical-requirements-for-products/Technical-regulations-and-standards/> (дата звернення: 15.11.2019)

345. Technical regulations and standards for food exports: trust and the credence goods problem, by N. Cuffaro & P. Liu. *Commodity Market Review 2007-2008*. Rome. URL: www.fao.org/docrep/010/a1487e/a1487e00.htm (дата звернення: 15.11.2019)

346. Timeline 100 years of DIN. URL: <https://din.de/en/din-and-partners/100> (дата звернення: 15.11.2019)

347. Temple P., Spencer C., Witt R. Long Run Growth in the UK: The Role of Standards. *The Empirical Economics of Standards*. Department of Trade and Industry. London. 2005

348. Temple P., Urga G. The Competitiveness of UK Manufacturing: Evidence from Imports. *Oxford Economic Papers*. 1997. № 49 (2). p. 207-227.

349. Tinbergen Jan. *Shaping the World Economy: Suggestions for an International Economic Policy*. New York: The Twentieth Century Fund. 1962.

350. UNCTAD classification of non-tariff measures February 2012 version https://vi.unctad.org/resources-mainmenu-64/digital-library?task=dl_doc&doc_name=965_classificati

351. UNCTAD International Classification of Non-Tariff Measures. 2012.

352. UNCTAD Non-Tariff Measures to Trade. 2013.

353. UNCTAD Guidelines to Collect Data on Official Non-Tariff Measures 2014.

354. United States International Trade Commission. 1998. *Global Assessment of Standards Barriers to Trade in the Information Technology Industry*. Publication 3141, November. Washington, D.C.: USITC.

355. Vancauteran M., Weiserbs D. Intra-European Trade of Manufacturing Goods: An Extension of the Gravity model. Discussion Paper, No. 2005-26, 2005. Département des Sciences Économiques, Université Catholique, Louvain.

356. Velkar A. Accurate Measurement and Design Standards: Consistency of Design and the Travel of 'Facts' Between Heterogeneous Groups. Working Papers on The Nature of Evidence. No. 18/07/2007. Department of Economic History, London School of Economics.

357. What is a European Standard (EN)? URL: <https://www.cencenelec.eu/standards/DefEN/Pages/default.aspx> (дата звернення: 15.11.2019)

358. What is a technical regulation? URL: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/tris/en/about-the-20151535/what-is-a-technical-regulation/> (дата звернення: 15.11.2019)

359. Wilson J. S. Standards, Regulation, and Trade: Recommendations from a

Development Perspective. *Background paper for the World Development Report 2001/2002*. Washington D.C. World Bank. 2001.

360. Wilson J. S. Standards and Developing Countries Exports: A Review of Selected Studies and Suggestions for Future Research. *Journal of International Agricultural Trade and Development*. 2008. Vol. 4. Issue 1. p. 35-45.

361. Wilson J.S. Standards and APEC: An Action Agenda. Washington D.C.: Institute for International Economics. 1995.

362. Wilson J.S. The Post-Seattle Agenda of the WTO in Standards and Technical Barriers to Trade: Issues for the Developing Countries. Washington D.C.: World Bank. 1999.

363. Wilson J.S. Technical Barriers to Trade and Standards, Challenges and Opportunities for Developing Countries Presented by the World Bank Submitted to the Technical Barriers to Trade Committee Meeting World Trade Organization. 2000.

364. Wilson J.S., Otsuki T. Standards and Technical Regulations and Firms in Developing Countries: New Evidence from a World Bank Technical Barrier to Trade Survey. URL:

http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/Topics/Services/TBT_Data_Description.pdf (дата звернення: 15.11.2019)

365. Wilson J.S., Otsuki T., Sewadeh M. Dirty Exports and Environmental Regulation: Do Standards Matter to Trade? Policy Research Working Papers, No. 2806, World Bank, Washington, DC. 2002.

366. WITS - World integrated Trade Solutions. URL: <https://wits.worldbank.org/> (дата звернення: 16.10.2017)

367. World Bank, World Development Report 1987. Washington, 1988. P. 14.

368. World Bank. World Development Report 1997: The State in a Changing World. New York: Oxford University Press. License: CC BY 3.0 IGO. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/5980> (дата звернення: 15.11.2019)

369. World Bank. Draft Report on Standardization and Conformity Assessment in the Ukraine. Washington D.C.: World Bank. 2000.

370. World Bank. Trade Blocs. Washington D.C.: World Bank. 2000.

371. World Bank. Global Economic Prospects and Developing Countries. Washington D.C.: World Bank. 2001

372. World Trade Report 2012 Trade and public policies: A closer look at non-tariff measures in the 21st. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report12_e.pdf (дата звернення: 14.09.2019)

373. WTO. Technical barriers to trade. UNCTAD, UN - UN, NY and. Geneva, 2003. 50 p.

374. WTO: World Trade Report 2005: Exploring the links between Trade, Standards and the WTO. World Trade Organisation, Geneva. Organisation for Economic Development and Cooperation. 2005

375. WTO Integrated Trade Intelligence Portal (I-TIP) on December 11,2015. URL: https://www.trade.gov/td/osip/documents/osip_standards_trade_full_paper_2016.pdf (дата звернення: 14.09.2019)

376. World Investment Report. URL: https://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/World_Investment_Report.aspx (дата звернення: 14.09.2019)

ДОДАТКИ

Додаток А

Види нетарифних заходів: класифікація ЮНКТАД, версія 2012 р.

Нетарифні заходи	Опис
А. Санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ)	Заходи, що застосовуються для (1) захисту життя та здоров'я людей і тварин від ризиків, які виникають через домішки, забруднювачі, токсини та хвороботворні організми в їжі; (2) захисту людського життя та здоров'я від хвороб рослин і тварин; (3) захисту життя та здоров'я тварин і рослин від шкідників, хвороб або хвороботворних організмів; (4) попередження або обмеження шкоди країні від появи або поширення шкідників; (5) захисту біорозмаїття
В. Технічні бар'єри в торгівлі (ТБТ)	Заходи, що встановлюють обов'язкові та необов'язкові вимоги до характеристик товарів, а також процедури оцінки товарів на відповідність цим вимогам (за винятком СФЗ та вимог до товарів у процесі державних закупівель)
С. Передвідвантажувальна інспекція та інші формальності	Заходи, що стосуються передвідвантажувальної інспекції та інших формальностей на митниці
D. Заходи із захисту торгівлі, що можуть застосовуватися за певних умов	Заходи, що спрямовані на подолання певних негативних наслідків імпорту на ринку країни-імпортера, у тому числі заходи, які стосуються випадків недобросовісної конкуренції та застосування яких обумовлено виконанням певних процедур та інших змістовних вимог
Е. Неавтоматичне ліцензування, квотування, заборони та кількісні обмеження з причин, які не стосуються ТБТ та СФЗ	Заходи контролю, покликані головним чином обмежити кількість товарів, які можна імпортувати, незважаючи на те, чи вони походять з різних джерел або від одного постачальника
F. Заходи контролю цін, у тому числі за рахунок додаткових податків та зборів	Заходи, що мають на меті забезпечення контролю над цінами або впливу на ціни імпортованих товарів для того, щоб зокрема підтримати внутрішні ціни на певні продукти у випадку, коли імпортовані ціни на ці товари є нижчими; встановлення внутрішніх цін на певні товари у випадку коливання цін на внутрішніх ринках або цінової нестабільності на зовнішніх ринках або для збільшення чи збереження податкових надходжень
G. Фінансові заходи	Заходи, спрямовані на регулювання (1) доступу до іноземної валюти, (2) її вартості, а також (3) умов платежів

Продовження додатку А

Н. Заходи, що впливають на конкуренцію	Заходи, що надають ексклюзивні та спеціальні преференції або пільги одній або кільком обмеженим групам економічних агентів
І. Інвестиційні заходи, пов'язані з торгівлею	Заходи, що обмежують інвестування шляхом встановлення вимог щодо вмісту продукції місцевого виробництва або вимог, щоб інвестиції були пов'язані з експортом (щоб збалансувати імпорту)
Ј. Обмеження щодо розповсюдження	Заходи, що передбачають обмеження на розповсюдження імпортованих товарів в середині країни
К. Обмеження на послуги після продажу товару	Заходи, що обмежують виробників експортованих товарів надавати в країні-імпортері послуги після продажу товару
Л. Субсидії (за винятком експортних субсидій)	Заходи, що передбачають фінансовий внесок уряду, державних організацій або приватних осіб, які діють за дорученням або наказом уряду (прямий або потенційно прямий трансфер коштів: гранти, кредити, вливання капіталу, гарантії; списання зобов'язань перед державним бюджетом; надання товарів та послуг або закупівля товарів; тощо), підтримка доходів або цін, що створюють вигоди і є специфічними (для підприємства чи галузі, чи їхніх груп або обмежені певним географічним регіоном)
М. Обмеження державних закупівель	Заходи, які регулюють купівлю товарів державними установами, зазвичай шляхом надання преференцій національним постачальникам
Н. Інтелектуальна власність	Заходи, пов'язані з правами інтелектуальної власності в торгівлі (регулювання прав, які стосуються патентів, торговельних марок, промислових зразків, топологій інтегральних мікросхем, авторських прав, географічних зазначень та комерційних тасмниць)
О. Правила походження	Закони, підзаконні акти та адміністративні роз'яснення загального застосування, які використовуються урядом країни-імпортера для визначення країни походження товару. Правила походження важливі для застосування інструментів торговельної політики, таких як антидемпінгові та компенсаційні заходи, а також для маркування походження та спеціальних заходів
Р. Заходи, пов'язані з експортом	Заходи, які застосовуються урядом країни-експортера до товарів, що експортуються

Джерело: [350]

Додаток Б

Багатосторонні угоди з торгівлі товарами

Загальна пояснювальна примітка до додатка 1А

У разі колізії між положенням [Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року](#) та положенням іншої угоди, яку зазначено в додатку 1А до [Угоди про заснування Світової організації торгівлі](#) (далі в угодах, які зазначено в додатку 1А, - Угода СОТ), перевага віддається положенню іншої угоди настільки, наскільки це стосується колізії.

УГОДА про технічні бар'єри в торгівлі

Члени,

зважаючи на Уругвайський раунд багатосторонніх торгівельних переговорів;

бажаючи сприяти досягненню цілей [ГАТТ 1994](#);

визнаючи важливий внесок, який у цьому напрямі можуть зробити міжнародні стандарти й системи оцінки відповідності шляхом поліпшення ефективності виробництва й полегшення здійснення світової торгівлі;

бажаючи у зв'язку із цим заохочувати розробку таких міжнародних стандартів і систем оцінки відповідності;

бажаючи, проте, забезпечити, щоб технічні регламенти й стандарти, у тому числі вимоги стосовно пакування, маркування й етикетування, а також процедури оцінки відповідності технічним регламентам і стандартам, не створювали непотрібних перешкод для міжнародної торгівлі;

визнаючи, що жодній країні не повинно бути створено перешкод для вжиття заходів, які є необхідними для забезпечення якості її експорту, або для захисту життя чи здоров'я людей, тварин або рослин, захисту навколишнього середовища, або для запобігання шахрайській практиці на такому рівні, який така країна вважає доцільним, за умови дотримання вимоги про те, що вони не застосовуються в спосіб, який був би засобом свавільної або невинуватої дискримінації між країнами, де переважають такі самі умови, або прихованим обмеженням міжнародної торгівлі, а в інших випадках відповідають положенням цієї Угоди;

визнаючи, що жодній країні не повинно бути створено перешкод для вжиття заходів, які є необхідними для захисту її важливих інтересів у сфері безпеки;

визнаючи внесок, який може зробити міжнародна стандартизація для передачі технологій з розвинених країн до країн, що розвиваються;

визнаючи, що країни, що розвиваються, можуть зіштовхуватися з особливими труднощами під час розробки та застосування технічних регламентів і стандартів, а також процедур оцінки відповідності технічним регламентам і стандартам, а також бажаючи при цьому допомогти їм у їхніх намаганнях,

цією Угодою домовляються про таке:

Стаття 1 Загальні положення

1.1. Загальні терміни, які застосовуються до стандартизації та процедур оцінки відповідності, як правило, мають значення, надане їм визначеннями, які є прийнятими в системі Організації Об'єднаних Націй та міжнародними органами з питань стандартизації з урахуванням їхнього контексту, а також цілей та завдань цієї Угоди.

1.2. Однак для цілей цієї Угоди застосовується значення термінів, які наведено в [додатку 1](#).

1.3. Уся продукція, у тому числі промислова та сільськогосподарська продукція, підпадає під дію положень цієї Угоди.

1.4. Специфікації для закупівлі, які готуються урядовими органами для вимог урядових органів стосовно виробництва чи споживання, не підпадають під дію положень цієї Угоди, але визначаються в Угоді про державні закупівлі відповідно до сфери її застосування.

1.5. Положення цієї Угоди не застосовуються до санітарних і фітосанітарних заходів, які визначено в додатку А до [Угоди про застосування санітарних і фітосанітарних заходів](#).

1.6. Усі посилання в цій Угоді на технічні регламенти, стандарти й процедури оцінки відповідності тлумачаться як такі, що охоплюють будь-які поправки до них, а також будь-які

Продовження додатку Б

доповнення до правил чи кола охопленої ними продукції, за винятком поправок та доповнень незначного характеру.

ТЕХНІЧНІ РЕГЛАМЕНТИ ТА СТАНДАРТИ

Стаття 2 Розробка, прийняття й застосування технічних регламентів центральними урядовими органами

Що стосується своїх центральних урядових органів, то:

2.1. Стосовно технічних регламентів члени забезпечують надання продукції, що імпортується з території будь-якого члена, режиму, який є не менш сприятливим, ніж той, що надається подібній продукції вітчизняного походження та подібній продукції, що походить з іншої країни.

2.2. Члени забезпечують, щоб технічні регламенти не розроблялися, не приймалися й не застосовувалися з наміром створення непотрібних перешкод для міжнародної торгівлі. Із цією метою технічні регламенти не мають більш обмежувального впливу на торгівлю, ніж це є необхідним для досягнення законних цілей, з урахуванням ризиків, які виникли б в результаті їхнього невиконання. Такими законними цілями є, *inter alia*: вимоги національної безпеки; запобігання шахрайській практиці; захист здоров'я чи безпеки людей, тварин або рослин, а також захист навколишнього середовища. Під час оцінки таких ризиків до уваги беруться, *inter alia*, такі елементи: наявна наукова й технічна інформація, відповідна технологія обробки або очікуване кінцеве використання продукції.

2.3. Технічні регламенти не зберігаються, якщо обставин або цілей, що спричинили їхнє прийняття, більше не існує чи якщо обставини або цілі, що змінилися, дозволяють уживати заходів, що справляють менш обмежувальний вплив на торгівлю.

2.4. У випадках, коли виникає потреба в технічних регламентах, а відповідні міжнародні стандарти вже існують або їхня розробка завершується, члени використовують їх або відповідні їхні частини як основу для своїх технічних регламентів за винятком випадків, коли такі міжнародні стандарти або відповідні їхні частини були б неефективним або неналежним засобом для досягнення поставлених законних цілей, наприклад через суттєві кліматичні або географічні фактори чи суттєві технологічні проблеми.

2.5. Член, який розробляє, приймає або застосовує технічний регламент, який може справити значний вплив на торгівлю інших членів, на запит іншого члена пояснює підстави для використання цього технічного регламенту в розумінні положень пунктів 2 - 4. У випадках, коли технічний регламент розробляється, приймається або застосовується для досягнення однієї із законних цілей, яку безпосередньо зазначено в пункті 2, і відповідає відповідним міжнародним стандартам, безумовно вважається, що він не створює непотрібної перешкоди для міжнародної торгівлі.

2.6. Для гармонізації технічних регламентів на якомога ширшій основі члени в межах своїх можливостей беруть повноцінну участь у розробці відповідними міжнародними органами з питань стандартизації міжнародних стандартів на продукцію, для якої вони прийняли або мають намір прийняти технічні регламенти.

2.7. Члени прихильно розглядають можливість прийняття як еквіваленту технічних регламентів інших членів, навіть якщо такі регламенти відрізняються від їхніх, за умови що вони будуть переконані в тому, що такі регламенти адекватно забезпечують досягнення цілей їхніх регламентів.

2.8. У випадках, коли це є доцільним, члени визначають технічні регламенти, які ґрунтуються на вимогах до продукту стосовно експлуатаційних характеристик, а не на конструктивних чи описових характеристиках.

2.9. У випадках, коли відповідного міжнародного стандарту не існує або технічний зміст запропонованого технічного регламенту не відповідає технічному змісту відповідних міжнародних стандартів, і якщо технічний регламент може справити значний вплив на торгівлю інших членів, члени повинні:

Продовження додатку Б

2.9.1) публікувати на відповідній ранній стадії повідомлення в пресі про те, що вони мають намір увести певний технічний регламент, у такий спосіб, щоб заінтересовані сторони в країнах інших членів мали змогу ознайомитися з ним;

2.9.2) повідомляти іншим членам через Секретаріат про продукцію, яка охоплюється запропонованим технічним регламентом, а також надавати короткий опис мети й обґрунтування. Такі повідомлення здійснюються на відповідній ранній стадії, коли ще можуть бути внесені поправки й ураховані зауваження;

2.9.3) на запит надавати іншим членам докладний опис або копії запропонованого технічного регламенту, а також, якщо це можливо, зазначати ті його частини, у яких він по суті відхиляється від відповідних міжнародних стандартів;

2.9.4) без дискримінації надавати іншим членам обґрунтований період часу для висловлення своїх зауважень у письмовій формі, обговорення цих зауважень на запит, а також урахування таких письмових зауважень і результатів таких обговорень.

2.10. Відповідно до положень вступної частини [пункту 9](#) у випадках, коли для члена виникають або можуть виникнути невідкладні проблеми забезпечення безпеки, охорони здоров'я, захисту навколишнього середовища чи національної безпеки, такий член може, якщо вважає це необхідним, не вдаватися до дій, перелічених у [пункті 9](#), за умови, що цей член після прийняття технічного регламенту:

2.10.1) негайно повідомляє іншим членам через Секретаріат про відповідний технічний регламент і продукцію, яка ним охоплюється, а також надає короткий опис мети й обґрунтування технічного регламенту, у тому числі характеру невідкладних проблем;

2.10.2) на запит надає іншим членам копії технічного регламенту;

2.10.3) без дискримінації надає іншим членам можливість для висловлення своїх зауважень у письмовій формі, обговорення цих зауважень на запит, а також урахування таких письмових зауважень і результатів таких обговорень.

2.11. Члени забезпечують негайне публікування всіх прийнятих технічних регламентів або їхню доступність в інший спосіб, щоб заінтересовані сторони в країнах інших членів мали змогу ознайомитися з ними.

2.12. За винятком невідкладних обставин, зазначених у [пункті 10](#), члени передбачають обґрунтований період часу між опублікуванням технічних регламентів і набранням ними чинності для того, щоб дати час виробникам у країнах членів, що експортують, й особливо в країнах-членах, що розвиваються, адаптувати їхню продукцію або методи виробництва до вимог члена, що імпортує.

Стаття 3 Розробка, прийняття й застосування технічних регламентів місцевими урядовими органами й неурядовими органами

Що стосується місцевих урядових органів і неурядових органів у межах своїх територій, то:

3.1. Члени вживають таких доступних обґрунтованих заходів для забезпечення дотримання такими органами положень статті 2, за винятком зобов'язання про повідомлення, зазначеного в [пунктах 9.2](#) та [10.1](#) статті 2.

3.2. Члени забезпечують повідомлення технічних регламентів місцевих урядових органів, безпосередньо підлеглих центральному урядові членів, відповідно до положень [пунктів 9.2](#) та [10.1](#) статті 2 з урахуванням того, що не потрібним є повідомлення для технічного регламенту, технічний зміст якого в основному є таким самим, що й зміст заздалегідь повідомленого технічного регламенту центральних урядових органів відповідного члена.

3.3. члени можуть вимагати, щоб контакти з іншими членами, у тому числі повідомлення, надання інформації, висловлення зауважень та обговорення, зазначені в [пунктах 9](#) та [10](#) статті 2, устанавлювалися через центральний уряд.

3.4. члени не вживають заходів, що вимагають від місцевих урядових органів або неурядових органів, які знаходяться в межах своїх територій, або заохочують їх діяти в спосіб, несумісний з положеннями [статті 2](#).

Продовження додатку Б

3.5. За цією Угодою члени несуть повну відповідальність за дотримання всіх положень [статті 2](#). Члени розробляють і реалізують позитивні заходи та механізми, спрямовані на підтримку дотримання положень статті 2 органами, іншими, ніж центральні урядові органи.

Стаття 4. Розробка, прийняття й застосування стандартів

4.1. Члени забезпечують прийняття й дотримання їхніми центральними урядовими органами з питань стандартизації Кодексу сумлінної практики для розробки, прийняття й застосування стандартів, зазначених у [додатку 3](#) до цієї Угоди (далі в цій Угоді - Кодекс сумлінної практики). Вони вживають таких доступних обґрунтованих заходів для забезпечення прийняття й дотримання Кодексу сумлінної практики місцевими урядовими та неурядовими органами з питань стандартизації, які знаходяться в межах своїх територій, а також регіональними органами з питань стандартизації, членами яких є вони або один чи більше органів, які знаходяться в межах своїх територій. Крім того, члени не вживають заходів, які безпосередньо чи опосередковано вимагають від таких органів або заохочують їх діяти в спосіб, несумісний з Кодексом сумлінної практики. Зобов'язання членів стосовно дотримання органами з питань стандартизації положень Кодексу сумлінної практики застосовуються незалежно від того, чи визнав орган з питань стандартизації Кодекс сумлінної практики, чи не визнав його.

4.2. Органи з питань стандартизації, що визнали Кодекс сумлінної практики й дотримуються його, визнаються членами як такі, що дотримуються принципів цієї Угоди.

ВІДПОВІДНІСТЬ ТЕХНІЧНИМ РЕГЛАМЕНТАМ І СТАНДАРТАМ

Стаття 5. Процедури оцінки відповідності центральними урядовими органами

5.1. Члени забезпечують, щоб у випадках, коли необхідним є позитивне підтвердження відповідності технічним регламентам або стандартам, їхні центральні урядові органи застосовували до продукції, що походить з територій інших членів, такі положення:

5.1.1) процедури оцінки відповідності розробляються, приймаються й застосовуються таким чином, щоб надавати доступ постачальникам подібної продукції, що походить з територій інших членів, на умовах, не менш сприятливих, ніж ті, які в схожій ситуації надаються постачальникам подібної продукції національного походження або продукції, що походить з будь-якої іншої країни; доступ охоплює право постачальників на проведення оцінки відповідності з дотриманням правил цієї процедури, у тому числі у випадках, коли це передбачено, можливість проводити оцінку відповідності на виробничому майданчику й одержувати знак відповідності системи оцінки відповідності;

5.1.2) процедури оцінки відповідності не розробляються, не приймаються й не застосовуються з наміром створення непотрібних перешкод для міжнародної торгівлі. Це означає, *inter alia*, що процедури оцінки відповідності не є вимогливішими й не застосовуються вимогливіше, ніж це є необхідним для одержання членом, що імпортує, достатньої впевненості в тому, що продукція відповідає застосовуваним технічним регламентам або стандартам з урахуванням ризиків, що виникали б унаслідок їхньої невідповідності.

5.2. Під час застосування положень [пункту 1](#) члени забезпечують таке:

5.2.1) процедури оцінки відповідності проводяться й завершуються так швидко, як це можливо, і стосовно продукції, що походить з територій інших членів, у не менш сприятливому порядку, ніж для подібної вітчизняної продукції;

5.2.2) інформація про стандартну тривалість проведення кожної процедури оцінки відповідності публікується або про таку очікувану тривалість проведення повідомляється заявнику на запит; під час одержання заявки компетентний орган оперативно вивчає ступінь повноти документації й інформує заявника чітко й всеосяжно про всі недоліки; компетентний орган якомога швидше чітко й всеосяжно передає результати оцінки відповідності заявнику, для того, щоб у разі необхідності можна було вжити захід для виправлення ситуації; навіть коли заявка має недоліки, компетентний орган, на запит заявника, робить настільки, наскільки це можливо, оцінку відповідності; і заявнику на запит повідомляється про стадії реалізації цієї процедури з поясненням будь-якої затримки;

Продовження додатку Б

5.2.3) вимоги стосовно інформації обмежуються мінімумом, необхідним для оцінки відповідності й установлення розміру оплати;

5.2.4) конфіденційність інформації про продукцію, що походить з територій інших членів, яка виявляється або надається у зв'язку з такими процедурами оцінки відповідності, дотримується так само, як і стосовно вітчизняної продукції, і таким чином, щоб забезпечити захист законних комерційних інтересів;

5.2.5) будь-які платежі, пов'язані з оцінкою відповідності продукції, що походить з територій інших членів, дорівнюють будь-яким платежам, стягнутим за оцінку відповідності подібної продукції вітчизняного походження або продукції, що походить з будь-якої іншої країни, з урахуванням витрат на зв'язок, транспортування та інших витрат, що виникають у результаті розбіжностей між місцезнаходженням виробничого майданчика заявника та органу з питань оцінки відповідності;

5.2.6) розміщення об'єктів, використовуваних у процедурах оцінки відповідності, і процедура вибору зразків не є такими, що створюють непотрібні незручності для заявників або їхніх представників;

5.2.7) у випадках, коли технічні характеристики продукту змінюються після визначення його відповідності застосовним технічним регламентам чи стандартам, процедура оцінки відповідності для зміненого продукту обмежується лише тими діями, що є необхідними для визначення існування достатньої впевненості, що продукт продовжує відповідати відповідним технічним регламентам чи стандартам;

5.2.8) існує процедура для перегляду скарг стосовно виконання процедури оцінки відповідності й для вжиття заходу для виправлення ситуації, коли скарга є обґрунтованою.

5.3. Ніщо в [пунктах 1](#) та [2](#) не перешкоджає членам проводити в розумних межах перевірки в межах своїх територій.

5.4. У випадках, коли необхідним є позитивне підтвердження того, що продукція відповідає технічним регламентам чи стандартам, а відповідні інструкції або рекомендації, які видаються міжнародними органами з питань стандартизації, уже існують або їхня розробка завершується, члени забезпечують використання центральними урядовими органами їх або відповідних їхніх частин як основу для своїх процедур оцінки відповідності, за винятком випадків, належним чином пояснених на запит, коли такі інструкції чи рекомендації або їхні відповідні частини не є придатними для відповідних членів з причин, *inter alia*, як-от: вимог національної безпеки; запобігання шахрайським діям; захисту життя або здоров'я людей, тварин або рослин, а також захисту навколишнього середовища; суттєвих кліматичних чи інших географічних факторів; суттєвих технологічних або інфраструктурних проблем.

5.5. Для гармонізації процедур оцінки відповідності на якомога ширшій основі члени в межах своїх можливостей беруть повноцінну участь у розробці відповідними міжнародними органами з питань стандартизації інструкцій та рекомендацій для проведення процедур оцінки відповідності.

5.6. У випадку, коли відповідної інструкції чи рекомендації, що видається міжнародним органом з питань стандартизації, не існує або технічний зміст запропонованої процедури оцінки відповідності не відповідає відповідним інструкціям чи рекомендаціям, які видаються міжнародними органами з питань стандартизації, і якщо процедура оцінки відповідності може мати значний вплив на торгівлю інших членів, члени повинні:

5.6.1) публікувати на відповідній ранній стадії повідомлення в пресі про те, що вони мають намір увести певну процедуру оцінки відповідності, у такий спосіб, щоб заінтересовані сторони в країнах інших членів мали змогу ознайомитися з ним;

5.6.2) повідомляти іншим членам через Секретаріат про продукцію, яка охоплюється запропонованою процедурою оцінки відповідності, а також надавати короткий опис мети й обґрунтування. Такі повідомлення здійснюються на відповідній ранній стадії, коли ще можуть бути внесені поправки й ураховані зауваження;

Продовження додатку Б

5.6.3) на запит надавати іншим членам докладний опис або копії запропонованої процедури, а також, якщо це можливо, зазначати ті її частини, у яких вона по суті відхиляється від відповідних інструкцій та рекомендацій, що видаються міжнародними органами з питань стандартизації;

5.6.4) без дискримінації надавати іншим членам обґрунтований період часу для висловлення своїх зауважень у письмовій формі, обговорення цих зауважень на запит, а також урахування таких письмових зауважень і результатів таких обговорень.

5.7. Відповідно до положень вступної частини пункту 6 у випадках, коли для члена виникають або можуть виникнути невідкладні проблеми забезпечення безпеки, охорони здоров'я, захисту навколишнього середовища чи національної безпеки, такий член може, якщо вважає це необхідним, не вдаватися до дій, перелічених у пункті 6, за умови, що цей член після прийняття процедури:

5.7.1) негайно повідомляє іншим членів через Секретаріат про відповідну процедуру й продукцію, яка нею охоплюється, а також надає короткий опис мети й обґрунтування процедури, у тому числі характеру невідкладних проблем;

5.7.2) на запит надає іншим членам копії правил процедури;

5.7.3) без дискримінації надає іншим членам можливість для висловлення своїх зауважень у письмовій формі, обговорення цих зауважень на запит, а також урахування таких письмових зауважень і результатів таких обговорень.

5.8. Члени забезпечують негайне публікування всіх прийнятих процедур оцінки відповідності або їхню доступність в інший спосіб, щоб заінтересовані сторони в країнах інших членів мали змогу ознайомитися з ними.

5.9. За винятком невідкладних обставин, зазначених у [пункті 7](#), члени передбачають обґрунтований період часу між опублікуванням вимог стосовно процедур оцінки відповідності й набранням ними чинності для того, щоб дати час виробникам у країнах членів, що експортують, й особливо в країнах-членах, що розвиваються, адаптувати їхню продукцію або методи виробництва до вимог члена, що імпортує.

Стаття 6. Визнання оцінки відповідності центральними урядовими органами

Що стосується своїх центральних урядових органів, то:

6.1. Без обмеження положень [пунктів 3](#) та [4](#) члени в разі можливості забезпечують визнання результатів процедур оцінки відповідності в країнах інших членів, навіть якщо такі процедури відрізняються від їхніх, за умови, що вони переконані в тому, що такі процедури надають таку саму впевненість у відповідності із застосовними технічними регламентами чи стандартами, що й їхні процедури. Визнається, що може знадобитися проведення попередніх консультацій для досягнення взаємно прийнятної домовленості стосовно, зокрема:

6.1.1) достатньої й постійної технічної компетенції відповідних органів з питань оцінки відповідності в країні члена, що експортує, з тим, щоб переконатися в тривалій надійності результатів їхньої оцінки відповідності; стосовно цього дотримання відповідних інструкцій чи рекомендацій, що видаються міжнародними органами з питань стандартизації, яке підтверджено, наприклад, шляхом акредитації, вважається доказом достатньої технічної компетенції;

6.1.2) обмеження визнання результатів оцінки відповідності тими результатами, які отримають визначені органи в країні члена.

6.2. Члени забезпечують настільки, наскільки це є можливим, уможливлення їхніми процедурами оцінки відповідності використання положень [пункту 1](#).

6.3. На запит інших членів члени заохочуються розпочинати переговори для укладення угод з метою взаємного визнання результатів процедур оцінки відповідності кожного з них. Члени можуть вимагати, щоб такі угоди відповідали критеріям [пункту 1](#) та спричинювали взаємне задоволення стосовно їхнього потенціалу в сприянні торгівлі відповідною продукцією.

6.4. Члени заохочуються дозволяти участь органів з питань оцінки відповідності, розташованих на території інших членів, у своїх процедурах оцінки відповідності на умовах, не

Продовження додатку Б

менш сприятливих, ніж ті, що надаються органам, розташованим на їхній території або на території будь-якої іншої країни.

Стаття 7. Процедури оцінки відповідності місцевими урядовими органами

Що стосується своїх місцевих урядових органів у межах своїх територій:

7.1. Члени вживають таких доступних обґрунтованих заходів для забезпечення дотримання такими органами положень [статей 5 й 6](#), за винятком зобов'язання про повідомлення, зазначеного в [пунктах 6.2 та 7.1](#) статті 5.

7.2. Члени забезпечують, щоб про процедури оцінки відповідності місцевих урядових органів, безпосередньо підлеглих центральному урядові членів, повідомлялося відповідно до положень [пунктів 6.2 та 7.1](#) статті 5 з урахуванням того, що не потрібно повідомлень для процедур оцінки відповідності, технічний зміст яких в основному є таким самим, що й зміст заздалегідь повідомлених процедур оцінки відповідності центральних урядових органів відповідного члена.

7.3. Члени можуть вимагати, щоб контакти з іншими членами, у тому числі повідомлення, надання інформації, висловлення зауважень та обговорення, зазначені в пунктах 6 та 7 статті 5, установлювалися через центральний уряд.

7.4. Члени не вживають заходів, що вимагають від місцевих урядових органів, які знаходяться в межах своїх територій, або заохочують їх діяти в спосіб, несумісний з положеннями [статей 5 й 6](#).

7.5. За цією Угодою члени несуть повну відповідальність за дотримання всіх положень [статей 5 й 6](#). Члени розробляють і реалізують позитивні заходи та механізми, спрямовані на підтримку дотримання положень статей 5 й 6 органами, іншими, ніж центральні урядові органи.

Стаття 8. Процедури оцінки відповідності неурядовими органами

8.1. Члени вживають таких доступних обґрунтованих заходів для забезпечення дотримання неурядовими органами в межах своїх територій, які здійснюють процедури оцінки відповідності, положень [статей 5 й 6](#), за винятком зобов'язання повідомляти про запропоновані процедури оцінки відповідності. Крім того, члени не вживають заходів, які безпосередньо чи опосередковано вимагають від таких органів або заохочують їх діяти в спосіб, несумісний з будь-якими з положень статті 5 й 6.

8.2. Члени забезпечують, щоб їхні центральні урядові органи поклалися на процедури оцінки відповідності, які здійснюються неурядовими органами лише за умови дотримання останніми положень [статей 5 й 6](#), за винятком зобов'язання повідомляти про запропоновані процедури оцінки відповідності.

Стаття 9. Міжнародні та регіональні системи

9.1. У випадках, коли необхідним є позитивне підтвердження відповідності технічному регламенту чи стандарту, члени, коли це є практичним, розробляють і приймають міжнародні системи оцінки відповідності й стають їхніми членами чи беруть у них участь.

9.2. Члени вживають таких доступних обґрунтованих заходів для забезпечення відповідності міжнародних і регіональних систем оцінки відповідності, у яких відповідні органи в межах своїх територій є членами або учасниками, положенням [статей 5 й 6](#). Крім того, члени не вживають заходів, які безпосередньо чи опосередковано вимагають від таких органів або заохочують їх діяти в спосіб, несумісний з будь-яким з положень статей 5 й 6.

9.3. Члени, залежно від обставин, забезпечують, щоб їхні центральні урядові органи поклалися на міжнародні чи регіональні системи оцінки відповідності настільки, наскільки ці системи відповідають положенням [статей 5 й 6](#).

ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОПОМОГА

Стаття 10. Інформація про технічні регламенти, стандарти й процедури оцінки відповідності

10.1. Кожний член забезпечує існування центру обробки запитів, який може відповідати на всі обґрунтовані запити інших членів та заінтересованих сторін у країнах інших членів, а також надавати відповідні документи стосовно:

Продовження додатку Б

10.1.1) будь-яких технічних регламентів, які прийнято чи запропоновано в межах своєї території центральними або місцевими урядовими органами, неурядовими органами, які мають законні повноваження вводити технічний регламент, або регіональними органами з питань стандартизації, у яких такі органи є членами або учасниками;

10.1.2) будь-яких стандартів, які прийнято чи запропоновано в межах своєї території центральними або місцевими урядовими органами або регіональними органами з питань стандартизації, у яких такі органи є членами або учасниками;

10.1.3) будь-яких процедур оцінки відповідності або запропонованих процедур оцінки відповідності, які здійснюються в межах своєї території центральними або місцевими урядовими органами, неурядовими органами, які мають законні повноваження вводити технічний регламент, або регіональними органами, у яких такі органи є членами або учасниками;

10.1.4) членства й участі члена або відповідних центральних чи місцевих урядових органів у межах своєї території в міжнародних і регіональних органах з питань стандартизації та системах оцінки відповідності, а також у двосторонніх та багатосторонніх домовленостях в рамках цієї Угоди; він повинен також бути в змозі надавати належну інформацію про положення таких систем та домовленостей;

10.1.5) місця повідомлень, які публікуються відповідно до цієї Угоди, або надання інформації стосовно того, де таку інформацію можна отримати, а також

10.1.6) розташування центрів обробки запитів, які зазначено в [пункті 3](#).

10.2. Проте якщо з правових чи адміністративних міркувань член створює більше, ніж один центр обробки запитів, такий член надає іншим членам повну й чітку інформацію про коло обов'язків кожного із цих центрів обробки запитів. Крім того, такий член забезпечує оперативну передачу до належного центру будь-яких запитів, які надсилаються до неналежного центру обробки запитів.

10.3. Кожний член вживає таких доступних обґрунтованих заходів для забезпечення існування одного чи більше центрів обробки запитів, які можуть давати відповіді на всі обґрунтовані запити інших членів та заінтересованих сторін у країнах інших членів, а також надавати відповідні документи та інформацію про те, де їх можна отримати, стосовно:

10.3.1) будь-яких стандартів, які прийнято або запропоновано в межах своєї території неурядовими органами з питань стандартизації або регіональними органами з питань стандартизації, у яких такі органи є членами або учасниками, а також

10.3.2) будь-яких процедур оцінки відповідності або запропонованих процедур оцінки відповідності, які здійснюються в межах своєї території неурядовими органами або регіональними органами, у яких такі органи є членами або учасниками;

10.3.3) членства чи участі відповідних неурядових органів у межах своєї території в міжнародних і регіональних органах з питань стандартизації та системах оцінки відповідності, а також у двосторонніх та багатосторонніх домовленостях в рамках цієї Угоди; вони повинні також бути в змозі надавати належну інформацію про положення таких систем і домовленостей.

10.4. Члени вживають таких доступних обґрунтованих заходів для забезпечення, щоб у випадках, коли інші члени або заінтересовані сторони в країнах інших членів відповідно до положень цієї Угоди звертаються за копіями документів, вони надавалися за справедливую ціну (якщо вона існує), яка повинна бути однаковою (за винятком фактичної вартості доставки) для громадян-1 відповідного члена чи будь-якого іншого члена.

10.5. У разі отримання запиту від інших членів розвинені країни-члени надають переклади документів, які охоплюються певним повідомленням, англійською, французькою чи іспанською мовами або у разі, коли обсяг таких документів занадто великий, короткий виклад таких документів.

10.6. Секретаріат, коли отримує повідомлення відповідно до положень цієї Угоди, розповсюджує копії повідомлень серед усіх членів та заінтересованих міжнародних органів з питань стандартизації й оцінки відповідності, а також привертає увагу країн-членів, що

Продовження додатку Б

розвиваються, до будь-яких повідомлень, які стосуються продукції, що становить для них особливий інтерес.

10.7. У випадках, коли член уклав угоду з будь-якою іншою країною або країнами з питань, які стосуються технічних регламентів, стандартів або процедур оцінки відповідності, яка може мати значний вплив на торгівлю, принаймні один із членів, який є стороною такої угоди, повідомляє іншим членам через Секретаріат про продукцію, на яку поширюється угода й надає короткий опис угоди. На запит відповідні члени заохочуються розпочинати консультації з іншими членами для укладення подібних угод або досягнення згоди на їхню участь у таких угодах.

10.8. Ніщо в цій Угоді не тлумачиться як таке, що вимагає:

10.8.1) публікації текстів мовами, іншими, ніж мова члена;

10.8.2) надання докладних описів або копій проектів мовами, іншими, ніж мова члена, за винятком випадку, передбаченого в [пункті 5](#), чи

10.8.3) надання членами будь-якої інформації, розкриття якої вони вважають таким, що суперечить суттєвим інтересам їхньої безпеки.

10.9. Повідомлення до Секретаріату здійснюються англійською, французькою чи іспанською мовами.

10.10. Члени призначають єдиний центральний урядовий орган, який несе відповідальність за виконання на національному рівні положень стосовно процедур повідомлення за цією Угодою, за винятком тих, які охоплено в [додатку 3](#).

10.11. Проте якщо з правових чи адміністративних міркувань відповідальність за процедури повідомлення розподілено між двома чи більше центральними урядовими органами, відповідний член надає іншим членам повну й чітку інформацію про сферу відповідальності кожного із цих органів.

Стаття 11. Технічна допомога іншим членам

11.1. На запит члени надають консультації іншим членам, особливо країнам-членам, що розвиваються, з питань підготовки технічних регламентів.

11.2. На запит члени надають консультації іншим членам, особливо країнам-членам, що розвиваються, а також технічну допомогу на взаємопогоджених умовах стосовно створення державних органів з питань стандартизації та участі в міжнародних органах з питань стандартизації, а також заохочують національні органи з питань стандартизації діяти подібним чином.

11.3. На запит члени вживають доступних обґрунтованих заходів для забезпечення надання консультацій органами регулювання в межах своїх територій іншим членам, особливо країнам-членам, що розвиваються, а також надають їм технічну допомогу на взаємопогоджених умовах з таких питань:

11.3.1) створення органів регулювання або органів з питань оцінки відповідності технічним регламентам, а також

11.3.2) методів, за якими найліпше виконувати технічні регламенти.

11.4. На запит члени вживають доступних обґрунтованих заходів для забезпечення надання консультацій іншим членам, особливо країнам-членам, що розвиваються, а також надають їм технічну допомогу на взаємопогоджених умовах з питань створення органів з питань оцінки відповідності стандартам, які прийнято в межах території члена, який звертається з вимогою.

11.5. На запит члени надають консультації іншим членам, особливо країнам-членам, що розвиваються, а також надають їм технічну допомогу на взаємопогоджених умовах стосовно того, яких заходів необхідно вживати їхнім виробникам для того, щоб ті отримали доступ до систем оцінки відповідності, які використовуються урядовими чи неурядовими органами в межах території члена, якому адресовано вимогу.

11.6. Члени, які є членами або учасниками міжнародних або регіональних систем оцінки відповідності, на запит надають консультації іншим членам, особливо країнам-членам, що розвиваються, а також надають їм технічну допомогу на взаємопогоджених умовах з питань

Продовження додатку Б

створення установ та правової бази, які дозволили б їм виконувати зобов'язання у зв'язку із членством або участю в таких системах.

11.7. На запит члени заохочують ті органи в межах своїх територій, які є членами або учасниками міжнародних або регіональних систем оцінки відповідності, надавати консультації іншим членам, особливо країнам-членам, що розвиваються, а також повинні розглядати вимоги про надання ними технічної допомоги з питань створення установ, які дозволили б відповідним органам у межах своїх територій виконувати зобов'язання у зв'язку із членством або участю в таких системах.

11.8. Під час надання консультацій і технічної допомоги іншим членам у розумінні [пунктів 1-7](#) члени віддають пріоритет потребам найменш розвинених країн-членів.

Стаття 12. Спеціальний та диференційний режим для країн-членів, що розвиваються

12.1. Члени надають диференційний і сприятливіший режим країнам, що розвиваються, які є членами цієї Угоди, шляхом застосування таких положень, а також відповідних положень інших статей цієї Угоди.

12.2. Члени звертають особливу увагу на ті положення цієї Угоди, які стосуються прав та обов'язків країн-членів, що розвиваються, а також ураховують особливі потреби розвитку, фінансові й торгівельні потреби країн-членів, що розвиваються, під час виконання цієї Угоди як в національному масштабі, так і в рамках інституціональних механізмів цієї Угоди.

12.3. Під час розробки та застосування технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності члени враховують особливі потреби розвитку, фінансові й торгівельні потреби країн-членів, що розвиваються, для забезпечення, щоб такі технічні регламенти, стандарти й процедури оцінки відповідності не створювали непотрібних перешкод для експорту продукції з країн-членів, що розвиваються.

12.4. Члени визнають, що, незважаючи на можливу наявність міжнародних стандартів, інструкцій чи рекомендацій, країни-члени, що розвиваються, за своїх особливих технологічних і соціально-економічних умов можуть приймати певні технічні регламенти, стандарти чи процедури оцінки відповідності, які мають на меті збереження місцевої технології та способів виробництва й виробничих процесів, які відповідають їхнім потребам розвитку. У цьому зв'язку члени визнають, що від країн-членів, що розвиваються, не вимагається використовувати міжнародні стандарти як основу для своїх технічних регламентів чи стандартів, у тому числі методи тестування, які не є придатними для їхніх потреб розвитку, фінансових і торгівельних потреб.

12.5. Члени вживають таких доступних обґрунтованих заходів для забезпечення організації й використання міжнародних органів з питань стандартизації та міжнародних систем оцінки відповідності в такий спосіб, у який сприяє активній і представницькій участі відповідних органів усіх членів, з урахуванням особливих проблем країн-членів, що розвиваються.

12.6. Члени вживають таких доступних обґрунтованих заходів для забезпечення, щоб міжнародні органи з питань стандартизації на запит країн-членів, що розвиваються, вивчали можливість розробки міжнародних стандартів стосовно продукції, яка становить особливий інтерес для країн-членів, що розвиваються, а також, якщо це практично можливо, розробляли такі стандарти.

12.7. Члени надають відповідно до положень [статті 11](#) технічну допомогу країнам-членам, що розвиваються, для забезпечення, щоб розробка й застосування технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності не створювали непотрібних перешкод для розширення й диверсифікації експорту з країн-членів, що розвиваються. Під час визначення умов надання технічної допомоги враховується стадія розвитку, на якій знаходяться члени, що звертаються з вимогою, й особливо найменш розвинені країни-члени.

12.8. Визнається, що у сфері розробки та застосування технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності країни-члени, що розвиваються, можуть зіштовхуватися з особливими проблемами, у тому числі з інституційними та інфраструктурними проблемами. Визнається також, що особливі потреби розвитку й торгівельні потреби країн-членів, що

Продовження додатку Б

розвиваються, а також стадія їхнього технологічного розвитку можуть обмежувати їхню здатність повною мірою виконувати свої зобов'язання за цією Угодою. У цьому зв'язку члени цілком приймають цей факт до уваги. Таким чином для забезпечення можливості країн-членів, що розвиваються, виконувати цю Угоду Комітету з технічних бар'єрів у торгівлі, який передбачено в [статті 13](#) (далі в цій Угоді - Комітет), надається повноваження надавати на запит чітко визначені, обмежені в часі повні або часткові звільнення від зобов'язань за цією Угодою. Під час розгляду таких вимог Комітет бере до уваги особливі проблеми у сфері розробки й застосування технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності, особливі потреби розвитку й торгівельні потреби країни-члена, що розвивається, а також стадію її технологічного розвитку, яка може обмежувати її здатність певною мірою виконувати свої зобов'язання за цією Угодою. Комітет, зокрема, бере до уваги особливі проблеми найменш розвинених країн-членів.

12.9. Під час консультацій розвинені країни-члени беруть до уваги особливі труднощі, що їх зазнають країни-члени, що розвиваються, під час розробки та виконання стандартів, технічних регламентів і процедур оцінки відповідності, і у своєму бажанні допомогти країнам-членам, що розвиваються, у їхніх зусиллях у цьому напрямі, розвинені країни-члени враховують особливі потреби останніх стосовно фінансування, торгівлі та розвитку.

12.10. Комітет періодично вивчає спеціальний і диференційний режим, викладений у цій Угоді, який надається країнам-членам, що розвиваються, на національному та міжнародному рівнях.

УСТАНОВИ, КОНСУЛЬТАЦІЙ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

Стаття 13 . Комітет з технічних бар'єрів у торгівлі

13.1. Цією Угодою засновується Комітет з технічних бар'єрів у торгівлі, який складається з представників від кожного із членів. Комітет обирає свого Голову й для надання членам можливості проконсультуватися з питань, що стосуються дії цієї Угоди або виконання її завдань, проводить засідання в разі необхідності, але не менше, ніж раз на рік, а також виконує такі обов'язки, які покладаються на нього за цією Угодою або членами.

13.2. У разі доцільності Комітет створює робочі групи або інші органи, що виконують такі обов'язки, які покладаються на них Комітетом згідно з відповідними положеннями цієї Угоди.

13.3. Розуміється, що необхідно уникати невиправданого дублювання роботи, що виконується за цією Угодою, та роботи урядів в інших технічних органах. Комітет вивчає цю проблему для доведення дублювання до мінімуму.

Стаття

14

Консультації та вирішення спорів

14.1. Консультації та вирішення спорів стосовно будь-якого питання, яке впливає на дію цієї Угоди, здійснюються під егідою Органу з питань вирішення спорів і проводяться, *mutatis mutandis*, відповідно до положень статей XXII та XXIII [ГАТТ 1994](#) у тому вигляді, у якому вони розроблені й застосовуються за [Домовленістю про вирішення спорів](#).

14.2. На запит сторони спору або за її власною ініціативою спеціальна група експертів може створити групу технічних експертів для надання допомоги з питань технічного характеру, які вимагають детального вивчення експертами.

14.3. Діяльність груп технічних експертів регулюється процедурами, зазначеними в [додатку 2](#).

14.4. Викладені вище положення про вирішення спорів можуть застосовуватись у випадках, коли член уважає, що інший член не досяг задовільних результатів за [статтями 3, 4, 7, 8](#) та [9](#), і його торгівельним інтересам значною мірою завдано шкоди. У зв'язку із цим такі результати вважаються еквівалентними тим, що мали б місце тоді, якби відповідний орган був членом.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 15 Прикінцеві положення.

Застереження

Продовження додатку Б

15.1. Стосовно будь-якого з положень цієї Угоди не робиться жодних застережень без згоди інших членів.

Перегляд

15.2. Кожний член негайно після набрання для нього чинності [Угодою про заснування Світової організації торгівлі](#) інформує Комітет про заходи, які існують або яких ужито для забезпечення виконання й здійснення цієї Угоди. Про будь-які зміни в таких заходах після цього також повідомляється Комітетові.

15.3. Комітет щорічно переглядає виконання й дію цієї Угоди з урахуванням її завдань.

15.4. Не пізніше, ніж наприкінці третього року після набрання чинності [Угодою про заснування Світової організації торгівлі](#) й наприкінці кожного трирічного періоду після цього Комітет переглядає дію та виконання цієї Угоди, у тому числі положення стосовно прозорості, для рекомендацій стосовно коригування в разі необхідності прав та обов'язків за цією Угодою для забезпечення взаємної економічної вигоди й балансу прав та обов'язків без обмеження положень [статті 12](#). Зважаючи, *inter alia*, на досвід, який отримано під час виконання Угоди, Комітет у разі необхідності подає до Ради з торгівлі товарами пропозиції про внесення поправок до тексту Угоди.

Додатки

15.5. [Додатки](#) до цієї Угоди становлять її невід'ємну частину.

Додаток 1

Терміни та їхні визначення для цілей цієї Угоди

Терміни, які наведено у шостому виданні Посібника ІСО/МЕК 2 - 1991 "Загальні терміни та їхні визначення стосовно стандартизації та пов'язаної з нею діяльності", під час використання в цій Угоді мають те саме значення, яке наведено у визначеннях у зазначеному Посібнику, з урахуванням того, що послуги виключаються зі сфери дії цієї Угоди.

Для цілей цієї Угоди, проте, застосовуються такі визначення:

1. Технічний регламент

Документ, у якому визначено характеристики продукту або пов'язані з ними процеси чи методи виробництва, у тому числі застосовні адміністративні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також включати або виключно містити вимоги стосовно термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до продукту, процесу чи методу виробництва.

Пояснювальна примітка

Визначення в Посібнику ІСО/МЕК 2 не є відокремленим, а ґрунтується на так званій системі "будівельного блоку".

2. Стандарт

Документ, який затверджено визнаним органом і який визначає призначені для загального й багатократного використання правила, інструкції або характеристики продукції або пов'язаних з ними процесів чи методів виробництва, дотримання яких не є обов'язковим. Він може також включати або виключно містити вимоги стосовно термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певного продукту, процесу чи методу виробництва.

Пояснювальна примітка

Терміни, які визначено в Посібнику ІСО/МЕК 2, стосуються продукції, процесів та послуг. Ця Угода стосується виключно технічних регламентів, стандартів і процедур оцінки відповідності, які пов'язані з продукцією, процесами та методами виробництва. Стандарти, які визначено в Посібнику ІСО/МЕК 2, можуть бути обов'язковими або добровільними. Для цілей цієї Угоди стандарти визначаються як добровільні, а технічні регламенти як обов'язкові документи. Стандарти, що розробляються міжнародними органами з питань стандартизації, ґрунтуються на консенсусі. Ця Угода поширюється також на документи, що не ґрунтуються на консенсусі.

3. Процедури оцінки відповідності

Продовження додатку Б

Будь-яка процедура, яка безпосередньо чи опосередковано використовується для визначення того, чи виконуються відповідні вимоги стосовно технічних регламентів чи стандартів.

Пояснювальна примітка

Процедури оцінки відповідності включають, *inter alia*, процедури відбору проб, тестування та інспекції; оцінку, перевірку та підтвердження відповідності; реєстрацію, акредитацію та затвердження, а також їхні комбінації.

4. Міжнародний орган або система

Орган або система, членство в якому (якій) є відкритим для відповідних органів принаймні всіх членів.

5. Регіональний орган або система

Орган або система, членство в якому (якій) є відкритим для відповідних органів лише деяких із членів.

6. Центральний урядовий орган

Центральний уряд, його міністерства й відомства чи будь-який орган, який підпорядковується центральному урядові стосовно відповідної діяльності.

Пояснювальна примітка

У випадку Європейських Співтовариств застосовуються положення, що регулюють діяльність центральних урядових органів. Проте в рамках Європейських Співтовариств можуть створюватися регіональні органи або системи оцінки відповідності; у таких випадках вони підпадали б під дію положень цієї Угоди про регіональні органи або системи оцінки відповідності.

7. Місцевий урядовий орган

Уряд, інший, ніж центральний уряд (наприклад штатів, провінцій, земель, кантонів, муніципалітетів тощо), його міністерства або відомства чи будь-який орган, який підпорядковується такому урядові стосовно відповідної діяльності.

8. Неурядовий орган

Орган, інший, ніж центральний урядовий орган або місцевий урядовий орган, у тому числі неурядовий орган, що має законні повноваження запроваджувати технічний регламент.

Додаток 2

Групи технічних експертів

До груп технічних експертів, що створюються відповідно до положень [статті 14](#), застосовуються такі процедури.

1. Групи технічних експертів підпорядковуються спеціальній групі експертів. Сфера їхніх повноважень та докладна розробка робочих процедур визначаються спеціальною групою експертів; вони звітують перед спеціальною групою експертів.

2. Участь у роботі груп технічних експертів обмежується особами, що мають професійну репутацію та досвід у відповідній галузі.

3. Громадяни сторін спору не можуть брати участь у роботі групи технічних експертів без взаємної згоди сторін спору, за винятком надзвичайних обставин, коли спеціальна група експертів вирішить, що задовольнити потребу в спеціалізованій науковій кваліфікації іншим чином неможливо. Урядові посадові особи сторін спору не можуть бути в групі технічних експертів. Члени груп технічних експертів діють у своїй компетенції, а не як представники уряду чи представники будь-якої організації. Тому уряди чи організації не дають їм указівок стосовно питань, що знаходяться на розгляді групи технічних експертів.

4. Групи технічних експертів можуть проводити консультації й звертатися для отримання інформації й технічної поради з будь-якого джерела, який вони вважають доцільними. До звернення групи технічних експертів для отримання такої інформації чи поради з джерела, що знаходиться в межах юрисдикції члена, вона інформує уряд такого члена. Будь-який член повинен оперативно й повною мірою відповідати на будь-який запит групи технічних експертів стосовно такої інформації, яку група технічних експертів вважає необхідною й доцільною.

Продовження додатку Б

5. Сторони спору мають доступ до всієї відповідної інформації, яка надається групі технічних експертів, якщо тільки це не інформація конфіденційного характеру. Конфіденційна інформація, яка надається групі технічних експертів, не розголошується без офіційного дозволу уряду, організації чи особи, що надають таку інформацію. У випадках, коли від групи технічних експертів вимагається надання такої інформації, а дозволу на її розголошення групою технічних експертів не отримано, уряд, організація або особа, що забезпечують інформацією, надають неконфіденційне резюме інформації.

6. Група технічних експертів подає проект звіту відповідним членам для отримання їхніх зауважень та належного їхнього врахування в остаточному звіті, який також розповсюджується серед відповідних членів, коли він подається до спеціальної групи експертів.

Додаток 3

Кодекс сумлінної практики для розробки, прийняття й застосування стандартів

Загальні положення

А. Для цілей цього Кодексу застосовуються визначення, наведені в [додатку 1](#) до цієї Угоди.

В. Цей Кодекс є відкритим для прийняття будь-яким органом з питань стандартизації в межах території члена, незалежно від того, чи це центральний урядовий орган, місцевий урядовий орган, чи неурядовий орган; будь-яким урядовим регіональним органом з питань стандартизації, один чи більше членів якого є членами; а також будь-яким неурядовим регіональним органом з питань стандартизації, один чи більше членів якого розташовані в межах території члена СОТ (у цьому Кодексі разом - органи з питань стандартизації, окремо - орган з питань стандартизації).

С. Органи з питань стандартизації, які прийняли цей Кодекс або вийшли з нього, повідомляють про це Інформаційному центрові ІСО/МЕК у Женеві. Це повідомлення охоплює назву та адресу відповідного органу, а також зазначення обсягу його поточної та очікуваної діяльності зі стандартизації. Повідомлення може бути надіслано безпосередньо до Інформаційного центру ІСО/МЕК, через національний орган, що є членом ІСО/МЕК, або, що бажано, через відповідний національний орган члена чи в разі необхідності міжнародний філіал ІСОНЕТ.

Основні положення

Д. Стосовно стандартів органи з питань стандартизації надають продукції, що походить з території будь-якого іншого члена СОТ, режим, не менш сприятливий, ніж той, що надається подібній продукції вітчизняного походження та подібній продукції, що походить з будь-якої іншої країни.

Е. Орган з питань стандартизації забезпечує, щоб стандарти не розроблялися, не приймалися і не застосовувалися з наміром створення непотрібних перешкод для міжнародної торгівлі.

Ф. У випадках, коли міжнародні стандарти існують або їхня розробка завершується, орган з питань стандартизації використовує їх або відповідні їхні частини як основу для стандартів, які він розробляє, за винятком випадків, коли такі міжнародні стандарти або відповідні їхні частини були б неефективними або неналежними, наприклад унаслідок недостатнього рівня захисту, суттєвих кліматичних або географічних факторів чи суттєвих технологічних проблем.

Г. Для гармонізації стандартів на якомога ширшій основі орган з питань стандартизації у межах своїх можливостей належним чином бере повноцінну участь у розробці відповідними міжнародними органами з питань стандартизації міжнародних стандартів стосовно того предмета, для якого він вже прийняв або має намір прийняти стандарти. У випадку органів з питань стандартизації, що знаходяться в межах території члена, участь у певних діях з міжнародної стандартизації настільки, наскільки це є можливим, відбувається шляхом створення однієї делегації, яка представляє всі органи з питань стандартизації на цій території, які прийняли або мають намір прийняти стандарти для того предмета, якого стосуються ці дії з міжнародної стандартизації.

Продовження додатку Б

Н. Органи з питань стандартизації в межах території члена докладають усіх зусиль для уникнення дублювання або перетинання своєї роботи з роботою інших органів з питань стандартизації на території своєї країни або з роботою відповідних міжнародних або регіональних органів з питань стандартизації. Вони також докладають усіх зусиль для досягнення на національній основі консенсусу стосовно стандартів, які вони розробляють. Так само регіональні органи з питань стандартизації докладають усіх зусиль для уникнення дублювання або перетинання своєї роботи з роботою відповідних міжнародних органів з питань стандартизації.

І. У випадках, коли це є доцільним, органи з питань стандартизації визначають стандарти, які ґрунтуються на вимогах до продукту стосовно експлуатаційних характеристик, а не на конструктивних чи описових характеристиках.

Ј. Принаймні кожні шість місяців орган з питань стандартизації публікує робочу програму, у якій містяться його назва та адреса, стандарти, які він у наразі розробляє, а також стандарти, які він прийняв за попередній період. Стандарт вважається як такий, що знаходиться в стадії розробки, з того моменту, коли прийнято рішення про розробку стандарту, і до того часу, коли цей стандарт прийнято. Назви конкретних проектів стандартів надаються на запит англійською, німецькою чи іспанською мовами. Повідомлення про наявність робочої програми публікується в національному або, залежно від обставин, регіональному виданні зі стандартизації.

У робочій програмі відповідно до правил ІСОНЕТ для кожного стандарту визначається класифікація стосовно предмету, стадія, на якій знаходиться процес розробки стандарту, а також посилання на будь-які міжнародні стандарти, які взято за основу. Не пізніше, ніж на момент публікації своєї робочої програми, орган з питань стандартизації повідомляє про її наявність Інформаційному центру ІСО/МЕК у Женеві.

Повідомлення містить назву та адресу органу з питань стандартизації, назву та номер видання, у якому опубліковано робочу програму, період, до якого застосовується робоча програма, його ціна (якщо така існує), а також інформація про те, де та коли його можна отримати. Повідомлення може бути надіслано безпосередньо до Інформаційного центру ІСО/МЕК або, що бажано, через відповідний національний орган члена чи в разі необхідності міжнародний філіал ІСОНЕТ

К. Національний орган, що є членом ІСО/МЕК, докладає всіх зусиль для того, щоб стати членом ІСОНЕТ або призначити інший орган, що буде членом ІСОНЕТ, а також для того, щоб отримати найповніший тип членства, можливий для члена ІСОНЕТ. Інші органи з питань стандартизації докладають усіх зусиль для досягнення асоціації із членом ІСОНЕТ.

Л. Перед прийняттям стандарту орган з питань стандартизації надає період часу, строк якого становить принаймні 60 днів, для подання зауважень до проекту стандарту заінтересованими сторонами в межах території члена СОР. Проте цей період часу може бути скорочено у випадках, коли виникають або загрожують виникненням проблеми безпеки, охорони здоров'я чи захисту навколишнього середовища. Не пізніше, ніж на початку періоду часу для подання зауважень, орган з питань стандартизації опубліковує повідомлення про такий період часу у виданні, про яке зазначено в [пункті J](#). У такому повідомленні зазначається настільки, наскільки це є можливим, чи відхиляється проект стандарту від відповідного міжнародного стандарту.

М. На запит будь-якої заінтересованої сторони в межах території члена орган з питань стандартизації оперативно надає або розпоряджається надати копію проекту стандарту, який він представив для зауважень. Будь-яка платня, що стягується за таку послугу (за винятком фактичних видатків на доставку), є однаковою для іноземних і вітчизняних сторін.

Н. У процесі подальшої розробки стандарту орган з питань стандартизації враховує ті зауваження, які було отримано протягом періоду часу для подання зауважень. Якщо це вимагається, на зауваження, отримані через органи з питань стандартизації, які прийняли Кодекс сумлінної практики, відповідь повинна надаватися якомога швидше. Відповідь повинна містити пояснення того, чому є необхідним відхилення від відповідного міжнародного стандарту.

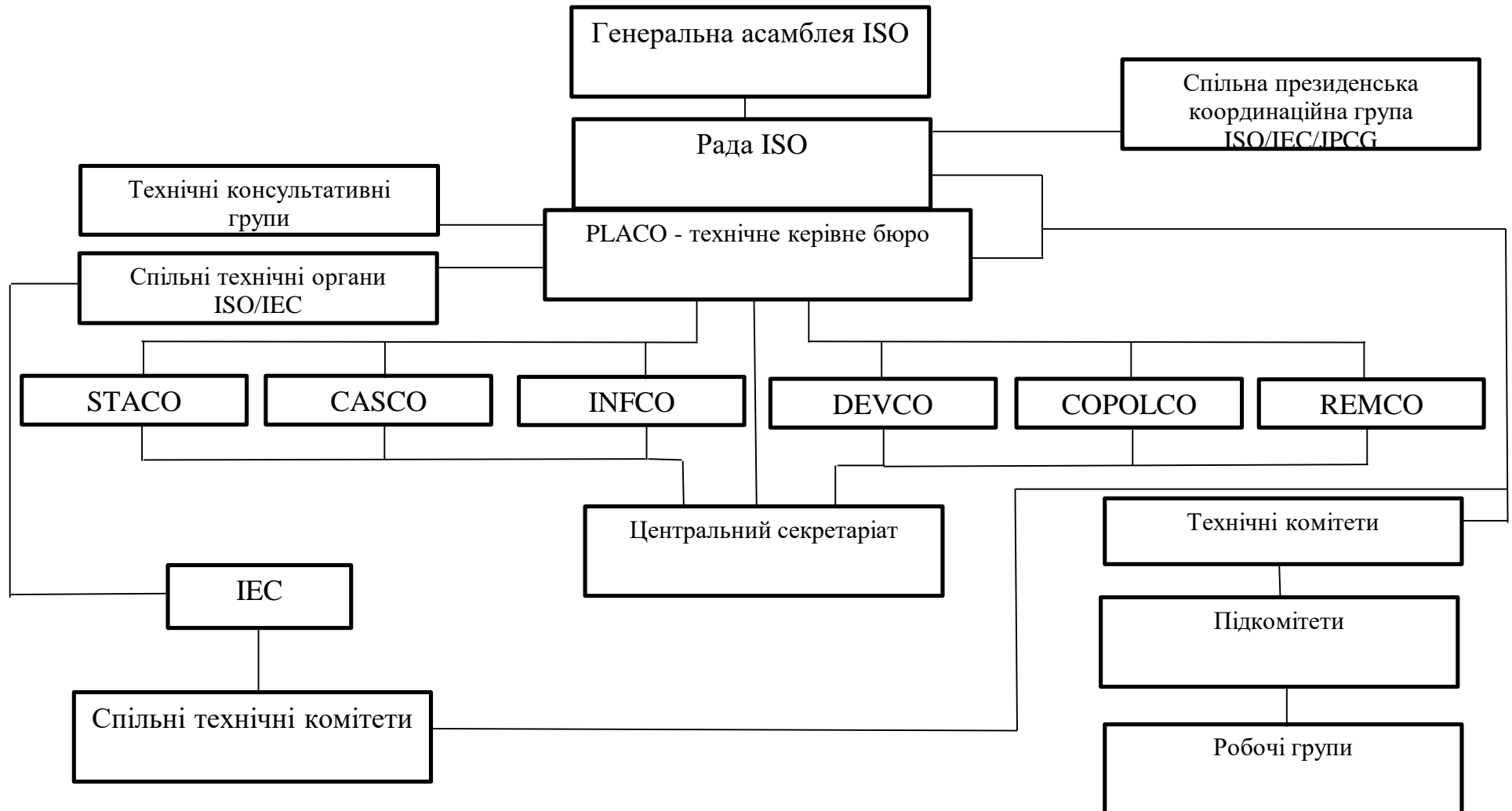
О. Відразу після прийняття стандарту він повинен бути оперативно опублікований.

Продовження додатку Б

Р. На запит будь-якої заінтересованої сторони в межах території члена орган з питань стандартизації оперативно надає або розпоряджається надати копію його останньої робочої програми або стандарту, які він розробив.

Q. Орган з питань стандартизації доброзичливо ставиться до консультацій, які стосуються заяв стосовно функціонування цього Кодексу, які подаються органами з питань стандартизації, що прийняли цей Кодекс сумлінної практики, і надавати для цього відповідні можливості. Він докладає належних зусиль для задоволення будь-яких скарг.

Додаток В
Організаційна структура ISO

Додаток Г
Динаміка географічної структури експорту товарів України 2000-2018рр., (млн.дол. США)

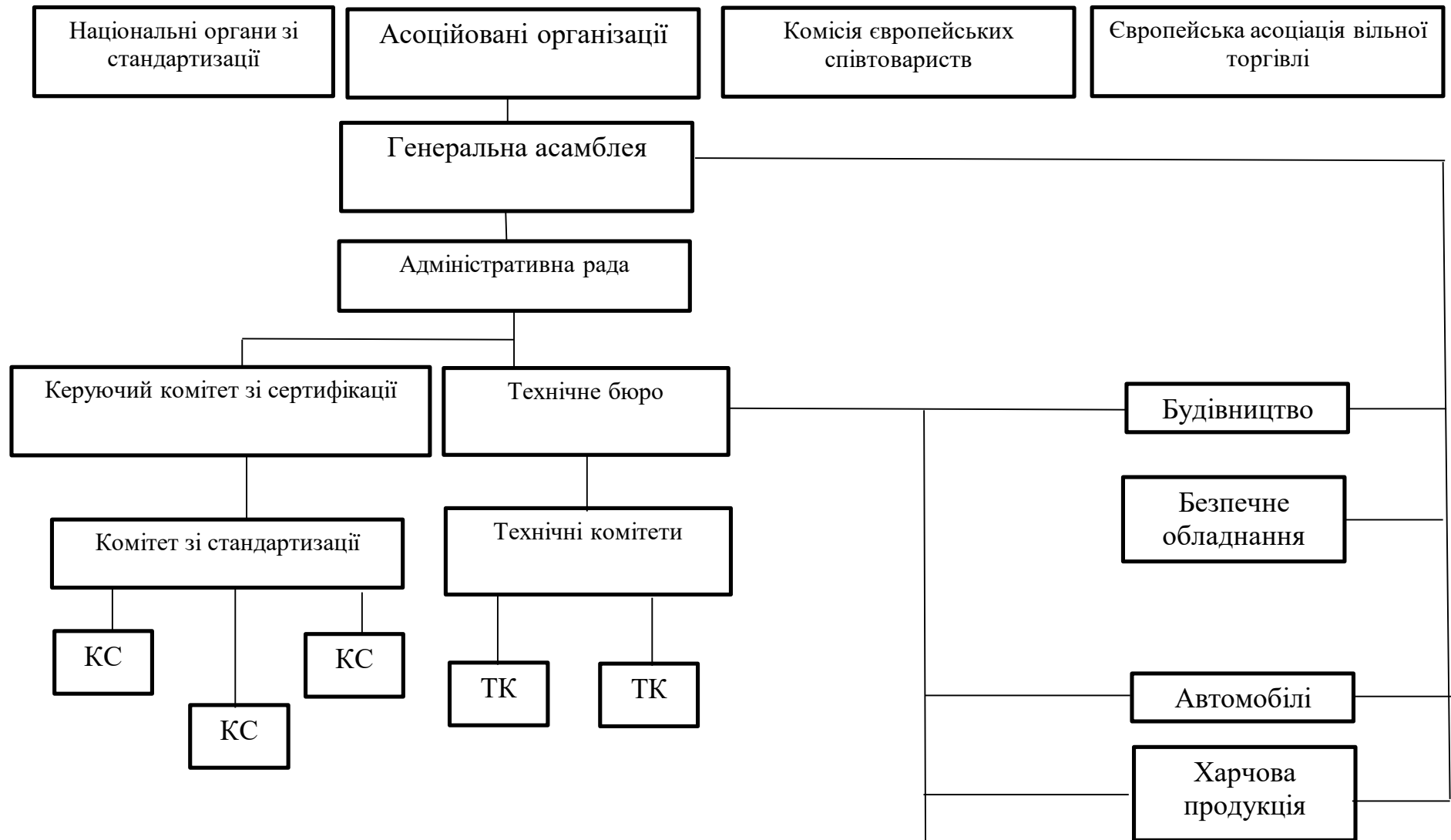
	Усього ³	Країни СНД	Інші країни світу	Європа	Країни ЄС (28)	Азія	Африка	Америка	Австралія і Океанія
Експорт товарів									
2000	14572,5	4459,7	10112,8	4680,2	4576,3	3475,7	731,5	1217,5	7,0
2001	16264,7	4639,0	11625,7	5720,9	5536,1	4006,6	877,0	1011,9	7,4
2002	17957,1	4320,1	13637,0	6515,8	6384,0	5125,0	1055,2	936,9	4,1
2003	23066,8	5942,0	17124,8	9147,4	8705,9	5503,1	1250,3	1219,2	4,8
2004	32666,1	8409,4	24256,7	11764,3	11061,6	8178,3	1758,0	2544,2	11,7
2005	34228,4	10531,1	23697,3	10881,4	10293,3	8576,9	2393,9	1831,2	13,7
2006	38368,0	12351,1	26016,9	12625,5	12166,3	8446,2	2373,7	2550,9	17,9
2007	49296,1	18087,0	31209,1	14773,8	14021,3	10881,6	2792,0	2686,3	15,7
2008	66967,3	23166,3	43801,0	19732,8	18265,7	15887,0	3902,4	4144,0	64,0
2009	39695,7	13472,9	26222,8	10264,5	9514,3	12131,7	2627,8	1124,2	21,6
2010	51405,2	18740,6	32664,6	13829,6	13085,3	13715,4	3018,7	2000,0	28,4
2011	68394,2	26177,0	42217,2	18442,4	18021,5	17737,8	3344,2	2552,3	29,8
2012	68830,4	25318,6	43511,8	17424,0	17123,7	17681,1	5638,2	2607,7	50,9
2013	63320,7	22077,3	41243,4	17064,2	16758,6	16813,0	5094,7	2163,6	40,1
2014²	53901,7	14882,3	39019,4	17122,1	17002,9	15350,9	5098,2	1372,2	23,5
2015²	38127,1	7806,1	30321,0	13248,3	13015,2	12378,9	3803,3	785,6	13,6
2016²	36361,7	6031,5	30330,2	13790,1	13496,3	11796,3	3865,1	735,2	18,3
2017²	43264,7	6916,4	36348,3	17901,9	17533,4	12967,3	4047,7	1207,9	71,9
2018²	47335,0	7025,2	40309,8	20606,0	20157,0	13754,1	4127,0	1620,0	48,6

Джерело: Сформовано автором

³ З урахуванням не розподілених обсягів товарів.

² Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Додаток Д
Організаційна структура CEN

Додаток Е

**Перелік національних органів зі стандартизації
країн-членів Європейського Союзу (станом на 01.01. 2019року)**

№ п/п	Країна	Повна назва країни	Дата вступу	Національний орган зі стандартизації
1	Австрія	Австрійська Республіка	1 січня 1995	Австрійський інститут зі стандартизації (ON), Австрійська асоціація електротехніки (OVE)
2	Бельгія	Королівство Бельгія	25 березня 1957	Бельгійське бюро зі стандартизації (NBN)
3	Болгарія	Республіка Болгарія	1 січня 2007	Болгарський інститут стандартів (BDS)
4	Велика Британія	Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	1 січня 1973	Британський інститут стандартів (BSI)
5	Греція	Грецька Республіка	1 січня 1981	Організація зі стандартизації Греції
6	Данія	Королівство Данія	1 січня 1973	Данський Стандарт (DS)
7	Естонія	Республіка Естонія	1 травня 2004	Естонський центр стандартизації (EVS)
8	Ірландія	Республіка Ірландія	1 січня 1973	Національні стандарти Ірландії (NSAI)
9	Іспанія	Королівство Іспанія	1 січня 1986	Іспанська асоціація зі стандартизації та сертифікації (AENOR)
10	Італія	Італійська Республіка	25 березня 1957	Інститут по стандартизації Італії (UNI)
11	Кіпр	Республіка Кіпр	1 травня 2004	Кіпрська організація зі стандартизації (CYS)
12	Латвія	Латвійська Республіка	1 травня 2004	Латвійський Стандарт (LVS)
13	Литва	Литовська Республіка	1 травня 2004	Литовське Бюро стандартів (LST)
14	Люксембург	Велике Герцогство Люксембург	25 березня 1957	Державна служба енергетики (SEE)
15	Мальта	Республіка Мальта	1 травня 2004	Мальтійський орган з конкуренції та захисту прав споживачів (MCCAA)
16	Нідерланди	Королівство Нідерландів	25 березня 1957	Інститут стандартизації Нідерландів (NNI), Організація з сертифікації електрообладнання (N.V.KEMA)
17	Німеччина	Федеративна Республіка Німеччини	25 березня 1957	Німецький інститут зі стандартизації (DIN)
18	Польща	Республіка Польща	1 травня 2004	Польський комітет зі стандартизації (PKN)

Продовження додатку Д

19	Португалія	Португальська Республіка	1 січня 1986	Португальський інститут якості (IPQ)
20	Румунія	Румунія	1 січня 2007	Румунська асоціація стандартів (ASRO)
21	Словаччина	Республіка Словаччина	1 травня 2004	Словацьке бюро стандартів, метрології та випробувань (STN)
22	Словенія	Республіка Словенія	1 травня 2004	Словенський інститут зі стандартизації (SIST)
23	Угорщина	Республіка Угорщина	1 травня 2004	Угорський інститут стандартів (MSZT)
24	Фінляндія	Фінляндська Республіка	1 січня 1995	Асоціація зі стандартизації Фінляндії (SFS) Центр метрології і акредитації (MIKES) Електротехнічна комісія (SETI)
25	Франція	Французька Республіка	25 березня 1957	Французька асоціація зі стандартизації (AFNOR)
26	Хорватія	Республіка Хорватія	1 липня 2013	Хорватський інститут стандартів (XRN)
27	Чехія	Чеська Республіка	1 травня 2004	Управління технічної стандартизації, метрології та державних випробувань Чехії (CSNI)
28	Швеція	Королівство Швеція	1 січня 1995	Шведський інститут стандартів (SIS) Шведський інститут випробувань електро - обладнання (SEMKO)

Джерело: Сформовано автором

Додаток Ж
Обсяги тарифних квот у 2017-2021 роках в рамках ПВЗВТ

	Назва	Домовлені в рамках ПВЗВТ, тонн	Загальний обсяг на 2017 рік, тонн	Загальний обсяг на 2018 рік, тонн	Загальний обсяг на 2019 рік, тонн	Загальний обсяг на 2020 рік, тонн	Загальний обсяг на 2021 рік, тонн
1	М'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці	16 000-20 000	16 800	17 600	18 400	19 200	20 000
2	Пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули	950 000 – 1 000 000	960 000	970 000	980 000	990 000	1 000 000
3	Ячмінь, ячмінне борошно та гранули	250 000 – 350 0000	270 000	290 000	310 000	330 000	350 000
4	Кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули	400 000 – 650 000	450 000	500 000	550 000	600 000	650 000
5	Вершкове масло та молочні пасти	1 500 – 3 000	1 800	2 100	2 400	2 700	3 000
6	Мед	5 000 – 6 000	5 200	5 400	5 600	5 800	6 000
7	Цукор	20 070	20 070	20 070	20 070	20 070	20 070
8	Ячмінн крупа та борошно	6 300 – 7 800	6 600	6 900	7 200	7 500	7 800
9	Оброблені томати	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000
10	Виноградний та яблучний соки	10 000- 20 000	12 000	14 000	16 000	18 000	20 000
11	Солод та пшенична клейковина	7 000	7 000	7 000	7 000	7 000	7 000
12	Крохмаль	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000
13	Інші цукрові продукти	10 000- 20 000	12 000	14 000	16 000	18 000	20 000
14	Овес	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
15	Яйця та альбуміни (основна)	1 500 – 3 000	1 800	2 100	2 400	2 700	3 000
16	Сухе молоко	1 500 – 5 000	2 200	2 900	3 600	4 300	5 000
17	Часник	500	500	500	500	500	500
18	Висівки, відходи та залишки	16 000- 21 000	18 000	19 000	20 000	21 000	21 000
19	Оброблена продукція із зернових	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
20	М'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці (додаткова)	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000
21	Яйця та альбуміни (додаткова)	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000
22	Оброблена продукція з цукру	2 000 – 3 000	2 200	2 400	2 600	2 800	3 000
23	Оброблений крохмаль	1 000 – 2 000	1 200	1 400	1 600	1 800	2 000
24	Етанол	27 000 – 100 000	41 600	56 200	70 800	85 400	100 000
25	Молоко, вершки, згущене молоко та йогурти	8 000 – 10 000	8 400	8 800	9 200	9 600	10 000
26	Оброблена продукція з молочних вершків	300-500	340	380	420	460	500
27	Харчові продукти	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
28	Цукрова кукурудза	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500
29	Гриби (основна)	500	500	500	500	500	500

Продовження додатку Ж

30	Цукрові сиропи	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
31	Гриби (додаткова)	500	500	500	500	500	500
32	Продукція з обробленого молока	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
33	Оброблена продукція з масла	250	250	250	250	250	250
34	Сигари та цигарки	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500
35	Манітол сорбіту	100	100	100	100	100	100
36	Продукти переробки солоду та крохмалю	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
37	М'ясо баранини	1 500 – 2 250	1 650	1 800	1 950	2 100	2 250
38	Яловичина	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000	12 000
39	Свинина (основна)	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000
40	Свинина (додаткова)	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000	20 000

Додаток 3

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Давиденко Г.В. Проблеми та перспективи впровадження приватних стандартів у міжнародну торгівлю. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія: економічні науки. 2016. № 5. Т 2. С. 25-29 (0,58 д.а.).
2. Давиденко Г.В. Сутність та економічна природа стандартів міжнародної торгівлі в сучасних дослідженнях. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2016. Вип. 21. С. 56-62 (0, 62 д.а.).
3. Давиденко Г.В. Теоретичний аспект впливу стандартів на міжнародну торгівлю. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9-10 (77). С. 5-10 (0,57 д.а.).
4. Davydenko H. Standards and technical regulations in international trade: OIL experience. *Nauka I Studia*. 2018. #12 (192). Przemysl, Poland. P. 3-8 (0,27 д.а.).
5. Давиденко Г.В. Теоретичне узагальнення ролі стандартів в міжнародних організаціях, пов'язаних з регулюванням торгівлі. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 2(19). URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/index.php/19-2019> (0,54 д.а.).
6. Давиденко Г. Вплив інтеграційних процесів на гармонізацію стандартів України та ЄС. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 3 (93). С. 62-73 (0,79 д.а.).
7. Давиденко Г.В. Європейський досвід застосування стандартів та їх вплив на міжнародну торгівлю. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2 (493). С. 53–57 (0,56 д.а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

8. Давиденко Г.В. Перспективи економічної співпраці України і Африки. *Економіка країн євроазіатського та африканського континентів і Україна*: зб. тез доповідей Міжн. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (м. Тернопіль, 22-23 берез. 2007 р.). Тернопіль: Економічна думка, 2007. С. 147-150 (0,12 д.а.).
9. Давиденко Г.В. Теоретичні основи прийняття та застосування стандартів у міжнародній торгівлі. *Теоретична і прикладна економіка: задачі та перспективи*: матеріали першої міжн. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Тернопіль, 16-17 жовт. 2008 р.). Тернопіль, 2008. С. 17-18 (0,12 д.а.).
10. Давиденко Г.В. Особливості впровадження процедур оцінки відповідності технічним нормам і стандартам в міжнародній торгівлі. *Стратегічні напрями модернізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій* : Матеріали міжн. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 жовт. 2013 р.). Київ, 2013. С. 78-80 (0,13 д.а.).
11. Давиденко Г.В. Гармонізація стандартів України в міжнародній торгівлі. *Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України* : зб. наукових праць ІХ Міжн. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 21-22 листоп. 2013 р.). у 2т. Дніпропетровськ: БІЛА К.О., 2013. Т. 1 С.11-14 (0,12 д.а.)
12. Давиденко Г.В. Теоретичні аспекти розробки положень застосування стандартів у міжнародній торгівлі. *Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки* : матеріали ІV міжн. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 21-22 трав. 2014 р.). Тернопіль: Видавництво ТНТУ імені Івана Пулюя, 2014. С.134-135 (0,12 д.а.).

13. Давиденко Г.В. До питання стандартів і технічних регламентів у міжнародній торгівлі. *Актуальні питання, проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23-24 груд. 2016 р.). Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2016. С.9-12 (0,2 д.а.).
14. Давиденко Г.В. Типологія та перспективи впровадження приватних стандартів. *Шістнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування)* : матеріали міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 15 берез. 2017 р.). Львів, 2017. С.133-136 (0,11 д.а.).
15. Давиденко Г.В. До питання аналізу досліджень вимірів стандартів в міжнародній торгівлі. *Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24 берез. 2018 р.). Львів: ЛЕФ, 2018. С. 16-19 (0,14 д.а.).
16. Давиденко Г.В. Вплив стандартизації на міжнародну торгівлю. *Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки* : зб. тез доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Тернопіль, квіт. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 91-92 (0,13 д.а.).
17. Давиденко Г.В. Реформування системи стандартизації в СНД як фактор розвитку міжнародної торгівлі. *Інтеграція України: європейський вимір* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 берез. 2019 р.). Київ: Національний університет харчових технологій, 2019. С.13-15 (0,13 д.а.).
18. Давиденко Г.В. Регіональні організації зі стандартизації та їх вплив на міжнародну торгівлю. *Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку* : зб. тез наукових робіт учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 серп. 2019 р.). Одеса: ЦЕДР, 2019. С.15-17 (0,13 д.а.).
19. Davydenko H. V. Prerequisites for the formation and implications of standards for international trade. *III International Scientific Conference From the Baltic to the Black Sea: the Formation of Modern Economic area: Conference Proceedings* (Riga, August 23th, 2019). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2019. P. 13-15 (0,17 д.а.).

Додаток К
Відомості про апробацію результатів дисертації

№ п/п	Назви конференції, конгресу, симпозиуму, семінару, школи	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
1	2	3	4	5
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації				
1	Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Економіка країн євразійського та африканського континентів і Україна»	Тернопіль	22-23 березня 2007р	очна
2	Перша міжнародна науково-практична конференція молодих учених «Теоретична і прикладна економіка: задачі та перспективи»	Тернопіль	16-17 жовтня 2008 р	очна
3	Міжнародна науково-теоретична конференція «Стратегічні напрями модернізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій»	Київ	24 жовтня 2013 р	очна
4	IX міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України»	Рівне	21-22 листопада 2013 р	заочна
5	IV міжнародна науково-практична конференція «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку економіки»	Тернопіль	21-21 травня 2014 р	очна
6	Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання, проблеми та перспективи регулювання міжнародних економічних відносин»	Київ	23-24 грудня 2016 р	очна
7	Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Шістнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування)»	Львів	15 березня 2017 р	заочна
8	Міжнародна науково-практична конференція «Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки»	Львів	24 березня 2018 р	заочна
9	Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки»	Тернопіль	квітень 2018 р	заочна
10	Всеукраїнська науково-практична конференція «Інтеграція України: європейський вимір»	Київ	22 березня 2019 р	заочна
11	Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні міжнародні економічні відносини: становлення та особливості розвитку»	Одеса	17 серпня 2019 р	заочна
12	III International Scientific Conference. «From the Baltic to the Black Sea: The Formation of Modern Economic area»	Riga, Latvia,	23 August 2019	заочна

Додаток Л

МІНЕКОНОМІКИ

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ
ЦЕНТР СТАНДАРТИЗАЦІЇ, МЕТРОЛОГІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ»
(ДП «Тернопільстандартметрологія»)

вул. Оболоня, 4, м. Тернопіль, 46008, тел.(0352) 52-62-07, 52-74-09, код згідно з ЄДРОПОУ 02568319

23.01.2020 № 04-07/44

На № _____ від _____

Г _____ Г

Довідка

про впровадження

результатів дисертаційного дослідження Давиденко Ганни Валеріївни
на тему «Інструменти стандартизації в системі міжнародної торгівлі
України».

У дисертаційній роботі здійснено глибокий аналіз інструментів стандартизації у системі міжнародної торгівлі та показано зобов'язання України щодо гармонізації та імплементації світових стандартів у практику міжнародної торгівлі України.

В дисертаційному дослідженні розглянуто нові можливості для українських підприємств у зв'язку підписанням Угоди про асоціацію, яка передбачає укладення Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА) сфері технічних бар'єрів у торгівлі для трьох Технічних регламентів, діючих в Україні. Зокрема, взято в практичне використання рекомендації щодо застосування процедур оцінки відповідності, гармонізованих з європейськими директивами для виробників електротехнічної продукції.

Окремі результати та висновки, які отриманні в процесі дисертаційного дослідження взяті до впровадження у діяльності вітчизняних виробників та інших господарюючих суб'єктів на світових ринках завдяки впровадженню стандартів виробництва, санітарних та фіто санітарних норм, стандартів охорони праці, метрології, дотримання митних стандартів тощо.

**Заступник
генерального директора з
підтвердження і оцінки відповідності**

Ю.Т.Хрупович

**ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ТА ФАНДРАЙЗИНГУ**

вул. М.Грушевського, 8, м. Тернопіль, 46021, тел./факс: (0352) 52-26-32, 52-08-65, 25-38-64
E-mail: internationalrelations.te@gmail.com Код згідно з ЄДРПОУ 40388526

від 09.02.2020 № 62-5/01-11 На № _____ від _____

**Спеціалізованій вченій раді
Д58.082.01 по захисту дисертацій на
здобуття наукового ступеня
доктора (кандидата) економічних
наук при Тернопільському
національному економічному
університеті**

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ДАВИДЕНКО Ганни Валеріївни на тему: "Інструменти стандартизації в
системі міжнародної торгівлі України", поданої на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.02 – світове
господарство і міжнародні економічні відносини у практичну діяльність
управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу
Тернопільської обласної державної адміністрації**

Засвідчуємо, що управлінням міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації розглянуті основні положення та висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Давиденко Ганни Валеріївни в частині теоретико-практичного обґрунтування впливу сучасної міжнародної торгівельної політики у досягненні цілей сталого розвитку через застосування вітчизняними підприємствами інструментів стандартизації міжнародної торгівлі, а також були враховані у процесі розробки проєктів регіонального розвитку на 2018-2020 роки стратегії розвитку Тернопільської області.

Апробація положень дисертаційної роботи продовжується у зв'язку з необхідністю внесення змін і уточнення планів й пропозицій розвитку Тернопільської області, виходячи з коректив механізму зовнішньоекономічної діяльності області на період до 2020 року.

Начальниця управління

Оксана КАЧУРІВСЬКА

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

№ 80/02 - 2020
від «7» лютого 2020 року

ДОВІДКА

про впровадження

результатів дисертаційного дослідження Давиденко Ганни Валеріївни на тему: «Інструменти стандартизації в системі міжнародної торгівлі України», поданої на здобуття наукового ступеня кандидат економічних наук зі спеціальності 08.00.02 – світове господарство та міжнародні економічні відносини

Результати дисертаційного дослідження, які були надані здобувачкою Давиденко Г. В., містять науково обґрунтовані висновки щодо важливості заходів з адаптації та гармонізації світових стандартів у систему міжнародної торгівлі України.

Запропоновані здобувачем рекомендації були використанні при підготовці Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про стандартизацію», зокрема у внесенні змін до Господарського кодексу де уточнюються умови використання стандартів і технічних умов, особливо це стосується поняття «державний стандарт».

Взяті до уваги пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про державні закупки», оскільки деякі положення цього Закону унеможливають використання коштів державного бюджету призначених для роботи зі стандартизації, яка дозволяє забезпечити значення гармонізованого стандарту і сформувані конкретний контракт для кожного виконавця згідно його сфери діяльності.

Народний депутат України,
Голова Комітету Верховної Ради України
з питань зовнішньої політики
та міжпарламентського співробітництва,
доктор юридичних наук, професор

Мер О.О. Мережко

Підпис *Мережко О.О.*
підтверджую
Л.В. Давиденко
Управління кадрів
Апарату Верховної Ради України
«07» 02 20 20 р.

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«МОДУЛЬ ІТП»

46400, м.Тернопіль, вул.Подільська, 46
 Р/р 26003210399120 в АТ "ПроКредит Банк" МФО 320984
 Код ЄДРПОУ 41520441, ПН 415204419182, витяг з реєстру платників ПДВ 1719184500177
 тел./факс (0352) 23 54 21

Вих. № 26-01/12
Від 10.12.2019р.

Спеціалізованій вченій раді Д58.082.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) економічних наук при Тернопільському національному економічному університеті

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження ДАВИДЕНКО Ганни Валеріївни на тему: «Інструменти стандартизації в системі міжнародної торгівлі України»

Засвідчуємо, що в ТОВ «МОДУЛЬ ІТП» було розглянуто основні результати дисертаційного дослідження здобувача Давиденко Ганни Валеріївни на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук та дано оцінку їх практичному значенню.

Для зростання конкурентоспроможності на ринку побутових електроприладів підприємством було прийнято до уваги висновки автора про сертифікацію ЄС та гармонізованим стандартам Європейського Союзу та впровадженні в практичну діяльність підприємства методичні рекомендації щодо подолання перешкод у використанні гармонізованих стандартів, а саме зменшення витрат на розробку стандартів шляхом залучення інвестицій із зовнішніх джерел.

Розроблені рекомендації щодо розвитку міжнародної торгівлі побутовими електроприладами вважаємо доречними і використанні при розробці Стратегії розвитку підприємства.

Директор ТОВ «МОДУЛЬ ІТП»

Юзьків О.П.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
д.е.н., професор

А.М. Колот

«*[підпис]*»
[Закруглений синій штамп університету]

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

д.е.н., професор

І.Л. Антонюк

«*[підпис]*»
[Закруглений синій штамп університету]

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Давиденко Ганни Валеріївни на тему:

«Інструменти стандартизації в системі міжнародної торгівлі України»,
представленого на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук у
навчальний процес у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Деканат факультету міжнародної економіки і менеджменту КНЕУ підтверджують, що ряд наукових положень та висновків дисертаційного дослідження Давиденко Г.В. використовуються у навчальному процесі при викладанні нормативних та спеціальних дисциплін для бакалаврів і магістрів з міжнародної економіки, зокрема:

- **Міжнародний економічний аналіз**, теоретичне обґрунтування міжнародної торгівлі та економічного зростання, їх синтез у рамках ендогенних теорій економічного зростання; застосування пояснювальних параметрів під час емпіричного тестування впливу торгівлі на зростання; моніторинг динаміки міжнародної торгівлі та світового ВВП; оцінювання тенденцій зміни темпів зростання торгівлі, зміни частки експорту у ВВП регіонів, зміни економічних умов України).

- **Стратегічний аналіз діяльності корпорацій**, в якій розглянуто підвищення конкурентних переваг та формування стратегії розвитку діяльності корпорацій шляхом впровадження стандартів.

Декан факультету МЕіМ,
к.е.н., доцент

[підпис]

Ю. М. Солодковський